

Nota van Antwoord

Naar aanleiding van inspraak ontwerp Nationaal Waterplan

Datum	22 december 2009
Status	Definitief

Nota van Antwoord

Naar aanleiding van inspraak ontwerp Nationaal Waterplan

Datum	22 december 2009
Status	Definitief

Inhoud

INHOUD	4
INLEIDING	5
HOOFDSTUK 1 HET EERSTE NATIONAAL WATERPLAN	9
HOOFDSTUK 2 NEDERLAND ALS DELTALAND, NU EN IN DE TOEKOMST	12
HOOFDSTUK 3.1 SAMEN AAN DE SLAG	18
HOOFDSTUK 3.2 RUIMTELIJKE ASPECTEN WATERBELEID	24
HOOFDSTUK 3.3 WATERBEWUSTZIJN	30
HOOFDSTUK 3.4 KENNIS EN INNOVATIE	32
HOOFDSTUK 3.5 MONITORING EN EVALUATIE	38
HOOFDSTUK 4.1 WATERVEILIGHEID	39
HOOFDSTUK 4.2 WATERTEKORT EN ZOETWATERVOORZIENING	51
HOOFDSTUK 4.3 WATEROVERLAST	55
HOOFDSTUK 4.4 WATERKWALITEIT	58
HOOFDSTUK 4.5 GEBRUIK VAN WATER	67
HOOFDSTUK 5.1 KUST	78
HOOFDSTUK 5.2 RIVIEREN	85
HOOFDSTUK 5.3 IJSSELMEERGEBIED	94
HOOFDSTUK 5.4 ZUIDWESTELIJKE DELTA	112
HOOFDSTUK 5.5 RANDSTAD	118
HOOFDSTUK 5.6 NOORDZEE	122
HOOFDSTUK 5.7 NOORD-NEDERLAND EN WADDENZEE	134
HOOFDSTUK 5.8 HOOG NEDERLAND	138
HOOFDSTUK 5.9 STEDELIJK GEBIED	140
HOOFDSTUK 6 NEDERLAND WERKT WERELDWIJD MET WATER	144
HOOFDSTUK 7 FINANCIERING	149

Inleiding

In december 2008 heeft het kabinet het ontwerp Nationaal Waterplan vastgesteld. Het Nationaal Waterplan geeft op hoofdlijnen aan welk beleid het rijk in de periode 2009 - 2015 voert om te komen tot een duurzaam waterbeheer. Het beleid richt zich op bescherming tegen overstromingen, voldoende en schoon water en diverse vormen van gebruik van water. Met streefbeelden geeft het rijk de richting aan voor de toekomst van Nederland waterland. Ook staat aangegeven welke maatregelen er genomen worden.

Als bijlagen bij het ontwerp Nationaal Waterplan zijn beleidsnota's opgenomen over Waterveiligheid, IJsselmeergebied en Noordzee. Deze beleidsnota's vormen een nadere uitwerking en onderbouwing van de keuzes in de hoofdtekst van het plan en dienen in samenhang daarmee te worden beoordeeld.

Op grond van de Wet milieubeheer is voor de daarvoor in aanmerking komende onderdelen van het Nationaal Waterplan een plan-MER opgesteld en op grond van de Natuurbeschermingswet een zogenoemde Passende Beoordeling. Naar aanleiding hiervan is een Addendum bij het ontwerp Nationaal Waterplan opgenomen waarin de conclusies staan die aan het ontwerp Nationaal Waterplan zijn toegevoegd.

Procedure inspraak

Ten behoeve van de inspraak is het ontwerp Nationaal Waterplan tezamen met de beleidsnota's Waterveiligheid, IJsselmeergebied en Noordzee en het Plan-MER, de Passende Beoordeling en het Addendum vanaf 11 mei 2009 voor een periode van zes weken ter visie gelegd. De wijzigingen die voortkomen uit het Addendum zijn in de tekst van het Nationaal Waterplan overgenomen.

Ter uitvoering van de Europese kaderrichtlijn water heeft Nederland vier stroomgebiedbeheerplannen opgesteld. Hierin staat met welke maatregelen de waterbeheerders in Nederland het oppervlakte- en grondwater in een goede ecologische en chemische toestand gaan brengen. Deze ontwerp stroomgebiedbeheerplannen kennen een eigen inspraakprocedure. Vanaf 22 december 2008 hebben zij voor een periode van zes maanden ter inzage gelegen. Het ontwerp Nationaal Waterplan is tegelijk met deze plannen op 22 december 2008 gepubliceerd als een voor die plannen relevant document.

Overeenkomstig de Wet op de waterhuishouding en de Algemene wet bestuursrecht was het mogelijk om van 11 mei 2009 tot en met 22 juni 2009 een reactie te geven op het ontwerp Nationaal Waterplan.

Het ontwerp Nationaal Waterplan lag ter inzage bij het ministerie van Verkeer en Waterstaat, alle regionale diensten van Rijkswaterstaat, alle Provinciehuizen en alle waterschapskantoren. Via www.inspraakpunt.nl was het ook mogelijk het document in te zien en/of te downloaden. Inspraakreacties konden zowel schriftelijk, via internet dan wel mondeling worden ingebracht. Voor deze laatste mogelijkheid is op 26 mei 2009 inde Jaarbeurs te Utrecht een informatie- en inspraakbijeenkomst gehouden.

Inspraakreacties en adviezen

In totaal zijn naar aanleiding van het ontwerp Nationaal Waterplan en de bijbehorende documenten 158 inspraakreacties binnengekomen (31% van overheden, 21% van particulieren, 21% van bedrijfsleven en 27% van belangenorganisaties). Daarnaast is nog een vijftal adviezen uitgebracht door de Adviescommissie Water, het Planbureau voor de Leefomgeving, de Raad voor de Wadden, het Expertisenetwerk Waterveiligheid en de Commissie voor de Milieueffectrapportage. Ook is het advies van de Raad voor Verkeer en Waterstaat over adaptatie aan klimaatverandering van infrastructuur van belang. Het kabinet bedankt de insprekers en de desbetreffende instanties voor hun reactie.

De Commissie voor de Milieueffectrapportage heeft in haar oordeel over het plan-MER aangegeven dat het plan-MER voor keuzes binnen de planperiode de essentiële informatie bevat voor de besluitvorming. Voor het peilbeheer in het IJsselmeergebied volgt uit het plan-MER volgens de Commissie dat nader onderzoek nodig is naar de gevolgen van de Natura 2000-gebieden. De Commissie is verder van oordeel dat het plan-MER voldoende informatie bevat voor de lange termijn keuzes mits deze worden gezien als een verkenning van ontwikkelrichtingen. De Commissie adviseert hierbij om met betrekking tot de oplossingen voor de lange termijn een flexibele strategie te hanteren en nadrukkelijk ruimte te laten voor aanpassing van strategie en maatregelen op basis van nadere inzichten en feitelijke ontwikkelingen. Het kabinet kan zich in algemene zin goed vinden in het oordeel van de Commissie. Voor specifieke onderdelen van het advies wordt verwezen naar de betreffende onderdelen in deze Nota van Antwoord.

In deze Nota van Antwoord reageert het kabinet op de inspraakreacties en de adviezen. Hierbij wordt dezelfde opbouw gevolgd als die in het ontwerp Nationaal Waterplan. In de Nota van Antwoord is aangegeven op welke onderdelen het ontwerp Nationaal Waterplan is aangepast.

Na beantwoording van de reacties per onderwerp of thema is aangegeven welke ambtshalve wijzigingen in het Nationaal Waterplan zijn aangebracht op grond van actuele ontwikkelingen, laatste inzichten en/of redactionele redenen.

Overzicht en nummering inspraakreacties

Bij een aantal nummers is vermeld dat deze is vervallen. Het betreft inspraakreacties die zowel per e-mail als per post zijn ingediend. In eerste instantie zijn beide in de lijst gekomen. De dubbele reacties zijn er uitgehaald en aangeduid als vervallen.

1.	Stichting De Woudreus	46.	Samenwerkingsverband Nationale Parken
2.	Lagere Lasten Burger	47.	Toekomst Waterketen Gelderland
3.	Particulier	48.	Gemeente Vlieland
4.	Waddenvereniging	49.	Gemeente Renkum
5.	Gemeente Waterland	50.	PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland
6.	Particulier	51.	Zeeuws Overlegorgaan Waterkeringen
7.	Particulier	52.	Landelijke Woonboten Organisatie
8.	Ons Water	53.	Gemeente Harderwijk
9.	Particulier	54.	Provincie Fryslân
10.	Particulier	55.	Vereniging voor Beroepschartervaart
11.	Particulier	56.	Particulier
12.	Particulier	57.	LTO-Nederland
13.	Particulier	58.	Habiforum
14.	Particulier	59.	Vervallen
15.	Waterschap Hollandse Delta	60.	Particulier
16.	Particulier	61.	Waterbedrijf Groningen
17.	IJsselmeerregio	62.	Nederlands Genootschap van Insprekers
18.	Particulier	63.	GZH (Natuur- en Recreatieschappen)
19.	Particulier	64.	TAQA Offshore BV
20.	Particulier	65.	Gemeente Vlissingen
21.	Van der Wiel Planontwikkeling	66.	Gemeente Edam-Volendam
22.	Landelijke Woonboten Organisatie	67.	Vervallen
23.	De IJsselsprong	68.	De Stadserven Kampereiland e.o.
24.	Stichting Bewonersplatform Brugakker	69.	Watersportverbond
25.	Onderzoekers universiteiten van Wageningen, Delft, Amsterdam	70.	NOGEPa
26.	Landelijke Woonboten Organisatie	71.	Elko Energy BV
27.	9 West-Friese gemeenten	72.	Delta Hydrocarbons
28.	Milieudefensie regio Waterland	73.	Eneco
29.	Windpark Afsluitdijk	74.	Hiswa
30.	Nederlandse Aardolie Maatschappij	75.	Provincie Utrecht
31.	VEWIN	76.	Vitens
32.	Particulier	77.	Nederlandse Wind Energie Associatie
33.	ECOWater	78.	Gemeente Amsterdam
34.	Milieufederatie Zuid-Holland	79.	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
35.	Adviesgroep Borm & Huijgens	80.	Gemeente Westland
36.	Brabant Water	81.	Nationale Havenraad
37.	Provincie Limburg	82.	Provincie Noord-Brabant
38.	Groen Links Bodegraven	83.	Gemeente Muiden
39.	Particulier	84.	ANWB
40.	Provincie Noord-Holland	85.	Milieudefensie
41.	Federatie Nederlandse Levensmiddelenindustrie	86.	Gemeente Almere
42.	Particulier	87.	Gemeente Zwolle
43.	WWF-Netherlands	88.	Provincie Zeeland
44.	Gemeente Noordoostpolder	89.	Waterschap Hunze en Aa's
45.	Port of Rotterdam	90.	Vervallen
		91.	Gemeente Dronten
		92.	Werkgroep GRRRas
		93.	Netherlands Water Partnership

94. Overijssels Dijkgravenoverleg	140. Initiatiefgroep Natuurbeheer Delft
95. Vervallen	141. Stichting Milieuzorg Zeist e.o.
96. Nuon	142. Stichting werkgroep Zwartendijk
97. Intergemeentelijk Samenwerkingsorgaan Waterland	143. Natuurmonumenten
98. Kamer van Koophandel Amsterdam	144. Oasen Drinkwater
99. Gemeente Bunschoten	145. Particulier
100. Particulier	146. TenneT TSO BV
101. Drechtsteden	147. Koninklijke Schuttevaer
102. Chevron	148. Particulier
103. Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer	149. Vervallen
104. Provincie Flevoland	150. Particulier
105. Provincie Zuid-Holland	151. Particulier
106. Consortium Afsluitdijk 21e Eeuw	152. Gemeente Rotterdam
107. EnergieNed	153. Vervallen
108. Haven Amsterdam	154. Vervallen
109. NEPROM	155. Particulier
110. Particulier	156. Gemeente Ameland
111. Toeristische Kanobond Nederland	157. Particulier
112. Bureau Iconbeach	158. Sportvisserij Nederland
113. Maritime Campus Netherlands	159. Particulier
114. Vereniging Vrienden van de Markerwaard	160. a. Stuurgroep beschikbaarheid van water op de hoge zandgronden
115. Nederlandse Vereniging van Toerzeilers	160. b. Waterschap Aa en Maas
116. Particulier	161. Provincie Gelderland
117. Particulier	162. Regio Zuidoost-Nederland
118. Dorpsraad Uitdam	163. Productschap Vis
119. Particulier	164. Stichting De Noordzee
120. Particulier	165. Waterschap Peel en Maasvallei
121. Stichting de Kwade Zwaan	166. Unie van Waterschappen
122. Particulier	167. Staatsbosbeheer
123. Vereniging Nederlandse Riviergemeenten	168. Evides
124. Federatie Oud Nederlandse Vaartuigen	
125. Particulier	
126. Vervallen	
127. Gemeente Lelystad	
128. Particulier	
129. Waterschap De Dommel	
130. VNCI	
131. Wintershall Noordzee BV	
132. KNRM	
133. Nederlandse Melkveehouders Vakbond	
134. Vervallen	
135. Vereniging van Waterbouwers	
136. Vervallen	
137. Vervallen	
138. Particulier	
139. Gemeente Zeevang	

Hoofdstuk 1   Het eerste Nationaal Waterplan

Niet afwentelen

Inspraak/advies

Inspreker 8 is van mening dat het erop lijkt dat het principe van 'niet afwentelen' verlaten is.

Antwoord

Er wordt onverkort vastgehouden aan het beginsel van 'niet afwentelen'. Zo wordt in hoofdstuk 4.3 aangegeven dat de trits van vasthouden-bergen-afvoeren als uitgangspunt wordt gehanteerd om wateroverlast te voorkomen. Daarnaast zijn voor de verbetering van de waterkwaliteit internationale stroomgebiedbeheerplannen opgesteld op basis van de Kaderrichtlijn Water. Bij deze is niet afwentelen een belangrijk uitgangspunt. Hetzelfde geldt voor de Richtlijn Overstromingsrisico's.

Het is wel zo dat het begrip niet wordt genoemd in hoofdstuk 1 onder strategie. Dit is alsnog toegevoegd in de definitieve teksten van het Nationaal Waterplan.

Herstel natuurlijke systemen

Inspraak/advies

Inspreker 35 is van mening dat er natuurlijke overgangen moeten zijn van rivieren en zee in het belang van de ecologie met name trekvis.

Antwoord

In hoofdstuk 1 is als strategie verwoord "meebewegen met natuurlijke processen waar het kan, weerstand bieden waar het moet en kansen voor welvaart en welzijn benutten." Dit betekent dat bij het nemen van maatregelen deze afweging steeds wordt toegepast. Voor bijvoorbeeld de Zuidwestelijke Delta betekent dit dat herstel van estuariene dynamiek in het streefbeeld is opgenomen en dat er maatregelen worden voorbereid om hiervoor de eerste stappen te zetten. Dit is een grote stap vooruit voor de ecologie en ook voor de trekvis. Op basis van de Kaderrichtlijn Water worden verder diverse maatregelen genomen om de mogelijkheden voor trekvis te vergroten met name via vispassages.

Integraliteit

Inspraak/advies

Inspreker 63 verzoekt om duidelijk naar voren te brengen hoe de integrale intenties tot stand gebracht kunnen worden zoals in de actielijsten, wijze van financieren en welke partijen betrokken zijn.

Antwoord

In het Nationaal Waterplan is dit waar mogelijk aangegeven, met name door in de actielijsten de partijen te noemen die direct betrokken zijn bij de actie. Op programma- en projectniveau dient dit verder te worden uitgewerkt. Het abstractieniveau van het Nationaal Waterplan is zodanig dat dit niet steeds volledig kan worden uitgeschreven. Integraliteit wordt steeds nagestreefd zoals ook verwoord is op verschillende plaatsen in de tekst van het Nationaal Waterplan.

Meebewegen, weerstand bieden, kansen pakken

Inspraak/advies

Inspreker 167 ondersteunt de gekozen strategie van “meebewegen met natuurlijke processen waar het kan, weerstand bieden waar het moet en kansen voor welvaart en welzijn benutten.” Volgens inspreker biedt deze ruimtelijke benadering binnen de randvoorwaarden van waterveiligheid veel perspectief op aantrekkelijk landschap en een mooie leefomgeving waarin meerdere functies een plaats kunnen hebben. Inspreker wil de kansen benadrukken die het Nationaal Waterplan biedt.

Antwoord

Het rijk onderschrijft deze visie en waardeert het dat inspreker diverse voorbeelden laat zien van hoe dit in de praktijk kan uitwerken.

Synergie

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving is van mening dat er te weinig synergie is met de maatregelen die worden genomen en dat tevens de mogelijkheden van synergie overschat worden.

Antwoord

Het rijk deelt de mening van het Planbureau voor de Leefomgeving dat de opbrengsten van synergie niet overschat mogen worden. Aan de andere kant zijn er kansen die per gebied en per wateropgave verschillen. De uitdaging ligt om de kansen te onderkennen en te benutten. Dit kan niet generiek worden aangepakt, maar vereist maatwerk per regio en per opgave. Om deze reden heeft het rijk extra middelen gereserveerd om synergie te bevorderen. Dit is ten behoeve van concrete projecten in de regio. Uiteraard zal een belangrijk punt van de evaluatie van het waterbeleid in 2013 zijn in hoeverre daadwerkelijk met synergie meerwaarde wordt gecreëerd.

Ambtshalve wijzigingen

Deltaprogramma

Sinds het uitkomen van het advies van de Deltacommissie op 3 september 2008 is er veel gebeurd. De ontwikkelingen in het kader van de Deltawet en het Deltaprogramma zijn een uitwerking van het advies van de Deltacommissie, waarmee nu wordt verder gewerkt. Het advies zelf is hiermee geïntegreerd in het waterbeleid en wordt ook op die manier omschreven in dit hoofdstuk van het Nationaal Waterplan. Tevens is in bijlage 1 het Deltaprogramma uitgebreid toegelicht.

Brede heroverweging

Het Nationaal Waterplan is eind 2009 uitgebracht onder uiterst moeilijke economische omstandigheden. Dit raakt ook de overheidsfinanciën en het betekent dat de budgetten onder druk staan. Het kabinet is gestart met de voorbereiding van de zogenaamde brede heroverwegingen met het oog op het herstel van de overheidsfinanciën op langere termijn. Deze brede heroverwegingen hebben tot doel om de politieke besluitvorming over de weg naar herstel grondig voor te bereiden. Hiertoe zijn werkgroepen in het leven geroepen die in 2010 aan het kabinet zullen rapporteren. Op basis hiervan zal het kabinet besluiten nemen die ook van invloed kunnen zijn op het waterbeleid vanaf 2011. Bovenstaande is toegevoegd aan de tekst van het Nationaal waterplan in hoofdstuk 1.4.

Basiswaarden en uitgangspunten

In het kader van het Deltaprogramma is een aantal basiswaarden en uitgangspunten geformuleerd die kaderstellend zijn voor het gehele waterbeleid. Ze zijn daarom toegevoegd aan hoofdstuk 1.3 De Strategie. De basiswaarden zijn solidariteit, flexibiliteit en duurzaamheid. De uitgangspunten zijn samenhang, consistentie en transparantie.

Randstad 2040

In 2008 is de structuurvisie Randstad 2040 door het kabinet vastgesteld. Deze structuurvisie heeft diverse raakvlakken met het Nationaal Waterplan, vooral voor Randstad (hoofdstuk 5.5) en Stedelijk gebied (hoofdstuk 5.9). In hoofdstuk 1 is de structuurvisie toegevoegd aan de lijst van aanpalende beleidsnota's. Tevens zijn in hoofdstukken 5.5 en 5.9 enkele passages en een kaart opgenomen vanuit Randstad 2040.

Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK)

In het ontwerp Nationaal Waterplan is vermeld dat in het kader van het Nationaal Programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) rijk en regio samen werken aan een adaptatieagenda. Deze agenda zou het werkprogramma vormen voor de uitvoeringsfase van het ARK-programma. Inmiddels is ervoor gekozen om adaptatiegerichte activiteiten zoveel mogelijk via het Deltaprogramma uit te voeren en af te zien van een apart programma voor de activiteiten die niet in het Deltaprogramma passen. De tekst is overeenkomstig aangepast.

Hoofdstuk 2   Nederland als Deltaland, nu en in de toekomst

Robuustheid van natuurlijke processen

Inspraak/advies

Inspreker 57 is van mening dat natuurlijke processen en meer ruimte het watersysteem niet altijd robuuster maken en vraagt dit te nuanceren. Met het minder afhankelijk willen zijn van technische oplossingen suggereert het ontwerp Nationaal Waterplan dat techniek een mindere oplossing is.

Antwoord

De strategie 'meebewegen met natuurlijke processen waar het kan, weerstand bieden waar het moet en kansen voor welvaart en welzijn benutten' (hoofdstuk 1.3 in het ontwerp Nationaal Waterplan) maakt duidelijk dat techniek niet als een mindere oplossing wordt gezien. In hoofdstuk 2.1 wordt dat ook niet gesuggereerd. Wel wordt aangegeven dat niet automatisch met techniek wordt ingegrepen maar het de voorkeur verdient natuurlijke processen de ruimte te geven waar dit mogelijk en robuuster is. Ruimte voor de Rivier is daar een goed voorbeeld van.

Toekomst land- en tuinbouw

Inspraak/advies

Inspreker 57 adviseert verder om de versterking van de land- en tuinbouw op te nemen in het Nationaal Waterplan. Concreet stelt inspreker voor om een beschrijving van de land- en tuinbouw voor de toekomst op te nemen in hoofdstuk 2.2 en doet hiervoor suggesties.

Antwoord

De formulering in hoofdstuk 2.2 over land- en tuinbouw is voor een deel aangepast. Het is sterker geformuleerd vanuit de kracht van de land- en tuinbouw om ook bij klimaatverandering goede kansen te hebben in Nederland.

Mate van klimaatverandering

Inspraak/advies

Inspreker 1 is van mening dat de gevolgen van klimaatverandering ernstig worden onderschat; de zeespiegelstijging zou veel meer dan 80 centimeter in een eeuw zijn.

Antwoord

Het rijk gaat uit van de KNMI 2006 scenario's. Deze beschrijven de meest waarschijnlijke klimaatveranderingen en de onzekerheden daarin voor Nederland. Ook de meest recente publicatie van het KNMI 'Klimaatverandering in Nederland 'Aanvullingen op de KNMI'06 scenario's' geeft aan dat er geen wetenschappelijke redenen zijn om de scenario's uit 2006 te herzien. Naast de meest waarschijnlijke scenario's kan een 'worst case' scenario van belang zijn, bijvoorbeeld bij grote fysieke ingrepen. Het rijk gaat daarbij uit van de bovengrens in het advies van de Deltacommissie.

Opgave in metropoolregio Amsterdam

Inspraak/advies

Insprekers 78 en 79 vinden dat de metropoolregio Amsterdam moet worden aangemerkt als een grote meervoudige opgave met regio-overstijgende invloed.

Antwoord

In het ontwerp Nationaal Waterplan zijn twee gebieden geïdentificeerd waar zich de grootste meervoudige wateropgaven voordoen: het IJsselmeergebied en de Zuidwestelijke Delta inclusief het benedenrivierengebied. In het onderzoeksrapport 'Nederland in zicht' (Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 2008) is naast deze gebieden ook de metropoolregio Amsterdam als zodanig aangemerkt, zij het op kleinere schaal. Het Nationaal Waterplan houdt vast aan de twee genoemde gebieden. Dat betekent niet dat de wateropgave in de metropoolregio Amsterdam niet groot en meervoudig is en geen samenhang heeft met andere gebieden, maar de complexiteit en omvang van de opgave zijn van een andere orde dan in het IJsselmeergebied en Zuidwestelijke Delta. Overigens heeft het benoemen van de gebieden met de grootste meervoudige opgave geen beleidsmatige of juridische betekenis, het dient alleen om de opgaven inzichtelijk te maken.

Biesbosch als strategische zoetwatervoorraad

Inspraak/advies

Inspreker 168 mist op kaart 3 (Belangrijkste wateropgaven) de Biesbosch als tweede strategische zoetwatervoorraad, na het IJsselmeer. Inspreker ziet tevens graag dat het belang van een zoetwatervoorraad (met name de Biesbosch) in de Zuidwestelijke Delta in het streefbeeld wordt aangegeven.

Antwoord

De Biesbosch is inderdaad een belangrijke strategische zoetwatervoorraad, met name voor drinkwater en industrie. Het IJsselmeer heeft daarnaast ook nog een belangrijke functie voor doorspoeling en peilbeheer voor grote delen van Nederland, waarmee veel grotere hoeveelheden zoet water gemoeid zijn dan voor drinkwaterbereiding. Om deze reden en vanwege het abstractieniveau van de kaart is er voor gekozen om de Biesbosch op kaart 3 niet te onderscheiden. Dit geldt ook voor het streefbeeld voor de Zuidwestelijke Delta. Het streefbeeld onderstreept het belang van het bergen van zoetwater in het algemeen maar gaat niet in op specifieke locaties.

Extreme klimaatscenario's

Inspraak/advies

Het Expertisenetwerk Waterveiligheid pleit er in zijn advies voor om alleen bij het ontwerp van dure kunstwerken die later moeilijk aan te passen zijn uit te gaan van het meest extreme scenario. Inspreker 51 geeft er de voorkeur aan zonder meer uit te gaan van het bovengrensscenario van de Deltacommissie voor zeespiegelstijging (1,3 meter in 2100), omdat het beter is te sturen op de meest ongunstige situatie en zo nodig naar beneden bij te stellen dan het beleid steeds te moeten aanscherpen.

Antwoord

Uitgangspunt in het ontwerp Nationaal Waterplan is de dimensionering van niet-flexibele maatregelen voor waterveiligheid die nog niet in uitvoering zijn en een levensduur tot na 2050 hebben, te beoordelen aan de hand van de voorgestelde bovengrens van de Deltacommissie. Met niet-flexibele maatregelen bedoelen we

maatregelen die later moeilijk aan te passen zijn. Dit zijn veelal grote kunstwerken met als voorbeeld de Afsluitdijk. Flexibele maatregelen (zoals zandsuppleties) en maatregelen met een korte levensduur kunnen makkelijker worden aangepast en hoeven dus niet nu al rekening te houden met een bovengrensscenario. Het advies van het Expertisenetwerk Waterveiligheid is in lijn met het ontwerp Nationaal Waterplan.

Hanteren van trends

Inspraak/advies

In zijn advies pleit het Expertisenetwerk Waterveiligheid ervoor de trends die volgen uit werkelijk gemeten waarden van belangrijke parameters expliciet te gebruiken, bijvoorbeeld als ondergrens voor te gebruiken klimaatscenario's.

Antwoord

De KNMI klimaatscenario's zijn plausibele scenario's van een mogelijk toekomstig klimaat in Nederland. De scenario's worden periodiek geactualiseerd en zonodig aangepast, voor het eerst in 2013. Het KNMI maakt hierbij gebruik van de meest recente mondiale en regionale klimaatinformatie, maar ook van daadwerkelijk gemeten waarden van belangrijke parameters. Vooral voor scenario's van de nabije toekomst en voor regionale klimaatinformatie zijn gemeten parameters van belang. Het KNMI brengt de wensen van gebruikers voor de nieuwe KNMI scenario's in 2013 in beeld. De wens om werkelijk gemeten waarden expliciet te gebruiken, bijvoorbeeld als ondergrens voor te gebruiken klimaatscenario's, zal daarbij worden meegenomen.

Lange termijn

Inspraak/advies

Inspreker 20 geeft aan dat het kabinet voor het waterbeleid naar de zeer lange termijn zou moeten kijken namelijk vele eeuwen vooruit (het jaar 3000) en nagaan welke oplossingen dan nodig zijn. Inspreker 39 is van mening dat voor een duurzame oplossing voor de lange termijn Nederland drijvend moet worden gemaakt.

Antwoord

Het Nationaal Waterplan kijkt vooruit naar de periode 2050-2100 met een doorkijk tot 2200. Dat is veel langer dan tot nu toe gebruikelijk. Bij nog verder vooruit kijken nemen de onzekerheden zodanig toe dat het zeer moeilijk wordt daar besluitvorming op te baseren. De afschrijvingstermijn van investeringen is bovendien zelden langer dan 100 jaar, waardoor het bij investeringsbeslissingen ook niet nodig is om verder vooruit te kijken. Het kabinet heeft bijvoorbeeld besloten geen rekening te houden met een mogelijke noodzaak om in de verre toekomst niet meer in laag Nederland te investeren. Ondanks de zeespiegelstijging is het nog zeker een aantal eeuwen goed mogelijk, veilig te blijven wonen en werken in laag Nederland.

In de Structuurvisie Randstad 2040 heeft het kabinet aangegeven dat uitwijken naar hogere delen van Nederland geen reële optie is vanwege de omvang van het aanwezige economische, sociale en ecologische kapitaal. Het rijk blijft investeren in een veilige delta. De komende periode moet geanticipeerd worden op de klimaatverandering als basisvoorwaarde voor toekomstige ontwikkeling. Wel zullen sterker dan nu de mogelijkheden en beperkingen van de wateropgaven gaan meewegen bij de locatiekeuzen en bij de inrichting van gebieden, waaronder verstedelijkingslocaties.

Het advies van inspreker 39 doet sympathiek aan, maar geeft helaas geen aanknopingspunten voor een uitvoerbare manier om Nederland klimaatbestendig te maken.

Knikpunten en scenario's

Inspraak/advies

De Raad voor Verkeer en Waterstaat is van mening dat het niet juist is om voor verschillende beleidsonderdelen te kiezen voor één of meerdere klimaatscenario's van het KNMI en adviseert om in plaats daarvan uit te gaan van knikpunten waar het huidige beleid niet meer voldoet.

Antwoord

Het in beeld brengen van de knikpunten waar het huidige beleid niet meer voldoet, is inderdaad een belangrijke methode om na te gaan wanneer maatregelen moeten worden genomen. Een knikpunt wordt bepaald door de mogelijkheden van het watersysteem en de infrastructuur zoals waterkeringen, en is in principe onafhankelijk van de klimaatscenario's. Vervolgens moeten klimaatscenario's worden gebruikt om te bepalen wanneer op zijn vroegst of op zijn laatst een knikpunt zou kunnen worden gepasseerd en begonnen moet worden met de implementatie van een alternatieve strategie. Sinds 2007 voeren Rijkswaterstaat en Deltares onderzoek uit naar de klimaatbestendigheid van Nederland volgens deze methode. Het onderzoek is eind 2009 afgerond, tussenresultaten zijn zowel voor het advies van de Deltacommissie als voor het ontwerp Nationaal Waterplan gebruikt. Naast het bepalen wanneer maatregelen aan de orde zijn, zijn klimaatscenario's ook van belang bij het dimensioneren van de maatregelen (met welke zeespiegelstijging, piekafvoeren, piekbuien, temperatuur etc. moet rekening worden gehouden). Daar richten de afspraken in het Nationaal Waterplan over het hanteren van één of meerdere scenario's voor een beleidsonderdeel zich op. De hierbij gemaakte keuzen zijn niet ingegeven door een verwachting dat één scenario meer waarschijnlijk is dan een ander, maar door een afweging op basis van maatschappelijk risico en mogelijke maatregelen (flexibiliteit, robuustheid, levensduur). Bij de adaptieve aanpak die het rijk voorstaat wordt bovendien aanbevolen om altijd een gevoeligheidsanalyse uit te voeren voor andere scenario's.

Overinvesteren

Inspraak/advies

De Raad voor Verkeer en Waterstaat wijst op het risico van overinvesteren bij maatregelen met een lange voorbereidingstijd en levensduur en is van mening dat deze strategie verdedigbaar is ter voorkoming van grote overstromingen, maar niet bij andere beleidsonderwerpen zoals zoetwatervoorziening. Er moet bovendien niet teveel worden verwacht van het terugdringen van de meerkosten door koppeling met andere opgaven, omdat afhankelijkheden tot vertraging van het klimaatbestendig maken van Nederland kunnen leiden.

Antwoord

De Raad voor Verkeer en Waterstaat schetst terecht het risico van overinvesteren. In het Nationaal Waterplan geeft het rijk aan dat dit risico bestaat, met name bij grote fysieke ingrepen en kunstwerken en geeft handvatten hoe hier mee om te gaan. Bij de in het Nationaal Waterplan gemaakte keuzen is de door de Raad voorgestelde risicoafweging al gemaakt. Voor veiligheid wordt bijvoorbeeld een veel kleiner risico geaccepteerd (omdat het om mensenlevens gaat) dan voor zoetwatervoorziening (primair een economisch vraagstuk). Steeds zal per situatie een afweging moeten worden gemaakt. Waar zich kansen voor meervoudig

ruimtegebruik voordoen wil het rijk deze zo veel mogelijk benutten. Dit mag echter noodzakelijke maatregelen niet in de weg staan.

Streefbeeld

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan dat de streefbeelden ambitieus zijn, maar dat het niet mogelijk zal zijn om ze alle te combineren: "er zijn dilemma's waarvoor keuzes moeten worden gemaakt (...). Deze dilemma's ontbreken in het Waterplan, evenals de sturing voor het omgaan met deze dilemma's in het vervolg van het traject. Daarmee wordt een resultaat dat past binnen de streefbeelden zeer onzeker." Verder stelt het planbureau dat het realiseren van de streefbeelden niet mogelijk is met de uitgangspunten van het ontwerp Nationaal Waterplan. Haalbaarheid en betaalbaarheid, rekening houden met bestaande functies en vrijwillige grondverwerving staan dit in de weg. Er gaapt een groot gat tussen enerzijds de ambities in de streefbeelden en anderzijds de inzet van het Nationaal Waterplan tot 2015, aldus het planbureau.

Antwoord

Allereerst is van belang wat de beoogde functie van het streefbeeld is in het waterplan. Deze is aan het begin van hoofdstuk 2 toegelicht. Het streefbeeld is bedoeld als een inspirerende referentie die de vele verschillende partijen die voor het waterbeleid relevante beslissingen nemen helpt om te toetsen of de beweging de goede kant op gaat. Het is daarmee geen afrekenbaar doel dat bereikt moet worden. De doelen zijn opgenomen in de beleidskeuzen en realisatie. Om inspirerend en richtinggevend te kunnen zijn moeten de streefbeelden ambitieus zijn. Daarmee is er per definitie een 'gat' tussen het streefbeeld en het beleidsprogramma tot 2015.

Combinatie van alle streefbeelden geeft inderdaad dilemma's, denk bijvoorbeeld aan peilverhoging om bodemdaling in veenweidegebieden tegen te gaan versus bemaling ten behoeve van de landbouw. Dat is ook onderkend in hoofdstuk 2. Er is echter voor gekozen om deze bij de streefbeelden niet expliciet te benoemen. De dilemma's komen wel naar voren in de analyse bij de verschillende paragrafen. De concrete doelen in de beleidskeuzen en acties die zijn benoemd voor de planperiode tot 2015 passen binnen de streefbeelden en dragen bij aan ontwikkeling in de gewenste richting. Daarbij zijn rond de dilemma's keuzes gemaakt. Het rijk erkent echter dat de toekomst niet volledig valt te voorzien, zelfs niet voor zes jaar. Daarom staat het een adaptieve strategie voor waarbij 'al doende leren' centraal staat en de streefbeelden de richting aangeven. De instrumenten die het waterbeheer ter beschikking staan zijn ook de instrumenten waarmee sturing wordt gegeven aan het omgaan met dilemma's.

Aan het begin van hoofdstuk 2 is een zinsnede toegevoegd waarmee wordt verduidelijkt hoe het streefbeeld zich verhoudt tot concrete doelen.

Open-afsluitbaar Rijnmond in het streefbeeld

Inspraak/advies

Inspreker 152 vraagt om een meer genuanceerde beschrijving van het streefbeeld voor Rijnmond.

Antwoord

De keuze voor een open-afsluitbaar Rijnmond in het streefbeeld is mogelijk prematuur aangezien onderzoek nog moet uitwijzen of dit concept haalbaar is, mede afgewogen tegen andere mogelijke oplossingen. Het streefbeeld in het Nationaal Waterplan is hierop aangepast, zodat het aansluit bij het proces dat rijk en regio zijn ingeslagen om in het deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden van het

Deltaprogramma een verkenning uit te voeren naar de verschillende oplossingsrichtingen voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening in het gebied.

Ambtshalve wijzigingen

Klimaatscenario's

Het KNMI heeft in juli 2009 de publicatie 'Klimaatverandering in Nederland, aanvullingen op de KNMI '06 scenario's' uitgebracht. Daarin heeft het KNMI een tussenbalans opgemaakt van wat recente onderzoeksresultaten betekenen voor de validiteit van de KNMI 2006 scenario's. Deze publicatie is vermeld omdat hierin de meest actuele inzichten rond de KNMI klimaatscenario's worden gepresenteerd. Bevestigd wordt dat de KNMI 2006 scenario's de meest waarschijnlijke klimaatverandering in Nederland beschrijven. Er tekenen zich wel enkele nieuwe inzichten af. Meest in het oog springt dat de gemeten temperatuur in Nederland zo stijgt dat voorzichtig kan worden geconcludeerd dat de lagere temperatuurveranderingen in de G/G+ scenario's minder waarschijnlijk zijn dan de hogere temperatuurveranderingen in de W/W+ scenario's. Dit leidt niet tot wijzigingen in dit Nationaal Waterplan. De gevolgen voor de wateropgave worden weer in kaart gebracht op basis van de volgende volledig geactualiseerde klimaatscenario's. Dit kan eventueel leiden tot afspraken in het volgende Nationaal Waterplan in 2015.

In de publicatie van het KNMI is ook aangegeven dat de actualisatie van de klimaatscenario's niet in 2012, zoals aangekondigd in het ontwerp Nationaal Waterplan, maar in 2013 gepubliceerd zal worden. In 2013 wordt nagegaan wat de consequenties van de geactualiseerde klimaatscenario's zijn voor de wateropgave.

Samenhang waterhuishouding

De samenhang in de waterhuishouding van Nederland is ten behoeve van het Deltaprogramma verder uitgewerkt. Naar aanleiding daarvan is de tekst iets aangepast.

Consistentie gebruik van informatie

Sinds het vaststellen van het ontwerp Nationaal Waterplan is begonnen aan een verdere voorbereiding voor het Deltaprogramma. Daarbij is onder meer het belang van consistente informatie onderkend. Met name vanwege het langjarig karakter van het Deltaprogramma is het belangrijk om transparante afspraken te maken over het actualiseren van informatie waarop besluitvorming wordt gebaseerd. Daarom is een tekst opgenomen over hoe om te gaan met voortschrijdend inzicht.

Quick scan gevolgen advies Deltacommissie

Er is zoals aangekondigd in het ontwerp Nationaal Waterplan een quick scan uitgevoerd naar de gevolgen van het advies van de Deltacommissie voor de lopende uitvoeringsprogramma's voor waterveiligheid. De uitkomst hiervan is aangegeven. Verwezen wordt naar het onderdeel van de Nota van Antwoord onder hoofdstuk 4.1 Waterveiligheid.

Hoofdstuk 3.1 Samen aan de slag

Doorwerking

Inspraak/advies

Insprekers 84 en 143 gaan in op de doorwerking van het Nationaal Waterplan. De indruk bestaat dat uitgangspunten in het ontwerp Nationaal Waterplan als duurzaam en klimaatbestendig niet voldoende tot uitdrukking komen in plannen van de regionale overheden, en dat in regionale plannen in plaats van naar leefbaarheid vooral naar kostenbeheersing wordt gekeken.

Antwoord

Voor zover nu kan worden overzien, worden leefbaarheid, duurzaamheid en klimaatbestendigheid in de plannen van de regionale overheden voldoende meegenomen. Wel is het natuurlijk zo dat de maatregelen in het kader van de klimaatbestendigheid, gelet op de onzekerheden van de klimaatwijziging, in de loop van de tijd ontwikkeld moeten worden, zodat deze steeds concreter in planvorming kunnen worden doorvertaald. Het rijk gaat samen met regionale overheden de voortgang van het waterbeleid monitoren en jaarlijks rapporteren. In 2013 wordt een evaluatie van het beleid uitgevoerd. Deze evaluatie is opgenomen in de actietabel van hoofdstuk 3.5 'Monitoring en Evaluatie'.

Bestuurlijke organisatie en samenwerking

Inspraak/advies

Inspreker 14 is voorstander van het fuseren van twee waterschappen in Limburg. Inspreker 60 pleit voor het opnemen van waterschapstaken in provinciale diensten. Inspreker 37 wil dat er meer helderheid komt over de gemeentelijke rol bij de Kaderrichtlijn Water en wil bijvoorbeeld dat gemeenten worden verplicht tot het nemen van een KRW-besluit. Inspreker 76 pleit voor een betere afbakening van de verantwoordelijkheden rondom grondwater inclusief de mogelijkheid van een collectieve zorgplicht. Inspreker 166 constateert dat waterschappen een belangrijke partij zijn bij de uitwerking en uitvoering van maatregelen uit het Nationaal Waterplan. Tenslotte doet inspreker 167 een oproep voor een sterkere sturing door het rijk. Deze inspreker heeft ook zorgen over mogelijke vertraging bij de uitvoering van waterbeleid als gevolg van gekozen algemene uitgangspunten als haalbaarheid, aansluiten bij bestaand landgebruik en vrijwillige grondverwerving. Om deze reden verwacht deze inspreker een krachtige ondersteuning van het rijk ten aanzien van de uitvoering van het in gang gezette beleid met het oog op het voorkomen van knelpunten.

Antwoord

Het al dan niet fuseren van waterschappen is niet de verantwoordelijkheid van het rijk. In de Waterschapswet is vastgelegd dat de provincies daar verantwoordelijk voor zijn. Verder heeft de staatsecretaris van Verkeer en Waterstaat op 19 juni 2009 een brief gestuurd aan de Tweede Kamer over de effecten van de Wet modernisering waterschapsbestel, waarin de positie van de waterschappen aan de orde komt. In de brief wordt het volgende hierover gezegd: "Gezien de enorme opgave waar we de komende jaren voor staan op het gebied van waterveiligheid is de uitvoeringskracht van de waterschappen van essentieel belang om voortvarend aan de slag te blijven. De inbreng van expertise vanuit de waterschappen is daarbij van groot belang. De kracht van waterschappen is dat zij uitsluitend het belang van goede waterstaatszorg behartigen. Via hun heffingen genereren zij middelen om hun taken te bekostigen, terwijl deze niet kunnen worden aangewend voor andere

belangen. Om de belastingen te legitimeren zijn democratisch gekozen waterschapsbesturen een vereiste. Het voortbestaan van waterschappen met de huidige taken en bevoegdheden zonder verkiezingen is daarom niet mogelijk. Om deze redenen ben ik voorstander van waterschappen, waarin besturen van waterschappen democratisch worden gekozen.”

De verantwoordelijkheden rondom grondwater zijn recent gewijzigd en vastgelegd in de Waterwet. De komende vijf jaar zal ervaring met de nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling worden opgedaan, waarna dit punt wordt meegenomen in de evaluatie van de Waterwet. Dat is een goed moment om gefundeerd te bezien of de aanpak en bevoegdheidsverdeling effectief zijn of dat aanpassing noodzakelijk is. In het definitieve Nationaal Waterplan is ter toelichting extra tekst opgenomen over de verantwoordelijkheidsverdeling voor grondwater.

In de gebiedsprocessen voor de Kaderrichtlijn Water zijn ook gemeentelijke KRW-maatregelen geïnventariseerd. Dit heeft er in diverse gevallen toe geleid, dat er ook gemeentelijke maatregelen in de stroomgebiedbeheerplannen zijn opgenomen. Deze maatregelen zijn bestuurlijk gedekt, hetzij via een apart gemeentelijk besluit, hetzij via een gemeentelijk plan (Gemeentelijk rioleringsplan of gemeentelijk waterplan).

De komende jaren zal er veel aandacht zijn voor de uitvoering van de maatregelenprogramma's voor de verschillende plannen, waaronder de stroomgebiedbeheerplannen. Het rijk zal de uitvoering van de maatregelen monitoren. Daarbij zal bijzondere aandacht uitgaan naar de waterkwaliteitsmaatregelen, waarvan de programma's zijn samengevat in de stroomgebiedbeheerplannen. De voortgang van de uitvoering zal ook jaarlijks aan de Tweede Kamer worden gerapporteerd. Indien blijkt dat er vertragingen optreden ligt het voortouw voor het wegwerken daarvan primair bij de verantwoordelijke overheden. Als daartoe op landelijk niveau knelpunten moeten worden weggenomen zal het rijk zich daar voor inspannen.

Gebiedsontwikkeling

Inspraak/advies

Een aantal reacties gaat in op het concept van gebiedsontwikkeling. Zo wil inspreker 57 dat in gebiedsprocessen meer met groen-blaue diensten wordt gewerkt. Inspreker 74 wil bij de verkenning naar mogelijkheden van gebiedsontwikkeling de pleziervaart expliciet benoemd zien. Inspreker 88 vindt dat in het Nationaal Waterplan bij gebiedsontwikkeling de integraliteit en de relatie tussen water, economie, ruimtelijke ordening en natuur mager uitgewerkt is. Daarnaast wordt door inspreker 129 aandacht gevraagd voor de plaats van regionale watersystemen in gebiedsontwikkeling. Inspreker 58 doet een oproep en een voorstel voor de professionalisering van gebiedsontwikkeling en de ontwikkeling van vakmanschap op dat gebied. Er worden ook kanttekeningen geplaatst bij gebiedsontwikkeling. Inspreker 165 wijst op de moeilijkheid SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden) afspraken te maken voor tijdige doelrealisatie. Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan de bestuurlijke processen vaak niet transparant te vinden naar rijk, burgers en ondernemers.

Antwoord

Net als inspreker 57 is ook het rijk van mening dat groen-blaue diensten kansrijk zijn. Het rijk heeft het IPO dan ook verzocht de mogelijkheden verder te onderzoeken en te bezien of de catalogus groen-blaue diensten kan worden uitgebreid. Dit staat als actie opgenomen in hoofdstuk 4.4 'Waterkwaliteit'.

De suggestie ten aanzien van professionalisering van het vakmanschap van professionals die betrokken zijn bij gebiedsontwikkeling wordt meegenomen in de actie 'Verkennen mogelijkheden versterking gebiedsontwikkeling'.

Waterrecreatie is, naast de vele andere onderwerpen, één van de functies die een rol kunnen spelen bij gebiedsontwikkeling. In het Nationaal Waterplan wordt geen specifieke aandacht besteed aan de verschillende functies die aan de orde kunnen zijn bij gebiedsontwikkeling. Het ligt daarom niet voor de hand dit wel voor waterrecreatie te doen.

De vraag om integraliteit en aandacht voor regionale wateren past goed binnen het concept gebiedsontwikkeling. In het ontwerp Nationaal Waterplan staat het belang van samenhang, het combineren van opgaven en de toepassing op verschillende schaalniveaus dan ook aangegeven.

Naar hun aard zijn bestuurlijke processen vaak niet eenvormig en transparant. Elk gebied heeft zijn eigen karakteristieken en ook de samenstelling en inzet van de betrokken partijen verschillen. Dat betekent dat bestuurlijke processen keer op keer anders ingericht moeten worden. Dit kan helaas wel eens ten koste van de transparantie gaan. Dit neemt niet weg dat het de verantwoordelijkheid van de betrokken overheden blijft om verantwoording af te leggen over de gemaakte keuzes. Dit hangt ook samen met de gesignaleerde moeilijkheid om vooraf SMART afspraken te maken. Inderdaad is het zo, en dat geeft het ontwerp Nationaal Waterplan ook aan, dat oplossingsrichtingen in een gebiedsproces niet vooraf vast staan. Verantwoording over proces en uitkomst zijn dan ook een invulling van SMART afspraken. Het vergroten van transparantie en het afleggen van verantwoording over gemaakte keuzes kan onderdeel zijn van het professionaliseringstraject zoals hierboven genoemd.

RBO-structuur

Inspraak/advies

De Adviescommissie Water adviseert de RBO-structuur, zoals georganiseerd voor implementatie van de Kaderrichtlijn Water, te behouden en deze ook uit te breiden met onder andere de waterketen. Daarnaast gaan twee andere reacties in op de rol van de RBO-structuur. Enerzijds verzoekt inspreker 105 om de RBO's in de huidige vorm te laten voort bestaan, met dus exclusieve aandacht voor Kaderrichtlijn Water. Anderzijds vraagt inspreker 162 om bredere inzet van de RBO-structuur bij onder andere gebiedsontwikkeling en het Deltaprogramma.

Antwoord

De kern van de RBO-structuur is een intensieve, gezamenlijke voorbereiding van de partijen die verantwoordelijk zijn voor beleid en uitvoering van het waterbeheer. Dit gebeurt in nauwe dialoog met de direct betrokkenen en de maatschappelijke organisaties. Op die manier ontstaan uitvoerbare en betaalbare plannen op (deel)stroomgebiedniveau, die elkaar versterken in de uitvoering en het resultaat. Daarnaast wordt het door uitwisseling van informatie mogelijk om afwegingen van kosten en baten te maken, collegiale toetsingen uit te voeren, de voortgang goed te monitoren en te evalueren, en te leren van elkaar. In ieder geval is het rijk voornemens de RBO-structuur te handhaven ten behoeve van de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water en de voorbereiding van de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen. Verder geldt dat moet worden gewaakt voor te veel bestuurlijke drukte. Hier geldt 'structure follows strategy'. Dat betekent dat het aantal bestuurlijke overlegvormen beperkt wordt en deze zoveel mogelijk onderling geïntegreerd worden. Dit zou kunnen leiden tot de verbreding van de agenda van de RBO's. Dit wordt uitgewerkt in samenspraak met de betrokken partijen.

Deltawet, deltaprogramma en deltacommissaris

Inspraak/advies

Inspreker 135 vraagt om voldoende slagkracht en bevoegdheden voor de Deltaregisseur. Daarbij vindt inspreker 143 ook dat het Deltaprogramma over de hele scope van het Nationaal Waterplan moet gaan. Inspreker 166 doet diverse aanbevelingen voor de vormgeving van de aanbevelingen van de Deltacommissie. Het Planbureau voor de Leefomgeving ten slotte twijfelt aan de noodzaak voor een aparte Deltawet.

Antwoord

Via de Deltawet en de bijbehorende Memorie van Toelichting worden de bevoegdheden en taken van de Deltaregisseur beschreven. De Deltacommissie adviseerde een Deltaregisseur te belasten met de verantwoordelijkheid voor voortgang en samenhang. De Deltacommissie heeft de functie gemodelleerd op basis van de eerdere regeringscommissarissen die eerdere kabinetten benoemde voor grote interdepartementale en interbestuurlijke uitdagingen. In de Deltawet wordt de term Deltaregisseur vervangen door "Deltacommissaris". De figuur van regeringscommissaris is in het verleden ingezet bij belangrijke projecten en het Deltaprogramma wordt daar zeker toe gerekend. Deze titel doet meer recht aan de aard van de functie. De slagkracht van de Deltacommissaris wordt geborgd door een aantal kenmerken van deze functie. De Deltacommissaris wordt gepositioneerd tussen politiek, bestuur en ambtenarij. Middels bevoegdheden en mandaat krijgt de Deltacommissaris direct toegang tot bestuurders en bewindslieden en is hij als het ware de eerst adviseur voor het kabinet. Hij doet voorstellen voor besluitvorming als er knopen doorgehakt moeten worden. Het kabinet wil dat de Deltacommissaris in staat is vaart te houden in het Deltaprogramma, partijen bij elkaar te brengen én voortvarend te werken aan noodzakelijke besluiten. De Deltacommissaris bereidt de besluitvorming over het Deltaprogramma voor, volgt de voortgang en rapporteert daarover aan de ministeriële stuurgroep en bestuurders in de regio.

In de Deltawet wordt vastgelegd dat de scope van het Deltaprogramma waterveiligheid en zoetwatervoorziening is en dat de Deltacommissaris een daadkrachtige en integrale uitvoering daarvan bevordert. Dat betekent dus niet dat de volledige scope van het nationale waterbeleid, zoals opgenomen in het Nationaal Waterplan, tot het aandachtsveld van de Deltacommissaris behoort. Die onderdelen die niet onder het Deltaprogramma vallen worden op andere manieren geborgd. Een voorbeeld hiervan is waterkwaliteit, waarvan de doelen via de stroomgebiedbeheerplannen geborgd worden.

Voor de organisatie rond het Deltaprogramma zal voor de deelprogramma's sprake zijn van een viertal hoofdelementen:

1. Opdrachtgever in de persoon van de trekkende bewindspersoon;
2. Bestuurlijk overleg rijk-regio;
3. Programmaorganisatie en
4. Maatschappelijke participatie.

Wat betreft het bestuurlijk overleg is sprake van maatwerk. Waar bestaande structuren bruikbaar zijn en op draagvlak kunnen rekenen, kunnen die onderdeel van het maatwerk zijn.

Over de noodzaak van een aparte Deltawet het volgende. In lijn met het advies van de Deltacommissie is ervoor gekozen de juridische uitwerking vorm te geven binnen de huidige wet- en regelgeving. De recent tot stand gekomen Waterwet biedt daarvoor een uitstekende basis. Deze wet biedt immers het kader voor het integraal waterbeheer, inclusief de bestuurlijke aspecten daarvan, en bevat adequaat juridisch instrumentarium gericht op de uitvoering van het beleid zoals neergelegd in het Nationaal Waterplan. De Deltawet is daarmee geen zelfstandige wet, maar wijzigt de Waterwet en de Wet Infrastructuurfonds. De laatste stand van zaken met betrekking tot de Deltawet is opgenomen in het Nationaal Waterplan.

Samenwerking bedrijfsleven

Inspraak/advies

Inspreker 98 geeft een uitgebreide reactie onder meer over de betrokkenheid van het bedrijfsleven bij het waterbeleid. Inspreker pleit voor vroegtijdige betrokkenheid.

Antwoord

Met het bedrijfsleven wordt thans verkend in hoeverre er een waterakkoord kan worden afgesloten. Voorgesteld wordt om ook de Kamers van Koophandel hierbij te betrekken en in dit kader de reactie van inspreker te betrekken.

Actielijsten Nationaal Waterplan

Inspraak/advies

Inspreker 143 geeft aan de acties niet altijd SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden) te vinden ook niet in financiële zin. Inspreker 166 geeft aan graag nauwer betrokken te willen zijn bij een aantal acties.

Antwoord

Ten behoeve van het definitieve Nationaal Waterplan is een kwaliteitscontrole op de actielijsten uitgevoerd en is de gewenste mate van SMART afspraken toegenomen. Bij de verschillende acties is aangegeven waar het rijk een rol ziet voor de andere overheden. Maar ook los daarvan is betrokkenheid van andere partijen welkom en kunnen daarover nadere afspraken gemaakt worden.

Innovatieve proefprojecten

Inspraak/advies

Insprekers 25 en 158 vragen om meer aandacht voor innovatieve proefprojecten en samenwerking met bedrijfsleven en NGO's.

Antwoord

In het Nationaal Waterplan wordt onder meer in Hoofdstuk 3.4 Kennis en innovatie het belang van innovatieve proefprojecten geschetst. Het rijk is van mening dat met onder meer de Marktverkenning Afsluitdijk, het Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water en de projecten in het Maatschappelijk Innovatieprogramma Water een goede impuls wordt gegeven aan innovatieve proefprojecten die open staan voor bedrijfsleven en NGO's. Aandacht voor proefprojecten kan verder onderwerp zijn in het waterakkoord met het bedrijfsleven, waarvoor de mogelijkheid wordt verkend.

Koelwater industrie

Inspraak/advies

Inspreker 107 uit de wens om koelwater op te nemen in het convenant tussen rijk en bedrijfsleven. Inspreker 98 benadrukt het belang van koelwater voor de industrie. Inspreker wil dat deze functie moet worden opgenomen onder hoofdstuk 4.5, onderdeel industrie.

Antwoord

Momenteel verkennen bedrijfsleven en rijk de mogelijkheid voor een convenant. Mocht het tot een convenant komen dan kunnen ook afspraken over koelwater gemaakt worden.

Onderkend wordt het grote belang van koelwater voor de industrie. Gekozen is om het onderwerp te behandelen bij het onderdeel Energie van hoofdstuk 4.5 en het niet twee maal te benoemen.

Grensoverschrijdende samenwerking

Inspraak/advies

Inspreker 166 roept op tot het versterken van grensoverschrijdende samenwerking.

Antwoord

Het belang van grensoverschrijdende samenwerking wordt ook door het rijk erkend. Er is ook al een lange traditie in grensoverschrijdende samenwerking, zoals in EU-verband, in de riviercommissies en met de zeeoverleggen.

Zo vindt momenteel op het gebied van waterkwaliteit nauwe samenwerking plaats, onder meer in subcommissies onder de Permanente Nederlands-Duitse Grenswaterencommissie. Ook vindt internationale afstemming plaats in de internationale commissies voor de Rijn, de Maas en de Schelde en in de internationale stuurgroep Eems-Dollard. In de opmaat naar de tweede stroomgebiedbeheerplannen zal er meer impuls worden gegeven aan internationale samenwerking. De eerste reeks stroomgebiedbeheerplannen vormen hierbij een goede basis om verdere afspraken te maken. De implementatie van de Richtlijn Overstromingsrisico's zal een nieuwe impuls geven aan de grensoverschrijdende samenwerking wat betreft waterveiligheid.

Ook de Kaderrichtlijn Mariene strategie, die komende planperiode wordt geïmplementeerd, en de realisatie van windenergiegebieden geeft een intensivering van de samenwerking met de landen rond de Noordzee.

Waterkwaliteitsnormen in de Waterwet

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt dat het consequenter zou zijn om waterkwaliteitsnormen in de Waterwet op te nemen.

Antwoord

Bij de Implementatiewet EG-Kaderrichtlijn Water (7 april 2005, Stb. 303) is bepaald dat de milieukwaliteitseisen ingevolge de Kaderrichtlijn Water vastgesteld zullen worden op basis van de Wet milieubeheer. Dit heeft geleid tot een aanpassing van artikel 5.2 Wet milieubeheer. De milieukwaliteitseisen worden overigens niet in de wet zelf, maar bij algemene maatregel van bestuur dan wel provinciale verordening vastgesteld, aangezien zij zich vanwege hun aard niet goed lenen voor vastlegging bij formele wet. Er is geen reden om thans op deze keuze terug te komen.

Ambtshalve wijzigingen

MIRT en gebiedsagenda's

Gebiedsgerichte besluitvorming over investeringen in het ruimtelijk fysiek domein, waaronder water, zal in toenemende mate plaatsvinden via het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT). Aangezien het MIRT-spelregelkader vanaf 2009 van toepassing is op alle nieuwe ruimtelijke projecten in het waterbeleid, is het noodzakelijk ook in het Nationaal Waterplan een korte toelichting te geven in hoofdstuk 3.1 onder het kopje 'realisatie'.

In de actietabel van dit hoofdstuk werd in het ontwerp Nationaal Waterplan nog gesproken van de mobiliteitsaanpak. Deze vermelding was voornamelijk voor het MIRT spelregelkader en de gebiedsagenda's. Om zo concreet mogelijk te zijn is daarom de term 'mobiliteitsaanpak' verdwenen uit het Nationaal Waterplan en vervangen door MIRT.

Hoofdstuk 3.2 Ruimtelijke aspecten waterbeleid

Ruimtelijke doorwerking nationaal waterbeleid

Inspraak/advies

Inspreker 49 geeft aan dat zij als gemeente het generieke waterbeleid lokaal zal vertalen en de ruimtelijke impact zal vastleggen in structuurvisie en bestemmingsplannen. Inspreker vult hierbij aan dat zij samen met de provincie en het waterschap een manier van werken ontwikkelt waarmee het belang van water gebiedsgericht en ruimtelijk ingevuld wordt. Structureel wordt ook een wateradvies gevraagd bij structuurvisies en bestemmingsplannen.

Inspreker 82 zet juist vraagtekens bij de concrete doorvertaling van water via het ruimtelijk beleid en de sturingsmogelijkheden daarvoor.

Inspreker 167 wil dat het Nationaal Waterplan scherper inzet op ruimtelijke doorwerking van het denken in watersystemen.

Inspreker 104 zet vraagtekens bij het alleen inzetten van AMvB's in plaats van ook ander instrumentarium. Deze inspreker wil daarnaast een nadere toelichting op de keuze voor de toepassingen van AMvB's in het Nationaal Waterplan.

Inspreker 166 wil duidelijkere kaders voor doorwerking en uitwerking van de ruimtelijke keuzes in het Nationaal Waterplan naar provinciale structuurvisies en gemeentelijke bestemmingsplannen. Inspreker is van mening dat waterbeheerders in een vroegtijdig stadium betrokken moeten worden bij provinciale en gemeentelijke ruimtelijke besluitvormingsprocessen.

Het Planbureau voor de Leefomgeving is van mening dat wederzijdse doorwerking van de ruimtelijke besluiten en projectbesluitvorming in het kader van de Waterwet niet optimaal geïnstrumenteerd zijn.

De Adviescommissie Water daarentegen constateert dat er voldoende instrumentarium is voor ruimtelijke doorwerking van het waterbeleid, maar dat het beschikbare instrumentarium onvoldoende wordt benut. De Adviescommissie vindt het van belang dat de bestuurlijke processen goed worden ingezet. Dit betekent dat waterbeheerders in een vroeg stadium moeten worden betrokken bij provinciale en gemeentelijke ruimtelijke besluitvormingsprocessen. De Adviescommissie is van mening dat een proactieve rol van de waterschappen nodig is, waarbij waterschappen verder kijken dan het waterbelang.

Antwoord

De ruimtelijke doorwerking van het waterbeleid wordt op verschillende manieren geborgd in het Nationaal Waterplan. Dit gebeurt via de nieuwe Wet ruimtelijke ordening, die op 1 juli 2008 in werking is getreden. Omdat het Nationaal Waterplan structuurvisie is op basis van de Wet ruimtelijke ordening, kunnen de instrumenten van die wet waar nodig worden ingezet (bijvoorbeeld middels AMvB's en provinciale verordeningen). Het rijk heeft in het Nationaal Waterplan aangegeven waar en wanneer AMvB's zullen worden ingezet om de verticale doorwerking te bewerkstelligen. De AMvB Ruimte is hiervan de belangrijkste. Verder dient de watertoets gebruikt te worden als additioneel instrument om ervoor te zorgen dat de ruimtelijke wateraspecten worden meegewogen in ruimtelijke plannen en besluiten (zie ook hieronder naar aanleiding van reacties op en adviezen over de watertoets). Het rijk is hiermee van mening dat er voldoende (sturings)mogelijkheden zijn voor doorwerking van het nationale ruimtelijke waterbeleid. De invulling die inspreker 49 geeft aan de doorwerking van het ruimtelijk waterbeleid is zeer aansprekend en wordt van harte ondersteund. De mening van de Adviescommissie Water dat er voldoende instrumentarium is om ruimtelijk te kunnen sturen wordt onderschreven. Het rijk is van mening dat de Waterwet en de Wet ruimtelijke ordening alle juridische instrumenten bevatten die

nodig zijn. Hierbij is het zeker zo dat bestuurlijke daadkracht noodzakelijk is en dat de watertoets kan helpen om proactief het waterbelang in te brengen in besluitvormingsprocessen. Verder is in het Nationaal Waterplan aangegeven dat het rijk samen met de betrokken partijen het beleidsuitgangspunt 'water meer bepalend' uitwerkt. In 2010 worden de resultaten hiervan verwacht. In het ontwerp werd nog 2009 genoemd, dit is aangepast.

Watertoets

Inspraak/advies

De voorgenomen versterking en verbreding van de watertoets wordt ondersteund door het merendeel van de insprekers die hierop ingaan. Inspreker 36 constateert dat de inzet van het rijk hiervoor nog onvoldoende zijn weg vindt in de (water)beheerplannen van de waterschappen. Insprekers 36 en 74 pleiten voor nog verdere uitbreiding en het specifiek benoemen en mee laten wegen van functies en sectoren. Inspreker 148 vindt dat betere borging van waterbelangen in de ruimtelijke ordening nodig is door aan het watertoetsproces meer inhoudelijke eisen te stellen (bijvoorbeeld vanuit de waterkwaliteit). Daarnaast moet volgens deze inspreker worden overwogen om een volledige watertoets in het kader van een bestemmingsplan voor het wettelijk vooroverleg (artikel 3.1.1. Besluit ruimtelijke ordening) verplicht te stellen.

Inspreker 109 geeft aan dat de watertoets juist een belemmerende werking heeft bij het tot stand komen en uitvoeren van projecten. Deze inspreker geeft ook aan dat er geen juridische grond is om de watertoets te verplichten voor structuurvisies. De Adviescommissie Water adviseert om in het definitieve Nationaal Waterplan de versterking van de watertoets concreet vorm te geven. Daarbij zou bijvoorbeeld de expertise van waterschappen over ruimtelijke ordening op strategisch niveau kunnen worden vergroot. Daarnaast zouden waterschappen, wanneer nodig, meer gebruik moeten maken van hun formele recht op bezwaar en beroep. Ten slotte zouden ook provincies voor het opstellen van hun structuurvisies de watertoets moeten gebruiken.

Antwoord

De watertoets is bedoeld om waterbelangen bij ruimtelijke plannen in een vroegtijdig stadium in te brengen en te borgen. In de Landelijke Handreiking Watertoetsproces worden de handvatten gegeven voor een succesvolle aanpak. In het ontwerp Nationaal Waterplan is een versterking en een verbreding van het watertoetsproces aangekondigd. De versterking van het watertoetsproces beoogt - meer dan tot nu toe - deskundigheid en strategische kennis op het snijvlak van ruimtelijke ordening en water alsmede omgevingsgevoeligheid en onderhandelingsvaardigheid. De waterbeheerders werken momenteel hard aan de ontwikkeling van expertise op deze gebieden. Het doorlopen van de watertoets bij het opstellen van bestemmingsplannen is verplicht via het Besluit ruimtelijke ordening. Daar waar het waterbelang, naar de mening van de waterbeheerder, onvoldoende gehonoreerd wordt, kan gebruik gemaakt worden van het formele recht op bezwaar en beroep. Daarnaast wordt de watertoets ook al gebruikt voor het opstellen van structuurvisies. Hoewel niet wettelijk verplicht, zijn daarover afspraken gemaakt in het Nationaal Bestuursakkoord Water Actueel. Omdat de waterbelangen vroeg worden ingebracht, zou de watertoets niet tot vertraging van de totstandkoming van bestemmingsplannen (en daaraan gekoppeld tot vertraging van (bouw)projecten) moeten leiden, maar juist tot tijdwinst. Voor het doorlopen van het watertoetsproces bij de voorbereiding van provinciale en gemeentelijke structuurvisies geldt in feite hetzelfde.

De verbreding van het watertoetsproces is bedoeld om bij ruimtelijke plannen en besluiten de aandacht voor andere wateraspecten dan waterkwaliteit te vergroten

met het oog op een duurzaam integraal waterbeheer. Het betreft veiligheid, wateroverlast, watertekort, waterkwaliteit, verdroging, mede in het licht van klimaatverandering. Dit geldt voor alle wateren (inclusief grondwater). Op deze manier worden inderdaad meer inhoudelijke eisen gesteld aan het watertoetsproces. Aangezien deze verbreding vrij recent door het rijk is ingezet, kan het bijvoorbeeld mogelijk zijn dat de verbrede watertoets op dit moment nog onvoldoende terug te vinden is in de waterbeheerplannen van waterbeheerders. In het belang van een goede afstemming tussen waterkwaliteit en ruimtelijke besluiten wordt een handreiking voor gemeenten en waterbeheerders opgesteld. Deze actie is toegevoegd aan het Nationaal Waterplan.

In 2011 wordt de werking van de watertoets geëvalueerd. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan het effect op functies en gebruikers en op de doorlooptijd en de kwaliteit van de ruimtelijke planvorming. Op basis daarvan wordt geconcludeerd hoe effectief de watertoets is en of bijstelling nodig is.

Ruimtelijke reserveringen en beschermingszones

Inspraak/advies

Inspreker 129 vraagt om een betere waarborg dat gemeenten de beschermingszones bij waterkeringen daadwerkelijk in bestemmingsplannen opnemen. Dit kan volgens deze inspreker per AMvB gewaarborgd worden. Inspreker 76 verzoekt om een specifieke bescherming voor drinkwaterwinning, en wil ook hiervoor beschermingszones uitgewerkt zien in de AMvB Ruimte.

Met betrekking tot ruimtelijke reserveringen wordt door inspreker 81 verzocht om de gereserveerde gebieden gedurende de reserveringsperiode beschikbaar te maken voor ander gebruik. Aangeraden wordt om daarbij (juridische) vrijheden in te bouwen, waardoor tijdelijk gebiedsgebruik toegestaan kan worden.

Inspreker 129 vraagt om de meerlaagse systematiek en aanpak die het Nationaal Waterplan voor waterveiligheid introduceert ook in te zetten voor wateroverlast en regionale watersystemen.

Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt ten slotte in zijn advies dat de Wet ruimtelijke ordening niet goed toegerust is op reserveringen verder dan tien jaar.

Antwoord

De suggestie om de beschermingszones voor waterkeringen op te nemen in de AMvB Ruimte wordt overgenomen. Weliswaar nemen gemeenten ook nu al waterkeringen vaak op, maar juist waar dat nagelaten wordt kan dat tot onduidelijkheden leiden. Uit oogpunt van transparantie is het gewenst een tweesporenbeleid te voeren en de gehele ruimte die de waterkering vraagt in bestemmingsplannen op te nemen, inclusief de ruimte die voor een eventuele versterking nodig is. Dit geeft meer duidelijkheid vooraf voor initiatiefnemers van ruimtelijke plannen. Omdat in de AMvB Ruimte alleen zaken van nationaal belang worden opgenomen, beperkt het rijk zich daarbij tot de primaire waterkeringen. Provincies zouden het voorbeeld van het rijk kunnen volgen voor de regionale waterkeringen.

Ten aanzien van ruimtelijke beschermingszones bij drinkwaterwinningen, geldt dat VROM zal onderzoeken in hoeverre in de AMvB Ruimte bepalingen inzake ruimtelijke afwegingen bij drinkwaterwinningen moeten worden opgenomen.

De suggestie om ruimtelijk gereserveerde gebieden gedurende de reserveringsperiode open te stellen voor ander gebruik wordt voornamelijk niet overgenomen. Er loopt momenteel een initiatief van Rijkswaterstaat in samenwerking met CUR-net en Deltares om het concept van 'tijdelijk anders bestemmen' te onderzoeken. Met dit initiatief wordt nagegaan of het nodig en mogelijk is om experimenteerruimte voor dit concept te bieden en welke juridische belemmeringen er op dit moment bestaan voor tijdelijke andere bestemmingen.

Inzichten die voortkomen uit dit initiatief worden benut om te bezien of ander beleid nodig is met betrekking tot ruimtelijke reserveringen voor wateropgaven. Met betrekking tot een bredere inzet van de meerlaagse systematiek kan op dit moment nog geen besluit genomen worden. Eerst wordt deze systematiek uitgewerkt voor waterveiligheid, waarna bij goed functioneren de aanpak kan worden uitgebreid naar andere onderdelen van het waterbeheer. Overigens staat het lokale overheden vrij, en is het ook al praktisch, bij de inrichting van stedelijk en landelijk gebied rekening te houden met overlast en schade als gevolg van extreme neerslag waarop stedelijke en regionale watersystemen niet gedimensioneerd zijn. In tegenstelling tot de opmerking van het Planbureau voor de Leefomgeving, is de Wet ruimtelijke ordening wel goed toegerust op reserveringen verder dan tien jaar. De Wet ruimtelijke ordening biedt namelijk de mogelijkheid tot het opstellen van een AMvB door het rijk en verordeningen door de provincies. Deze zijn geschikt voor het vastleggen van reserveringen voor de lange termijn.

Bouwen op fysiek ongunstige locaties

Inspraak/advies

Inspreker 89 geeft aan dat het als waterschap reeds passages uit het ontwerp Nationaal Waterplan betreffende bouwen op fysisch ongunstige locaties in de praktijk brengt. Daarbij wordt aangeboden om met een eigen project als pilot te dienen in de landelijke uitwerking hiervan.

Inspreker 104 geeft verder aan dat de decentrale overheden betrokken zouden moeten worden bij de uitwerking van een systematiek voor kosten-batenanalyse op fysiek ongunstige locaties.

Antwoord

Het aanbod om als pilot te dienen voor verdere uitwerking wordt gewaardeerd. Hierover zal nader met de inspreker worden overlegd. De regionale overheden zullen verder betrokken worden bij de uitwerking van een systematiek voor kosten-batenanalyse op fysiek ongunstige locaties. Dit is in het definitieve plan aangepast.

Participatie bij ruimtelijke planvorming

Inspraak/advies

Inspreker 132 wil graag beter betrokken worden bij ruimtelijke planvorming omdat daarin keuzes worden gemaakt die gevolgen hebben voor de mogelijkheden van adequate hulpverlening.

Antwoord

Het Nationaal Waterplan schetst kaders waarin participatie een belangrijk onderdeel van processen in het waterbeheer is. Aanvullend geven de ruimtelijke wetgeving en de Waterwet ook juridische grond en ruimte om te participeren, in te spreken en bezwaar te maken. Verdere uitwerking van participatie wordt bij (lokale) overheden en projectorganisaties op maat georganiseerd. Aangezien de ruimtelijke keuzes waarbij de inspreker betrokken wil worden, vaak op provinciaal en gemeentelijk niveau worden gevraagd, adviseert het rijk de inspreker om daar te participeren.

Agrarische bestemming verenigbaar met waterbestemming

Inspraak/advies

Inspreker 133 vraagt zich af welke afwegingscriteria gelden bij het beslissen of een agrarische bestemming verenigbaar is met een waterbestemming.

Antwoord

Daar waar nog geen sprake is van specifieke beperkingen ten aanzien van landbouwactiviteiten op grond van bestaand beleid, zullen waterbeheerders en agrariërs gezamenlijk moeten vaststellen op welke wijze de (nieuwe) waterbestemming te verenigen is met de agrarische bedrijfsvoering. Zoals in de houtskoolschets Europees Landbouwbeleid 2020 is aangegeven streeft Nederland naar een beloningssysteem voor maatschappelijke diensten in maatschappelijk waardevolle gebieden. Dit wordt door het rijk geconcretiseerd door inzet op verruiming van mogelijkheden voor groen-blaue diensten, onder meer in het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP). Op grond van de Health Check GLB en het Economisch Herstelplan is voor de periode 2009-2013 een extra budget van 144 miljoen euro beschikbaar gekomen. Met dit extra budget wordt het POP 2007 - 2013 aangevuld. Ook bij de besteding van deze middelen zal een belangrijk accent liggen op het geven van beheersvergoedingen voor het leveren van groen-blaue diensten. Daarnaast zal een deel van de middelen worden gebruikt om in de vorm van een hectarevergoeding agrarische activiteiten in stand te houden. Het betreft dan gebieden waar sprake is van natuurlijke restricties aan landbouwactiviteiten en waar de landbouw een belangrijke bijdrage levert aan het in stand houden van maatschappelijk belangrijke landschappelijke of natuurwaarden.

Zichtbaarheid structuurvisiedeel Nationaal Waterplan

Inspraak/advies

Inspreker 166 mist in het Nationaal Waterplan een aanduiding van de delen die de status van structuurvisie hebben. Inspreker geeft aan het duidelijker te vinden als deze delen in een apart kader of met een aparte kleur worden aangegeven.

Antwoord

In het ontwerp Nationaal Waterplan is ervoor gekozen de structuurvisiedelen niet apart zichtbaar te maken. Het rijk is echter van mening dat dit inderdaad meerwaarde biedt en heeft dit alsnog gedaan. In de inleiding is een omschrijving opgenomen van welke onderdelen als structuurvisie staan aangemerkt. In concreto betreffen het de structuurvisiekaarten, de paragrafen Ruimtelijke aspecten en Hoofdstuk 3.2 (beleidskeuze en realisatie).

Functie volgt peil

Inspraak/advies

Inspreker 166 merkt op dat de slogan 'functie volgt peil' die in de Watervisie nog wel voorkwam, in het Nationaal Waterplan losgelaten lijkt te zijn. Inspreker 94 pleit voor een nuancering van functie volgt peil, omdat voor met name oostelijke zandgronden in sommige gevallen een minder rechtlijnige insteek noodzakelijk is.

Antwoord

De term 'functie volgt peil' komt in het Nationaal Waterplan inderdaad niet voor. De betekenis ervan zoals ook in de Watervisie gedeut, wordt echter wel beschreven (zie bijvoorbeeld bij veenweidegebieden in Hoofdstuk 5.5 Randstad). Hiervoor is gekozen omdat de slogan soms te stringent werd geïnterpreteerd (functie moet altijd peil volgen). Hiermee wordt ook inspreker 94 tegemoet gekomen, omdat het dus niet altijd mogelijk of nodig is dat de functie het peil volgt.

Integraliteit

Inspraak/advies

Inspreker 167 constateert dat het Nationaal Waterplan gepresenteerd wordt als een integrale nota, maar merkt tegelijkertijd op dat ministeries zich terugtrekken op hun kerntaken.

Antwoord

Het Nationaal Waterplan is inderdaad een integrale nota vastgesteld door het kabinet. Verkeer en Waterstaat is hierbij trekkend departement en verzorgt de afstemming met de andere departementen. Ieder departement heeft zijn eigen kerntaken die in diverse gevallen een relatie hebben met het waterbeleid. Dit is op zich geen probleem, mits goede afstemming plaatsvindt.

Hoofdstuk 3.3 Waterbewustzijn

Watercampagne Nederland leeft met Water

Inspraak/advies

Inspreker 25 vraagt of de acties ter vergroting van het waterbewustzijn ook het 'institutioneel geheugen' kunnen versterken. Daarnaast wordt door inspreker 74 aandacht gevraagd voor de samenwerking tussen de lopende campagnes van de maritieme sector en de watersector (Nederland Leeft met Water). Deze inspreker zou campagnes zelfs graag willen combineren. Inspreker 158 ten slotte stelt voor de campagne Nederland Leeft met Water te veranderen in 'Nederland Beleeft het Water'. Dit zou volgens deze inspreker het draagvlak voor het waterbeheer kunnen vergroten.

Antwoord

De Adviescommissie Water heeft op verzoek van de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat met het oog op het bevorderen van waterbewustzijn advies uitgebracht over communicatie van het waterbeleid (AcW-2009/105). Dit advies is los van de inspraak op het ontwerp Nationaal Waterplan opgesteld. De Adviescommissie is van mening dat het integrale waterbeleid zich verder moet ontwikkelen op een interactieve en contextuele wijze. Om dat te bereiken is het volgens de Adviescommissie noodzakelijk communicatie in het hart van het waterbeleid te positioneren. Het rijk neemt dit advies over en zal in lijn hiermee samen met de bestuurlijke en maatschappelijke partners een overkoepelende aanpak ontwikkelen waarin de procesmatige rol van het rijk, andere overheden, burgers, professionals in de watersector, maar ook in aangrenzende sectoren zoals de ruimtelijke ordening meer aandacht krijgt. Dit komt ook het 'institutioneel geheugen' ten goede. De aanpak wordt in het Nationaal Waterplan aangekondigd.

Het rijk staat positief tegenover samenwerking met partners uit de maritieme sector en het waterbedrijfsleven in de campagne Nederland Leeft met Water en afstemming met campagnes van andere partijen. De betrokken partners zullen daartoe worden uitgenodigd. Het Nationaal Waterplan is hierop aangepast. Aandacht voor de beleving van water is sinds 2008 één van de kernthema's. Aan de voorgestelde verbreding van de campagne Nederland Leeft met Water wordt derhalve al invulling gegeven. De campagne Nederland Leeft met Water zal de komende jaren overigens steeds meer gebruik maken van persoonlijke (digitale) vormen van communicatie en regionale/locale acties. Landelijke massamediale uitingen zullen verminderd worden, omdat hiermee specifieke doelgroepen slechts beperkt bereikt en geactiveerd kunnen worden.

Watereducatie

Inspraak/advies

Inspreker 158 wordt graag betrokken bij de adviesgroep Watereducatie. Inspreker 166 vraagt het rijk een impuls te geven aan de educatie en arbeidsmarkt voor de opbouw van (geo)hydrologische kennis.

Antwoord

Op het aanbod van inspreker 158 om te willen bijdragen aan watereducatie gaat het rijk graag in. Afgestemd zal worden op welke wijze die inbreng zal kunnen plaatsvinden. Samen met de bestuurlijke partners heeft het rijk intussen een Actieprogramma Watereducatie vastgesteld. Dit bevat de in het Nationaal Waterplan genoemde programmering van verdere acties, zoals het stimuleren en faciliteren

van pilots en de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn water. Een Stuurgroep Watereducatie (voorheen adviesgroep genoemd) voert hierop de regie. Het verzoek van inspreker 166 om een impuls aan de educatie en arbeidsmarkt voor de opbouw van (geo)hydrologische kennis zal worden meegenomen in deze Stuurgroep.

Het Nationaal Waterplan is op deze ontwikkelingen aangepast en waar nodig geactualiseerd. Dit laatste geldt met name het inmiddels uitgevoerde voornemen om een overzicht van beschikbaar lesmateriaal toegankelijk te maken via een website. De instelling van de genoemde stuurgroep wordt in het Nationaal Waterplan niet meer specifiek genoemd, omdat dit een organisatorisch aspect betreft waaraan inmiddels ook vorm is gegeven.

Risicocommunicatie

Inspiraak/advies

Inspreker 19 constateert dat rampenplannen niet alleen nodig blijven vanwege de kans op overstroming, maar dat deze de mensen er ook aan herinneren dat ze gevaarlijk wonen.

Antwoord

Rampenplannen blijven inderdaad een noodzakelijk onderdeel van het waterveiligheidsbeleid. De provinciale risicokaart zoals die te vinden is op www.risicokaart.nl geeft informatie over waterdiepten bij overstromingen en informeert op die manier de mensen over hun woonsituatie. De kaart zal in de toekomst verder worden ontwikkeld en dan meer gedetailleerd informatie geven over de mogelijke gevaren en gevolgen van overstromingen.

Watercanon

Inspiraak/advies

Inspreker 158 is van mening dat "de historische binding tussen visserij en waterbeheer" een plekje had verdiend in de Watercanon. Inspreker 98 had graag het Noordzeekanaal opgenomen gezien.

Antwoord

Bij het opstellen van de Watercanon moest voortdurend een afweging gemaakt worden tussen de te behandelen aspecten van het waterbeheer. Niet elk onderwerp kon even uitgebreid worden belicht. De onafhankelijke deskundigen hebben deze keuze gemaakt.

Ambtshalve wijzigingen

Watercanon

In het hoofdstuk over de Watercanon is aangegeven dat deze inmiddels is gerealiseerd.

Actietabel

De actietabel is beperkt tot de sectorbrede acties uit het Nationaal Waterplan. Dit had ook tot gevolg dat de watermonitor en de wereldwaterdag uit de actietabel zijn geschrapt omdat dit erg operationele en bovendien jaarlijks terugkerende activiteiten zijn die zich niet goed verhouden tot een actietabel met meerjarenplanning.

Hoofdstuk 3.4 Kennis en innovatie

In dit onderdeel van de Nota van Antwoord zijn ook de inspraakreacties en adviezen meegenomen die betrekking hebben op bijlage 2 van het ontwerp Nationaal Waterplan, de nationale Kennis- en Innovatieagenda Water.

Samenwerking met de private sector

Inspraak/advies

Inspreker 113 brengt onder de aandacht het belang van samenwerking met de private sector, zodat kennis sneller bij het bedrijfsleven terechtkomt. Inspreker 98 vindt dat meer gebruik gemaakt moet worden van de kennis van de regionale Kamers van Koophandel.

Antwoord

Het belang van samenwerking met private partijen wordt in het Nationaal Waterplan onderkend. Er is een toevoeging in de tekst onder 'kennisinfrastructuur en organisatie': "De kennisontwikkeling zal plaatsvinden in samenwerking tussen kennisvragers en -aanbieders, zowel bij de overheid als met het bedrijfsleven, om de kennisdoorwerking naar de praktijk te versnellen." De Kamers van Koophandel zijn toegevoegd aan de tekst van Hoofdstuk 3.4.

Verbinden van ecologisch en technologisch onderzoek

Inspraak/advies

Inspreker 113 vraagt daarnaast aandacht voor de verbinding tussen ecologisch en technologisch onderzoek, met name ten behoeve van de maritieme en offshore sector.

Antwoord

In de Kennis- en Innovatieagenda bij het Nationaal Waterplan wordt hier aandacht aan besteed.

Innovatief vermogen

Inspraak/advies

Inspreker 140 constateert dat makkelijk naar innovaties wordt gegrepen voor problemen die we niet kunnen oplossen en vindt dat een zwaktebod. De inspreker vindt Nederland niet innovatief en ziet dan ook geen heil in de innovaties genoemd in het ontwerp Nationaal Waterplan.

Antwoord

De mening van de inspreker wordt niet gedeeld. Het doel van de Maatschappelijke Innovatie Agenda's (MIA's) en de daaronder vallende activiteiten is het versterken van de innovatiekracht van Nederland om juist hardnekkige problemen op te lossen. De traditionele oplossingen voldoen niet meer of zijn te duur. De MIA Water (MIAW) is specifiek ontwikkeld voor de watersector en richt zich op de innovaties in de watertechnologie en deltatechnologie. Op het gebied van watertechnologie wordt onder meer door Wetsus gewerkt aan nieuwe waterzuiveringstechnieken. Op het gebied van deltatechnologie wordt bijvoorbeeld gewerkt aan ontwikkelingen om de voorspelbaarheid van dijkdoorbraken te vergroten (IJKdijk) en ook de vernieuwende aanpak van het gebruik van de krachten van de natuur (project 'Building with Nature') gaat zeer waarschijnlijk een doorbraak opleveren in de waterbouw.

Typerend voor innovatieve ontwikkelingen is dat er veel innovaties mislukken, maar dat geslaagde innovaties een doorbraak opleveren waarmee veel maatschappelijk voordeel behaald wordt. Een goed voorbeeld is de ontwikkeling van de Maeslantkering in de Nieuwe Waterweg waarmee de waterveiligheid gediend is en tegelijk de economische positie van de Rotterdamse haven niet belemmerd wordt.

Innovatieve functiecombinatie

Inspraak/advies

Inspreker 158 beveelt aan om in combinatie van verschillende functies en wateropgaven innovatief te kijken naar mogelijkheden die bijvoorbeeld ijsbanen kunnen bieden (meervoudig ruimtegebruik). Het gaat niet alleen om de mogelijkheden van periodieke waterberging, maar tevens om een combinatie met paai- en opgroeigebied voor vissen en educatieve mogelijkheden, waarbij de functie ijsbaan intact kan blijven.

Antwoord

Functiecombinatie wordt zoveel mogelijk nagestreefd in het waterbeheer, zoals ook blijkt uit de tekst van het Nationaal Waterplan. Hoewel ijsbanen niet in de tekst genoemd worden, kan ook deze functie waardevol zijn voor bijvoorbeeld de combinatie met waterberging. Dit zal wel lokaal maatwerk zijn.

Hoge zandgronden in Kennis- en Innovatieagenda

Inspraak/advies

Inspreker 162 vindt dat in de Kennis- en Innovatieagenda Water geen aandacht is voor de hoge zandgronden en de bestrijding van watertekorten. Inspreker ziet het ontwikkelen van een aanpak van watertekorten, mede gelet op de klimaatontwikkelingen, als een grote uitdaging en geeft aan dit inhoud te geven via het ARK initiatief: "Beschikbaarheid van water op de hoge zandgronden van Zuidoost Nederland". Gevraagd wordt om aanpassen van de agenda en om financiële ondersteuning.

Antwoord

De problematiek van de hoge zandgronden is niet altijd specifiek genoemd maar is wel vertegenwoordigd in verschillende onderwerpen in de in de Kennis- en Innovatieagenda en komt in het bijzonder aan bod in S5-5. Financiële ondersteuning voor dit thema kan echter niet via de Kennis- en Innovatieagenda van het Nationaal Waterplan geregeld worden.

Regionaal waterbeheer in Kennis- en Innovatieagenda

Inspraak/advies

Hoewel de Kennis- en Innovatieagenda in het ontwerp Nationaal Waterplan een goed overzicht geeft van de kennisbehoefte, wil inspreker 166 daarin aandacht vragen voor het regionaal waterbeheer en de link met de dagelijkse praktijk op lokaal en regionaal niveau.

Antwoord

De tekst van hoofdstuk 3.4 geeft aan dat de waterschappen een belangrijke rol spelen in de kennisinfrastructuur van Nederland en daarbij ook een belangrijke partner zijn. Een van de doelstellingen van het op te zetten praktijkgericht kennisprogramma is juist het betrekken van de praktijk op regionaal en lokaal niveau. In het Nationaal Waterplan is het belang van het verbinden van wetenschap en de dagelijkse praktijk op regionaal en lokaal niveau toegevoegd bij het op te

zetten praktijkgerichte programma. Daarnaast is de aandacht voor regionaal waterbeheer en de link met de dagelijkse praktijk op lokaal en regionaal niveau verwerkt in de Kennis- en Innovatieagenda.

Deltadijk

Inspraak/advies

Inspreker 166 vindt dat er sterk wordt gefocust op het concept 'Deltadijk', terwijl een dergelijke omvangrijke oplossing niet overal toepasbaar is en er meer goede innovatieve oplossingen denkbaar zijn.

Antwoord

De focus op de 'Deltadijk' is zeker niet bedoeld als de enige innovatieve ontwikkeling van belang. De tekst in het Nationaal Waterplan is hier op aangepast. Juist in de verkenningsfase van het Deltaprogramma zal breed gekeken worden naar mogelijke oplossingen. De brochure "EUREKA! Waterschappen leren innoveren" zal daarbij zeker een rol spelen. In hoofdstuk 4.1 is aangekondigd dat een nadere verkenning wordt gedaan. Inspreker wordt hierbij betrokken.

Drinkwater

Inspraak/advies

Inspreker 31 vraagt om een vijftal voor de drinkwatersector belangrijke onderwerpen op de Kennis- en Innovatieagenda water te plaatsen:

1. Innovaties (stoffen, productontwikkeling en gebruik) om verontreiniging te voorkomen,
2. Online sensing en monitoring van (inter)nationale rivieren en grondwaterlichamen,
3. Gerichter debiet- en temperatuurafhankelijk waterbeheer en vergunningverlening,
4. Zoete (grond)waterbuffers voor zelfvoorzienende drinkwaterregio's,
5. Oplossingen voor de afvoer van brijn bij het winnen van (diep) brak grondwater.

Inspreker 76 vraagt om in de Kennis- en Innovatieagenda Water onderzoek op te nemen naar gebiedsgerichte procesinnovatie gericht op de duurzame inpassing en verankering van drinkwaterwinningen uit grondwater binnen hun intrekgebied met een zo groot mogelijke meerwaarde voor dit gebied.

Antwoord

De kennis- en innovatiebehoeften van de drinkwatersector zijn door het Kennisplatform Water beoordeeld als relevant voor het waterbeheer. Ze zijn opgenomen in de nationale Kennis- en Innovatieagenda Water als nieuwe kennis- of innovatiebehoefte of als een aanvulling op bestaande behoeften.

Daarnaast is de volgende nieuwe kennisbehoefte toegevoegd: "Ontwikkelen van innovatieve gebiedsgerichte processen die kunnen bijdragen aan de duurzame inpassing van drinkwaterwinning uit grondwater in samenhang met andere gebruiksfuncties". Conform de uitgangspunten voor de prioritering krijgen deze prioriteit 3.

Autonoom aanpassingsvermogen

Inspraak/advies

Om het zelfstandig handelen (autonoom aanpassingsvermogen) van actoren mogelijk te maken is in de eerste plaats continue toegang tot informatie van belang, zo stelt inspreker 25. Wanneer de informatiebehoefte zo omvangrijk is als in bijlage 2, is de beschikbaarheid van informatie nog niet vanzelfsprekend optimaal en is het lastig om te innoveren.

Antwoord

De ontwikkeling van kennis is nooit af. Nieuwe kennis en daarvan afgeleide innovaties blijven nodig. Het is daarom van belang om de kennis en innovatieopgaven te formuleren. Dat geeft richting aan de kennisontwikkeling voor alle betrokken partijen (rijk, andere overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven). In het Nationaal Waterplan wordt onderkend dat de doorstroming van kennis niet altijd goed verloopt. Vooral praktijkgerichte ontwikkelingsprogramma's kunnen daarvoor, zoals is aangegeven in hoofdstuk 3.4, een oplossing bieden.

Zandsuppleties en morfologische processen Voordelta

Inspraak/advies

Inspreker 51 pleit voor onderzoek naar nieuwe vormen van zandsuppletie en morfologische processen in de Voordelta.

Antwoord

In 2013 komen resultaten beschikbaar van een verkenning en van veldproeven die worden uitgevoerd om te onderzoeken of met zandsuppleties en innovatieve erosiebestrijdende maatregelen zandhonger kan worden tegengegaan. In de Kennis- en Innovatieagenda zijn op diverse plaatsen gerelateerde kennisbehoeften aangegeven op het gebied van suppleties en daarmee samenhangende morfologische processen (S5-13, S5-16, O5-5 en P5-3).

Grondwater

Inspraak/advies

Inspreker 36 is van mening dat grondwater niet voldoende in de Kennis- en Innovatieagenda is vertegenwoordigd en vraagt om voor meer evenwicht tussen oppervlaktewater en grondwater te zorgen.

Antwoord

Inderdaad is grondwater nog onderbelicht in de Kennis- en Innovatieagenda Water in het ontwerp Nationaal Waterplan. Bij de actualisatie die heeft plaatsgevonden is dit ook naar voren gekomen. Er zijn diverse kennisvragen rond grondwater aan de agenda toegevoegd.

Prioritering kennis- en innovatieagenda

Inspraak/advies

Inspreker 135 vraagt om een duidelijke prioritering in de kennisvragen, waarbij het Deltaprogramma en waterveiligheid zwaar moeten wegen.

Antwoord

Er is een prioritering aangebracht in de onderwerpen in de Kennis- en Innovatieagenda Water in bijlage 2 van het Nationaal Waterplan. Deze prioritering wordt in de tekst bij die bijlage toegelicht.

Aansturing onderzoeksprogramma's

Inspraak/advies

Inspreker 135 vraagt om vraaggestuurde onderzoeksprogramma's met een goede afstemming tussen kennisinstellingen onderling én tussen kennisinstellingen en onderwijsinstellingen om onnodige dubbelingen te vermijden. Ook vraagt deze inspreker om het aantal overleggrems tot een minimum te beperken en een duidelijke regie en aansturing. De Raad voor Deltaonderzoek zou hier samen met de Stuurgroep Deltatechnologie een sturende rol moeten hebben. Subsidie- en financieringsprocessen moeten sneller en doorzichtiger worden.

Antwoord

De Raad voor Deltaonderzoek is mede ingesteld om de afstemming tussen de vraaggestuurde programma's te verzorgen. In de Raad voor Deltaonderzoek zijn de vragers (overheid en bedrijfsleven) en aanbieders (kennisinstellingen en ook onderwijsinstellingen zoals universiteiten) vertegenwoordigd. De doorlooptijd voor het verlenen van subsidies is vaak langer dan gewenst omdat Europese regelgeving op dit gebied complex is en omdat er steeds nieuwe regelingen ontwikkeld moeten worden. Op dit moment is er een kaderregeling voor Verkeer en Waterstaat vastgesteld en een Rijksbrede kaderregeling is in voorbereiding. Hierdoor kan de doorlooptijd voor subsidieverlening aanzienlijk worden bekort.

Opdrachtverlening

Inspraak/advies

Volgens inspreker 135 worden bij aanbesteding van werken nog te vaak beperkingen opgelegd, alternatieven uitgesloten, waardoor vrijheid voor de markt om kennis in de praktijk te brengen en tot innovatie te komen beperkt is.

Antwoord

Aan de genoemde belemmeringen wordt in de uitwerking van de Maatschappelijke Innovatieagenda Water aandacht besteed.

Hoger onderwijs

Inspraak/advies

Inspreker 135 vraagt om de toewijzing van fondsen en budget binnen het hoger en academisch onderwijs ook in lijn te brengen met de ambitie van het kabinet. Dat betekent volgens inspreker focus op waterbouwkundige opleidingen.

Antwoord

De 1^e geldstroom gaat rechtstreeks naar de universiteiten en hogescholen. Deze bepalen op basis van hun academische vrijheid wat voor onderzoek en onderwijs hiervoor gerealiseerd wordt. De 2^e geldstroom wordt aangestuurd via NWO dat op basis van een 4-jarig strategisch plan de richting van het onderzoek bepaald. Beide geldstromen worden daardoor niet rechtstreeks aangestuurd door het overheidsbeleid.

De 3^e geldstroom omvat onderzoeksopdrachten vanuit bedrijfsleven en overheid. Beide opdrachtgevers kunnen daarmee rechtstreeks sturen op het onderzoek. Via de vraagsturing van het strategisch onderzoek door het rijk worden universiteiten betrokken bij het strategisch onderzoek (AIO's).

De Maatschappelijke Innovatie Agenda Water bevat voor het stimuleren van interesse bij studenten voor de watersector een Human Capital Water programma. Van belang daarbij is dat universiteiten, hogescholen, kennisinstellingen en bedrijfsleven samenwerken bij de ontwikkeling van opleidingen en curricula.

Ambtshalve wijzigingen

Deltaprogramma en joint fact finding

Het hoofdstuk is aangevuld met teksten over de kennisbehoefte die voortkomt uit het Deltaprogramma. Hierbij is aangegeven dat zal worden uitgegaan van zogenaamd "joint fact finding" hetgeen betekent dat de kennis op interactieve wijze wordt ontwikkeld met alle betrokken partijen. Dit is niet alleen voor het Deltaprogramma van belang, maar voor het gehele waterdomein.

Kennisinfrastructuur en organisatie

Onder 'Kennisinfrastructuur en organisatie' is de tekst aangepast, omdat het Kennisplatform onder de Raad voor Deltaonderzoek is gebracht. Dit vereenvoudigt de kennisinfrastructuur. De aanpassing betekent een verplaatsing van een aantal blokken tekst.

Het Europees initiatief tot de oprichting van een Europees Water Assessment Centrum (EWAC) is niet langer opgenomen in het Nationaal Waterplan omdat de totstandkoming ervan nog te onzeker is.

Vraag en aanbod

Onder 'Vraag en aanbod' is een tekst toegevoegd over planbureau's. Deze spelen namelijk een belangrijke rol in het toepassen van kennis in beleidsevaluaties en beleidsmonitoring. Daarnaast zijn de ICES-KIS programma's die aflopen verwijderd en is toegevoegd het kennisprogramma in Haaglanden dat nog wel doorloopt. Toegevoegd is een tekst over Dutch Delta Design 2012, dat recentelijk gelanceerd is en een belangrijk betrokkenheid heeft in de kennisinfrastructuur (expertise centra). Verder heeft actualisatie plaatsgevonden van de tekst over de MIAW. Het innovatieprogramma is inmiddels opgesteld en loopt.

Actualisatie Kennis- en Innovatieagenda Water

Zoals is aangekondigd in het ontwerp Nationaal Waterplan wordt de nationale Kennis- en Innovatieagenda Water regelmatig geactualiseerd door het Kennisplatform Water, te beginnen in 2009. Dit is nodig omdat zowel de vraagkant als de aanbodkant steeds in ontwikkeling is.

Het Kennisplatform Water heeft in 2009 de kennis- en innovatiebehoefte in een gezamenlijk proces van overheden, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en marktpartijen nader bekeken en nieuwe ontwikkelingen en inzichten in kaart gebracht. Dit heeft geresulteerd in de Kennisarena Leven met Water op 9 juni 2009. Op basis hiervan is de Kennis- en Innovatieagenda Water geactualiseerd. Betrokken partijen hadden daarbij de wens om meer structuur in de lange lijst met onderwerpen aan te brengen. Dit is gedaan door onderscheid aan te brengen in strategisch onderzoek, operationeel onderzoek en praktijkontwikkeling en innovatie en door een prioritering aan te brengen (tevens verzoek van inspreker 135). Daarnaast zijn de onderwerpen ingedeeld in thema's die beter op de structuur van het Nationaal Waterplan aansluiten.

In bijlage 1 bij deze Nota van Antwoord is aangegeven hoe de tabel in het ontwerp is gerelateerd aan de tabel in het definitief Nationaal Waterplan en welke onderwerpen zijn aangevuld en welke vervallen.

Hoofdstuk 3.5 Monitoring en evaluatie

Inspraak/advies

De Adviescommissie Water en het Planbureau voor de Leefomgeving wijzen op het belang van een gezamenlijke evaluatiestrategie van rijk en regio met goede afspraken over informatievoorziening.

Inspreker 25 stelt dat eens in de zes jaar evalueren onvoldoende is voor tijdige en flexibele adaptatie.

Antwoord

Het belang dat de Adviescommissie Water en het Planbureau voor de Leefomgeving hechten aan een gezamenlijke evaluatiestrategie en afspraken over informatievoorziening wordt onderschreven. Met de betrokken overheden zullen hierover afspraken worden gemaakt. Hierbij wordt rekening gehouden met al ingeplande evaluaties voor de komende jaren en worden nadere afspraken met de verschillende overheden gemaakt over de samenhang (zowel inhoudelijk als in de tijd).

Het rijk is van mening dat het gehele waterbeleid niet vaker dan eens in de zes jaar moet worden geëvalueerd. Deze termijn sluit goed aan bij de plancyclus. Mede op basis van de evaluatie wordt invulling gegeven aan het waterbeleid in het tweede Nationaal Waterplan. Ook moet er voldoende tijd zijn om het beleid uit te voeren. Bovendien wordt er, los van de formele evaluatie, jaarlijks een voortgangsrapportage gemaakt. Op basis hiervan kan het beleid zonodig worden bijgesteld.

Ambtshalve wijzigingen

In de actietabel van het ontwerp Nationaal Waterplan stond de evaluatie van het Nationaal Bestuursakkoord Water vermeld. Omdat het ook in hoofdstuk 4.3 (Wateroverlast) is opgenomen, is het hier geschrapt.

Hoofdstuk 4.1 Waterveiligheid

Klimaatscenario's

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft in zijn advies weer dat in het ontwerp Nationaal Waterplan te weinig wordt geanticipeerd op de gevolgen van de 'worst case' scenario's voor zeespiegelstijging na 2100.

Antwoord

Zoals aangegeven in hoofdstuk 2, over omgaan met onzekerheden bij klimaatverandering, baseert het rijk zijn beleid op de KNMI 2006 scenario's en de verwachtingen van de Deltacommissie voor de plausibele bovengrens op de lange termijn. Met name de lange termijn scenario's voor zeespiegelstijging zijn echter onzeker. Periodiek actualiseert het KNMI daarom deze klimaatscenario's en hun betekenis voor Nederland. De beschikbaarheid van steeds nieuwe scenario's heeft als risico dat besluitvorming door onzekerheden wordt opgehouden. Het kabinet is van mening dat de reeds in gang gezette programma's zoals het Hoogwaterbeschermingsprogramma en de rivierverruimingsprojecten onverkort moeten worden uitgevoerd. Ook de Deltacommissie heeft geconcludeerd dat deze maatregelen niet hoeven te worden herzien. In het Nationaal Waterplan kondigt het kabinet het Deltaprogramma aan, dat is gericht op het duurzaam veilig houden van Nederland op de lange termijn. In dit Deltaprogramma worden nieuwe inzichten met betrekking tot zeespiegelstijging continu verwerkt en wordt bezien in welke mate dit tot nadere maatregelen noopt. Het kabinet bekijkt iedere twaalf jaar of de veiligheidsnormen nog voldoen om goed aan te sluiten bij de voorziene ruimtelijke en economische ontwikkelingen en klimaatveranderingen.

Meerlaagsveiligheid

Inspraak/advies

Over het algemeen is door veel partijen positief gereageerd op de door het kabinet gekozen benadering van meerlaagsveiligheid. Het Expertisenetwerk Waterveiligheid geeft in zijn advies aan dat het positief is over de prioriteit die wordt gegeven aan preventie, de eerste laag binnen het concept van meerlaagsveiligheid. Het Expertisenetwerk Waterveiligheid is hierbij van mening dat het principe van 'robuust ontwerpen' van primaire waterkeringen leidend moet zijn en dat het concept 'Deltadijk' hier een belangrijke bijdrage aan kan leveren. Verder ondersteunt het Expertisenetwerk Waterveiligheid het voornemen om het niveau van de veiligheid en de normeringssystematiek voor waterveiligheid aan te passen. Het Expertisenetwerk Waterveiligheid geeft aan dat communicatie over waterveiligheid en een goede onderzoeksagenda onontbeerlijk zijn.

Een aantal insprekers betwijfelt of maatregelen in de derde laag van de meerlaagsveiligheid (beperken van gevolgen) zin hebben, of betoogt dat er vooral geïnvesteerd moet worden in preventie (insprekers 8, 19 en 86). Dan zouden rampenplannen niet nodig zijn. Inspreker 54 betoogt dat, in aanvulling op preventieve maatregelen, ruimtelijke investeringen in kwetsbare gebieden kritischer zouden moeten worden beoordeeld. Daarnaast pleit inspreker 101 voor een goede samenhang tussen de drie lagen. Inspreker 54 geeft aan dat de meerlaagsveiligheid nogal centralistisch wordt ingevuld en vraagt om meer uit te gaan van het zelforganiserend vermogen van lokale overheden en belanghebbenden. Inspreker 161 suggereert daarvoor ook de in het ontwerp Nationaal Waterplan genoemde gebiedspilots te gebruiken. Inspreker 129 vraagt om de meerlaagse systematiek

voor waterveiligheid ook in te zetten voor wateroverlast en regionale watersystemen.

Antwoord

Het kabinet is blij met de reactie van het Expertisenetwerk Waterveiligheid en kan zich goed vinden in de adviezen. Bij de verdere uitwerking en implementatie van het nieuwe normenstelsel voor waterveiligheid en de ontwikkelingen rond het concept 'Deltadijk' zal het Expertisenetwerk Waterveiligheid betrokken worden.

De meerlaagsveiligheid vormt de basis van het geactualiseerde waterveiligheidsbeleid, waarin het rijk sterk blijft inzetten op preventieve maatregelen om overstromingen zoveel mogelijk te voorkomen. Preventie is en blijft daarmee de kern van het waterveiligheidsbeleid. Het rijk is echter overtuigd van het feit dat overstromingen nooit 100% uit te sluiten zijn. Additionele maatregelen in de ruimtelijke inrichting en de rampenbeheersing, zoals goede rampenplannen, zijn daarom echt noodzakelijk.

Het rijk is van mening dat in het vormgeven en invullen van de meerlaagsveiligheid juist sterk gebouwd wordt op lokale verantwoordelijkheden en zelforganiserend vermogen van betrokken partijen. Deze partijen dragen ook in sterke mate bij aan de invulling van het concept meerlaagsveiligheid en de maatregelen die daarin worden genomen. Zo hebben lokale en regionale partijen duidelijke verantwoordelijkheden bij de ruimtelijke inrichting en de rampenbestrijding. Daarnaast wil het rijk burgers samen met andere betrokken partijen goed voorbereiden op een mogelijke overstromingsramp.

De benadering van meerlaagsveiligheid heeft als doel om naast preventieve maatregelen ook andere maatregelen te nemen om de veiligheid te waarborgen, met name door een duurzame ruimtelijke inrichting en een goede voorbereiding op overstromingsrampen. De samenhang tussen (maatregelen in) de drie lagen komt op rijksniveau tot stand, in nauwe samenwerking met en afstemming tussen de drie betrokken departementen en provincies, waterschappen en gemeenten. In gebieden komt deze samenhang tot stand in gebiedsgerichte processen, zoals ook voorzien in het Deltaprogramma. Hierbinnen is de Deltacommissaris speciaal belast met de samenhang tussen de deelprogramma's en de afstemming tussen betrokken partijen.

De in het ontwerp Nationaal Waterplan genoemde gebiedspilots zijn bedoeld om, vooruitlopend op de besluitvorming over het nieuwe normenstelsel en gebiedsprocessen in het Deltaprogramma, ervaring op te doen met de afstemming en afweging tussen maatregelen in de drie lagen. De gebiedspilots zijn gericht op gezamenlijk leren en worden in nauwe samenwerking met de betrokken nationale en vooral regionale overheden opgezet. De lessen die hieruit getrokken worden zullen expliciet worden meegenomen in de hierboven genoemde processen rondom uitwerking van meerlaagsveiligheid en het nieuwe normenstelsel.

Op dit moment kan nog geen standpunt worden ingenomen over een bredere inzet van de meerlaagse systematiek op wateroverlast en op regionale watersystemen. Eerst wordt deze systematiek uitgewerkt voor waterveiligheid.

Nieuwe veiligheidsnormen

Inspraak/advies

Als reactie op het ontwerp Nationaal Waterplan hebben insprekers 15, 75, 82 en 161 aangegeven nog geen duidelijk zicht te hebben op het proces om te komen tot een nieuwe normering en wie daarbij betrokken zijn. Insprekers 2 en 51 pleiten

ervoor dat de normen in ieder geval overal gelijk zijn. Weer andere insprekers betogen dat in specifieke gebieden de huidige norm niet voldoet en dat deze naar boven zou moeten worden bijgesteld (8, 19, 101, 160, 166).

Het Planbureau voor de Leefomgeving constateert voorts dat er te weinig duidelijkheid bestaat over het proces om te komen tot nieuwe normen.

Ten slotte meent de Adviescommissie Water dat er te weinig voortgang is geboekt in het proces om te komen tot nieuwe normen.

Antwoord

Het Nationaal Waterplan gaat uit van preventie als belangrijkste pijler van het waterveiligheidsbeleid. Daarom is in dit plan aangekondigd dat het normenstelsel geactualiseerd moet worden en dat hierin een basisveiligheid voor ieder individu wordt verwerkt. Dit betekent echter niet dat overal de norm hetzelfde zal zijn. Bij het bepalen van de norm zal ook rekening worden gehouden met een maatschappelijk aanvaardbaar risico voor grote groepen slachtoffers (bijvoorbeeld van groot belang in dichtbevolkte gebieden) en een economisch optimaal veiligheidsniveau.

In de jaren '60 van de vorige eeuw heeft de toenmalige Deltacommissie de normen voor waterveiligheid bepaald aan de hand van een kosten-batenanalyse en een inschatting van slachtofferrisico's. Op basis van die inschattingen zijn toen vijf verschillende normhoogten voor waterveiligheid vastgesteld. De voorgenomen actualisatie van de normen in 2011 moet de actuele normhoogte voor de verschillende dijkkringen in Nederland opleveren. Dit wordt gedaan in nauwe samenwerking met alle betrokken overheden. Omdat het complexe materie betreft en een zorgvuldige afweging noodzakelijk is, is het niet mogelijk al eerder dan 2011 een principebesluit over het normenstelsel en de bijbehorende normhoogte te nemen. In de periode 2012-2017 zal voor een representatief aantal dijkkringen proefgedraaid worden met het nieuwe normenstelsel. In 2017 wordt een definitief besluit genomen over het nieuwe normenstelsel en wordt het in de Waterwet verankerd. Provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke partijen worden in dit proces van totstandkoming van en besluitvorming over de nieuwe normen nauw betrokken. In met name de uitvoeringstabel op bladzijde 79 van het ontwerp Nationaal Waterplan was dat nog niet heel duidelijk weergegeven. Dat is in de definitieve versie aangepast. In het Deltaprogramma wordt invulling gegeven aan de sterke behoefte van veel partijen om mee te denken over de nieuwe normen.

Duurzame ruimtelijke inrichting

Inspraak/advies

Inspreker 8 betoogt dat maatregelen nodig zijn om bouwen in kwetsbare gebieden, vanwege de risico's maar ook vanwege de mogelijke beneden- en bovenstroomse gevolgen voor de (toekomstige) veiligheid, beter af te wegen. Zo zouden alle kosten en baten meegewogen moeten worden. Inspreker 20 geeft aan dat er ook aanpassingen nodig zijn aan weg- en spoorinfrastructuur. Ten slotte geeft inspreker 54 aan dat voor vitale infrastructuur zoals nationale gaswinning en de elektriciteitsvoorziening speciale maatregelen genomen zouden moeten worden om maatschappelijke ontwrichting te voorkomen.

Andere reacties betreffen vooral vragen over de financiering van maatregelen in de ruimtelijke inrichting om overstromingsrisico's te verminderen (86) dan wel het verzoek aan het rijk om deze op zich te nemen (104). Inspreker 105 is het niet eens met het besluit van het kabinet om geen compartimenteringsdijken aan te leggen. Ten slotte geeft het Planbureau voor de Leefomgeving aan dat de overstromingsrisicokaarten prima gebruikt kunnen worden voor het aanwijzen van kwetsbare gebieden en preferente woonlocaties.

Antwoord

Het rijk deelt de zienswijze dat ook maatregelen aan infrastructuur, en met name vitale infrastructuur, nodig zijn ten behoeve van de veiligheid. In het ontwerp Nationaal Waterplan is al aangekondigd dat er een studie komt naar de mogelijkheden om meer rekening te houden met overstromingsrisico's bij de aanleg en het onderhoud van weg- en spoorinfrastructuur. Daarnaast zullen ten behoeve van vitale infrastructuur (zoals gaswinning en elektriciteitsvoorziening) nadere regels worden gesteld per AMvB. In het ontwerp Nationaal Waterplan staat deze AMvB aangekondigd voor 2010-2011. Deze datum wordt echter een jaar vergeschoven omdat eerst definitieve risicokaarten en een methode voor risicozonering gereed moeten komen. Dit betekent dat niet eerder dan 2012 de bedoelde regels ten aanzien van de bouw en bescherming van vitale infrastructuur kunnen worden opgesteld. Deze datum is aangepast in het definitieve Nationaal Waterplan.

In het Nationaal Waterplan geeft het rijk duidelijk aan dat overstromingsrisico's expliciet mee moeten worden gewogen bij de keuze van locaties voor grootschalige ontwikkelingen en de inrichting van kwetsbare gebieden, infrastructuur en gebouwen. In de eerste plaats betreft het dus een goede afweging bij locatiekeuzes. Dat hoeft geen geld te kosten. Bij (grootschalige) ontwikkelingen in kwetsbare gebieden zijn wellicht specifieke, zogenaamde binnendijkse, inrichtingsmaatregelen nodig om de gevolgen van een eventuele overstroming te beperken. Betrokken ontwikkelaars (publiek en privaat) en toekomstige bewoners en gebruikers zullen in dat geval hiervoor zelf de kosten moeten dragen. In het definitieve Nationaal Waterplan is bovenstaande redenering opgenomen.

Zoals in het ontwerp Nationaal Waterplan is aangegeven, ziet het rijk af van nieuw aan te leggen compartimenteringsdijken. De beschikbare onderzoeksresultaten geven geen aanleiding om dit te doen. Meer concreet is bedoeld dat het rijk afziet van grootschalige nieuw aan te leggen compartimenteringsdijken. Duidelijk is wel dat compartimentering op een kleinere schaal (in het regionale systeem), of door mee te koppelen met groot onderhoud of aanleg van nieuwe infrastructuur (weg, spoor) mogelijkheden kan bieden om de overstromingsrisico's verder te beheersen. De betreffende tekst is in het definitieve Nationaal Waterplan iets aangepast.

In het ontwerp Nationaal Waterplan is aangegeven dat het rijk, samen met provincies, gemeenten en waterschappen een methode voor overstromingsrisicozonering ontwikkelt. Een onderdeel van deze risicozonering is het gebruik en de toepassing van overstromingsrisicokaarten. Zo'n kaart is al beschikbaar, maar deze wordt in het kader van de implementatie van de EU Richtlijn Overstromingsrisico's nog verder verbeterd. Overstromingsrisicozonering dient er onder meer toe om kwetsbare gebieden aan te wijzen, zodat provincies, gemeenten en andere betrokkenen zich beter bewust zijn van de risico's, geen grootschalige ontwikkelingen initiëren in kwetsbare gebieden of maatregelen nemen om de risico's te verkleinen.

Rampenbeheersing

Inspraak/advies

Insprekers 54 en 105 geven aan dat de bevindingen van de Taskforce Management Overstromingen, en met name van de landelijke oefendag Waterproef in de eerste week van november 2008, nog niet zijn meegenomen. Mede op basis van de resultaten van deze Taskforce pleit inspreker 54 voor een belangrijke coördinerende rol van het rijk bij rampenbestrijding. Inspreker 20 heeft daarnaast aangegeven dat het ontwerp Nationaal Waterplan te weinig aandacht besteedt aan de fase na een eventuele overstroming. Tot slot heeft inspreker 132 ook een suggestie gedaan voor

betrokkenheid van de Koninklijke Nederlandse Reddingsmaatschappij bij de hulpverlening.

Antwoord

Het klopt dat de bevindingen van de Taskforce Management Overstromingen (TMO) nog niet zijn meegenomen in het ontwerp Nationaal Waterplan. Reden hiervoor is dat de resultaten van de landelijke oefening alsmede het bevindingenrapport van TMO en de kabinetsreactie daarop nog niet beschikbaar waren toen het ontwerp Nationaal Waterplan werd afgerond. In de reactie op het eindrapport van de TMO (3 juni 2009) geeft het kabinet aan dat het de conclusies van de Taskforce op hoofdlijnen onderschrijft. Het kabinet is van mening dat er de laatste jaren flinke stappen vooruit zijn gezet in de crisisbeheersing bij grote rampen. In de voorbereiding op de landelijke oefening Waterproef zijn door rijk en regio's scenario's, plannen en draaiboeken opgesteld, zijn functionarissen opgeleid en vooraf kleinere oefeningen gehouden. Ook is de samenwerking binnen de waterkolom en tussen de waterkolom en gemeenten, veiligheidsregio's en ministeries verbeterd.

Zoals het ontwerp Nationaal Waterplan al onderkende, vormen de inzichten van het TMO-traject aanleiding om aanvullende maatregelen op het gebied van rampenbeheersing te nemen. Zo is gebleken dat overstromingsrampen al snel nationale rampen zijn, en dat bij rampen van een dergelijke omvang een regierol wordt verwacht van het rijk. Een notitie over de regie en aansturing bij rampenbestrijding of crisisbeheersing op nationaal niveau is opgesteld als onderdeel van de kabinetsreactie op het advies van de Raad voor het Openbaar Bestuur 'Beter besturen rampen' van juli 2008.

Onder regie van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zal nadere aandacht worden besteed aan de nazorg bij een ramp en het terugkeren naar de situatie zoals deze was voor de ramp. Deze wordt als apart onderwerp verder uitgewerkt door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, met aandacht voor opvang en zorg voor getroffen en wederopbouw. De aanbevelingen van de TMO specifiek voor dit onderwerp worden hierin meegenomen. Tevens is het thema nazorg opgenomen in de door het Veiligheidsberaad vastgestelde advies van de Taskforce Gemeentelijke Processen volgens het Modelplan Nafase.

Naar aanleiding van de resultaten van de TMO heeft het kabinet verder besloten om – naast de al eerder in het ontwerp Nationaal Waterplan aangekondigde maatregelen – een Stuurgroep Management Overstromingen in te stellen. Deze stuurgroep is als structureel overleg tussen vertegenwoordigers van waterschappen en Rijkswaterstaat actief sinds medio 2009 en dient ter versterking van de samenwerking binnen de waterkolom.

De bevindingen van de TMO en de Kabinetsreactie Management Overstromingen van 3 juni 2009 hebben ertoe geleid dat de betreffende paragrafen in het ontwerp Nationaal Waterplan over de rampenbeheersing zijn aangepast. De actie 'verankeren resultaten TMO' is uit de uitvoeringstabel gehaald.

De betrokkenheid van de Koninklijke Nederlandse Reddingsmaatschappij bij de hulpverlening wordt door het rijk van harte verwelkomd. Hoe dat tot stand kan komen zou in concrete rampen- en calamiteitenplannen van lokale overheden uitgewerkt kunnen worden.

Discussie 'Buitendijkse ligging'

Inspraak/advies

Inspreker 79 vindt dat niet alleen gronden maar ook water tot buitendijks gebied behoort. Inspreker 86 wil dat Almere/Pampus geen buitendijks gebied wordt, maar achter een primaire waterkering komt.

Antwoord

Het klopt dat water ook tot buitendijks gebied kan behoren. Onder de term 'gronden' kan dan ook tevens water begrepen worden.

Met betrekking tot Almere/Pampus is het rijk niet voornemens daar een primaire waterkering te leggen. Het betreft buitendijks gebied, zoals ook vastgelegd in de Waterwet, en daarvoor heeft het rijk in essentie geen verantwoordelijkheid om een kering te plaatsen.

Verantwoordelijkheden en focus van beleid voor buitendijks

Inspraak/advies

De wettelijke kaders en landelijke beleidsregels zouden naar de mening van inspreker 40 ook regionale oplossingen en initiatieven ten aanzien van bescherming van buitendijkse gebieden moeten ondersteunen. Inspreker 81 vindt dat het rijk onvoldoende verantwoordelijkheid neemt en bevoegdheden (onterecht) delegeert naar lagere overheden. Inspreker 161 wil de veiligheidssituatie van buitendijkse gebieden meenemen in de inventarisatie en beoordeling van uitbreidingen buitendijks. Ten slotte willen insprekers 45, 81 en 166 graag betrokken worden bij inventarisatie van knelpunten buitendijkse veiligheid en herijking van het beleid. Daarbij tekenen ze aan dat er onvoldoende duidelijkheid is over de verantwoordelijkheid van verschillende partijen.

Antwoord

Het rijk staat nog steeds achter de verdeling van verantwoordelijkheden zoals gesteld in het Nationaal Waterplan. In 2009 heeft de aangekondigde inventarisatie van knelpunten plaatsgevonden ten aanzien van de waterveiligheid in buitendijkse gebieden. Op basis daarvan beziet het rijk samen met de bestuurlijke partners of een wijziging van beleid nodig is. Indien dit het geval is, zal bij de herijking een koppeling worden gelegd met een te formuleren principe van basisveiligheid. Daarnaast zal een taakgroep ingesteld worden om onduidelijkheden weg te nemen en taken en verantwoordelijkheden beter te implementeren. De inspraakreacties zijn in beschouwing genomen bij het formuleren van de knelpunten en worden meegenomen in het vervolgtraject. De insprekers 45 en 166 zijn daar reeds bij betrokken.

Promotie van buitendijks bouwen

Inspraak/advies

Inspreker 92 vindt dat het Nationaal Waterplan geen promotie mag zijn voor buitendijks bouwen. Inspreker 140 is ronduit tegen steeds verdergaande concessies aan buitendijks bouwen. De noodzaak tot buitendijks bouwen is volgens deze inspreker gebaseerd op economisch achterhaalde stimulering van projectontwikkelaars en het belang van water (afvoer, berging, etc) wordt hieraan te makkelijk gelijkgeschakeld.

Antwoord

Het rijk is van mening dat – geholpen door de adviezen van de Deltacommissie – het ten opzichte van voorgaande nota's duidelijker is geworden waar het belangrijk

is dat er meer ruimte voor water komt en tot op zekere hoogte ook hoeveel. Dit inzicht zal nog verder verdiept worden in het Deltaprogramma. Waar tot nu toe een algemene terughoudendheid was voor buitendijks bouwen, kan dat nu en in de nabije toekomst beter afgebakend worden. Daarbij dient uiteraard ruimte en flexibiliteit te blijven voor mogelijke watergerelateerde maatregelen in de toekomst. Met het Deltaprogramma wordt tevens een nationale samenhangende visie op het watersysteem gemaakt en uitgewerkt tot concrete maatregelen. Daarmee ontstaat iets dat 'de blauwe infrastructuur' zou kunnen worden genoemd. Het Nationaal Waterplan ziet toe op de waterbelangen. Het is niet zo dat buitendijkse ontwikkelingen gestimuleerd worden. Ze worden vanuit het waterbelang selectief en gedoseerd toegestaan of niet toegestaan. Er wordt geen relatie gelegd tussen buitendijkse ontwikkeling en ecologie. Daarvoor zijn andere kaders, zoals de Natuurbeschermingswet. Zie ook hoofdstuk 5.3 IJsselmeergebied van deze Nota van Antwoord, waarin specifiek wordt ingegaan op voorbeelden in het IJsselmeergebied.

Financiering en tempo van concrete maatregelen

Inspraak/advies

Insprekers 105, 166 en het advies van het Planbureau voor de Leefomgeving uiten hun zorg over te beperkte middelen voor veiligheidsmaatregelen tot 2020. Daarnaast suggereren inspreker 135 en het Planbureau voor de Leefomgeving dat maatregelen voortvarend of zelfs versneld zouden moeten worden uitgevoerd.

Antwoord

Het kabinet is van mening dat de middelen op de rijksbegroting voor het op orde krijgen van de primaire waterkeringen als gevolg van de tweede toetsing toereikend zijn. De resultaten van de derde toetsing in 2011 en de vierde toetsing in 2017 geven mogelijk aanleiding tot additionele investeringen in de primaire waterkeringen die thans nog niet zijn gedekt. Het kabinet zal op die momenten op basis van de toetsingsresultaten een besluit over de financiering nemen. In hoofdstuk 7 van het Nationaal Waterplan is een aanvullende tekst opgenomen.

De huidige uitvoeringsprogramma's Ruimte voor de Rivier, Maaswerken en het Hoogwaterbeschermingsprogramma kunnen niet worden versneld. De te doorlopen (planologische/juridische) procedures en ook de financiële randvoorwaarden maken een substantiële versnelling niet mogelijk. Waar mogelijk is versnelling al in de huidige planning ingebouwd.

Beschermingszones en ruimtelijke reserveringen

Inspraak/advies

Insprekers 8 en 129 stellen voor om het vrijblijvende verzoek uit het ontwerp Nationaal Waterplan (pagina 69 en 78), om de ruimtevrage van beschermingszones van waterkeringen in bestemmingsplannen over te nemen, om te zetten naar een taak voor gemeenten (bijvoorbeeld via dwingende doorwerking van de AMvB).

Antwoord

De suggestie om regels op te nemen in de AMvB Ruimte om beschermingszones vast te leggen in bestemmingsplannen is overgenomen in het definitieve Nationaal Waterplan. In het kader van het opstellen van de AMvB wordt dit verder afgestemd met betrokkenen. Weliswaar nemen gemeenten ook nu al waterkeringen vaak op, maar juist waar dat nagelaten wordt kan dat tot onduidelijkheden leiden. Uit oogpunt van transparantie is het gewenst de primaire waterkeringen ook in de bestemmingsplannen op te nemen, inclusief de ruimte die voor een eventuele versterking nodig is. Dit geeft meer duidelijkheid vooraf voor initiatiefnemers van ruimtelijke plannen. Omdat in de AMvB Ruimte alleen zaken van nationaal belang worden opgenomen, beperkt het rijk zich daarbij tot de primaire waterkeringen.

Maeslantkering

Inspraak/advies

Inspreker 35 is van mening dat de Maeslantkering niet meer voldoet en pleit voor sluisen achter de Maeslantkering.

Antwoord

De Maeslantkering voldoet voornamelijk aan de gestelde veiligheidseisen. Dit type stormvloedkering dient echter wel in samenhang met de achtergelegen waterkeringen te worden beschouwd. In de lopende ronde toetsen op veiligheid wordt wederom getoetst of het totale systeem voldoet. Er is dus geen noodzaak om achter de huidige Maeslantkering nieuwe sluisen aan te leggen. Op de lange termijn wordt wel bezien welke maatregelen nodig zijn om het gehele Rijnmondgebied te kunnen blijven beschermen. Hier ligt een integrale opgave voor het gehele gebied, zoals uit te werken in het deelprogramma van het Deltaprogramma Rotterdam-Drechtsteden.

Samenwerking met buurlanden

Inspraak/advies

Inspreker 8 geeft aan dat in het ontwerp Nationaal Waterplan te weinig aandacht wordt besteed aan de samenwerking met onze buurlanden.

Antwoord

In het hoofdstuk over waterveiligheid (als het gaat om de implementatie van de EU Richtlijn Overstromingsrisico's), maar vooral ook in het hoofdstuk over de rivieren, wordt wel aandacht besteed aan wat Nederland doet om het risico van overstromingen met onze buurlanden af te stemmen. Het belang van goede internationale samenwerking wordt door het rijk onderschreven.

Overstromingsverzekering

Inspraak/advies

Inspreker 19 vraagt om een (overheids)verzekering tegen overstromingen.

Antwoord

Door de Task Force Verzekeraarbaarheid van Overstromingen en Wateroverlast is in 2008 een raamwerk uitgewerkt op welke wijze in Nederland een publiek-private verzekeringsoplossing zou kunnen worden geïntroduceerd. Onder meer vanwege de mogelijke impact van de economische crisis op de financiële positie van de verzekeringsbranche is in overleg met betrokken partijen besloten om voornamelijk geen beslissing te nemen omtrent de introductie van deze verzekeringsoplossing. Het streven is om met betrokken rijkspartijen (Financiën, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Verkeer en Waterstaat) een principekeuze te maken tussen vasthouden aan de huidige publiekrechtelijke oplossing (Wet Tegemoetkoming Schade bij Rampen en Calamiteiten, inclusief thans voorgestelde verbeteringen) of een verdere uitwerking van de door Task Force Verzekeraarbaarheid uitgewerkte publiek-private verzekeringsoplossing voor schade door overstromingen.

Bewustzijn van overstromingsrisico's

Inspraak/advies

Werken aan bewustwording van overstromingsrisico's kan volgens inspreker 20 beter, vooral door veel meer dan nu het geval is de gevolgen van de overstromingsramp van 1953 in beeld te brengen.

Antwoord

In het ontwerp Nationaal Waterplan, en ook al eerder in de Watervisie, werd al aangekondigd dat het rijk meer aandacht geeft aan bewustwording. Ook als het gaat om het vergroten van het handelingsperspectief van burgers bij (dreigende) overstromingen. Verder worden in verschillende campagnes, ook die van waterschappen, de mogelijke gevolgen van een overstroming in beeld gebracht. Hierbij moet wel gewaakt worden voor paniekzaaiërij. Het rijk wil ook de positieve kant van water, de kansen die water biedt, voldoende voor het voetlicht brengen.

Regionale keringen in beheer bij het rijk

Inspraak/advies

Inspreker 75 betoogt dat in het ontwerp Nationaal Waterplan geen aandacht wordt besteed aan regionale keringen in beheer bij het rijk.

Antwoord

Het klopt dat hier in het Nationaal Waterplan geen aandacht aan wordt besteed. Het rijk kiest er voor geen specifiek beleid op te stellen voor regionale waterkeringen, ook niet die regionale keringen die in beheer zijn bij het rijk, vanwege het ontbreken van nationaal belang hiervoor. Wel is het zo dat op basis van de nieuwe Waterwet (artikel 2.4) het rijk normen zal opstellen voor deze regionale keringen. Het rijk zal bij de normering aansluiten bij de wijze waarop de provincies dit ook doen voor de regionale keringen in beheer bij waterschappen zoals die door de STOWA is ontwikkeld.

De Grebbedijk als casus in de verkenning naar deltadijken

Inspraak/advies

Inspreker 75 suggereert de Grebbedijk op te nemen als mogelijke casus in de verkenning naar deltadijken.

Antwoord

Deze verkenning leidt niet tot concrete maatregelen, en is vooral bedoeld om kennis te ontwikkelen. Met het oog op analyses die al zijn uitgevoerd voor de Grebbedijk neemt het rijk graag de suggestie over om de Grebbedijk mee te nemen als casus in de verkenning.

Kaarten in het Nationaal Waterplan

Inspraak/advies

Inspraakreacties 48, 78 en 79 betreffen de correctheid van de in het ontwerp Nationaal Waterplan opgenomen kaarten (op bladzijden 64 en 65 van het ontwerp Nationaal Waterplan).

Antwoord

Informatie over exacte definiëring of een bepaald gebied binnen- of buitendijks is, kan het beste opgevraagd worden bij de betreffende waterkeringbeheerders. Die leggen de exacte locatie van primaire waterkeringen (en dus wat binnen- en

buitendijks ligt) in hun legger formeel vast. De kaart op bladzijde 64 van het ontwerp Nationaal Waterplan is de dijkkringkaart, zoals opgenomen in de Waterwet. Op deze kaart is een fout gemaakt. Het betreft dijkkring 44, die ook het Noordzeekanaal omvat. Dit is in het definitieve Nationaal Waterplan gecorrigeerd. De risicokaart op bladzijde 65 in het ontwerp Nationaal Waterplan is een voorlopige kaart. Op dit moment worden in het kader van de EU-Richtlijn Overstromingsrisico's definitieve risicokaarten ontwikkeld. Deze worden uiterlijk 2013 opgeleverd. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de informatie die door de waterkeringbeheerders wordt aangeleverd.

Hondsbossche zeewering

Inspraak/advies

Inspreker 19 is van mening dat de Hondsbossche zeewering sterker moet worden, maar ook beter begaanbaar.

Antwoord

Op dit moment wordt door de provincie Noord Holland en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier gewerkt aan een plan dat de Hondsbossche en Pettener zeewering voor de komende 50 jaren sterk genoeg moet maken. De oplossing wordt gezocht in een combinatie van maatregelen zoals het aanbrengen van zand, maatregelen die de golven voor de dijk afremmen, verhoging van de dijk en/of versterking van de landzijde van de dijk. Tijdens het onderzoek worden de voor- en nadelen afgewogen, evenals de mate van draagvlak, haalbaarheid en betaalbaarheid. Ook het behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit is een belangrijk onderdeel van de afweging, evenals een analyse van de maatschappelijke kosten en baten. De verschillende aspecten worden op een overzichtelijke manier bij elkaar gebracht, zodat bestuurders eind 2009 een uiteindelijke keuze voor een voorkeursalternatief kunnen maken. Het voorkeursalternatief wordt daarna verder uitgewerkt in een versterkingsplan.

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Inspraak/advies

De reactie van inspreker 105 betreft het opnemen van maatregelen voor urgente knelpunten die deze provincie in 2012 selecteert in het kader van het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma.

Antwoord

Het rijk zal de betreffende maatregelen volgens de daartoe bestaande processen en spelregels in overweging nemen.

Middelen Beersche Overlaat

Inspraak/advies

Inspreker 160 betoogt dat de middelen die in eerste instantie voor de Beersche Overlaat zijn gereserveerd, in het Deltaprogramma aangewend zouden moeten worden voor de veiligheid van dijkkring 36.

Antwoord

Het rijk is van mening dat de veiligheid van alle dijkkringen belangrijk is. Het rijk heeft, vooruitlopend op het Deltaprogramma, gebiedspilots opgezet om gezamenlijk te bestuderen hoe de veiligheid in deze gebieden gewaarborgd kan blijven. In de komende periode wordt bovendien gezien of en in welke mate de normen voor veiligheid van de betreffende dijkkring aangescherpt moeten worden. Deze vormen,

daar waar nodig, de basis voor toekomstige maatregelen ter bescherming van alle dijkringen, waaronder dijkkring 36.

Verzoek om betrokkenheid verkenningen Rotterdam

Inspraak/advies

Inspreker 45 pleit voor betrokkenheid in diverse verkenningen en besluitvormingsprocessen aangaande overstromingsrisico's en gerelateerde buitendijkse ontwikkelingsmogelijkheden in de Rotterdamse haven.

Antwoord

Het rijk juicht betrokkenheid van betreffende inspreker toe. Veel van de trajecten waar inspreker bij wenst te worden betrokken zullen plaatsvinden in het kader van het deelprogramma van het Deltaprogramma Rotterdam-Drechtsteden.

Dijken

Inspraak/advies

Inspreker 12 doet de suggestie om een gat in de dijk te maken zodat het land onderloopt. Volgens inspreker is hiermee het probleem met de dijken opgelost.

Antwoord

Deze suggestie wordt niet overgenomen.

Tekstuele verschillen Beleidsnota Waterveiligheid en ontwerp Nationaal Waterplan

Inspraak/advies

Inspraakreacties 75 en 166 wijzen op een aantal tekstuele verschillen tussen het ontwerp Nationaal Waterplan en de Nota Waterveiligheid.

Antwoord

De teksten van het Nationaal Waterplan zijn leidend, en de Beleidsnota Waterveiligheid is overeenkomstig aangepast.

Ambtshalve wijzigingen

Rampenbeheersing

In het ontwerp Nationaal Waterplan is aangegeven dat uiterlijk 2009 de samenwerkingsovereenkomsten tussen waterbeheerders en veiligheidsregio's tot stand moeten zijn gekomen. De regie hierover ligt bij de Stuurgroep Management Overstromingen (SMO). De SMO heeft vastgesteld dat de overeenkomsten pas tot stand kunnen komen zodra de samenwerkingsrelaties tussen de waterbeheerders onderling beter zijn uitgewerkt in het jaar 2010. Hetzelfde geldt voor de informatievoorziening bij (dreigende) overstromingen. De voornemens op het gebied van informatievoorziening bij (dreigende) overstromingen vallen uiteen in de instelling van de LCO en de landelijke toepassing van het Flood Warning and Information System (FLIWAS). De interbestuurlijke voorbereiding voor landelijke toepassing van FLIWAS, inclusief nationale en internationale afspraken over het beheer en onderhoud, is eind 2009 afgerond, waarna in 2010 ook de waterbeheerders die nog geen gebruik maken van FLIWAS hierop zullen overgaan. De LCO is in augustus 2009 ingesteld. De data in de uitvoeringstabel in het Nationaal Waterplan zijn hierop aangepast.

EU Richtlijn Overstromingsrisico's

In aanvulling op het implementatieplan voor de EU Richtlijn Overstromingsrisico's is in 2009 een Internationale Strategie Implementatie ROR vastgesteld, waarin een voortvarende en consistente aanpak is beschreven voor de Nederlandse delegaties in de internationale stroomgebiedcommissies en de Europese overlegfora. Ook zijn in 2009 de blauwdrukken voor richtlijnconforme risicokaarten gereed gekomen. De tekst in het definitieve Nationaal Waterplan is overeenkomstig aangepast.

Evaluatie Hoogwaterbeschermingsprogramma

In het ontwerp Nationaal Waterplan werd de evaluatie van het Hoogwaterbeschermingsprogramma aangekondigd in 2009. Recent is deze evaluatie afgerond. De conclusies hieruit zijn verwerkt in de brief van de Staatssecretaris aan de Tweede Kamer over de jaarlijkse actualisatie van het Hoogwaterbeschermingsprogramma, inclusief de rapportage over het uitgevoerde onderzoek. De activiteit 'evaluatie Hoogwaterbeschermingsprogramma' is in het definitieve Nationaal Waterplan niet meer opgenomen.

Hoofdstuk 4.2 Watertekort en zoetwatervoorziening

Beprijzen

Inspraak/advies

Insprekers 8, 15 en 57 reageren overwegend afwijzend op het initiatief van het rijk om een onderzoek te starten naar het beprijzen van zoet water.

Inspreker 8 is van mening dat het niet zo moet zijn dat boeren in de regio Zeeland en West-Brabant de rekening krijgen gepresenteerd voor maatregelen, terwijl boeren elders (de Randstad) voor nieuwe voorzieningen niets hoeven te betalen.

Inspreker 15 vreest dat er vaak niet voldoende zoet water van voldoende kwaliteit geleverd kan worden hetgeen tegenstrijdig is met versterkte inzet op beprijzen.

Inspreker 57 vindt dat beprijzen voorlopig niet aan de orde is en dat er garanties moeten zijn voor voldoende water van goede kwaliteit. Ook inspreker 81 wil een garantie voor zoetwatervoorziening. Inspreker 45 wijst een financiële bijdrage aan de zoetwatervoorziening van bedrijven af en inspreker 168 wil geen hogere kosten voor de drinkwaterbedrijven. Inspreker vindt het onduidelijk voor wie beprijzen zou moeten gelden en of het in heel Nederland wordt ingevoerd.

Inspreker 35 vindt aan de andere kant dat beprijzen van water een bijdrage is aan het herstellen van een veerkrachtig watersysteem.

Antwoord

Bij de bespreking van hoofdstuk 7 in de Nota van Antwoord wordt uitgebreid stilgestaan bij beprijzen naar aanleiding van vragen van het Planbureau voor de Leefomgeving over toepassen van het principe 'de vervuiler/gebruiker betaalt'. Daar wordt ook aangegeven waarom in het kader van de landelijke verkenning zoetwatervoorziening naar beprijzen zal worden gekeken. Hiernaar wordt korthedshalve verwezen. Op basis hiervan ziet het rijk geen aanleiding de tekst in hoofdstuk 4.2 aan te passen.

Los van het beprijzen kunnen overigens geen garanties worden gegeven dat er altijd voldoende water van de juiste kwaliteit beschikbaar is. In het Nationaal Waterplan is aangegeven dat de bestaande zoetwatervoorziening voor deze planperiode voldoet en dat gebruiksfuncties zoveel mogelijk worden bediend. Tijdens extreem droge situaties is de nationale verdringsreeks van toepassing. Hierin is de prioritering voor de verdeling van het beschikbare water geregeld.

Naar aanleiding van de reactie van inspreker 8 kan nog worden opgemerkt dat voor de zoetwatervoorziening in de Zuidwestelijke Delta een bijzondere situatie geldt. In het Nationaal Waterplan is onder 5.4 Zuidwestelijke Delta aangegeven dat zout water pas wordt toegelaten in het Volkerak-Zoommeer als er alternatieven zijn gevonden voor de huidige beschikbaarheid van zoet water en de uitvoering daarvan is gerealiseerd.

Zelfvoorzienendheid

Inspraak/advies

Meerdere insprekers zetten kanttekeningen bij de mogelijkheden voor zelfvoorzienendheid. Inspreker 15 vindt dat de mogelijkheden worden overschat. Inspreker 54 is van mening dat landelijke regie noodzakelijk is op regionale studies naar zelfvoorzienendheid. Inspreker 57 is van mening dat zelfvoorzienendheid op polderniveau niet realistisch is en dat de mogelijkheden in hoog Nederland beperkt zijn. Inspreker 88 stelt dat in de Zuidwestelijke Delta zelfvoorzienendheid niet goed mogelijk is. Inspreker 98 is benieuwd naar de invulling van zelfvoorzienendheid en verzoekt betrokken te worden bij de vorming van het beleid voor de zoetwatervoorziening.

Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt in zijn advies dat zelfvoorzienendheid van het watersysteem maar beperkt mogelijk is. Insprekers 15, 57 en 88 zijn van mening dat zelfvoorzienendheid niet haalbaar is en dat de mogelijkheden worden overschat. Inspreker 166 steunt de strategie voor de zoetwatervoorziening zoals beschreven in het ontwerp Nationaal Waterplan, maar vindt dat er te hoge verwachtingen zijn van regionale zelfvoorzienendheid. Inspreker 166 doet diverse suggesties voor de landelijke verkenning.

Inspreker 143 is van mening dat juist met voorrang moet worden ingezet op regionale zelfvoorzienendheid en het verminderen van de afhankelijkheid van Zuidwest Nederland van zoet water. Inspreker 167 is daarbij van mening dat voor Noord- en West-Nederland gezocht moet worden naar oplossingen waarin wordt gestreefd naar het regionaal vasthouden en bergen van water. Voor hoog Nederland ziet inspreker 167 veel potentie in het vasthouden van water in landelijk gebied en constateert dat dit nog weinig wordt toegepast door de waterbeheerders en dat er veel weerstand is vanuit bestaand landgebruik, vooral vanuit de landbouw.

Antwoord

In de landelijke verkenning zoetwatervoorziening wordt geïnventariseerd welke vormen van zelfvoorzienendheid al in gebruik zijn, op welk schaalniveau en wat de mogelijkheden zijn om deze vormen van zelfvoorzienendheid breder in te zetten. Het rijk voert deze verkenning uit samen met betrokken overheden en maatschappelijke partijen en voert de regie. In de verkenning wordt een relatie gelegd met de trits vasthouden – bergen – afvoeren. Zelfvoorzienendheid is inderdaad een deeloplossing van de totale opgave en de toepassingsmogelijkheden zullen per regio verschillen. De mate waarin een regio zelfvoorzienend kan zijn, hangt mede af van het aanwezige landgebruik. De suggesties van de sprekers zullen worden betrokken bij de verkenning. Het rijk houdt hierbij wel vast aan de strategie zoals beschreven in het ontwerp Nationaal Waterplan om de zelfvoorzienendheid in de regio te vergroten. De tekst is genuanceerd op basis van de reacties.

Zoetwatervoorziening

Inspraak/advies

Diverse sprekers (13, 35, 98, 114, 147, 148, 151, 157, 166 en 168) denken mee in termen van oplossingsrichtingen voor de zoetwatervoorziening. Als oplossingsrichtingen worden onder andere genoemd het hergebruik van effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties en grijswater, het beperken van zoetwaterverlies via de Nieuwe Waterweg, het gebruik van de Biesboschbekkens als zoetwater voorraad en het accepteren van verzilting.

Insprekers 8, 15 en 166 geven aan dat alternatieven onderzocht moeten worden voordat bestaande zoetwatervoorzieningen worden opgegeven of verzilting wordt toegestaan.

Inspreker 82 vraagt zich af of een benadering van meer natuurlijke watersystemen een oplossing biedt voor watertekort met name voor zandgronden. Inspreker ziet dat graag nader uitgewerkt.

Het Planbureau voor de Leefomgeving is van mening dat het meekoppelen van de zoetwateropgave met wateroverlast en waterkwaliteit wordt overschat.

Insprekers 36, 37, 76, 82, 160 en 162 wijzen erop dat het onderzoek naar de zoetwatervoorziening geheel Nederland betreft en niet alleen laag Nederland.

Specifiek voor hoog Nederland dient ook grondwater meegenomen te worden in de uiteindelijke afweging.

Inspreker 61 geeft het belang van de zoetwatervoorziening voor de industrie aan.

Insprekers 45, 81 en 98 willen graag betrokken worden bij de landelijke verkenning zoetwatervoorziening.

Antwoord

De landelijke verkenning zoetwatervoorziening zal samen met betrokken overheden en maatschappelijke partijen worden uitgevoerd in het kader van het Deltaprogramma. Het belang van een goede zoetwatervoorziening in Nederland is zeer groot en bepalend voor veel gebruikers. Er wordt niet op voorhand uitgegaan van één oplossingsrichting, maar van diverse mogelijkheden die in samenhang zullen worden beoordeeld; samenhang tussen de regio's, tussen hoofdwatersysteem en het regionale watersysteem, tussen oppervlaktewater en grondwater en met gebruiksfuncties. De oplossingsrichtingen die door de insprekers zijn aangereikt, zullen daarbij zoveel mogelijk worden betrokken.

Hierbij wordt bekeken in hoeverre de maatregelen voor zoetwatervoorziening gekoppeld kunnen worden aan de opgave voor waterveiligheid, wateroverlast en waterkwaliteit. De kanttekeningen van het planbureau worden hierbij ter harte genomen. In de zoetwaterverkenning zal ook gekeken worden naar de mogelijkheid om gebruiksfuncties aan te passen.

De verkenning betreft inderdaad heel Nederland en omvat zowel laag als hoog Nederland en gaat zowel over grondwater als oppervlaktewater.

Eén en ander is in de tekst van het Nationaal Waterplan verduidelijkt.

Functiefaciliteringskaarten

Inspraak/advies

Insprekers 37, 82, 88 en 105 hebben bedenkingen bij het opstellen van functiefaciliteringskaarten en zien deze als een middel en niet als doel.

Antwoord

In het Nationaal Water Overleg van 2 juli 2009 is afgesproken dat de actie om functiefaciliteringskaarten op te stellen in het Nationaal Waterplan komt te vervallen. In het plan van aanpak voor de landelijke verkenning zoetwatervoorziening zullen het rijk en de provincies samen uitwerken welke gegevens de provincies zullen leveren voor deze verkenning. Het staat de provincies overigens vrij functiefaciliteringskaarten op te stellen voor het onderbouwen van de afweging om gebruiksfuncties al dan niet te blijven voorzien van zoet water. Het Nationaal Waterplan is op dit punt als volgt aangepast: "Het rijk vraagt alle provincies en waterschappen uiterlijk in 2011 als onderdeel van de landelijke verkenning zoetwatervoorziening inzichtelijk te maken waar de zoetwatervoorziening voor gebruiksfuncties in stand kan worden gehouden en waar functies op termijn kunnen of moeten worden aangepast. Provincies kunnen daarbij gebruik maken van functiefaciliteringskaarten als hulpmiddel in de discussie waar welke gebruiksfuncties nog gefaciliteerd kunnen worden."

Internationaal

Inspraak/advies

Inspreker 161 geeft aan dat droogte internationaal geagendeerd dient te worden.

Antwoord

Nederland is voor een groot deel afhankelijk van het water dat via de Rijn en de Maas ons land instroomt. Voor een duurzame zoetwatervoorziening op de korte en lange termijn is agendering van het onderwerp voorzien in internationale overlegorganen zoals de riviercommissies.

Financiering compenserende maatregelen

Inspraak/advies

Inspreker 166 geeft aan dat de financiering van compenserende maatregelen voor zoetwatervoorziening door het rijk betaald moet worden.

Antwoord

In dit stadium van de zoetwaterverkenning kunnen nog geen uitspraken worden gedaan welke oplossingsrichtingen haalbaar zijn en hoe de financiering moet worden geregeld.

Handpomp

Inspraak/advies

Inspreker 26 stelt dat burgers een individuele verantwoordelijkheid hebben om zuinig met zoet water om te gaan en stelt voor een handpomp voor ieder huishouden te verplichten.

Antwoord

Burgers hebben zeker een verantwoordelijkheid om zuinig om te springen met zoet water. Zo doen de waterbedrijven veel aan voorlichting hoe burgers zuinig met drinkwater kunnen omgaan onder andere middels het gebruik van waterbesparende douchekoppen. Een verplichte handpomp past minder goed in deze aanpak. De Nederlandse waterbedrijven garanderen via een hoogwaardige waterzuivering een constante en goede drinkwaterkwaliteit. Een handpomp voor ieder huishouden is geen garantie voor verantwoord zoetwatergebruik en garandeert niet een constante en goede waterkwaliteit.

Elektriciteitscentrale Maasvlakte

Inspraak/advies

Inspreker 45 verzoekt om op kaart 10 uit het ontwerp Nationaal Waterplan ook de koelwatervoorziening van de elektriciteitscentrale Maasvlakte aan te duiden.

Antwoord

De koelwatervoorziening van de elektriciteitscentrale Maasvlakte komt in tegenstelling tot enkele andere locaties in Nederland niet onder druk te staan. Rond de Maasvlakte blijft voldoende koelwater aanwezig en de temperatuur zal niet snel boven de maximaal toegestane waarde uitstijgen. Er is daarom geen reden de kaart aan te passen.

Ambtshalve wijzigingen

Peilbesluit IJsselmeer

In de paragraaf 'realisatie - optimaliseren van de zoetwatervoorziening' is toegevoegd dat bij het onderzoek naar de peilverhoging in het IJsselmeer, het onderzoek naar het beoogde peilbesluit in 2013 wordt betrokken bij de landelijke verkenning zoetwatervoorziening. De reden hiervan is, dat het peilbesluit al in deze planperiode wordt genomen en een belangrijke maatregel kan zijn voor vergroten van de hoeveelheid zoet water in het IJsselmeer.

Hoofdstuk 4.3 Wateroverlast

Achterstallig onderhoud

Inspraak/advies

Inspreker 57 adviseert om in het Nationaal Waterplan op te nemen dat achterstallige baggerwerkzaamheden met voorrang uitgevoerd moeten worden.

Antwoord

Dit advies wordt niet overgenomen. De verantwoordelijkheid voor het behalen van de taakstellende afspraak in het Nationaal Bestuursakkoord Water om het watersysteem in 2015 op orde te hebben voor wateroverlast ligt bij de regionale overheden (provincies, waterschappen en gemeenten) en voor het hoofdwatersysteem bij Rijkswaterstaat. Dit betekent dat de waterbeheerders zelf en in samenspraak met de belanghebbenden afwegingen maken tussen de te nemen maatregelen. Voor meer informatie wordt verwezen naar de beheerplannen van de betreffende waterbeheerders.

Peilverhoging en schade

Inspraak/advies

Inspreker 133 geeft aan dat langer vasthouden van water een onderdeel vormt van de strategie om wateroverlast te voorkomen. Inspreker is bezorgd dat een door peilverhoging voller watersysteem tijdens een heftige zomerbui minder water op zal kunnen nemen en dat daardoor de kans op inundatie en daarmee gepaard gaande schade toeneemt. Inspreker vraagt ook naar de schadevergoeding voor het geval de inundatie schade oplevert.

Antwoord

Bij de aanleg en inrichting en bij het dagelijkse beheer en onderhoud van het watersysteem besteden waterschappen veel aandacht aan het voorkomen van inundaties. Zo wordt er niet alleen gekeken of er voldoende oppervlaktewater en bergingscapaciteit in een gebied aanwezig is, maar wordt er via infrastructuur (stuwen, gemalen) ook voor gezorgd dat het waterpeil zo nauwkeurig mogelijk kan worden gereguleerd. Dit betekent bijvoorbeeld ook dat het waterpeil bij dreigende buien snel kan worden aangepast, waardoor er tijdelijk meer bergingscapaciteit in het watersysteem ontstaat. Verder worden het peilbesluit en het daarbij aansluitende GGOR ingezet om samen met belanghebbenden het gewenste waterpeil vast te stellen dat is afgestemd op de functies in een gebied. Hetzelfde geldt voor de aanpak van wateroverlast die het resultaat is van een maatschappelijk afwegingsproces waarbij het beschermingsniveau is afgestemd op het aanwezige landgebruik. Na vaststelling van de zogenaamde gebiedsnormen wateroverlast in een provinciale verordening heeft het waterschap een inspanningsverplichting om uiterlijk 2015 aan deze normen te voldoen.

De aanwijzing, inrichting of de daadwerkelijke ingebruikname van een waterbergingsgebied kan in sommige gevallen leiden tot onevenredig nadeel bij de betreffende eigenaar en/of gebruiker. Schade die het gevolg is van de aanwijzing van een waterbergingsgebied wordt vergoed met toepassing van de nadeelcompensatieregelingen van de Waterwet en de Wet ruimtelijke ordening. De Waterwet voorziet via artikel 7.11 en 7.12 in een (aanvullende) schadevergoedingsregeling voor de schade die samenhangt met de ingebruikname van een bergingsgebied, de feitelijke inundatie van gronden. In de regelingen wordt schade vergoed voor zover deze uitkomt boven het normale maatschappelijke risico

van burgers en ondernemers en voor zover deze schade als onevenredig wordt gekenschetst. In de praktijk zal veelal een onafhankelijke commissie van deskundigen worden gevraagd te adviseren over het verzoek tot schadevergoeding, alsmede de omvang van de opgetreden schade. De omvang van de schade ten gevolge van inundatie is niet beperkt tot directe schade aan gewassen, maar kan ook andere schadeposten omvatten. De Waterwet sluit niet uit dat in bepaalde gevallen de schade volledig wordt vergoed.

De koper van gronden die reeds voor de koop zijn aangewezen als bergingsgebied, kan geen aanspraak maken op schadevergoeding. Hij heeft actief het risico van inundatie aanvaard en de kans op schade ten gevolge daarvan is reeds verdisconteerd in de koopprijs.

Watersysteem op orde

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving constateert dat het onduidelijk is of het watersysteem in 2015 op orde is wat betreft de overlast vanuit het oppervlaktewater zoals die voorzien wordt in de klimaatscenario's voor 2050.

Antwoord

Uit de beleidsdoorlichting waterkwantiteit (2009) blijkt inderdaad dat de noodzakelijke informatie ontbreekt om dit goed te kunnen beoordelen. Daarom wordt momenteel, zoals genoemd in het Nationaal Waterplan, gewerkt aan afspraken over de informatievoorziening voor het waterbeheer in het algemeen en voor waterkwantiteit in het bijzonder. Tevens zijn de NBW-partners overeengekomen dat in 2010 een voortgangsrapportage over de acties van het NBW-actueel zal worden opgesteld. Inzichten uit deze rapportage worden benut voor het eventueel bijsturen van beleid. Ook worden de inzichten gebruikt voor de evaluatie van het NBW-actueel in 2011.

Klimaatbestendigheid maatregelen

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving constateert verder dat wateroverlastmaatregelen mogelijk onvoldoende klimaatbestendig zijn, met name in het stedelijke gebied, doordat de wateroverlastopgave gebaseerd is op het 'oude KNMI' WB21 middenscenario en niet op de nieuwste scenario's.

Antwoord

Deze kritiek wordt niet gedeeld. De afspraken in het NBW-actueel zijn wel degelijk gebaseerd op de KNMI 2006 scenario's. Met het herbevestigen van de NBW-afspraken in het NBW-actueel over het gebruik van de KNMI 2006 scenario's en het uitvoeren van een periodieke toetsing van de watersystemen om de wateropgave te herijken zet het Nationaal Waterplan in op een anticiperend en robuust beleid. Robuustheid wordt onder andere ingebouwd door op projectniveau gevoeligheidsanalyses voor de verschillende klimaatscenario's uit te voeren en door in de planvorming rekening te houden met de klimaatscenario's voor 2050.

Ambtshalve wijzigingen

Evaluatie NBW Actueel

De NBW-partners hebben in 2009 besloten om de evaluatie van het NBW Actueel uit te stellen tot 2011. In 2010 zal een Voortgangsrapportage van het NBW Actueel worden opgesteld. De definitieve tekst van het Nationaal Waterplan is op dit punt aangepast.

Klimaatscenario's

Het KNMI heeft aangegeven dat de nieuwe klimaatscenario's rond 2013 zullen verschijnen. Vandaar dat ook de actie voor de waterschappen om de watersystemen te toetsen aan de nieuwe scenario's doorschuift naar 2013. Ook dit is in de definitieve tekst gewijzigd.

Vaststelling gebiedsnormen

De provincies zullen volgens de afspraak in het NBW Actueel in 2009 de gebiedsnormen voor wateroverlast vastleggen in verordeningen. De betreffende actie is uit de actietabel van het Nationaal Waterplan verwijderd.

Redactie

De tekst onder paragraaf 'analyse' is redactioneel verbeterd.

Hoofdstuk 4.4 Waterkwaliteit

Doelen, normen en instrumentarium niet KRW-waterlichamen

Inspraak/advies

Insprekers 37, 101, 143, 165 en 166 vragen om duidelijkheid over beleidsdoelen en vergunningverlening met betrekking tot niet KRW-waterlichamen. Hierover bestaat onduidelijkheid omdat het Besluit Kwaliteitseisen en Monitoring Water 2009 (BKMW 2009) niet voorziet in normen voor deze 'overige wateren'. Reacties 75, 82, 104 en 161 bevatten het verzoek om in aanvulling op de generieke chemische kwaliteitsnormen van het BKMW 2009 ook voor niet KRW-waterlichamen normen in het Nationaal Waterplan op te nemen. Tenslotte stelt inspreker 94 dat normen voor niet KRW-waterlichamen niet rigide mogen neerdalen op regionale waterbeheerders. Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan dat er in het BKMW 2009 geen grenswaarden worden vastgelegd, maar alleen richtwaarden. Het is onduidelijk of de waterbeheerders zo over voldoende instrumenten beschikken om de overige wateren te kunnen beschermen (bijvoorbeeld in het kader van de emissie-immissietoets).

Antwoord

In antwoord op de vragen over de beleidsdoelen en vergunningverlening voor niet KRW-waterlichamen wordt allereerst verwezen naar de Waterwet. In artikel 2.1 zijn de doelstellingen van die wet aangegeven. Een van de doelstellingen is de bescherming en verbetering van de chemische en de ecologische kwaliteit van alle watersystemen, dus zowel de KRW-waterlichamen als de niet KRW-waterlichamen. Deze doelstelling heeft mede betrekking op de uitvoering van zorgplichten in het waterbeheer en het uitoefenen van bevoegdheden, zoals vergunningverlening of toepassing van algemene regels, door bevoegde instanties. Het beschermen van de waterkwaliteit van de niet KRW-waterlichamen is dus reeds wettelijk vastgelegd. De vraag is vervolgens in hoeverre deze 'waterkwaliteitsdoelstelling' uit de Waterwet nadere uitwerking op rijksniveau behoeft, en zo ja, op welke plaats.

Voor de KRW-waterlichamen is ervoor gekozen de concrete waterkwaliteitseisen uit te werken in het BKMW 2009. Daarbij is voor strikte implementatie van de verplichtingen van de Europese richtlijnen gekozen. Conform artikel 2.10 van de Waterwet vindt vaststelling van de waterkwaliteitseisen plaats op voet van hoofdstuk 5 van de Wet milieubeheer. Daarbij zijn bevoegdheden aangewezen waarop de eisen betrekking hebben. Dit betreft het vaststellen van plannen in het kader van de Waterwet.

Voor de niet KRW-waterlichamen is ervoor gekozen de waterkwaliteitseisen niet op landelijk niveau nader uit te werken. Desgewenst kunnen de provinciale staten dit doen op grond van artikel 5.5 van de Wet Milieubeheer.

Ook wanneer een dergelijke nadere uitwerking niet heeft plaatsgevonden, blijft de doelstelling van de Waterwet gelden om de chemische en de ecologische kwaliteit van alle watersystemen te beschermen. Het bevoegd gezag moet dan bij de uitoefening van zijn taken en bevoegdheden de doelstelling toepassen gebruikmakend van de beschikbare wetenschappelijke en technische inzichten. Deze zijn ook gebruikt bij het vaststellen van de milieukwaliteitseisen in het BKMW 2009. Wanneer voor bepaalde stoffen of biologische parameters via het BKMW 2009 wel kwaliteitsnormen voor een KRW-waterlichaam gelden, maar geen kwaliteitsnormen voor een niet KRW-waterlichaam zijn vastgesteld, vormen voor dat niet KRW-waterlichaam de eisen uit het BKMW 2009 een logisch vertrekpunt voor de afweging van het bevoegd gezag.

In de inspraakreacties wordt met name gevraagd naar vastlegging van normen voor niet KRW-waterlichamen met het oog op het preventieve beleid, en met name de

vergunningverlening door waterschappen. Uit het voorgaande volgt, dat de in het BKMW 2009 vastgelegde normen betrekking hebben op het vaststellen van plannen in het kader van de Waterwet. De bescherming van alle wateren bij vergunningverlening en toepassing van algemene regels volgt niet uit het BKMW 2009, maar uit de Waterwet en de Wet milieubeheer zelf. Vastlegging van normen voor niet KRW-waterlichamen in het BKMW 2009 is voor die bescherming niet noodzakelijk.

Naar aanleiding van de inspraakreacties is in het Nationaal Waterplan een bijlage opgenomen, waarin het beleidskader voor de bescherming van de waterkwaliteit nader is uiteengezet. Daarin is aangegeven dat het preventieve beleid invulling krijgt op basis van twee elkaar aanvullende beleidskaders. Ten eerste een algemeen beleidskader dat van toepassing is voor alle wateren en ten tweede een aanvullend beleidskader dat zich, ter uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, via een planmatige aanpak op de toestand van de KRW-waterlichamen richt. Verder is een nadere uitwerking voorzien in het 'Handboek wet- en regelgeving waterbeheer'. Het Handboek was in het ontwerp Nationaal Waterplan reeds aangekondigd voor 2010.

Aanvullende maatregelen algemeen

Inspraak/advies

Insprekers 165 en 166 zijn van mening dat aanvullende generieke maatregelen van het rijk nodig zijn om de KRW-doelen tijdig te halen. Aanvullend geeft inspreker 103 aan dat het generieke beleid onvoldoende is en dat daarin het nieuwe kader ontbreekt. Inspreker 37 geeft aan dat het optimisme dat met innovatie en synergie de oplossingen kunnen worden gevonden voor het halen van de doelen niet is onderbouwd. Indien na 2015 extra generieke maatregelen nodig zijn, verwacht deze inspreker dat het rijk de benodigde aanvullende maatregelen neemt. Ten slotte is inspreker 88 van mening dat er een rijksimpuls moet komen voor de realisatie van de regionale wateropgaven.

Antwoord

In antwoord op de vraag van de insprekers wordt onderscheid gemaakt tussen het hierboven toegelichte algemene beleidskader en het aanvullend beleidskader Kaderrichtlijn Water. In de Ex ante evaluatie Kaderrichtlijn Water constateert het Planbureau voor de Leefomgeving dat met de nu voorliggende maatregelenprogramma's een forse stap wordt gezet op weg naar realisatie van de doelen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. Met name bij het realiseren van de gewenste ecologische toestand, vooral voor nutriënten en hydromorfologie, is echter nog sprake van een gat en daarmee van de noodzaak voor aanvullende maatregelen. Met de vele onderzoeksmaatregelen die zijn opgenomen in de stroomgebiedbeheerplannen en het Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water wordt getracht aanvullende maatregelen te vinden waarmee de kans wordt verhoogd dat de doelen in 2027 worden gerealiseerd. Wanneer in de toekomst aanvullende maatregelen worden gevonden die kosteneffectief en uitvoerbaar zijn, dan zullen die aan het maatregelenprogramma worden toegevoegd.

De uitwerking van het algemene beleidskader is een continue proces. De toepassing van de best bestaande technieken als onderdeel van het generieke preventieve brongerichte beleid wordt continue geijkt en zo nodig aangescherpt, wanneer de ontwikkeling van de stand der techniek dit mogelijk maakt. Dit kan leiden tot herziening van documenten over de stand der techniek op Europees (BREF's) of nationaal niveau en van regels voor emissies. Dit proces zal ook in de planperiode doorgaan.

Op weg naar de tweede stroomgebiedbeheerplannen zal reeds moeten blijken of het optimisme over innovatie en synergie gerechtvaardigd is. Het rijk is van mening met de gelden voor synergie en innovatie een aanzienlijke impuls te hebben gegeven aan de realisatie van de landelijke en de regionale wateropgaven. In 2021 vindt een

finale afweging plaats. Indien de dan nog noodzakelijke maatregelen niet haalbaar en betaalbaar worden gevonden, zal worden overgegaan tot doelverlaging.

Nieuwe stoffen

Inspraak/advies

Inspreker 36 wenst een uitvoeringsprogramma 'nieuwe probleemstoffen'. Daarnaast is inspreker 133 van mening dat alleen humane geneesmiddelen een probleem zijn voor de waterkwaliteit en niet diergeneesmiddelen.

Antwoord

In het ontwerp Nationaal Waterplan staat al een actie opgenomen om regelmatig (monitoring)onderzoek te doen naar mogelijke nieuwe stoffen. Verder hebben de waterbeheerders in hun plannen aandacht voor nieuwe stoffen, waarbij de focus ligt op uitvoering van onderzoeksmaatregelen gericht op kennisontwikkeling. Dit wordt versterkt met het Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water.

Zowel diergeneesmiddelen als humane geneesmiddelen zijn vanwege hun beoogde specifieke werking potentieel milieubezwaarlijk. Het is daarom terecht dat aan beide aandacht wordt besteed.

Nutriënten

Inspraak/advies

Als het gaat om nutriënten passeren verschillende onderwerpen de revue. Over het nut van helofytenfilters verschillen sprekers van mening. Inspreker 37 vindt dat het effectiever is de riooloverstorten aan te pakken dan helofytenfilters in te zetten, terwijl inspreker 148 juist een lans breekt voor de aanleg van grootschalige helofytenfilters en rietvelden. Ook over het mestbeleid lopen meningen uiteen. Enerzijds toont inspreker 82 zich bezorgd of het mestbeleid wel toereikend is om de doelen van de Kaderrichtlijn Water te realiseren en roept inspreker 36 het rijk op de doorwerking van de Kaderrichtlijn Water naar het vierde Nitraatactieprogramma te borgen. Anderzijds vinden sprekers 133 en 145 dat de bijdrage van de landbouw zwaar overschat wordt en er onevenredig veel eisen aan de landbouw worden gesteld.

Inspreker 143 vindt, met het oog op klimaatverandering, dat maatregelen om de eutrofiëring te bestrijden naar voren moeten worden gehaald en nu al uitgevoerd moeten worden. Tenslotte vindt inspreker 165 dat, afhankelijk van de regio, verdergaande maatregelen aan overstorten kosteneffectief kunnen zijn en aan het maatregelenpakket zouden moeten worden toegevoegd.

Antwoord

Analyses door de waterbeheerders en de Ex ante evaluatie door het Planbureau voor de Leefomgeving maken duidelijk dat de kunstmatige en sterk veranderde hydromorfologische inrichting én de hoge belasting met nutriënten, met name fosfaat, de belangrijkste factoren zijn die het realiseren van ecologische doelen in de weg staan. Deze factoren spelen met name ook bij agrarische bedrijven. Door de hoge mestoverschotten, kunstmatige waterpeilen en drainage is de belasting vanuit de landbouw in veel gebieden relatief hoog. Tezamen met nutriëntenemissies uit rioolwaterzuiveringsinstallaties zijn de emissies uit de landbouw de belangrijkste bron voor de KRW-waterlichamen. Lokaal kunnen daarnaast ook overstorten een relevante invloed hebben op de waterkwaliteit.

In de Ex ante evaluatie KRW constateert het Planbureau voor de Leefomgeving dat het geheel aan landbouwmaatregelen nog onvoldoende is om de voor de Kaderrichtlijn Water noodzakelijk geachte reductie van nutriëntenemissies uit de landbouw te realiseren.

Voor het terugdringen van nutriëntenemissies uit de landbouw is het generieke mestbeleid (met het aangescherpte 4e actieprogramma Nitraatrichtlijn) de komende jaren bepalend. De huidige toestand van grond- en oppervlaktewateren en de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water zijn een belangrijk argument geweest bij de invulling van het vierde Nitraatactieprogramma en aanscherping van het generieke mestbeleid. Bij de aanscherpingen van het mestbeleid is in belangrijke mate rekening gehouden met de economische consequenties van aanvullende maatregelen voor agrarische bedrijven en de inpasbaarheid van maatregelen in de agrarische bedrijfsvoering. Aanvullende maatregelen kunnen regionaal/lokaal worden genomen. In lijn met de door de Tweede Kamer aangenomen motie Van der Vlies, is vrijwilligheid het uitgangspunt voor uitvoering in de eerste planperiode (groen-blauwe diensten). Aangenomen is dat de drie planperiodes van de Kaderrichtlijn Water voldoende zijn voor de benodigde grondverwerving om de doelen te realiseren. Daarbij mag rekening worden gehouden met een zekere flexibiliteit voor de uiteindelijke locatiekeuze. In de komende planperiode zullen deze maatregelen nader geconcretiseerd worden.

Ook constateert het Planbureau voor de Leefomgeving dat de aanpak van riooloverstorten minder effectief is voor verbetering van de waterkwaliteit op het schaalniveau van de KRW-waterlichamen. Op lokaal niveau kan het effect van riooloverstorten echter aanzienlijk zijn en kan sanering van belang zijn voor verbetering van de lokale waterkwaliteit. Deze afweging wordt met name gemaakt in het kader van de voorbereiding en vaststelling van gemeentelijke rioleringsplannen.

Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving is grootschalige aanleg van helofytenfilters mogelijk een kosteneffectieve maatregel om de waterkwaliteit op het niveau van waterlichamen te verbeteren. Met de vele onderzoeksmaatregelen die zijn opgenomen in de stroomgebiedbeheerplannen en het Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water wordt ook de kosteneffectiviteit van helofytenfilters onderzocht.

Gewasbeschermingsmiddelen en biociden

Inspraak/advies

Inspreker 82 uit de zorg dat het beleid voor gewasbeschermingsmiddelen ontoereikend is om de doelen van de Kaderrichtlijn Water te realiseren. Inspreker 36 roept op om de Kaderrichtlijn Water voldoende door te laten werken in beleid voor duurzame gewasbescherming. Verder uit deze inspreker de zorg dat de inzet op verantwoord onkruidbeheer op verhardingen stil is komen te staan. Tenslotte meent inspreker 133 dat er geen aanvullende maatregelen voor de landbouw nodig zijn.

Antwoord

Het beleid voor gewasbeschermingsmiddelen leunt in belangrijke mate op een adequate toelatingsbeoordeling van gewasbeschermingsmiddelen (en biociden). Als onderdeel van de toelatingsbeoordeling wordt reeds beoordeeld of het gebruik effect heeft op de innamepunten voor drinkwater en winningen voor menselijke consumptie. Momenteel wordt gewerkt aan een methodiek, de Beslisboom Water. Daarmee worden ook de doelen van de Kaderrichtlijn Water nadrukkelijker bij de toelatingsbeoordeling van gewasbeschermingsmiddelen betrokken, zodat in de toekomst toepassing conform gebruiksvorschriften niet meer tot normoverschrijdingen in KRW-waterlichamen leidt. Goed beschouwd is hierbij geen sprake van aanvullende maatregelen, hoewel op dit moment nog niet helder is in hoeverre KRW-conforme toelating een aanscherping betreft.

Ook is het van belang het gebruik bestrijdingsmiddelen door burgers, gemeenten en bedrijven op verharde oppervlakken terug te dringen. Het rijk en regionale overheden onderkennen dit belang met het Uitvoeringsprogramma diffuse bronnen waterverontreiniging. Voor een verdere kwaliteitsverbetering van het water is een

effectieve aanpak en adequate uitvoering van dit Uitvoeringsprogramma noodzakelijk. Gemeenten en terreinbeheerders hebben de verantwoordelijkheid om het gebruik van biociden bij onkruidbestrijding op verhard oppervlak zoveel mogelijk terug te dringen. De uitvoering van het Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water kan helpen om maatregelen te vinden die uitvoerbaar en kosteneffectiever zijn.

Internationale afstemming

Inspraak/advies

Inspreker 45 vreest dat Nederland maatregelen neemt die bij onze buurlanden niet voorkomen. De inspreker pleit ervoor nu al druk op het buitenland uit te oefenen omdat er anders tijdens de looptijd van dit plan niets gebeurt.

Antwoord

Tijdens de planperiode zal op een structurele wijze en in kwantitatieve zin in beeld worden gebracht waar in bovenstroomse gebieden maatregelen nodig zijn om resterende knelpunten voor de kwaliteit in oppervlaktewateren op te lossen. Op basis hiervan worden aanvullende maatregelen bepaald, met name ook in internationaal verband, die in de volgende stroomgebiedbeheerplannen opgenomen kunnen worden. Zoals in de stroomgebiedbeheerplannen is aangegeven, zal het rijk zich actief inzetten om de benodigde maatregelen in internationaal verband overeen te komen.

Grondwater

Inspraak/advies

Inspreker 75 ziet in het Nationaal Waterplan graag beleid en maatregelen opgenomen voor situaties waarin slechte oppervlaktewaterkwaliteit leidt tot problemen met grondwaterkwaliteit. Kwaliteitsnormen voor grondwater zouden volgens inspreker 76 zelfs neergezet moeten worden als beleidsdoel. Insprekers 81 en 45 pleiten concreet voor een afwegingskader voor gebiedsgericht grondwaterbeheer, en willen dit ook terugzien in het Nationaal Waterplan. Tenslotte vraagt inspreker 159 aandacht voor de aanpak van voormalige stortplaatsen die een bron van grondwaterverontreiniging zijn.

Antwoord

Het generieke milieu-, water- en bodembeleid en de bijbehorende maatregelen die zijn opgenomen in de maatregelenprogramma's van de stroomgebiedbeheerplannen richten zich op de bescherming en verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater en grondwater.

Situaties, waarbij sprake is dat een slechte oppervlaktewaterkwaliteit leidt tot problemen met de grondwaterkwaliteit, doen zich nauwelijks voor. Daar waar wél sprake is van een slechte oppervlaktewaterkwaliteit vereist de Kaderrichtlijn Water dat maatregelen genomen worden om deze te verbeteren. De provincies zijn verantwoordelijk zijn voor het grondwaterbeheer. In aanvulling op het generieke beleid hebben zij voor de Grondwaterrichtlijn en het opstellen van de stroomgebiedbeheerplannen een beoordeling gemaakt van de toestand van de grondwaterlichamen. Daarbij hebben zij nagegaan welke maatregelen genomen moeten en kunnen worden om de kwaliteit van het grondwater te beschermen en waar nodig te verbeteren.

De drempelwaarden voor grondwater zijn, naast de bestaande Europese kwaliteitsnormen voor nitraat en bestrijdingsmiddelen, verankerd in het BKMW 2009. Wanneer volgens de voorschriften van het BKMW 2009 het grondwater niet aan de drempelwaarden en daarmee aan de goede toestand voldoet, moeten maatregelen worden genomen ter verbetering van de grondwaterkwaliteit. De kwaliteitsnormen fungeren daarmee als beleidsdoel.

In de stroomgebiedbeheerplannen is opgenomen dat de komende jaren mede op basis van de aanbeveling van de Bestuurlijke commissie grondwater (van 28 januari 2008) onderzocht zal worden in welke gevallen sprake is van grootschalige bodemverontreiniging en of voor 2015 verdere verspreiding via het grondwater kan worden stopgezet. Bij de beoordeling of geheel of gedeeltelijk kan worden afgezien van het nemen van maatregelen wordt ook de mogelijkheid van gebiedsgericht grondwaterbeheer betrokken. In Nederland worden momenteel de gebieden geïnventariseerd waar gebiedsgericht grondwaterbeheer mogelijk aan de orde is en waarop basis van het huidige beleid maatregelen worden genomen om de belasting vanuit deze bronnen op de grondwaterlichamen zo ver als redelijkerwijs en kosteneffectief mogelijk is te beperken. In dit verband is ook het in de ministerraad van 10 juli 2009 vastgestelde convenant bodemontwikkeling van belang. Een beknopte beschrijving hiervan is aan de tekst van het Nationaal Waterplan toegevoegd.

Bij de aanwezigheid van bodem- en grondwaterverontreinigingen worden alle voor de Kaderrichtlijn Water en Grondwaterrichtlijn noodzakelijke maatregelen genomen op grond van bestaand beleid op basis van de Wet bodembescherming om daadwerkelijk de verontreinigende stoffen uit vervuilde bodems te verwijderen c.q. bestaande verontreinigingspluimen aan te pakken. Dit geldt ook voor voormalige stortplaatsen wanneer deze een relevante bron van grondwaterverontreiniging zijn. Volgens artikel 6 van de Grondwaterrichtlijn kan van het nemen van maatregelen worden afgezien als bodemverontreinigingen geen gevaar voor de achteruitgang van de grondwaterkwaliteit opleveren of onevenredig kostbare maatregelen vergen om de verontreinigende stoffen uit de vervuilde bodem of ondergrond te verwijderen. Van beide uitzonderingen wordt door het bevoegd gezag Wet bodembescherming een inventaris bijgehouden.

Baggeren waterbodems

Inspraak/advies

Inspreker 160 vraagt om een rijksbijdrage voor regionale baggeropgaven. Over de regionale baggeropgaven wordt verder door inspreker 166 gesteld dat saneringsmaatregelen ontbreken. Insprekers 69 en 74 verzoeken bij het verwijderen van baggerspecie altijd mee te koppelen met baggeren in de jachthavens. Daarbij oppert inspreker 74 ook het idee om de innovatieregeling Kaderrichtlijn Water en de synergiegelden open te stellen voor private partijen en privaat geëxploiteerde wateren.

Antwoord

Het saneren en baggeren van waterbodems is voor de Kaderrichtlijn Water relevant wanneer er sprake is van een (potentieel) waterkwaliteitsprobleem in het betreffende oppervlaktewaterlichaam en/of grondwaterlichaam en de in de waterbodem aanwezige verontreinigen en nutriënten daarbij een relevante bron zijn. De waterbeheerder dient op basis van een analyse een afweging te maken of saneren/baggeren een kosteneffectieve maatregel is om de KRW-doelen in het grond- en oppervlaktewaterlichaam te realiseren. Om de waterbeheerder te helpen bij deze afweging is door het rijk een afwegingskader waterbodems opgesteld. Bij deze afweging wordt ook het effect van de maatregel op andere beleidsdoelen dan de Kaderrichtlijn Water betrokken. Mede met oog op het zoveel mogelijk voorkomen van overlast en het vergroten van de kosteneffectiviteit wordt de uitvoering van werkzaamheden bij voorkeur gecombineerd met andere in het gebied uit te voeren werkzaamheden. Het Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water staat open voor alle wateren en de tweede tranche ook voor private partijen. Voor ingediende projecten geldt dat een aan te pakken hardnekkig knelpunt aannemelijk moet worden gemaakt en dat met de innovatieve oplossing daadwerkelijk een doorbraak geforceerd kan worden in het bereiken van de KRW-doelen. Daarbij moet de

oplossing bijvoorkeur tot navolging kunnen leiden in andere gebieden. De sluitingstermijn voor synergiegelden is reeds gepasseerd.

KRW-doelen

Inspraak/advies

Inspreker 130 bepleit doelen die al in 2015 haalbaar zijn. Daarnaast geeft inspreker 159 aan geen voorstander te zijn van doelverlaging.

Het Planbureau voor de Leefomgeving constateert een groot gat tussen het streefbeeld ecologie enerzijds en het in 2015 te realiseren KRW-doel anderzijds. Het planbureau verzoekt hierin keuzes te maken.

Antwoord

De KRW-doelen geven het gewenste niveau aan dat uiterlijk in 2027 moet worden gerealiseerd. In 2021 zal worden gezien of de nu geformuleerde doelen voor de Kaderrichtlijn Water met het dan voorliggende maatregelenprogramma uiterlijk in 2027 gerealiseerd kunnen worden of dat doelen alsnog verlaagd moeten worden. Het past niet in de KRW-systematiek om uit een oogpunt van haalbaarheid nu al lagere doelen vast te stellen die in 2015 gerealiseerd kunnen worden. Het gevaar bestaat dat er daarna niets meer gebeurt.

De technieken voor het generieke preventieve brongerichte beleid worden continu geijkt en aangescherpt wanneer de stand van de techniek dit mogelijk maakt. Met de vele onderzoeksmaatregelen die zijn opgenomen in de stroomgebiedbeheerplannen en het Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water wordt getracht aanvullende maatregelen te vinden die doelrealisatie in 2027 verhogen. Aanvullende maatregelen die kosteneffectief en uitvoerbaar blijken te zijn zullen in de toekomst worden toegevoegd aan het maatregelenprogramma.

Financiële instrumenten - prijsprikkels

Inspraak/advies

Inspreker 130 wil vrijstelling van heffing voor lozing van gezuiverd afvalwater in geval van verlenging van de waterkringloop. Het effluent van de rioolwaterzuiveringsinstallatie wordt dan niet direct door het waterschap geloosd, maar nuttig toegepast, waarna alsnog lozing plaatsvindt.

Antwoord

De problematiek waar de inspreker op doelt, is aan de orde geweest bij de behandeling van de Invoeringswet Waterwet in de Tweede Kamer. Het aangenomen amendement van de leden Koppejan en Boelhouwer voorziet erin, dat de lozing van water waarnaar de inspreker verwijst vrijgesteld is van de heffing.

Effectiviteit maatregelen

Inspraak/advies

Inspreker 133 vindt dat uit praktijkonderzoek eerst moet blijken of bufferstroken effectief zijn.

Antwoord

In aanvulling op de wettelijke vereisten van het Lozingenbesluit Open Teelten en Veehouderij (LOTV) helpen bredere bufferstroken in de vorm van mest- en spuitvrije zones de emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater verder tegen te gaan. Waar het de landbouw betreft vindt de aanleg van dergelijke bufferstroken plaats op basis van vrijwilligheid.

In Nederland en in het buitenland is al veel ervaring opgedaan met de effectiviteit van inrichtingsmaatregelen op het watersysteem. Wanneer bufferstroken in de vorm van natte oevers worden aangelegd, waarbij de waterlopen worden verbreed, wordt gelijktijdig een bijdrage geleverd aan het realiseren van andere doelen (creëren waterbergend vermogen, stimuleren natuurlijke zuivering van het watersysteem, hydromorfologisch herstel van de oever, creëren ecologische verbindingzones). Daarmee kan de kosteneffectiviteit van de bufferstrook verder toenemen. De komende jaren zal de effectiviteit ook gemonitord worden. Daarnaast zullen in nieuwe projecten inrichtingsmaatregelen aan nieuw onderzoek onderworpen worden om een nog beter beeld van de effectiviteit te krijgen.

Natura 2000 - Watercondities

Inspraak/advies

Inspreker 143 wil dat in het Nationaal Waterplan wordt aangekondigd dat beheerders en provincies in 2009 aangeven hoe zij watercondities voor Natura 2000 gaan invullen en uit welke budgetten.

Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt dat Natura 2000 en de EHS nauwelijks profiteren van KRW-maatregelen, en dat er meer wederzijds voordeel zou moeten zijn.

Tenslotte pleit de Adviescommissie Water ervoor eerder heldere kaders te stellen voor de volgende generatie stroomgebiedbeheerplannen om waterkwaliteitsbeleid te kunnen afstemmen op natuurdoelen.

Antwoord

Bij het opstellen van de maatregelenprogramma's voor de Kaderrichtlijn Water zijn de gewenste watercondities voor Natura 2000-gebieden, voor zover bekend, meegenomen. Zoals het Planbureau voor de Leefomgeving verwacht, wordt met de maatregelenprogramma's van de Kaderrichtlijn Water een forse stap gezet op weg naar realisatie van de doelen van de Kaderrichtlijn Water. Omdat voor Natura 2000-gebieden de natuurdoelen en de doelen van de Kaderrichtlijn Water veelal in elkaars verlengde liggen, dragen de maatregelenprogramma's van de Kaderrichtlijn Water mede bij aan het realiseren van de natuurdoelen. Voor een groot aantal Natura 2000-gebieden zijn de gewenste watercondities nog niet bekend. Deze worden uitgewerkt en in samenhang met de benodigde maatregelen opgenomen in de Natura 2000-beheerplannen. Voor de 'Sense of urgency' gebieden waar het niet lukt om alle benodigde watermaatregelen in de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen op te nemen, wordt erop ingezet deze in de Natura 2000-beheerplannen op te nemen. Sense of Urgency houdt in dat tenminste de negatieve ontwikkeling moet worden gekeerd en herstel kan beginnen. De denklijn is een voorrangbeleid voor deze Natura 2000-gebieden en betrokken waarden. Uiterlijk in 2015 moeten bepaalde maatregelen zijn genomen zodat aan de eisen en de normen met betrekking tot de waterkwaliteit en -kwantiteit wordt voldaan, anders is het behoud of de verdere ontwikkeling van bepaalde waarden voor de lange termijn niet meer mogelijk. Voor de overige Natura 2000-gebieden geldt deze deadline niet.

Klimaat

Inspraak/advies

Inspreker 143 suggereert dat op klimaatverandering moet worden geanticipeerd met een intensievere bestrijding van de eutrofiëring.

Antwoord

Met het toevoegen van een afzonderlijk hoofdstuk aan de stroomgebiedbeheerplannen wordt meer aandacht besteed aan klimaatverandering

en de mogelijke gevolgen daarvan, onder meer voor waterkwaliteit en temperatuur. De mogelijke gevolgen van klimaatverandering voor de waterkwaliteit zijn belangrijke aanvullende argumenten om de bestrijding van eutrofiëring met kracht door te zetten.

Synergiegelden

Inspraak/advies

Inspreker 143 verzoekt om een evaluatie van de effectiviteit van de synergiegelden Kaderrichtlijn Water.

Antwoord

De synergiegelden worden tot 2015 benut. Evaluatie van de effectiviteit kan pas na 2015 uitgevoerd worden. Wel is voorzien in een tussentijdse evaluatie gericht op het volledig benutten van de gereserveerde gelden. Projecten die onverhoopt niet door kunnen gaan, worden vervangen door andere, nu reeds goedgekeurde projecten.

Ambtshalve wijzigingen

Handreiking Waterbodems

De handreiking waterbodems is een hulpmiddel om vast te stellen of de kwaliteit van de waterbodem een belemmering vormt voor het realiseren van de beleidsdoelen. In het gebiedsproces wordt de afweging gemaakt of een ingreep in de waterbodem plaatsvindt. In de eerdere versie van het Nationaal Waterplan was sprake van een toetsingskader waterbodem, dit kader zou als beleidsregel worden vastgesteld. Voor een hulpmiddel dat input genereert voor een afwegingsproces, is de status van beleidsregel onnodig zwaar. Daarom is besloten er een handreiking van te maken. Realisatie van de handreiking kost meer tijd dan was voorzien. Deze komt in 2010 beschikbaar.

Hoofdstuk 4.5 Gebruik van water

Recreatie en toerisme

Inspraak/advies

Insprekers 74, 84 en 158 pleiten ervoor dat zowel oevers als wateren goed toegankelijk zijn voor de recreatie. Zij wijzen op een praktijk van versnipperde eigendommen van oevers die goede toegankelijkheid in de weg staan.

Inspreker 158 stelt om deze reden voor de oevers in eigendom van de waterbeheerder te brengen.

Inspreker 151 is sterk tegen invoering van een watersportbijdrage.

De insprekers 69 en 74 constateren verkokering tussen ministeries van beleidsverantwoordelijkheid voor waterrecreatie, pleziervaart en watersport. Zij pleiten ervoor het ministerie van Verkeer en Waterstaat als eindverantwoordelijke voor deze onderwerpen aan te wijzen.

Inspreker 74 wil in het gehele Nationaal Waterplan pleziervaart als gelijkwaardige verkeersdeelnemer benoemd zien. Verder mist deze inspreker een visie van het rijk op pleziervaart en acties om deze in de periode na 2013 te stimuleren. Deze inspreker wil ook een waterakkoord met het rijk afsluiten teneinde "nautische ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden op het gebied van bedrijventerreinen en routestructuren op een adequate wijze te borgen in de integrale planvorming."

Insprekers 69 en 74 hebben aangegeven dat de BRTN-kaart die in het ontwerp Nationaal Waterplan is opgenomen niet de meest recente versie is.

Inspreker 84 bepleit een actieve regierol van het rijk om aan de eisen van de Europese Zwemwaterrichtlijn te voldoen. Deze inspreker pleit ook voor verbetering van de communicatie over zwemwaterkwaliteit via een landelijk informatiepunt.

Inspreker 9 verzoekt meer rekening te houden met zwemmers bij (her)inrichting van oevers. Hij is van mening dat het rijk zou moeten uitstralen dat zwemmen overal zou moeten worden toegestaan, in plaats van de huidige praktijk van functietoekenning.

Antwoord

Het eigendom langs het water is historisch ontwikkeld tot de verdeling die er nu is. Het Nationaal Waterplan heeft niet de intentie deze eigendomsverhoudingen te wijzigen. Bij herinrichting of bij aanleg van natuurvriendelijke oevers wegen de waterbeheerders binnen de afgesproken beleidsmatige en financiële kaders het belang van toegankelijkheid en faciliteren het gebruik van water voor recreatieve doeleinden. De toegankelijkheid van de oevers zal per geval in overleg met de betreffende eigenaar opgenomen moeten worden.

Over de technische en bestuurlijke haalbaarheid van een bijdrage voor de recreatietoerisme is door de Taskforce Versterking Recreatietoerisme, die onder leiding stond van oud staatssecretaris Gabor, in 2009 een advies uitgebracht. Het kabinet zal hierover in 2010 een standpunt uit te brengen.

Aan het pleidooi om het ministerie van Verkeer en Waterstaat beleidsverantwoordelijk te maken voor het onderwerp waterrecreatie, pleziervaart en watersport, geeft het rijk geen gehoor. Het ministerie van LNV is op rijksniveau verantwoordelijk voor het recreatiebeleid in ons land. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat is verantwoordelijk voor het waterbeleid en de rijksvaarwegen. Bij het onderwerp waterrecreatie, pleziervaart en watersport werken beide ministeries - ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid - nauw samen. Overigens komt het in ons land regelmatig voor dat meerdere ministeries vanuit hun verschillende verantwoordelijkheden samenwerken bij complexe vraagstukken.

Het rijk acht een goed functionerend recreatietoevervaartnet een belangrijke basisvoorwaarde. Daarom zijn de minimumeisen waaraan de onderdelen van dit toevervaartnet moeten voldoen vastgelegd in de AMvB Ruimte. In het ILG zijn afspraken gemaakt met provincies over het wegnemen van knelpunten. Zoals hierboven gemeld zal in 2010 op basis van de resultaten van de midterm review ILG en de toekomstvisie van de watersportorganisaties op de watersport een kabinetsstandpunt worden opgesteld over de toekomstige financiering van de watersport in ons land. Op dit moment is er nog geen zicht op acties voor de periode na 2013. Ten aanzien van het pleidooi voor gelijkwaardigheid van verschillende gebruikers van wateren, geldt dat in het Nationaal Waterplan alle gebruikers als gelijkwaardig zijn gepositioneerd. Daarbij moet uiteraard wel aan de nautische regelgeving worden voldaan. In het Nationaal Waterplan is expliciet vermeld dat pleziervaart buiten het BRTN ook wordt gezien als een volwaardige verkeersdeelnemer.

Ten aanzien van het afsluiten van een bestuursakkoord met het rijk over een betere verankering van het onderwerp recreatie in de ruimtelijke planvorming, geldt dat het landelijke basisrecreatietoevervaartnet (BRTN) planologisch veiliggesteld wordt door opname in de AMvB Ruimte. Het rijk onderzoekt momenteel de mogelijkheden om met het bedrijfsleven een waterakkoord af te sluiten en zal de inspreker daarbij ook betrekken. Het zoeken van locaties voor recreatieondernemingen en bedrijventerreinen is onderdeel van integraal gebiedsgericht beleid. Niet het rijk, maar de andere overheden hebben daarbij het voortouw. Het rijk kan ook maar beperkt afspraken maken op dit punt.

Tenslotte is de meeste recente versie van de BRTN-kaart in het definitieve Nationaal Waterplan opgenomen.

Voor zwemmen geldt dat bij de inrichting van een gebied de regionale overheden in overleg met belanghebbenden het gewenste gebruik van het gebied bepalen. Met de functietoekenning geeft de provincie voor regionale wateren en Verkeer en Waterstaat voor rijkswateren aan dat de waterkwaliteit voldoende is om te zwemmen of dat maatregelen genomen worden om aan de eisen te voldoen. De provincie wijst vervolgens de locaties aan als zwemwater. Het rijk adviseert burgers om op officiële zwemlocaties te zwemmen omdat de burgers dan worden geïnformeerd over de waterkwaliteit en over eventuele onveilige situaties. Overigens is zwemmen op zowel de officiële locaties als onofficiële locaties voor eigen risico, maar op officiële locaties kan de overheid kennis inwinnen en maatregelen nemen om het risico te verminderen (inclusief bestuurlijke besluiten tot een zwemverbod en informatieverstrekking).

Het rijk heeft in overleg met vertegenwoordigers van de andere overheden de regie bij de implementatie van de zwemwaterrichtlijn. Onderwerpen waar aan gewerkt wordt zijn onder meer een blauwalgenprotocol, publieksvoorlichting, monitoring, beoordeling van enkelvoudige metingen, een handreiking aanwijzen zwemwaterlocaties en een handreiking opstellen zwemwaterprofielen. Ook wordt gewerkt aan ontwikkeling van een landelijk systeem. De zwemwaterrichtlijn vereist dat de publieksvoorlichting uiterlijk in 2011 operationeel is.

Energie

Inspraak/advies

Insprekers 24, 36 en 141 vragen aandacht voor mogelijk nadelige gevolgen van warmte-koude opslag voor het milieu. Daarbij wijzen zij onder meer op mogelijke chemische, fysische en biologische verontreiniging van het grondwater bij aanleg en gebruik van de systemen, mede in relatie tot een duurzame bescherming van de

drinkwatervoorziening. Verschillende oplossingsrichtingen worden aangedragen, zoals een verbod op warmte-koude opslag, dan wel een zodanige regulering dat vervuiling van het grondwater wordt uitgesloten, een verbod om systemen tot in het tweede watervoerende pakket toe te passen en duurzame bescherming van de drinkwaterwinningen als belangrijk uitgangspunt in het beleidskader.

Inspreker 168 is tegen het opnemen van 28°C als norm voor oppervlaktewater en pleit ervoor 25°C in alle gevallen te handhaven. Inspreker 107 constateert dat de passages in het ontwerp Nationaal Waterplan en het Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren hierover niet consistent zijn en bepleit verder dat bij de normstelling rekening wordt gehouden met klimaatverandering en temperatuurstijging. Insprekers 98 en 130 zijn tegenstander van een norm van 25°C omdat hieruit onnodige koelwaterrestricties voortkomen.

Antwoord

De keuze om toepassing van warmte-koude opslag te stimuleren betekent niet dat andere milieuaspecten geen aandacht krijgen. De toekomstige regeling voor warmte-koude opslag, die in vervolg op het advies van de Taskforce warmte-koude opslag wordt voorbereid, besteedt aandacht aan zowel de stimulering van warmte-koude opslag (door bijvoorbeeld onnodig lange procedures te verkorten) als aan mogelijke nadelige gevolgen van warmte-koude opslag voor het milieu. Zowel de nationale wetgeving (Wet bodembescherming, Wet milieubeheer en de Waterwet) als de Europese regelgeving (met name Kaderrichtlijn Water en Grondwaterrichtlijn) vormen daarbij het uitgangspunt. De voorschriften voor een adequate bescherming van het milieu zullen met name plaats krijgen in de door het rijk aangekondigde algemene regels voor warmte-koude opslag. Deze algemene regels zullen in de loop van 2010 in ontwerp worden gepubliceerd, zodat een ieder zienswijzen omtrent de dan uitgewerkte regeling naar voren kan brengen.

Overigens houdt de toekomstige regeling warmte-koude opslag er terdege rekening mee, dat in bepaalde gebieden toepassing ervan niet mogelijk is gelet op andere belangen (zoals de drinkwaterwinning).

De tekst in het Nationaal Waterplan over warmte-koude opslag is aangepast, zodat duidelijker naar voren komt dat bij de toekomstige regulering van warmte-koude opslag naast stimuleren van toepassing ook een adequate bescherming van het milieu uitgangspunt is. Tevens is concreter aangegeven langs welk traject de aanpassingen zullen plaatsvinden (Crisis- en herstelwet, gevolgd door een AMvB).

In de meeste gevallen leidt het bestaande beleid voor warmtelozingen in combinatie met andere maatregelen tot het halen van de norm van 25°C. Op basis van de toestandbeschrijving van de waterlichamen, zoals vastgelegd in het Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren en in de provinciale plannen voor de regionale waterlichamen, blijkt dat in incidentele gevallen de norm niet altijd wordt gehaald. Dat is dan een gevolg van bijzondere klimatologische omstandigheden.

De Kaderrichtlijn Water, en daarom ook het BKMW 2009, biedt ruimte om van de norm af te wijken. Hiervoor bestaan verschillende mogelijkheden. Een beroep op artikel 4.6 van de Kaderrichtlijn Water die betrekking heeft op de tijdelijke achteruitgang van de toestand door natuurlijke oorzaken of overmacht, sluit het beste aan op de oorzaak van incidentele normoverschrijding en wordt daarom in voorkomende gevallen toegepast. De motivering van normoverschrijding op basis van bijzondere klimatologische omstandigheden, in een aantal gevallen aangevuld met buitenlandse belasting, is een generieke werkwijze die toepasbaar is voor alle oppervlaktewaterlichamen. De werkwijze behoeft alleen te worden ingezet voor die waterlichamen die incidenteel niet aan de norm voldoen. De tekst in het ontwerp Nationaal Waterplan ging nog uit van een maximum temperatuur van 28°C in rivieren en kanalen waaraan energiecentrales staan. Dit is in bovenstaande meer generieke benadering niet meer nodig. De tekst in het Nationaal Waterplan is overeenkomstig aangepast.

Klimaatverandering draagt bij aan het vaker optreden van bijzondere klimatologische omstandigheden, waardoor ook de ecologie en de watertemperatuur beïnvloed worden. Hierdoor zal in de toekomst wellicht vaker een beroep op artikel 4.6 gedaan worden indien bij extreme en langdurige droogteperiodes de watertemperatuur boven de norm uitkomt. Indien structurele verhoging van de watertemperatuur vanwege klimaatverandering wetenschappelijk voldoende onderbouwd kan worden, zullen de milieukwaliteitseisen van het BKMW 2009 te zijner tijd hieraan worden aangepast. In 2021 zal een finale afweging worden gemaakt met betrekking tot de normstelling voor de watertemperatuur. Daarbij kan worden overgegaan tot doelverlaging indien blijkt dat het niet haalbaar en betaalbaar is om de norm te realiseren of indien het niet mogelijk blijkt om het beleid voor warmtelozingen te handhaven.

Beroepsscheepvaart

Inspraak/advies

Inspreker 147 is van mening dat scheepvaart in het ontwerp Nationaal Waterplan onvoldoende belicht is. Ook vindt deze inspreker dat het waterplan onvoldoende concrete beleidskeuzes bevat om de gevolgen voor scheepvaart te kunnen overzien. Randvoorwaarde bij de uitvoering van maatregelen is voor deze inspreker dat tenminste de bevaarbaarheid van rivieren, meren en kanalen niet wordt aangetast. Inspreker 81 wil meer inzicht in de effecten van klimaatverandering op de reistijden van de binnenvaart en wil bij het onderzoek betrokken worden. Inspreker 45 verzoekt tot participatie bij het onderzoek naar de effecten van klimaatverandering in relatie tot de scheepvaart.

Inspreker 147 maakt bezwaar tegen het verschijnsel van vrij eroderende steile oevers, omdat dit tot verondieping van de vaarwegen leidt. Dit kan hinderlijk en gevaarlijk voor de scheepvaart zijn. Deze inspreker mist ook het overwegen van stuwage van de IJssel als mogelijke maatregel tegen verondieping van de IJssel in hete zomers. Inspreker 151 pleit ervoor om het Apeldoorns Kanaal open te stellen voor scheepvaart om aldus de veiligheid van het scheepvaartverkeer op de IJssel te bevorderen.

Antwoord

Het Nationaal Waterplan heeft als focus waterbeheer. Uitgangspunt hierbij is dat waterbeheer zoveel mogelijk wordt gecombineerd met gebruik van water. Scheepvaart wordt in het Nationaal Waterplan aangemerkt als een belangrijke gebruiksfunctie die afhankelijk is van water. Vaarwegen en scheepvaart komen daarom aan de orde in het hoofdstuk 'Gebruik van water', maar ook in de gebiedshoofdstukken zoals Rivieren en Noordzee. Erkend wordt dat scheepvaart in deze hoofdstukken onderbelicht is. Daarom is extra toelichtende tekst opgenomen.

Het rijk is zich ervan bewust dat met name de klimaatverandering een grote uitdaging is voor tal van maatschappelijke sectoren, zo ook voor de scheepvaart. Op dit moment is nog onvoldoende duidelijk wat de precieze gevolgen van klimaatverandering voor de scheepvaart zullen zijn. Voor concrete beleidskeuzes is het daarom nog te vroeg. Dat geldt ook voor het in dit stadium hanteren van randvoorwaarden. Wel is inmiddels het onderzoek gestart naar de effecten van klimaatverandering op de huidige vaarweginfrastructuur. In het onderzoek worden tevens oplossingsrichtingen vanuit de scheepvaartfunctie in beeld gebracht. Met het onderzoek is aansluiting gezocht bij het onderzoek dat in het kader van Kennis voor Klimaat wordt uitgevoerd bij de Hotspot Rotterdam. Gedurende het onderzoek zullen verschillende experts worden geconsulteerd. De scheepvaartsector en relevante partijen uit de Havenraad, zullen betrokken worden bij het onderzoek. Indien nodig, zullen naar aanleiding van dit onderzoek concrete beleidskeuzes

worden voorbereid. Tevens zullen de resultaten van het onderzoek worden betrokken bij de landelijke verkenning zoetwatervoorziening die is aangekondigd in hoofdstuk 4.2 van het Nationaal Waterplan.

Ten aanzien van concrete aspecten van het beheer van de rijkswateren, geldt dat Rijkswaterstaat hiervoor verantwoordelijk is. In het Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren van 2009 komt scheepvaart nadrukkelijk aan de orde.

In de modelstudies die de komende jaren worden uitgevoerd, wordt ook aandacht besteed aan de te verwachten waterstanden en als afgeleide daarvan de vaardieptes. Als de berekeningen uitwijzen dat er voor de IJssel of andere riviertakken (extra) problemen gaan ontstaan zullen die verder uitgewerkt worden. Op voorhand lijkt stuwage van de IJssel bij de huidige binnenvaartschepen niet direct aan de orde. Eén en ander is met name afhankelijk van een eventuele peilverhoging van het IJsselmeer: een hoger peil in het IJsselmeer zal in de IJssel tot hogere waterstanden en dus tot grotere vaardieptes leiden.

Ten aanzien van het pleidooi om het Apeldoorns Kanaal open te stellen voor scheepvaart geldt dat dit niet tot de verantwoordelijkheid van het rijk behoort, aangezien het Apeldoorns kanaal geen rijkswater is. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt in eerste instantie bij de provincie en het waterschap.

Bij het besluit tot aanleg van vrij eroderende steile oevers worden ook de mogelijke gevolgen voor verondieping van de vaargeul in kaart gebracht. De verwachte effecten en de mogelijkheden deze te mitigeren door extra onderhoudsbaggerwerk, maken deel uit van de afweging. Indien extra onderhoud nodig is, komt dit ten laste van de inrichtingsmaatregel. Overigens is het streven van de beheerder tot oeverbescherming niet alleen gericht op het zoveel mogelijk voorkomen van verondieping van de vaargeul, maar ook ter bescherming van functies op de oever.

Industrie

Inspraak/advies

Inspreker 41 constateert een tegenstrijdigheid tussen het vasthouden aan het stand-still beginsel en het meer ruimte bieden aan grondwaterwinning voor menselijke consumptie. Deze inspreker verzoekt het stand-still beginsel te verlaten. Verder pleiten insprekers 81 en 152 voor een aparte paragraaf over grondwater. Inspreker 98 mist een passage over koelwater.

Antwoord

Het stand-still beginsel en het gegeven dat het rijk kansen ziet voor gebruik van grondwater voor levensmiddelenindustrie zijn niet tegenstrijdig. Het stand-still beginsel houdt namelijk in dat op landelijke schaal de grondwaterwinning niet mag toenemen. Een eventuele toename van grondwaterwinning moet dus elders worden gecompenseerd. Dit volgt uit het kabinetsstandpunt Beleidsplan drink -en industriewatervoorziening BDIV (1995). Verder geldt dat toename van grondwaterwinning niet mag leiden tot schade aan ecosystemen op het maaiveld; verdrogingschade mag dus bijvoorbeeld niet ontstaan. Landelijk is er overigens een trend te zien van een afname van grondwaterwinningen. Dit komt met name doordat de industrie minder onttrekt. Ook is er sinds de jaren negentig een lichte stijging in de drinkwaterwinning uit oppervlaktewater in plaats van uit grondwater. Het rijk handhaaft het stand-still beginsel, dat onlangs ook in het NBW-actueel is herbevestigd. Wel komt er als gevolg van afnemend grondwatergebruik, ruimte voor toepassing voor functies als bijvoorbeeld winning voor levensmiddelenindustrie. Provincies zijn verantwoordelijk voor handhaving van het stand-still beginsel, en oefenen met hun vergunningbeleid daarop invloed uit. Zij beoordelen in individuele gevallen of uitbreiding van de onttrekking van grondwater mogelijk is.

Het rijk kiest er niet voor het onderwerp grondwater als zelfstandig onderwerp op te nemen in het Nationaal Waterplan, net zoals dit ook niet het geval is voor oppervlaktewater. Dit past niet goed in de gekozen indeling van thema's en gebieden, waarbij de thema's in feite ingaan op de problemen cq. opgaven waarvoor we staan. Het onderwerp grondwater komt terug in de themahoofdstukken watertekort en zoetwatervoorziening, wateroverlast, waterkwaliteit en gebruik van water, en daarnaast in diverse gebiedshoofdstukken, met name 5.8 Hoog Nederland.

Koelwater wordt behandeld onder Energie in Hoofdstuk 4.5. Het had ook behandeld kunnen worden onder Industrie. Vanwege het bredere karakter van de problematiek is ervoor gekozen het onder Energie te beschrijven.

Drinkwater - Waterkwaliteitsdoelen

Inspraak/advies

Insprekers 31, 76 en 168 verzoeken de kwaliteitsdoelstellingen voor drinkwater te verduidelijken en het uitgangspunt om de waterkwaliteit zodanig te verbeteren dat met eenvoudige zuivering goed drinkwater kan worden gemaakt expliciet als doelstelling op te nemen.

Insprekers 75, 104, 105 en 168 willen dat de bescherming wordt uitgebreid van oppervlaktewateren waaruit water wordt gewonnen voor de productie van drinkwater. De aanwijzing moet het gehele oppervlaktewater betreffen en niet alleen de innamepunten, waarbij ook oeverinfiltratiewinningen moeten worden meegenomen.

Inspreker 144 vraagt om de provincies aan te wijzen als verantwoordelijke overheid voor de bescherming van oevergrondwaterwinning.

Inspreker 168 verzoekt het streefbeeld aan te vullen met een doelstelling van de Kaderrichtlijn Water om op termijn de kwaliteit van het water te verbeteren zodat minder zuiveringsinspanning vereist is voor de productie van kwalitatief hoogstaand drinkwater. Inspreker vraagt verder wat bedoeld wordt met 'aanvaardbare gehalten'.

Inspreker 36 roept het rijk op een uitvoeringsprogramma 'nieuwe probleemstoffen' te ontwikkelen waarbij ook de gevolgen voor de drinkwaterwinning worden betrokken.

Inspreker 31 wil dat de waterbeheerder expliciet verantwoordelijk wordt gemaakt voor het behalen van de waterkwaliteitsdoelen voor waterlichamen met de drinkwaterfunctie. Tevens wil inspreker dat deze waterkwaliteitsdoelen afrekenbaar kunnen worden doorvertaald naar andere waterbeheerders.

Antwoord

In het BKMW 2009 zijn voor waterlichamen met drinkwaterfunctie milieukwaliteitseisen voor grond- en oppervlaktewateren en streefwaarden voor oppervlaktewateren opgenomen. Conform artikel 7.3 van de Kaderrichtlijn Water moeten de lidstaten zorg dragen voor de nodige bescherming van de aangewezen waterlichamen waaruit voor menselijke consumptie bestemd water wordt onttrokken, teneinde het niveau van zuivering dat voor de productie van drinkwater is vereist, te verlagen. Dit uitgangspunt is in het Nationaal Waterplan vertaald in het streefbeeld "Drinkwater kan zonder hoge kosten worden bereid uit grond- en oppervlaktewater". Voor een groot aantal stoffen is het kwaliteitsniveau dat passend is bij dit streefbeeld in de vorm van een streefwaarde geconcretiseerd en opgenomen in het BKMW 2009 (tabel 2, bijlage 4). De kwaliteitsdoelstellingen van de Kaderrichtlijn Water zijn daarmee in voldoende mate geïmplementeerd. De waterlichamen waarin drinkwaterwinningen en/of industriële winningen voor menselijke consumptie zijn gelegen, worden opgenomen in het register van

beschermd gebied. Verduidelijkt zal worden dat dit ook geldt voor waterlichamen waarin oeverinfiltratiewinningen en noodinnamepunten zijn gelegen.

Met 'aanvaardbare gehalten' wordt bedoeld dat de concentratie van het toegelaten gewasbeschermingsmiddel voldoet aan de norm.

Ten aanzien van de bescherming van de drinkwaterfunctie en in lijn met de werkwijze die in Guidance no. 3 van de Grondwaterrichtlijn is beschreven, zal het ministerie van VROM een onderzoek starten naar de vraag of, en op welke wijze, een early warning systeem kan worden ingericht om drinkwaterwinningen te beschermen tegen (nieuwe) verontreinigende stoffen. Het doel van zo'n systeem is om in een vroegtijdig stadium potentiële bedreigingen te identificeren voor drinkwaterwinningen. Het early warning systeem kan mede worden gebruikt bij de selectie van stoffen waarvoor drempelwaarden zouden moeten worden afgeleid, alsmede voor nieuwe stoffen.

Op grond van de Waterwet zijn alle overheden binnen een stroomgebied als 'bevoegde autoriteit' gezamenlijk verantwoordelijk voor het realiseren van de waterkwaliteitsdoelen van de Kaderrichtlijn Water, dus ook de kwaliteitsdoelen voor waterlichamen met een drinkwaterfunctie. In hoofdstuk 10 van de stroomgebiedbeheerplannen is voor ieder stroomgebiedbeheerplan gedetailleerd beschreven welke overheden de bevoegde autoriteit vormen en worden de verschillende verantwoordelijkheden toegelicht.

Drinkwater - Gebiedsdossiers en beschermingszones

Inspraak/advies

Inspreker 31 wil versterking van het drinkwaterbelang naar de ruimtelijke ordening en denkt hierbij concreet aan bindende afspraken over beschermingsbeleid winningen, bescherming drinkwaterbelang bij bodembeleid en ruime drinkwaterbeschermingszones met doorwerking naar de ruimtelijke ordening.

Inspreker 36 geeft het belang aan van wettelijke verankering van de inzet van het instrument gebiedsdossiers om voldoende doorwerking te krijgen in beleid en uitvoering.

Inspreker 40 ziet geen voordelen in het instrument van gebiedsdossier en is van mening dat het eventueel opstellen ervan de taak is van de waterbeheerder en niet van de provincie.

Inspreker 75 wil geen beschermingszones instellen voor de winning van drinkwater uit oppervlaktewater, maar vindt dit een taak van de waterbeheerder. Inspreker 75 is samen met inspreker 168 verder van mening dat niet alleen de innamepunten maar het gehele water beschermd moet worden.

Inspreker 105 vindt het ongewenst dat niet alle oppervlaktewateren van waaruit drinkwater wordt gewonnen (middels oeverinfiltratie) beschermd zijn en pleit ervoor een en ander in overeenstemming te brengen met de ontwerp Drinkwaterwet.

Inspreker 144 wil dat de provincie wordt aangewezen als verantwoordelijke overheid voor de bescherming van drinkwaterwinning uit oeverinfiltratie.

Antwoord

Het spreekt voor zich dat de aanwezigheid van een drinkwaterfunctie, als functie van groot dwingend openbaar belang, expliciet aandacht krijgt bij het afwegen, motiveren en handhaven van lozingen en ruimtelijke besluiten. Eén van de manieren waarop dit vorm krijgt is door het opstellen van gebiedsdossiers. Het aanleggen van een gebiedsdossier voor een waterwinning is een instrument waarbij op basis van een gebiedsanalyse in beeld wordt gebracht welke (potentiële) bedreigingen van invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de winning. Op basis van deze informatie kunnen afspraken worden gemaakt over de monitoring van de waterkwaliteit en kunnen effectieve beschermingsmaatregelen worden geïdentificeerd en/of ontwikkeld. Dit kunnen dus ook ruimtelijke maatregelen zijn. De maatregelen kunnen gericht zijn op enerzijds preventie en risicobeheersing en

anderzijds op het willen realiseren van een structurele verbetering van de waterkwaliteit met oog op het op termijn kunnen verminderen van de zuiveringsinspanning overeenkomstig Kaderrichtlijn Water artikel 7 lid 3. Een van de mogelijke maatregelen betreft het instellen van een beschermingszone waarbinnen specifieke maatregelen van kracht kunnen zijn.

Tijdens de planperiode zullen voor alle oppervlaktewaterwinningen voor openbare drinkwatervoorziening met inbegrip van oeverinfiltratiewinningen en noodwinlocaties gebiedsdossiers worden opgesteld. Onder regie van de provincies zullen waterbeheerders, gemeenten en waterbedrijven de gebiedsdossiers gezamenlijk opstellen. Dit is bestuurlijk afgesproken in het Nationaal Wateroverleg. Wettelijke verankering wordt niet nodig geacht. Provincies bepalen daarnaast voor welke industriële winningen uit grond- en oppervlaktewater het opstellen van een gebiedsdossier zinvol wordt geacht. Het rijk zal in 2010 met provincies, gemeenten, waterbeheerders en drinkwaterbedrijven nadere afspraken maken over de realisatie van gebiedsdossiers. Het ministerie van VROM heeft hierbij het voortouw. De tekst van het Nationaal Waterplan is aangepast.

Drinkwater - Drinkwaternota

Inspraak/advies

Inspreker 41 verzoekt om op pagina 122 van het ontwerp Nationaal Waterplan toe te voegen dat naast de drinkwaterbedrijven ook de voedingsmiddelenindustrie wordt betrokken bij de Drinkwaternota.

Antwoord

Dit zal worden toegevoegd.

Landbouw

Inspraak/advies

Insprekers 57 en 68 verzoeken het kabinet meer aandacht te geven aan ontwikkelingskansen voor de landbouw, als belangrijke economische functie.

Antwoord

Landbouw is een belangrijke economische sector die afhankelijk is van de beschikbaarheid van voldoende en schoon water. Vanzelfsprekend wordt landbouw – net als andere gebruiksfuncties in een gebied - meegenomen in de besluitvorming rond de grote waterthema's en bij de uitwerking van het waterbeleid in de gebieden. De landbouw wordt een belangrijke rol toebedeeld bij het oplossen van de wateropgaven door gebruik te maken van de innovatiekracht van de Nederlandse landbouw. Gedacht wordt aan het ontwikkelen van een klimaatbestendige landbouw, die de concurrentiekracht van de Nederlandse landbouw versterkt, en aan het leveren van blauwe diensten. Om deze reden is op een aantal plaatsen in het Nationaal Waterplan het belang van de landbouw verwoord.

Beroepsvisserij

Inspraak/advies

Inspreker 158 heeft aangegeven dat visplannen ook leidend moeten zijn voor sportvisserij.

Antwoord

Na definitieve besluitvorming over regels rond het opstellen van visplannen (naar verwachting eind 2009) zullen visplannen worden opgesteld door visbeheer commissies (VBC's). Deze visplannen zijn ook leidend voor de sportvisserij. De tekst

in het Nationaal Waterplan over de toetsende rol van de waterbeheerders is op dit punt aangevuld.

Natuur

Inspraak/advies

Insprekers 45 en 57 hebben vragen over Natura 2000.

Insprekers 69, 81 en 132 verzoeken betrokken te worden bij het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen omdat er zorgen bestaan over de gevolgen van aanwijzing voor het bestaand gebruik in het gebied.

Inspreker 143 verzoekt om adequate monitoring van de TOP-gebieden en aanscherping van de ILG-contracten ten aanzien van het verwervingsinstrument.

Insprekers 143 en 167 vragen om het concept natuurlijke klimaatbuffers op te nemen in het waterplan, gezien de mogelijkheden om terreinbeheer mee te koppelen met waterbeheer en om ervaring op te doen met klimaatadaptatie.

Inspreker 143 vraagt om klimaatbuffers op te nemen in het actieprogramma met een cofinanciering van 30 miljoen.

Inspreker 130 pleit voor afschaffing van de grondwaterbelasting voor de industrie en pleit voor een alternatief dat wel effectief is in de strijd tegen verdroging.

Inspreker 10 is van mening dat het niet zo kan zijn dat gebieden die zijn aangewezen om de waterbeheersing op orde te brengen, ondergeschikt kunnen worden gesteld aan de natuurbelangen nu en in de toekomst. Inspreker verzoekt in het Nationaal Waterplan aan te geven welk belang zwaarder weegt.

Antwoord

Natura 2000-gebieden worden aangewezen vanwege in het gebied voorkomende kwalificerende natuurwaarden op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Dat is een (wettelijke) verplichting. Ongedaan maken van een aanwijzingsbesluit is niet mogelijk. In het Natura 2000-beheerplan wordt in overleg met alle betrokkenen vastgelegd hoe en wanneer de doelen worden gerealiseerd en hoe met autonome groei van bestaand gebruik wordt omgegaan. Bestaand gebruik kan in principe doorgang vinden. Bij uitwerking van de beheerplannen kunnen ook andere, bijvoorbeeld sociaaleconomische aspecten, worden meegenomen (brief van de minister van LNV aan TK 30 juni 2009).

Calamiteitenbestrijding heeft een zwaarwegend maatschappelijk belang. Het verdient aanbeveling om dit ook op te nemen in de beheerplannen. Het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen gebeurt door provincies of rijk. In de 'intentieverklaring Natura 2000' hebben rijk, provincies en 15 maatschappelijke organisaties uitgesproken alle belanghebbenden in het gebied bij deze processen te zullen betrekken om maximaal draagvlak te krijgen voor de plannen.

Ten aanzien van monitoring geldt dat met het monitoringsprogramma voor de Kaderrichtlijn Water de kwantitatieve toestand van de grondwaterlichamen wordt beoordeeld. Voor Natura 2000-soorten en -habitattypen voorzien landelijke meetnetten en de Natura 2000-beheerplannen in de monitoring van de staat van instandhouding. De realisatie van anti-verdrogingsmaatregelen die in ILG-verband zijn overeengekomen wordt in 2013 geëvalueerd. Vaak is de realisatie van de maatregelen afhankelijk van het tempo waarmee grond verworven kan worden. Grondverwerving vindt in de eerste planperiode plaats op basis van vrijwilligheid. Daarom kan in de waterplannen nog niet altijd een exacte locatie of realisatietermijn worden vastgelegd. Provincies overleggen met waterschappen en andere organisaties over verdere concretisering en uitvoering van de maatregelen via de processen voor het opstellen van de gewenste grond- en oppervlaktewaterregimes (GGOR) en in de beheerplanprocessen Natura 2000.

Het concept 'klimaatbuffers' sluit goed aan bij het voornemen in het Nationaal Waterplan om de kansen in beeld te brengen om natuur en de EHS mee te koppelen

met andere activiteiten zoals de versterking van de kust, realiseren van waterberging, natuurlijke klimaatbuffers en maatregelen voor waterveiligheid (zoals Ruimte voor de Rivier). Een specifiek voorbeeld hiervan wordt in het Nationaal Waterplan in het kader 'Eelder- en Peizermeden' uitgewerkt. Klimaatbuffers zullen echter ook in de hoofdtekst worden opgenomen. Over klimaatbuffers wordt in het waterplan verder aangekondigd dat het ministerie van VROM vanaf 2009 15 miljoen euro (cofinanciering) beschikbaar stelt voor snel uitvoerbare pilotprojecten 'natuurlijke klimaatbuffers'.

In 2007 is een onderzoek uitgevoerd naar de overheveling van de grondwaterbelasting naar de provincie of naar afschaffing ervan. Op basis daarvan is toen door het kabinet geconcludeerd dat er onvoldoende redenen zijn om de grondwaterbelasting af te schaffen. Er zijn geen redenen om hier thans op terug te komen.

Naar aanleiding van de reactie van inspreker 10 kan het volgende worden gesteld. Waterbergingsgebieden worden niet in het Nationaal Waterplan aangewezen, maar door regionale overheden. Dit gebeurt op basis van regelgeving zoals de nieuwe Waterwet. Indien natuurbelangen in het spel zijn, zullen die ook moeten worden gewogen en moet worden voldaan aan de natuurwetgeving. Vaak is het zo dat waterberging en natuurontwikkeling prima samen kunnen gaan. Het is niet nodig om in het Nationaal Waterplan aan te geven welk belang zwaarder weegt.

Landschap en cultuurhistorie

Inspraak/advies

Inspreker 22 stelt voor om een historische paragraaf toe te voegen aan het Nationaal Waterplan over het belang van woonboten. Deze inspreker is verder van mening dat de nieuwe Wet ruimtelijke ordening bij bestemmingsplannen een cultuurhistorische paragraaf verplicht stelt en ziet zo'n paragraaf ook als meerwaarde bij het Nationaal Waterplan, dat een structuurvisie is. Woonboten zijn cultuurhistorisch erfgoed en passen volgens de inspreker ook in het toekomstbeeld voor wonen op water. Inspreker 124 voegt hieraan toe dat het ontbreken van beleid voor historische havens een gemis is. Insprekers 22 en 26 merken op dat zij al jarenlang het waterwonen in praktijk brengen door te wonen op woonboten. Dit bevat ook cultuurhistorische aspecten. Verder wensen zij betere voorzieningen en meer ligplaatsen.

Antwoord

Water en cultuurhistorie zijn in Nederland onlosmakelijk verbonden. Daarom bevat het Nationaal Waterplan in hoofdstuk 4.5 een tekst over landschap en cultuurhistorie. Deze tekst zal aangevuld worden met een expliciete verwijzing naar watergerelateerde cultuurhistorische waarden, zoals wonen op en om het water en historische havens, want die laten mede zien hoe water ons leven beïnvloedt. Ook andere delen van het Nationaal Waterplan geven reeds aandacht aan cultuurhistorie. Zo biedt de Watercanon inspiratie uit het verleden voor de opgaven van de toekomst en in de gebiedsgerichte delen wordt ook ingegaan op cultuurhistorische waarden, zoals de havens in het IJsselmeergebied. Ook zet het Nationaal Waterplan in op het versterken van samenwerking en een gebiedsgerichte aanpak bij de uitvoering van het waterbeleid. Hierbij zullen onder andere cultuurhistorische waarden in een vroegtijdig stadium meegenomen worden in de besluitvorming in relatie tot een wateropgave.

Verder heeft het kabinet in de beleidsbrief over de modernisering van de monumentenzorg (28 september 2009; kamernummer 32123 VIII nr.6) aangekondigd in 2010 onderzoek te doen naar de mogelijkheden van ontheffingen

van bepaalde sectorale wet- en regelgeving bij de instandhouding van mobiel (waaronder varende) erfgoed.

Overigens is het een misverstand dat de Wet ruimtelijke ordening zou verplichten tot het toevoegen van een historische paragraaf. Deze verplichting geldt enkel bij bestemmingsplannen waarvoor geen MER gemaakt is. Cultuurhistorie komt wel aan bod in de verplichte MER bij ruimtelijke plannen. De plan-MER bij het Nationaal Waterplan besteedt er ook aandacht aan.

De daadwerkelijke uitvoering van het waterbeleid is een taak van de waterbeheerders, provincies en gemeenten in een specifiek gebied, evenals de afweging van de verschillende gebruiksfuncties, zoals aanlegplaatsen van historische (woon)schepen. Bovendien is er vanuit de wateropgaven gezien geen reden om op nationaal niveau beleid te maken gericht op specifieke watergerelateerde cultuurhistorische waarden, zoals historische havens.

In deze Nota van Antwoord wordt op het onderwerp woonboten verder ingegaan, bij het Stedelijk Gebied.

Ambtshalve wijzigingen

Scheepvaart

Uit de actietabel zijn twee acties die betrekking hebben op scheepvaart verwijderd. Over de voortgang van deze acties zal, net zoals dat voor andere projecten gebeurt, in MIRT-kader worden gerapporteerd.

Landschap en cultuurhistorie

De tekst over de Nota Belvédère 1999-2009 is geactualiseerd.

Hoofdstuk 5.1 Kust

Gebiedsvisies

Inspraak/advies

Insprekers 40 en 65 willen meer informatie over wat wordt beoogd met de gebiedsvisies. Inspreker 65 wil weten welke juridische status deze visies krijgen, naast de reeds bestaande instrumenten zoals bestemmingsplannen en structuurvisies op gemeentelijk en provinciaal niveau. Inspreker 40 heeft ruimtelijke plannen ontwikkeld voor het gebied bij de zwakke schakels en wil de komende jaren samen met de kustplaatsen plannen ontwikkelen voor het versterken van identiteit en ruimtelijke kwaliteit.

Antwoord

In het kustgebied moet rekening worden gehouden met Natura 2000 en met ruimtelijke kwaliteitseisen en in de invloedzone van de waterkering ook met de waterkeringsfunctie bij zeespiegelstijging. Dit geeft gemeenten vaak het gevoel dat de ruimtelijke ontwikkeling op slot zit en zij vragen dan uitzonderingen te maken. Dit gebeurt echter veelal op een te kleine schaal om een ontwikkeling mogelijk te maken naar een duurzame, samenhangende ruimtelijke ordening die kansen benut en rekening houdt met genoemde eisen. Het rijk acht het daarom nodig in een dialoog tussen rijk, provincies, waterschappen en gemeenten gebiedsvisies te ontwikkelen die een doorkijk geven naar 2050 en verder. De provincies hebben hierbij het voortouw. Deze visies worden gezien als beleidsmatige plannen zonder juridische status. Zij vormen wel de achtergrond van waaruit de verschillende partners invulling kunnen geven aan de formele trajecten. De opzet van inspreker 40 kan hier prima in passen.

Omdat in overleg met betrokken partijen gebleken is dat 2010 niet gehaald kan worden voor het opstellen van de gebiedsvisies, is de termijn in de actielijst verlengd tot 2011.

Zandsuppleties

Inspraak/advies

Een aantal reacties richt zich op het opvoeren van het volume van de zandsuppleties. De Raad voor de Wadden wil grootschalige pilots om te komen tot optimale suppletiehoeveelheden en -locaties. Inspreker 20 signaleert dat er geen alternatief voor zandsuppletie geboden wordt en wil onderbouwing van zandvolumes. Insprekers 45 en 81 stellen dat zandsuppleties de bereikbaarheid van zeehavens niet mogen belemmeren.

Inspreker 112 is van mening dat het belangrijk is te investeren in innovatieve manieren van zandsuppleties waarbij een zo laag mogelijk energieverbruik wordt nagestreefd.

Antwoord

De Deltacommissie heeft verschillende strategieën naast elkaar gezet voor de kustverdediging op lange termijn. Daar is de huidige methode, met het zwaartepunt op zandsuppleties ('zacht waar het kan, hard waar het moet') uitgekomen als meest effectief, efficiënt en toekomstvast.

In de definitieve versie van het Nationaal Waterplan is aangegeven dat om het hele kustfundament mee te laten groeien met de huidige zeespiegelstijging een verhoging van het suppletievolume nodig is van 12 miljoen m³ naar 20 miljoen m³ per jaar.

Het toekomstige volume en de methode worden in de planperiode nader onderzocht. Daarbij kunnen ook pilots gebruikt worden. Tevens is aangegeven dat op termijn het op een nieuwe wijze moet gebeuren, waarbij zoveel mogelijk gebruik gemaakt wordt van natuurlijke verspreiding van zand. Hierbij zal rekening worden gehouden met het totale energieverbruik. Verder wordt rekening gehouden met de bereikbaarheid van zeehavens.

Passende Beoordeling zandsuppleties in plan-MER

Inspraak/advies

Insprekers 50 en 46 missen het effect van de huidige suppleties op de potenties van dynamisering van de zeereep in de Passende Beoordeling. Dit is een essentieel proces voor instandhouding en herstel van de zogenaamde witte duinen. Dit wordt ten onrechte niet genoemd voor de gebieden Noord-Hollands Duinreservaat en Kennemerland-Zuid. Als mitigerende maatregel wordt gesuggereerd om de periode tussen suppleren groter te maken, waarbij tijdelijk een beperkte overschrijding van de basiskustlijn mogelijk zou moeten zijn.

Antwoord

In de Passende Beoordeling wordt wel genoemd dat witte duinen kwetsbaar zijn, vooral als het suppletievolume gaat toenemen na 2015. Voor het huidige suppletierégime is gesteld dat er geen significante effecten zijn. Dit is niet geheel correct. Correcter zou zijn te zeggen dat in de huidige situatie die effecten waarschijnlijk positief zijn. Dit heeft echter geen effect op de keuzes die in het Nationaal Waterplan gemaakt zijn. Correctie van de Passende Beoordeling is ook niet meer mogelijk. Het effect van laagfrequenter (en dus grotere) suppleties op duinvorming is nog onvoldoende bekend. In het middellange termijn onderzoeksprogramma 'Ecologisch gericht suppleren, nu en in de toekomst' wordt verdere kennis opgedaan over dergelijke suppletie strategieën.

Haalbaarheid uitbouw kust

Inspraak/advies

Insprekers 48, 54 en 156 bestrijden de uitspraak dat uitbouw van de kust op de Wadden niet nodig is. In twee gevallen wordt daarbij een koppeling gemaakt met extra suppletie die nodig is om teruggang van de kust tot staan te brengen. Verder vraagt inspreker 54 naar de verhouding tussen veiligheid en natuur. Inspreker 135 wil verdere verbreding zoals de Deltacommissie heeft voorgesteld en inspreker 140 vindt dat bij kustuitbreiding teveel oog is voor economie en te weinig voor ecologie. Inspreker 65 tenslotte verzoekt de ARC pilot Waterfront Walcheren te gebruiken bij de haalbaarheidsstudie.

Antwoord

De eventuele uitbouw van de kust staat los van handhaving van de kustlijn. Voor veiligheid is handhaving van de kustlijn (en periodiek toetsen van de waterkering) voldoende. Dat staat niet ter discussie. Het rijk zal in de planperiode een haalbaarheidsstudie uitvoeren naar uitbouw van de kust (dus extra ten opzichte van het handhaven van de veiligheidsnorm). De haalbaarheidsstudie wordt breed ingestoken. Alle mogelijke maatschappelijke belangen worden daarbij afgewogen. De gehele kuststrook van de Noordzee wordt beschouwd en de verbreding kan tussen nul en een kilometer (de door de Deltacommissie gesuggereerde breedte) liggen. De provincies zullen worden uitgenodigd te participeren in de haalbaarheidsstudie. De pilot Waterfront kan door de provincie Zeeland ingebracht worden.

In het definitieve Nationaal Waterplan is de passage geschrapt dat op de Wadden het strand breed genoeg is en uitbouw niet nodig is.

Meerwaarde meekoppelen andere belangen bij kustsuppleties

Inspraak/advies

Insprekers 40 en 65 hebben vragen over strandsuppleties en de mogelijkheden om met andere functies mee te koppelen. In hun reacties geven zij aan dat wanneer kustveiligheid gecombineerd wordt met andere opgaven in het gebied, dit maatschappelijke meerwaarde geeft. Dat de suppletie strategie primair gericht is op het belang van veiligheid is volgens inspreker 65 niet in overeenstemming met "samenwerken, meekoppelen, water zien als kans". Inspreker 40 verzoekt om onderzoek naar (voor)financiering meerkosten op initiatief van het rijk. Inspreker 65 suggereert om zandsuppletie als voorbeeldproject te laten dienen om beleid van samenwerken, meekoppelen, etc. gestalte te geven.

Antwoord

Het rijk onderschrijft de visie dat combinatie van kustveiligheid met andere opgaven maatschappelijke meerwaarde geeft. Uit afweging van belangen op nationaal niveau volgt voor het rijk dat de duurzame veiligheid ten aanzien van overstromingen de primaire reden is voor het nemen van maatregelen (zandsuppleties, versterking van waterkeringen) voor de kust. In de vaststelling van de basiskustlijn is reeds een landelijke basis gelegd voor het handhaven van andere functies dan veiligheid. Bij uitvoering van de kustlijn zorg wordt maatwerk nagestreefd om zodoende lokale opgaven en maatschappelijke behoeften – waaronder recreatie en toerisme – zoveel mogelijk mee te koppelen. Bij de verkenning naar tempo en hoeveelheid van benodigde zandsuppletie wil het rijk ook de mogelijkheden meenemen om andere opgaven en belangen mee te koppelen. Dit is nadrukkelijk bedoeld als het verbinden van projecten van verschillende belanghebbenden. Wanneer budgetten van die projecten gebundeld worden, kan mogelijk een win-win situatie gecreëerd worden. In dit licht gaat het rijk graag het gesprek aan over de wijze waarop de meerkosten kunnen worden gefinancierd.

De pilot Zandmotor vervult naar de mening van het rijk bij uitstek de rol van voorbeeldproject zoals inspreker 65 voor ogen heeft en geeft daarmee al invulling aan deze suggestie.

In het Nationaal Waterplan is in de paragraaf 'Realisatie', onder het kopje 'zandsuppleties', in de 2e alinea de volgende zin toegevoegd:

"Door het verbinden van projecten vanuit verschillende invalshoeken en het bundelen van de bijbehorende budgetten kunnen mogelijk win-win situaties gecreëerd worden."

Kustlijn handhaving

Inspraak/advies

Inspreker 65 verzoekt om meer maatwerk bij de evaluatie van de basiskustlijn en om bij hernieuwde vaststelling van de basiskustlijn een minimale strandbreedte (droogstrand bij hoogwater) te garanderen door middel van suppleties. Inspreker geeft aan dat de indruk bestaat dat de bakens met betrekking tot de uitvoering van de jaarlijkse suppletieprogramma's eenzijdig door het rijk verzet zijn en dat reactief suppleren nu de voorkeur heeft boven preventief suppleren. De cyclus van één maal in de vier jaar suppleren is doorbroken voor de zuidwestkust van Walcheren en het strand bij de zwakke schakel Nolle-Westduin in het bijzonder. Verzoek is om, vooruitlopend op de aangekondigde verkenning naar toekomstig suppletievolume, het bestaande beleid van het incidenteel preventief suppleren met een suppletiecyclus van vier jaar onverkort te handhaven.

Antwoord

Bij de handhaving van de kustlijn en het op peil houden van het kustfundament volgt het rijk een landelijke uniforme werkwijze, waarbij de basiskustlijn het uitgangspunt vormt. Deze basiskustlijn wordt periodiek door de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat opnieuw vastgesteld conform de wettelijke vereisten in de Waterwet. Bij de vaststelling van de basiskustlijn is reeds een landelijke basis gelegd voor het handhaven van andere functies dan veiligheid. Ten behoeve van een transparante nationale afweging en besluitvorming over het jaarlijkse suppletieschema acht het rijk het niet wenselijk om rekening te houden met verdergaande lokale en regionale belangen in een vast te stellen ligging van de basiskustlijn. Garanties over (minimale) strandbreedtes (droog strand) kan het rijk niet geven, want de kust en met name het strand is een dynamisch natuurlijk systeem.

Van een koerswijziging is in de optiek van het rijk geen sprake. Dynamisch handhaven van de kustlijn en het op peil houden van het kustfundament was en is het uitgangspunt, met de basiskustlijn als norm. Als bij de toetsing van de kustlijn aan de basiskustlijn hiervoor geen aanleiding wordt gevonden, zal geen suppletie gepland worden. Dit is conform de landelijk uniforme werkwijze bij de totstandkoming van het suppletieprogramma. Dit beleid wordt door financiële randvoorwaarden momenteel strakker uitgevoerd dan voorheen, door niet vier maar twee jaar vooruit te kijken ten behoeve van planning van suppleties. Daardoor zou de indruk ontstaan kunnen zijn dat hier sprake is van een beleidswijziging. Gezien bovenstaande ziet het rijk geen aanleiding om lokaal of regionaal afwijkende uitgangspunten te hanteren. Dit zou ten koste kunnen gaan van de langetermijnveiligheid en structurele erosie op plaatsen langs de Nederlandse kust waar de basiskustlijn wel is overschreden.

Zandsuppletiemethode

Inspraak/advies

De Raad voor de Wadden vermeldt de belangrijke rol die deskundigen toekennen aan zogenaamde biobouwers (met name schelpdieren en zeegras) voor het meegroeien van de wadplaten met de stijgende zeespiegel. Het advies daarbij is om te onderzoeken welke rol deze biobouwers spelen via invangen en vastleggen van sediment en hoe ze op klimaatverandering reageren.

Tevens geeft de Raad voor de Wadden het advies om mogelijke negatieve effecten van intensievere zandsuppleties op de Waddenzee goed in beeld te brengen door middel van adequate langetermijnmonitoring en relevante dosis-effectstudies.

Antwoord

Zoals het ontwerp Nationaal Waterplan al aankondigde worden in de planperiode onder meer de ecologische effecten van grootschaliger zandsuppleties onderzocht en de methode om zand aan te vullen wordt in de planperiode doorontwikkeld. Hierbij spelen innovatie en bouwen met de natuur een belangrijke rol.

De effecten voor de Wadden vormen een onderdeel van dit onderzoek. Het rijk wil in dit onderzoek onder meer voortbouwen op een recentelijk gesloten samenwerkingsovereenkomst tussen het rijk (Verkeer en Waterstaat) en enkele natuurorganisaties. Het onderzoeksprogramma dat op basis hiervan wordt vormgegeven omvat behalve de (negatieve) effecten van zandsuppleties op de ecologie ook onderzoek naar de vraag hoe de natuur de suppletiestrategie kan ondersteunen. Hierbij zal ook de invloed van biobouwers meegenomen worden.

Kustfundament

Inspraak/advies

Inspreker 51 wil de Oosterschelde en de Westerschelde opgenomen zien in het kustfundament en daarmee waarborgen dat deze bekkens meegroeien met de zeespiegelstijging.

Antwoord

Zoals in de gebiedsbeschrijving kust staat worden de Wadden en de Westerschelde in beschouwing genomen bij de morfologie, omdat deze bekkens interacteren met de kustzone. Er wordt naar gestreefd om in de aangrenzende kustzones voldoende zand te suppleren voor de zandhoeveelheid die deze estuaria importeren. De Oosterschelde interacteert morfologisch gezien in de huidige situatie niet met de kust, omdat de kering vrijwel geen zand doorlaat. Het zou niet juist zijn om deze estuaria op te nemen in het kustfundament, omdat hun gedrag heel anders is. In het hoofdstuk Zuidwestelijke Delta is het beleid voor de Oosterschelde en de Westerschelde aangegeven. Voor de Oosterschelde wordt naar oplossingen gezocht voor de zandhonger. Voor de Westerschelde is een samenhangend pakket van maatregelen ontwikkeld in de Ontwikkelingsschets 2010.

Dynamisch kustbeheer

Inspraak/advies

Insprekers 46 en 167 ondersteunen dynamisch kustbeheer met natuurlijke processen en het onderzoek naar de ecologische effecten van innovatieve zandsuppleties en zandwinning. Inspreker 46 is daarbij van mening dat binnen de randvoorwaarden van de veiligheid van Nederland gezien moet worden of en waar een dynamisch kustbeheer de natuurlijke rijkdom van Nederland kan optimaliseren. Inspreker 167 verzoekt de kansen die landinwaartse kustversterking biedt nader te inventariseren en daarbij de Kerf in de Schoorlse duinen te laten fungeren als referentiegebied. Inspreker 46 verzoekt ten slotte ook tot een onderzoeksprogramma inclusief een meerjarenmonitoring en uit te voeren experimenten ter zake op te zetten.

Antwoord

Dynamisch kustbeheer is landelijk beleid. In de 3^e Kustnota staat aangegeven dat waterkeringbeheerders hierin het voortouw hebben. Het blijkt echter dat in de daadwerkelijke realisering van dynamisch duinbeheer vaak onduidelijk is hoe dynamisch kustbeheer in het betreffende gebied geïmplementeerd kan worden en wat de kaders zijn voor monitoring. De STOWA (Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer) is momenteel bezig met een onderzoek om de vragen en problemen bij het uitvoeren van dit beleid in kaart te brengen. Het rijk wacht de uitkomsten van dit onderzoek af.

De Kerf moet vooral gezien worden als dynamisch kustbeheer en niet als landinwaartse kustversterking. De waterkering ligt landwaarts van de Kerf en heeft daar functioneel gezien ook altijd gelegen. (De meest zeewaarts gelegen duinenrij is nooit sterk genoeg geweest om als waterkering te functioneren.)

Momenteel wordt er een onderzoeksprogramma voor de middellange termijn opgezet door Deltares in opdracht van Rijkswaterstaat. In dit programma, 'Ecologisch gericht suppleren, nu en in de toekomst', wordt onderzocht en gemonitord hoe zandsuppletie bij kan dragen aan opgaven van veiligheid samen met natuurbehoud en -ontwikkeling.

Dertien Kustplaatsen

Inspraak/advies

Inspreker 65 stelt dat Vlissingen behoort tot de categorie van de zogenaamde dertien kustplaatsen met buitendijkse bebouwing. Voor een aantal daarvan is inmiddels beleid vastgesteld. Dit moet ook voor de overige kustplaatsen, waaronder Vlissingen, worden gemaakt. Inspreker 51 wil het aantal van dertien kustplaatsen waar het rijk een bepaalde verantwoordelijkheid neemt voor het buitendijks beschermingsniveau uitbreiden.

Antwoord

Voor geen van de dertien kustplaatsen is al een beleidslijn vastgesteld. Een werkgroep onder leiding van het ministerie van Verkeer en Waterstaat is bezig een advies op te stellen over het beschermingsniveau. De verwachting is dat dit advies eind 2009 gereed is. Daarna zal Verkeer en Waterstaat een beleidslijn vaststellen voor het beschermingsniveau van de dertien buitendijkse kustplaatsen. Het uitgangspunt dat bewoners en gebruikers zelf verantwoordelijk zijn voor het treffen van gevolgenbeperkende maatregelen en het risico voor de schade door water zelf dragen, blijft gehandhaafd. Voor de dertien buitendijkse kustplaatsen geldt dat ook. Daar zorgt het rijk echter door middel van zandsuppleties, dat het huidige buitendijkse veiligheidsniveau behouden blijft. Het aantal beschouwde kustplaatsen is conform het advies van de Commissie Poelman bepaald.

Functioneel aanbesteden zandmotor

Inspraak/advies

Inspreker 8 vraagt wat de term "functioneel aanbesteden" inhoudt, die vermeld staat bij de zandmotor.

Antwoord

Hiermee wordt bedoeld (het zoeken naar) een methode van aanbesteden die toegesneden is op het specifieke doel en karakter van de pilot zandmotor.

Jachthavens

Inspraak/advies

Inspreker 74 wil bij aanpassing van harde zeeweringen onderzoek naar kansen van zeehavens voor pleziervaart.

Antwoord

Dit zijn ontwikkelingen van regionaal belang. Het is aan provincies en gemeenten om dergelijk onderzoek te laten doen.

Ambtshalve wijzigingen

Randstad 2040

Onder realisatie is toegevoegd dat "het kabinet in de structuurvisie Randstad 2040 reeds aangegeven heeft een zeewaartse verstedelijking niet wenselijk te achten." Dit is een belangrijk criterium om te betrekken bij de verkenning naar de haalbaarheid van uitbouw van de kust. Omdat de structuurvisie Randstad 2040 vrijwel gelijk met het ontwerp Nationaal Waterplan gereed is gekomen, kon de tekst nog niet eerder worden meegenomen. Dit is nu wel gebeurd.

Dertien Kustplaatsen

Bij bespreking van de inspraakreacties op het ontwerp Nationaal Waterplan in het Nationaal Wateroverleg was er onduidelijkheid in hoeverre de toezegging van het rijk om in de dertien kustplaatsen het veiligheidsniveau te handhaven, een uitzondering vormt op het eigen risico van de gebruikers en bewoners in buitendijkse gebieden. Dat is niet het geval. De tekst is daarom aangevuld. Het behouden van het huidige veiligheidsniveau betekent niet dat het verbetert en ook niet dat de overheid daar risico's overneemt.

Hoofdstuk 5.2 Rivieren

Rijnmond-Drechtsteden

Inspraak/advies

Insprekers 8, 15, 42, 45, 69, 74, 101, 143, 166 en 167 vragen specifiek aandacht voor het Rijnmondgebied. Er worden verschillende suggesties gedaan voor oplossingsrichtingen, uiteenlopend van het spoedig aanleggen van een sluisvoorziening (8) tot en met het meenemen van verondieping van de Nieuwe Waterweg (143, 166) en het aanleggen van een 'snelweg Waal' (42) met een gesloten Nieuwe Waterweg voor het snel afvoeren van rivierwater via het Haringvliet.

Daarnaast vragen insprekers 45, 69 en 74 om betrokkenheid bij het deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden, dat naar aanleiding van het advies van de Deltacommissie zal worden gestart. Insprekers 69 en 74 vragen ook om goede communicatie met betrokkenen in de recreatiesector in het gebied.

Antwoord

In 2009 wordt gestart met het deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden als onderdeel van het Deltaprogramma. Dit deelprogramma heeft tot doel: "het borgen van de lange termijn waterveiligheid en het scheppen van de randvoorwaarden voor duurzame zoetwatervoorziening in het gebied Rijnmond-Drechtsteden als bijdrage aan duurzame en vitale ruimtelijke ontwikkeling".

De eerste fase van het deelprogramma bestaat uit een waterstaatkundige en ruimtelijke verkenning van de opgaven en oplossingsrichtingen. De suggesties voor oplossingsrichtingen zullen hierin worden meegenomen. De suggestie om al op korte termijn een sluisvoorziening aan te leggen wordt niet gehonoreerd, omdat rijk en regionale partijen hebben besloten te starten met een brede verkenning van opgaven en oplossingen.

Het Deltaprogramma heeft als uitgangspunt dat belanghebbenden van begin af aan nauw betrokken worden. Voor de regio Rijnmond-Drechtsteden betekent dit in ieder geval dat de haven-, scheepvaart- en waterrecreatiesector betrokken zullen worden. Dit wordt vormgegeven in het deelprogramma zelf en is in het Nationaal Waterplan opgenomen.

Onderbouwing hogere afvoeren en opgave lange termijn

Inspraak/advies

Insprekers 8, 123, 161 en 167 gaan in op hoge afvoeren op de lange termijn. Er wordt positief gereageerd op het gekozen uitgangspunt dat op de lange termijn (2100) rekening gehouden moet worden met hogere afvoeren van 18.000 m³/s bij Lobith (Rijntakken) en 4600 m³/s bij Eijsden (Maas). Inspreker 123 onderschrijft dat géén rekening wordt gehouden met nóg hogere afvoeren rond 2100. Inspreker 8 bepleit wel een betere onderbouwing van de maximale afvoeren in relatie tot het gebruik van de nieuwste klimaatscenario's. Inspreker 161 vraagt hierbij rekening te houden met de meest recente inzichten en beleidsontwikkelingen. Om de complexe opgave voor de lange termijn te kunnen realiseren wordt een gefaseerde aanpak gesuggereerd door inspreker 161. Daarbinnen moet aandacht zijn voor ruimtelijke, economische en maatschappelijke gevolgen en moeten ook innovatieve oplossingen naar voren kunnen komen.

Antwoord

In 2009 wordt gestart met het deelprogramma Rivieren als onderdeel van het Deltaprogramma. Het formuleren van een rijksopgave voor de lange termijn voor het rivierengebied, zoals aangekondigd in het Nationaal Waterplan, wordt in dit kader verder uitgewerkt. Gezamenlijk met de regio zal de opgave opgepakt worden, waarbij de regio haar voorstel voor gefaseerde aanpak en voorkeuren voor oplossingsrichtingen en maatregelen kan inbrengen. Uiteraard zal binnen het Deelprogramma Rivieren gewerkt worden met de meest recente inzichten ten aanzien van onder andere afvoerscenario's en bijbehorende onzekerheden.

De onderbouwing van de toename van de maatgevende afvoer voor Rijn en Maas is hoofdzakelijk gebaseerd op de KNMI 2006-klimaatscenario's. Dit is voor de Rijn gecombineerd met de kennis over de dempende effecten van overstromingen langs de Duitse Rijn op extreme afvoeren, resultaat van het gezamenlijk Nederlands-Duits onderzoek naar de grensoverschrijdende effecten van extreem hoogwater op de Niederrhein ("Niederrheinstudie"). Als alleen rekening gehouden zou worden met klimaatverandering (maar niet met overstromingen in Duitsland) varieert de maatgevende afvoer in 2100 van 17.000 m³/s tot 22.000 m³/s. Voor de lange termijnopgave wordt uitgegaan van het meest negatieve scenario en wordt rekening gehouden met een toekomstige afvoer van 22.000 m³/s. Bij deze afvoerverwachting zullen er echter grote overstromingen in Duitsland optreden, waardoor de afvoer die Nederland daadwerkelijk bereikt op 18.000 m³/s ligt. Hogere afvoeren dan 18.000 m³/s lijken vrijwel uitgesloten, omdat dan in Duitsland zeer omvangrijke en niet waarschijnlijk geachte (dijkverhogings-) maatregelen moeten worden uitgevoerd om overstromingen bij nog hogere afvoeren te voorkomen of te beperken. Deze uitkomsten zijn in overeenstemming met de lange termijn uitgangspunten van de PKB Ruimte voor de Rivier.

De onderbouwing van de verwachte toename van de maatgevende afvoer voor de Maas naar 4600 m³/s in 2100 is gegeven in studies die in het kader van Integrale Verkenning Maas zijn uitgevoerd. Bij het uitkomen van de klimaatscenario's van het KNMI in 2006 is onderzocht of de toekomstverwachting met betrekking tot de maatgevende afvoer bijgesteld zou moeten worden. Op basis hiervan is geconcludeerd dat het uitgangspunt van de Integrale Verkenning Maas met betrekking tot een toekomstig maatgevende afvoer van 4.600 m³/s geldig blijft.

Afvoerverdeling Rijntakken

Inspraak/advies

Insprekers 42, 123, 138, 147, 161, 167 en de Commissie voor de Milieueffectrapportage reageren op de keuze van het kabinet om bij Rijnafoeren hoger dan 16.000 m³/s de Nederrijn te ontzien en afvoeren tot 18.000 m³/s over de IJssel en de Waal te verdelen volgens de verhouding waarin deze nu over deze rivieren worden verdeeld. De reacties leveren een divers beeld op. Enerzijds wordt de keuze van het kabinet onderschreven (123, 147, 161). Anderzijds wordt de keuze ter discussie gesteld, waarbij echter nogal verschillende alternatieven worden geschetst. Variërend van hogere afvoeren boven 16.000 m³/s uitsluitend via de Waal afvoeren, waarbij in het Pannerdens Kanaal een kunstwerk c.q. kraan nodig is ter regulering (42), tot juist maximaal benutten van de IJssel voor hogere afvoeren. Daarvoor is ook een 'flipperkering' bij de Pannerdense Kop nodig (138). Inspreker 167 bepleit integraal onderzoek naar toekomstige afvoerverdeling, waarbij duurzame natuurlijke oplossingen centraal moeten staan en een 'technische' aanpak vermeden moet worden.

Antwoord

De keuze om afvoeren boven de 16.000 m³/s over de IJssel en de Waal af te voeren en de Nederrijn en Lek te ontzien is in de PKB Ruimte voor de Rivier deel 4 als

strategische beleidskeuze door het kabinet vastgesteld. Deze keuze is ingegeven door de fysieke beperkingen van de Lek. Verdergaande rivierverruiming en dijkversterking zijn hier niet mogelijk. Dit uitgangspunt wordt in het Nationaal Waterplan nogmaals bevestigd. De ruimtelijke reserveringen die zijn opgenomen in het Nationaal Waterplan (kaart 17) en reeds eerder juridisch zijn verankerd in de PKB Ruimte voor de Rivier, zijn gebaseerd op deze sleutelkeuze voor de afvoerverdeling. Het rijk ziet geen aanleiding om dit uitgangspunt aan te passen. Het rijk onderkent wel dat er onzekerheden zijn rond het beheren/beheersen van deze beleidsmatig gekozen afvoerverdeling, mede in het licht van de toekomstige hogere afvoeren. In het kader van het Deltaprogramma, deelprogramma Rivieren, worden deze onzekerheden verder verkend en zal bezien worden of er aanvullende operationele en beleidsmatige maatregelen nodig zijn.

Scheepvaart

Inspraak/advies

Insprekers 6, 45, 81, 138 en 147 zijn eensluidend in hun reactie dat scheepvaart meer aandacht verdient in het Nationaal Waterplan en dat het belang van de rivieren als hoofdtransportas meer moet worden benadrukt. Insprekers 45 en 81 willen een aparte paragraaf over scheepvaartaspecten. Insprekers 45, 81, 138 en 147 maken zich zorgen over het effect van klimaatverandering op de scheepvaart. Maatregelen die hiervoor noodzakelijk zijn, evenals mogelijke maatregelen binnen de Kaderrichtlijn Water en Natura 2000 (zoals uiterwaardafgravingen, nevengeulen, vrij eroderende oevers, hermeanderen, overige inrichtingsmaatregelen) kunnen een negatief effect hebben op de bevaarbaarheid van rivieren. Inspreker 147 vindt dat het uitgangspunt zou moeten zijn, dat de vaardiepte voor de scheepvaart in stand blijft na realisatie van dergelijke ingrepen.

Antwoord

Het rijk onderkent het belang van de scheepvaart voor de nationale economie en het belang van de grote rivieren als hoofdtransportas voor het internationale goederenvervoer. De diverse inrichtingsmaatregelen die gepland staan in het riviereengebied (Ruimte voor de Rivier, Kaderrichtlijn Water, natuurontwikkeling) kunnen mogelijk effecten hebben op de diepte van de vaargeul. Vanwege het belang van de scheepvaart, is in het definitieve Nationaal Waterplan de tekst uitgebreid op dit punt. Voor wat betreft hoofdstuk 5.2 is in het Nationaal Waterplan zowel onder 'analyse', 'beleidskeuze' als 'realisatie' een aparte paragraaf Scheepvaart opgenomen. Hierin wordt onder meer aangekondigd dat het rijk de komende periode het initiatief neemt voor een studie naar de samenhang tussen de toekomstige inrichtingsmaatregelen op de langere termijn in de Waal en Bovenrijn. Insprekers zullen hierbij betrokken worden.

Buitendijkse ontwikkelingen en Beleidslijn grote rivieren

Inspraak/advies

Insprekers 8 en 143 gaan in op het wel of niet toestaan van buitendijkse ontwikkelingen langs de grote rivieren en de samenhang met realisatie van de natuurdoelen in het rivierbed. Volgens inspreker 143 geven de Beleidslijn grote rivieren en het ontwerp Nationaal Waterplan geen duidelijkheid voor het realiseren van de natuurdoelen in de uiterwaarden. Daarnaast geeft inspreker 8 aan het tegenstrijdig te vinden dat het rijk buitendijks bouwen bij onder andere Rotterdam en Dordrecht toestaat, terwijl dit nadelige effecten heeft op waterberging en ruimte voor de rivier. Inspreker 143 is van mening dat bij de beoordeling van het wel of niet toestaan van buitendijkse ontwikkelingen de maatgevende afvoerverwachtingen

voor de lange termijn het criterium dienen te zijn. Inspreker 147 vindt dat buitendijks bouwen geen beperkingen mag opleveren voor de scheepvaart. De Adviescommissie Water vraagt in het Nationaal Waterplan meer duidelijkheid te geven over de uit te werken robuustheidstoets als onderdeel van de Beleidslijn grote rivieren voor inzicht in mogelijke belemmering voor de veiligheid op lange termijn. Inspreker 37 geeft aan betrokken te willen worden bij het uitwerken van de robuustheidstoets.

Antwoord

Het rijk heeft de Beleidslijn grote rivieren als toetsingskader voor buitendijkse ontwikkelingen langs de grote rivieren herbevestigd in het Nationaal Waterplan. De Beleidslijn grote rivieren betreft een afwegingskader om te kunnen beoordelen of activiteiten kunnen plaatsvinden in het rivierbed onder de voorwaarde dat de beschikbare afvoer en bergingscapaciteit van het rivierbed behouden blijft. Ontwikkelingen die de mogelijkheid tot rivierverruiming door verbreding en verlaging van het rivierbed nu en in de toekomst feitelijk onmogelijk maken, worden daarbij tegengegaan. Deze afweging vindt plaats langs twee sporen: het rivierkundige spoor voor vergunningverlening in het kader van de Waterwet en het ruimtelijk spoor voor doorwerking in bestemmingsplannen via de AMvB Ruimte (Wet ruimtelijke ordening). Effecten op de scheepvaart worden via de (wettelijke) kaders als de Scheepvaartverkeerswet, Richtlijnen Vaarwegen en de Waterwet beoordeeld. De ecologische toets voor de langere termijn maakt hier geen onderdeel van uit, aangezien het hier een toets op de rivierkundige toelaatbaarheid betreft. Een afweging van effecten op de natuur en ecologie dient in het ruimtelijk spoor plaats te vinden via naleving van wet en regelgeving op het gebied van natuurbescherming. In de AMvB Ruimte is tevens voorzien in algemene regels voor provinciale verordeningen en bestemmingsplannen ten aanzien van de ecologische hoofdstructuur en het behoud van ecologische waarden. In het Nationaal Waterplan is aan de beschrijving van de Beleidslijn grote rivieren een toelichting over het tweesporenbeleid van de Beleidslijn grote rivieren en de samenhang met scheepvaart en natuurdoelen toegevoegd. De Beleidslijn grote rivieren voorziet reeds in een 'feitelijke belemmeringstoets', waarbij nieuwe ontwikkelingen worden beoordeeld op eventuele effecten op de benodigde ruimte voor rivierverruiming in de toekomst (toets op robuustheid). Maar voor een goede feitelijke belemmeringstoets is het van belang om voor het gehele rivierbed inzichtelijk te maken voor welke gebieden een langetermijnreservering geldt om de toekomstige piekafvoer af te voeren. Binnen het deelprogramma Rivieren van het Deltaprogramma wordt de komende jaren in beeld gebracht wat de benodigde ruimte voor de lange termijn in het rivierbed is. Vervolgens is het noodzakelijk om de feitelijke belemmeringstoets in de Beleidslijn aan te passen tot een uniforme robuustheidstoets. De uitbreiding van de Beleidslijn grote rivieren met een robuustheidstoets wordt meegenomen in het deelprogramma Rivieren van het Deltaprogramma, waarbij de (regionale) overheden worden betrokken. In het Nationaal Waterplan is de uitbreiding van de feitelijke belemmeringstoets (robuustheidstoets) met bovenstaande aangevuld.

Maas(werken)

Inspraak/advies

Inspreker 165 acht de uitvoeringstermijn 2015 voor het realiseren van de Maaswerken niet haalbaar en verzoekt om overleg over de planning. Inspreker 143 mist de aanbeveling van de Deltacommissie om bij de uitvoering van de PKB Ruimte voor de Rivier en de Maaswerken al zoveel mogelijk rekening te houden met grotere piekafvoeren dan waarop deze programma's (16.000/3.800) zijn gebaseerd. Verder stelt inspreker 167 dat de Maaswerken een reëel risico lopen dat de maatregelen voor de korte en de lange termijn elkaar gaan belemmeren vanwege aanvullende

veiligheidseisen voor bestaande natuurprojecten. Inspreker 165 en het Expertisenetwerk Waterveiligheid dringen aan op het overnemen van het advies over de veiligheidsfilosofie in het Maasdal, aangezien de huidige filosofie niet robuust genoeg is. Inspreker 165 geeft aan dat rivierverruimende maatregelen, zoals voorzien in de Integrale Verkenning Maas (IVM) 2, naar de huidige inzichten al onvoldoende ruimte bieden om de klimaatveranderingen op de langere termijn te kunnen opvangen. Inspreker 37 verzoekt om de teksten over de overstroombaarheid van kaden te wijzigen. Het zou ongewenst zijn hogere waterstanden benedenstrooms tegen te gaan door kaden bovenstrooms te laten overstromen. Inspreker 14 ziet het verbreden en verdiepen van de Maas als enige optie tegen het overstromen van de Maas en vindt hoogwatergeulen en nevengeulen hoogst ondoelmatig. Inspreker 168 verzoekt om bij de beschrijving van de Maas te noemen dat de Amer de Biesboschbekkens voedt.

Antwoord

Voor de Maaswerken dienen de rivierverruimende maatregelen in 2015 (Zandmaasgebied) en in 2017 (Grensmaasgebied) gereed te zijn. Een van de doelstellingen voor het Zandmaasgebied betreft hoogwaterbescherming op zodanige wijze dat de bevolking achter de kaden van de Zandmaas, die aangelegd zijn in het kader van het Deltaplan Grote Rivieren, in 2015 een beschermingsniveau van 1/250 per jaar bij een maatgevende afvoer van 3275 m³/s wordt geboden.

Hoogwaterbescherming in het Grensmaasgebied geschiedt door rivierverruiming in de Maas, waarbij de kaden in het gebied uiterlijk in 2017 een kans op overstroming hebben van 1/250 per jaar bij een maatgevende afvoer van 3275 m³/s. Momenteel zijn de maatregelen in zowel de Zandmaas als de Grensmaas volop in uitvoering en wordt gewerkt volgens planning. Er zijn vooralsnog geen aanwijzingen dat de uitvoeringstermijn niet gehaald zal worden. Voor de sluitstukkaden, de kaden waar na afronding van de rivierverruimende maatregelen verhoging noodzakelijk is, is begin 2009 een onderzoek uitgevoerd naar de gevolgen van de eventuele toepassing van actuele hydraulische randvoorwaarden in het Maasdal. Hieruit blijkt dat op basis van actuele inzichten en regelgeving meer kaden versterkt en aangelegd moeten worden om de doelstelling te realiseren dan nu is opgenomen in de opdracht van het project Maaswerken. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat is in overleg met de betrokken bestuurders om afspraken te maken over planning en beschikbaar budget. De denklijn is onderscheid te maken in een korte- en een langetermijnaanpak. De intentie is om het besprokene vast te leggen in een overeenkomst.

De aanbeveling van de Deltacommissie om te anticiperen op grotere piekafvoeren is voor de Maaswerken als volgt uitgewerkt. De lopende projecten worden conform de huidige scope gerealiseerd, maar per maatregel wordt bekeken of er kosteneffectief geanticipeerd kan worden op verwachte hogere afvoeren van de Maas.

Het voor de Grensmaas meest relevante ontwerp Aanwijzingsbesluit ingevolge de Natuurbeschermingswet 1998 is in september 2008 gepubliceerd en wordt naar verwachting eind 2009 vastgesteld, waarmee de aanwijzing van dit Natura 2000-gebied definitief is. Inmiddels heeft Rijkswaterstaat in samenwerking met andere partijen een concept beheerplan voor het Natura 2000-gebied Grensmaas opgesteld. Hierin zijn de doelstellingen Kaderrichtlijn Water en het Grensmaasproject meegenomen. De verwachting is dat het ontwerp beheerplan eind 2009 gepubliceerd wordt. Aangezien het beschermingsregime van de Habitatrictlijn van de Natura 2000-gebieden al sinds de aanmelding in Brussel van kracht is, vormen het aanwijzingsbesluit en het beheerplan geen nieuwe of andere belemmering voor de tijdige uitvoering van het Maaswerkenproject. De ontwikkelingen in de andere Natura 2000-gebieden langs de Maas (onder andere Oeffeltermoent en Maasduinen) vormen ook geen belemmering voor de tijdige uitvoering van de Maaswerken. In het deelprogramma Rivieren van het Deltaprogramma wordt de overstroombaarheid van de kaden langs de Maas op noodzaak en wenselijkheid

nader onderzocht. Hierin zal ook het advies van het Expertisenetwerk Waterveiligheid voor een robuuste(re) veiligheidsfilosofie worden betrokken. Wat betreft de aangedragen oplossing van het verbreden en verdiepen van de Maas tegen overstromingen, kan gesteld worden dat dit wellicht effectiever is voor waterstanddaling dan hoogwatergeulen en nevengeulen. Het is echter niet juist de geulen ondoelmatig te noemen. Hoogwatergeulen en nevengeulen hebben afhankelijk van de afmetingen wel degelijk een structureel waterstandverlagend effect. Het verbreden en verdiepen kent daarentegen nadelen. Zo is er mogelijk sprake van het vrijkomen van fijne zandlagen, ongecontroleerde erosie, lagere waterstanden bij lagere afvoeren waardoor verlaging van grondwaterstanden optreedt, verdroging en vernatting en dichtslibben. Ook is er in veel mindere mate natuurontwikkeling mogelijk dan bij neven- en hoogwatergeulen. In het definitieve Nationaal Waterplan is onder de gebiedsomschrijving als term voor de Onbedijkte Maas de naam 'bovenstroomse Maas' geïntroduceerd om zo voor de toekomst misleiding als gevolg van de naam te voorkomen. Tevens is onder de gebiedsomschrijving aangegeven dat de Amer de Biesboschbekkens voedt.

Ruimte voor de Rivier

Inspraak/advies

Inspreker 23 is van mening dat de ruimtelijke reservering westelijk van Zutphen kan komen te vervallen. Insprekers 69 en 74 zien kansen voor uitbreiding van de mogelijkheden van waterrecreatie en zij wensen graag betrokkenheid bij plannen die effect hebben op de waterrecreatie. Inspreker 138 geeft de voorkeur aan verlaging van het zomerbed bij de Beneden-IJssel in plaats van een bypass en meent dat de bypass onnodig is en juist overstromingsrisico's vergroot. Ook geeft deze inspreker aan dat het verhogen van het IJsselmeerpeil de effectiviteit van de bypass vermindert. Inspreker 143 mist verder de overname van de aanbeveling van de Deltacommissie om bij de uitvoering van de PKB Ruimte voor de Rivier en de Maaswerken al zoveel mogelijk rekening te houden met grotere piekafvoeren dan waarop deze programma's zijn gebaseerd.

Antwoord

In het ontwerp Nationaal Waterplan staat dat, conform het advies van de Deltacommissie, daar waar reeds mogelijk en kosteneffectief, er nu al maatregelen aanvullend op de PKB-maatregelen kunnen worden genomen voor afvoeren van 18.000 m³/s voor de Rijntakken. Dit speelt mogelijk bij de genoemde Ruimte voor de Rivier maatregelen Kampen, Zutphen, en verder bij Nijmegen en Volkerak-Zoommeer. Concreet wil het kabinet meewerken aan de hoogwatergeul bij Kampen. Door deze geul tegelijk met zomerbedverdieping aan te leggen kan ook op de lange termijn aan de wettelijke veiligheidseisen worden voldaan. De combinatie biedt synergievoordelen en kansen voor regionale ruimtelijke ontwikkelingen die invulling geven aan het beleid uit de Nota Ruimte. Het is gebleken dat de bypass ook bij een hoger IJsselmeerpeil een substantiële bijdrage levert aan daling van de maatgevende waterstand op het traject van Kampen tot bovenstrooms van Zwolle. Aanleg van een hoogwatergeul vormt geen belemmering voor de keuzemogelijkheden voor toekomstige hoogwaterbescherming van de IJsseldelta en omgeving bij een hoger IJsselmeerpeil.

Om in 2015 16.000 m³/s bij Lobith veilig af te kunnen voeren is zomerbedverdieping voor de Beneden-IJssel van belang. Om voor dit traject op de lange termijn aan een afvoer van 18.000 m³/s te kunnen voldoen, zijn de bypass Kampen, enkele uiterwaardvergravingen en de dijkverlegging Noorddiep noodzakelijk. Het is niet mogelijk en wenselijk om een veilige afvoer van 18.000 m³/s alleen door middel van maatregelen in de uiterwaarden te realiseren.

In 2010 zal de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat in overleg met de minister van VROM aangeven of, wanneer en onder welke voorwaarden de

ruimtelijke reservering bij Zutphen kan vervallen vanwege het door de regio ontwikkelde plan IJsselsprong. Hiertoe kan de bevoegd minister gebruik maken van de bevoegdheid op grond van de AMvB Ruimte om bij ministeriële regeling de begrenzing van een ruimtelijk reserveringsgebied te wijzigen, mits de nieuwe begrenzing is gelegen binnen de direct daaraan voorafgaande begrenzing. Een door de regio ingediend alternatief zoals IJsselsprong Zutphen kan hier aanleiding toe zijn, echter onder voorwaarde dat het ingediende plan IJsselsprong (bevat de PKB-maatregelen dijkverlegging Cortenoever en Voorster Klei én een buitendijkse geul bij Zutphen) voldoende robuust is om 18.000 m³/s af te kunnen voeren. Bij de nadere uitwerking van de Ruimte voor de Rivier maatregelen zijn reeds diverse watersportverenigingen betrokken om kansen te benutten voor de watersport.

Ruimtelijke reserveringen langs de grote rivieren

Inspraak/advies

Inspreker 8 benadrukt de noodzaak van ruimtelijke reserveringen en beschermingzones langs waterkeringen ten behoeve van de bescherming tegen rivierwater gericht op de lange termijn van bijvoorbeeld 200 jaar. Naar aanleiding van de in het ontwerp Nationaal Waterplan aangekondigde verkenning naar de effectieve mogelijkheden en middelen, stelt inspreker 161 voor om ook de impact van ruimtelijke reserveringen mee te nemen. Deze inspreker geeft daarnaast nog aan dat de reserveringen op kaart 17 van verschillende aard zijn en dat voor de IVM2-reserveringen een andere proces is doorlopen dan bij Ruimte voor de Rivier. Inspreker verzoekt om kaart 17 met de ruimtelijke reserveringen langs de grote rivieren in overeenstemming te brengen met de kaart behorende bij de concept AMvB Ruimte.

Inspreker 166 vraagt aandacht voor het feit dat de status van de IVM-reserveringen beduidend minder zwaar is voor de reserveringen op lange termijn dan die van de PKB Ruimte voor de Rivier. Daarnaast vraagt inspreker een eenduidige lijn aan te houden voor de retentiegebieden op kaart 18, aangezien de binnendijkse gebieden voor het Maassysteem wel op de kaart staan en die voor het Rijnsysteem niet.

Antwoord

Het vaststellen en beheren van beschermingszones langs de waterkeringen is een verantwoordelijkheid van de waterbeheerders, die deze vastleggen in keur en legger en die overgenomen kunnen worden in gemeentelijke bestemmingsplannen.

In het deelprogramma Rivieren van het Deltaprogramma zal de komende jaren de ruimtelijke opgave voor het rivierengebied voor de lange termijn worden geformuleerd. De benodigde ruimtelijke reserveringen voor de langetermijnveiligheid en de effecten worden hierbij meegenomen. In het Nationaal Waterplan is nader ingegaan op het deelprogramma Rivieren van het Deltaprogramma.

In het ontwerp Nationaal Waterplan is een kaart opgenomen met de binnendijkse reserveringen voor de lange termijn conform de PKB Ruimte voor de Rivier deel 4. De conceptkaart in de AMvB Ruimte zal hiermee in overeenstemming worden gebracht. In de eerste tranche van de concept AMvB Ruimte zijn de ruimtelijke reserveringen voor de Maas nog niet opgenomen. In het ontwerp Nationaal Waterplan heeft het kabinet aangegeven voornemens te zijn om de ruimtelijke reserveringen langs de Maas op te nemen in de tweede tranche van de AMvB Ruimte. De ruimtelijke reserveringen langs de grote rivieren zijn van belang om die gebieden, waar naar verwachting op lange termijn rivierverruimende maatregelen nodig zijn, te vrijwaren van grootschalige en/of kapitaalsintensieve ontwikkelingen die het treffen van mogelijke toekomstige rivierverruimende maatregelen ernstig belemmeren.

Het opnemen van de reserveringen langs de Maas in de tweede tranche van de AMvB Ruimte zal in overleg met de regio plaatsvinden. De noodzaak van ruimtelijke

reserveringen is in het Nationaal Waterplan nader aangegeven. Door de langetermijnreserveringen langs de Maas (conform IVM-reserveringen) in de tweede tranche van de AMvB Ruimte op te nemen, krijgen de (binnendijkse) reserveringen voor de lange termijn langs de Rijntakken en de Maas een gelijke status. Op kaart 18 in het ontwerp Nationaal Waterplan is de waterstandsopgave voor de lange termijn verbeeld voor zowel de Rijntakken als de Maas. Hiervoor zijn verschillende uitgangspunten gehanteerd. Voor de Rijntakken betreft de weergave een 'restopgave' voor de lange termijn, waarbij al een verrekening heeft plaatsgevonden met de binnendijkse reserveringen voor de lange termijn uit de PKB Ruimte voor de Rivier (welke in kaart 17 zijn opgenomen). Overigens is op kaart 17 ook het retentiegebied Rijnstrangen opgenomen voor de Rijntakken vergelijkbaar met de retentiegebieden voor de Maas. Voor de Maas is de waterstandsopgave overeenkomstig IVM. In het Nationaal Waterplan is kaart 18 a/b nader toegelicht.

Internationale samenwerking

Inspraak/advies

Voor versterking van de grensoverschrijdende samenwerking vragen insprekers 8 en 166 het rijk te zorgen voor een goed functionerende overlegstructuur op zowel nationaal als regionaal niveau.

Antwoord

De internationale samenwerking in de stroomgebieden van de Rijn en de Maas vindt plaats in de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn en de Internationale Maas Commissie. Voor beide rivieren zijn hoogwateractieprogramma's vastgesteld. De bewaking en afstemming rond deze internationale programma's vinden plaats in genoemde commissies. Daarnaast zijn er nog regionale samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld de Arbeitsgruppe Hochwasser (samenwerkingsverband tussen Nordrhein Westfalen, provincie Gelderland en Verkeer en Waterstaat) waarin ook het waterschap Rivierenland participeert. In de tekst van het Nationaal Waterplan wordt aandacht besteed aan de internationale samenwerking en wordt een krachtige voortzetting van de uitvoering van de internationale Actieprogramma's Hoogwater Rijn en Maas aangekondigd.

Stroomlijn

Inspraak/advies

Inspreker 143 zou graag zien dat, mede gezien de aanbevelingen van de Deltacommissie, het programma Stroomlijn zoveel mogelijk wordt beperkt tot het zoeken van oplossingen voor knelpunten in het creëren van extra ruimte.

Antwoord

Het project Stroomlijn is net als de maatregelen uit het programma Ruimte voor de Rivier erop gericht om in 2015 een veilige afvoer van rivierwater mogelijk te maken. Stroomlijn doet dit door achterstallig onderhoud weg te werken dat in de afgelopen jaren is ontstaan. Op deze wijze wordt de ruimte teruggegeven die verloren was gegaan door meer begroeiing dan gewenst. Deze actie is dus complementair aan het programma Ruimte voor de Rivier.

Zoetwatervoorziening

Inspraak/advies

Insprekers 161 en 168 bepleiten aandacht voor de zoetwatervoorziening als gevolg van (extreem) lage rivierafvoeren. Bij extreem lage afvoeren in de zomer zal de

verontreiniging sterk toenemen (als er geen debietafhankelijke lozingsvergunningen komen). Verzocht wordt om de waterkwaliteit bij de analyse te betrekken en niet alleen in te gaan op de bevaarbaarheid van de rivieren.

Antwoord

Er is inderdaad een zeer sterke relatie tussen extreem lage rivierafvoeren en de gevolgen daarvan voor de waterkwaliteit. Deze worden behandeld in hoofdstuk 4.2 Watertekort en zoetwatervoorziening.

Zoet-zout

Inspraak/advies

Insprekers 161 en 163 spreken hun zorg uit over afvoer van overtollig rivierwater en de daarmee gepaard gaande zoet/zout discussie. Inspreker 163 is hierbij van mening dat een goede vispasseerbaarheid van groot belang is.

Antwoord

Onder hoofdstuk 5.4 Zuidwestelijke Delta wordt hier nader op ingegaan. In het traject tot besluitvorming in 2012 worden de aandachtspunten van insprekers nadrukkelijk betrokken. Ook in de Kaderrichtlijn Water is vispasseerbaarheid een belangrijke doelstelling. Dit is in de stroomgebiedbeheerplannen verder uitgewerkt.

Waterveiligheid Dordrecht

Inspraak/advies

Insprekers 15 en 101 spreken hun zorg uit over de toekomstige versterking van de primaire waterkering 'De Voorstraat' in Dordrecht en geven aan dat nadere concretisering in het licht van het advies van de Deltacommissie voor Rijnmond-Drechtsteden noodzakelijk is. Tevens vraagt inspreker 101 hoe met ontwikkelingen moet worden omgegaan zolang er geen helderheid is over de oplossingsrichting voor het gebied.

Antwoord

In eerste instantie blijven de huidige beleidskaders gelden in het gebied. Daarnaast krijgt het deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden expliciet de opdracht om een strategie op te stellen voor het omgaan met lopende en geplande ruimtelijke initiatieven, om te voorkomen dat investeringen niet toekomstvast zijn en om kansen voor win-win oplossingen te signaleren. In het Nationaal Waterplan is dit nader aangegeven.

Ambtshalve wijzigingen

Rijnmond-Drechtsteden

In overleg met regionale partijen is besloten om in het deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden niet alleen de variant Afsluitbaar Open Rijnmond te onderzoeken, maar om een bredere waterstaatkundige verkenning uit te voeren gericht op de oplossingsrichtingen voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening op de lange termijn. Tevens wordt, in nauwe samenhang, een ruimtelijke verkenning gestart naar de andere ruimtelijke langetermijnopgaven in het gebied. Onderzoek naar de oplossingsrichting Afsluitbaar Open Rijnmond vormt onderdeel van dit deelprogramma. De betreffende actie is aangepast in de actietabel.

Hoofdstuk 5.3 IJsselmeergebied

Peilstijging

Inspraak/advies

Veel insprekers spreken zich uit tegen het voornemen van het kabinet om op langere termijn een (grote) peilverhoging van het IJsselmeer te realiseren, en/of geven aan zich zorgen te maken over de effecten van een peilstijging.

De insprekers benoemen in dit kader de (financiële en/of fysieke) consequenties van peilstijging voor: ecologie (27, 143, 167), landschap (84, 143, 167), landbouw (57, 68), scheepvaart (108, 115), recreatie (69, 84), infrastructuur (127), waterhuishouding (1), cultuurhistorie (84, 87, 127), buitendijkse gebieden (87, 125) en de IJssel en Vecht delta (87).

Insprekers 2, 4, 17, 98, 103, 125, 127 en 166 geven aan dat er eerst onderzoek nodig is voordat er tot een dergelijke ingrijpende maatregel kan worden besloten. De onderbouwing van nut en noodzaak van peilstijging is volgens insprekers 4, 143 en 167 onvoldoende. Een uitgebreidere toelichting bij het besluit wordt gevraagd, onder meer over de tegenstrijdigheid met het principe van 'mee bewegen met de natuur' en over alternatieve locaties voor strategische watervoorraden. Insprekers 17, 27 en 87 stellen dat met het oog op de vele onzekerheden het ingenomen standpunt ten aanzien van peilstijging voorbarig is. Het rijk zou zichzelf volgens insprekers 27 en 103 ook tegenspreken door enerzijds te zeggen alle opties te verkennen terwijl er anderzijds al een keuze wordt gemaakt voor versterking van het IJsselmeer als zoetwatervoorraad.

Inspreker 104 kan zich vinden in peilstijging, maar vindt dat de mate waarin nog nader onderzocht en onderbouwd moet worden. Om stagnatie van gebiedsontwikkeling te voorkomen zou wel zo snel mogelijk duidelijkheid moeten komen over al dan niet stijging van het peil. Snelle besluitvorming wordt ook door inspreker 127 benadrukt.

Over het voorgenomen flexibel peilbeheer op de korte termijn zijn ook verschillende reacties ontvangen. Naast zorgen over de consequenties voor de hierboven reeds genoemde thema's hebben insprekers 17, 86, 103, 157 en 167 ook specifieke reacties gegeven. Zo wordt er gevraagd om nut en noodzaak van het 'korte termijn' peilbesluit (beter) te onderbouwen, onder andere met een studie naar de zoetwaterbehoefte op korte termijn. Daarnaast is er behoefte aan duidelijkheid over het moment van besluitvorming, de bandbreedte waarbinnen het peil mag gaan fluctueren en hoe dit vertaald gaat worden in benodigde dijkprofielen. Insprekers 157 en 167 pleiten ervoor om het omgekeerd peilbeheer te vervangen door een natuurlijk(er) seizoensvolgend peilbeheer.

De Raad voor de Wadden mist de onderbouwing voor de omvang en de locatiekeuze van de zoetwatervoorraad en wijst op de mogelijkheden die regionale watersystemen bieden voor de zoetwatervoorziening. De verzekering van de beschikbaarheid van IJsselmeerwater moet volgens de Raad niet als uitgangspunt worden genomen bij de studie naar de toekomstige zoetwatervraag.

De Commissie voor de Milieueffectrapportage stelt dat bij nadere besluitvorming over het IJsselmeergebied nader onderzoek nodig is naar nut en noodzaak van een flexibel peilbeheer. Tevens stelt de Commissie dat eventuele mitigerende en compenserende maatregelen nader uitgewerkt moeten worden en dat nader onderzoek nodig is naar de gevolgen van een gewijzigd peilbeheer voor waterkwaliteit.

De Adviescommissie Water stelt dat op korte termijn de vraag naar en het aanbod van zoet water op landelijk niveau moet worden onderzocht. De Adviescommissie pleit ervoor om sterker te koersen op de regionale mogelijkheden voor zoetwatervoorziening mede vanwege de kwetsbaarheid van één strategische zoetwatervoorraad.

Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt dat de keuzes rond het IJsselmeer teveel gericht lijken op de extra aanbodkant van de zoetwatervoorziening en te weinig gebaseerd zijn op een afweging van alternatieven in de volle breedte van aanbod én vraag. Water speelt in deze keuzes meer een faciliterende dan sturende rol terwijl het verhogen van het peil zeker gevolgen zal hebben voor de ecologie. Het Planbureau voor de Leefomgeving vindt de stijging van het IJsselmeer onvoldoende onderbouwd: er is geen beeld van de kosten en baten van deze keuze in vergelijking met alternatieven als beperking van de vraag en er is geen onderbouwing waarom het IJsselmeer de belangrijkste zoetwaterbron moet zijn voor Midden- en West-Nederland.

Antwoord

Veel insprekers en adviseurs hebben gewezen op de mogelijk grote effecten die een eventuele peilstijging van het IJsselmeer met 1,5 meter met zich meebrengt. Deze mogelijke consequenties zijn bekend. Met het vaststellen van dit Nationaal Waterplan wordt echter *geen* besluit genomen over deze peilstijging. Ook andere opties zullen worden bekeken en alternatieven worden niet op voorhand uitgesloten. Onderzoeken naar de landelijke zoetwatervoorziening en de effecten van peilstijging kunnen ertoe leiden dat uiteindelijk andere keuzes worden gemaakt.

Voor de periode tot 2035 kiest het kabinet ervoor om de strategische zoetwaterfunctie van het IJsselmeergebied te versterken binnen de randvoorwaarden van het huidige systeem van dijkhoogten, gemalen en inlaten. De peilbesluiten kunnen per compartiment verschillend worden ingevuld. De bovengrens van de bandbreedte waarbinnen het peil mag gaan fluctueren zal op maximaal 0,3 meter boven het huidige zomerstreefpeil liggen, waardoor een flexibel peilbeheer mogelijk wordt. Gestreefd wordt naar een zodanig peilbeheer dat zowel de zoetwatervoorziening als de natuur daar voordeel bij heeft. Dit is punt van nader onderzoek evenals het vaststellen van de benedengrens van het waterpeil. Resultaten van de studie naar de landelijke verkenning zoetwatervoorziening zullen daarin worden meegenomen.

De negatieve effecten die peilstijging heeft op de Natura 2000-gebieden maken een passende beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet nodig. Voorafgaand aan een passende beoordeling zal inzicht nodig zijn in de ontwikkeling van de zoetwatervraag tot 2035 en de mogelijkheden en de noodzaak of wenselijkheid om daarin te voorzien. Dan kan worden bepaald of er voor de herziening van het peilbesluit een dwingende reden van groot maatschappelijk belang is en hoe groot de benodigde peilstijging zal moeten zijn. Mede als gevolg hiervan wordt er, in tegenstelling tot wat in het ontwerp Nationaal Waterplan werd gesteld, in 2012 geen peilbesluit verwacht. Besluitvorming staat nu gepland voor 2013, dit is ook zo vastgesteld in het definitieve Nationaal Waterplan.

Voor de langere termijn kiest het kabinet voor een ontwikkelingsrichting die de veiligheid borgt door het IJsselmeerpeil mee te laten stijgen met de zeespiegel. Zodoende kan zo lang mogelijk onder vrij verval worden gespuid op de Waddenzee. Met het stijgende IJsselmeerpeil wordt tegelijkertijd de toenemende zoetwatervraag op de langere termijn bediend. De belangrijke functie die het IJsselmeergebied nu reeds heeft in de zoetwatervoorziening kan in de toekomst onder invloed van de klimaatverandering verder toenemen. Verzilting en drogere zomers zullen ervoor zorgen dat de behoefte aan zoet water toeneemt. Als rekening wordt gehouden met deze toenemende behoefte aan zoet water en als besloten wordt om het IJsselmeer

op de langere termijn de strategische functie van zoetwatervoorraad toe te kennen, dan kan een extra waterschijf tot maximaal 1,5 meter boven het huidige winterstreefpeil van het IJsselmeer nodig zijn.

Bij het vaststellen van deze bovengrens is uitgegaan van de extra behoefte aan zoet water in het huidige voorzieningsgebied van het IJsselmeergebied, eventueel uitgebreid met West-Nederland. Er is met andere woorden een bovengrens aangegeven waarbij geen rekening is gehouden met alternatieven als regionale waterberging, verder uitzakken van het waterpeil, (gedeeltelijke) bemaling van het IJsselmeer, de mogelijkheid om aan minder dan de maximale vraag naar 'extra' zoet water te voldoen of ook andere strategische watervoorraden te gebruiken en/of te versterken. Ruimtelijke ontwikkelingen moeten voorlopig rekening houden met deze bovengrens totdat in 2015 een definitief besluit over het IJsselmeerpeil op de langere termijn wordt genomen.

Voordat in 2015 een beleidsbesluit wordt genomen over het IJsselmeerpeil op de langere termijn, zal een afweging moeten worden gemaakt tussen enerzijds de toekomstige zoetwaterbehoefte en de verschillende mogelijkheden om daarin te voorzien en anderzijds de effecten die een peilstijging van het IJsselmeer met zich meebrengt. Om deze afweging zorgvuldig te kunnen maken wordt een landelijke verkenning naar de zoetwatervoorziening uitgevoerd. Deze verkenning zal uitsluitend moeten geven over de zoetwaterstrategie voor geheel Nederland en over de rol van het IJsselmeer(gebied) daarin. Daarnaast zal een brede verkenning naar het IJsselmeerpeil worden gedaan waarin in de volle breedte alternatieven voor peilstijging worden onderzocht en tevens de effecten daarvan in kaart worden gebracht. Een passende beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet is ook hier onderdeel van het besluitvormingsproces.

Deze gegevens zullen de basis vormen van het te nemen besluit of en zo ja welke peilopzet op het IJsselmeer wenselijk, noodzakelijk en/of haalbaar is. Vanwege de lange termijnen waarover we spreken zullen ook innovatieve technieken en voortschrijdend inzicht in bijvoorbeeld de ontwikkeling van het klimaat moeten worden meegenomen in deze afweging.

Vanwege de complexe samenhang van het IJsselmeer met de rest van het (hoofd)watersysteem in Nederland en de vele verschillende functies in het gebied, is een samenhangende beoordeling noodzakelijk. Juist om die reden is het IJsselmeer één van de deelprogramma's van het nationale Deltaprogramma dat tot doel heeft de veiligheid en de zoetwatervoorziening van Nederland voor de lange termijn veilig te stellen.

Ontkoppeling Markermeer - IJsselmeer

Inspraak/advies

Een deel van de insprekers is tegen de ontkoppeling van het waterpeil van Markermeer en IJsselmeer waartoe in het Nationaal Waterplan wordt besloten. De argumenten daarvoor zijn divers. Insprekers 3 en 17 stellen dat, indien ook het Markermeer meestijgt, een geringere peilstijging van het IJsselmeer voldoet om in dezelfde hoeveelheid zoet water te voorzien. Volgens inspreker 8 is er sprake van afwenteling (van kosten en/of andere nadelige effecten) van waterberging en zoetwatervoorziening op het IJsselmeer. Insprekers 55 en 74 vinden de extra peilstijging van het IJsselmeer als gevolg van de ontkoppeling schadelijk voor de havenstadjes aan het IJsselmeer. Insprekers 4 en 103 zijn van mening dat het peilverschil leidt tot een compartimentering die schadelijk is voor de natuur terwijl juist het open maken van de scheiding tussen Markermeer en IJsselmeer en het laten stromen van het water de oplossing is voor de verbetering van de ecologie in het Markermeer. Ten slotte dient de keuze voor ontkoppeling het resultaat te zijn van een zorgvuldig en goed onderbouwd beleidsproces. Deze beslissing kan niet op

voorhand worden gemaakt volgens insprekers 17, 74, 143 en 166. Om tot een goed besluit te kunnen komen pleit inspreker 84 ervoor de negatieve effecten van peilverhoging op landschap, cultuurhistorie en recreatievoorzieningen in beeld te brengen.

Andere insprekers pleiten juist vóór ontkoppeling. Insprekers 104 en 114 geven enerzijds aan dat de gewenste ecologische schaa sprong van het Markermeer/IJmeer wordt bevorderd bij een gelijkblijvend en/of uitzakkend peil terwijl peilstijging leidt tot een achteruitgang van de ecologische situatie in dat gebied. Anderzijds wijzen insprekers 78 en 157 erop dat het lagere waterpeil in dit deel van het IJsselmeergebied perspectieven biedt voor andere ontwikkelingen zoals buitendijkse verstedelijking. Ten slotte is volgens inspreker 157 het aanwenden van het Markermeer als zoetwatervoorraad contraproductief gezien de extra verdamping van water door het grotere wateroppervlak.

Het Expertisenetwerk Waterveiligheid geeft in overweging om ook het Markermeer te laten stijgen in het geval de IJsselmeerstijging meer zou bedragen dan nodig is voor spuien onder vrij verval.

De Adviescommissie Water bepleit eerst goed onderzoek te doen naar alle aspecten van de ontkoppeling van het Markermeer/IJmeer alvorens een besluit te nemen, aangezien ontkoppeling een verkleining van de zoetwatervoorraad van het IJsselmeergebied betekent.

Het Planbureau voor de Leefomgeving vindt het onduidelijk wat het hoofddoel is van het ontkoppelen van het Markermeer: veiligheid, natuur of buitendijkse woningbouw.

Antwoord

De keuze om het waterpeil van het Markermeer-IJmeer te ontkoppelen van het peil van het IJsselmeer is gebaseerd op de volgende redenen. Ten eerste is voor de versterking van de strategische zoetwaterfunctie voor de lange termijn gekozen voor het IJsselmeer en niet voor het Markermeer-IJmeer. Het IJsselmeer kan, op basis van de huidige inzichten, voldoen aan de maximale situatie of bovengrens van de berekende extra behoefte aan zoet water op lange termijn tot 2100. Ten tweede is de oppervlakte van het Markermeer/IJmeer veel kleiner dan die van het IJsselmeer. Hierdoor is de bijdrage van een peilstijging in het Markermeer/IJmeer aan de zoetwatervoorraad relatief beperkt. Dit betekent dat de verhouding tussen de bijdrage aan de zoetwatervoorraad en de negatieve effecten daarvan op veiligheid, natuur en landschap ongunstiger uitpakt dan voor het IJsselmeer. Door de peilstijging op de lange termijn te beperken tot het IJsselmeer kunnen de aanwezige ondiepere gebieden in het Markermeer en de zuidelijke Randmeren ondiep blijven, wat gunstig is voor het bereiken van het door het kabinet geschetste streefbeeld van een klimaatbestendig robuust ecosysteem. Ten slotte zijn er voordelen voor de cultuurhistorische waarden, de kust en de Zuiderzeesteden. Ontkoppeling betekent dat de dijken rond het Markermeer en de zuidelijke Randmeren niet verder hoeven te worden verhoogd vanwege een toekomstige peilstijging en dat de toegang tot de havens ongewijzigd kan blijven. Door de ontkoppeling kunnen de ambities voor natuurontwikkeling en voor buitendijkse stedelijke ontwikkeling in het Markermeer en IJmeer eenvoudiger en goedkoper worden uitgevoerd dan in de situatie waarin rekening gehouden moet worden met een mogelijke peilstijging van meer dan 1 meter. Over onder meer deze buitendijkse ontwikkelingen heeft het kabinet in oktober 2009 de zogenaamde RAAM-brief (rijksbesluitvorming Amsterdam, Almere, Markermeer) aan de TK gestuurd waarin principebesluitvorming is opgenomen over ontwikkelingen in de regio Amsterdam, Almere, Markermeer.

Het argument dat met de ontkoppeling de kosten van waterberging en zoetwatervoorziening worden afgewenteld op het IJsselmeer, deelt het kabinet niet. Er is gekozen om het Markermeer/IJmeer een belangrijke functie te geven voor natuur en verstedelijking, terwijl het IJsselmeer primair de afvoer van de IJssel en de zoetwatervoorziening dient. Iedere keuze voor een bovenregionale functie heeft gevolgen voor een ander gebied. Voor de mogelijke peilverhoging van het IJsselmeer maken een MKBA en een alternatievenonderzoek deel uit van het vervolgtraject. Deze moeten uitsluitend geven over de wenselijkheid en uitvoerbaarheid van een eventueel peilopzet.

Wat de natuureffecten betreft gaat het kabinet uit van de voorlopige resultaten in het kader van het project Toekomstagenda Markermeer/IJmeer, waarin een ecologisch perspectief voor het Markermeer/IJmeer is geschetst op basis van de bestaande compartimentering. Het kabinet concludeert daaruit dat doorlaatbaarheid van de Houtribdijk geen noodzakelijke voorwaarde is voor het ecologisch herstel van het meer.

Voor de peilopzet in het IJsselmeer zal zeker een passende beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet worden uitgevoerd.

Buitendijkse ontwikkeling

Inspraak/advies

Diverse insprekers gaan in op de plannen voor buitendijkse ontwikkeling in het IJsselmeergebied. Een aantal van hen (78, 86, 98, 104, 127) is enthousiast over de buitendijkse ontwikkelingsplannen zoals die in het ontwerp Nationaal Waterplan staan vermeld. Inspreker 104 is blij dat er voor Flevoland nu de mogelijkheid ontstaat om zich met het gezicht naar het water te ontwikkelen. Benadrukt wordt dat de ruimte voor grootschalige buitendijkse stedelijke ontwikkeling in het Markermeer/IJmeer slechts een relatief klein gedeelte van de totale oppervlakte betreft. Gevraagd wordt de relatieve omvang in het Nationaal Waterplan op te nemen. Inspreker 127 geeft aan tevreden te zijn met de mogelijkheden die nu ontstaan voor havenontwikkelingen bij Lelystad.

Insprekers 148 en 75 vinden dat beperkte, kleinschalige buitendijkse ontwikkelingen gerealiseerd kunnen worden maar dat dit binnen duidelijke randvoorwaarden van veiligheid en ecologie moet gebeuren.

Inspreker 5 geeft hierbij aan graag betrokken te worden bij grootschalige buitendijkse ontwikkelingen.

Een groot aantal insprekers verklaart zich tegen ruimte voor buitendijkse ontwikkeling. Het merendeel van deze inspraakreacties tegen buitendijkse ontwikkeling gaat over de grootschalige plannen voor buitendijkse ontwikkeling van Almere, Amsterdam en Lelystad waarvan het overgrote deel in het Markermeer/IJmeer is gepland. Insprekers 66, 69, 74, 8, 97, 117, 118, 119, 121, 128, 139, 140, 141 geven als belangrijkste argument dat buitendijkse bebouwing niet past bij de kernkwaliteiten van het IJsselmeergebied en negatieve gevolgen zal hebben voor landschap, recreatie, en ecologie. Inspreker 40 vindt dat eerst ecologisch herstel van het Markermeer/IJmeer gerealiseerd moet zijn, waarna kan worden bezien of buitendijkse ontwikkeling mogelijk en/of nodig is. Inspreker 133 spreekt daarnaast zijn zorg uit over de gevolgen voor landbouw als gevolg van kwel en overstromingsrisico.

De noodzaak van de buitendijkse verstedelijking wordt betwijfeld en insprekers 66, 97, 128 en 139 vragen zich af waarom er ruimte wordt gemaakt voor 1260 ha bebouwing in het Nationaal Waterplan zonder dat er waterstaatkundige argumenten voor zijn. Inspreker 18 vindt dat het plan-MER aanleiding geeft om voorlopig geen besluit te nemen. Inspreker 56 vindt dat in het plan-MER ten onrechte geen vergelijking wordt gemaakt met binnendijkse alternatieven. Ten slotte stellen insprekers dat er in het Nationaal Waterplan vooruit wordt gelopen op ruimtelijke

besluitvorming over het Markermeer/IJmeer. In de RAAM-brief zal het kabinet een integrale afweging maken over de toekomstige ontwikkelingen in het gebied. Het Nationaal Waterplan dient daar niet op vooruit te lopen, zo stellen sprekers 16, 28, 32, 66, 97, 116, 120, 121, 122 en 139.

Insprekers 74 en 119 ageren in dit kader concreet tegen de tekening in het ontwerp Nationaal Waterplan waarop een brug breed door het IJsselmeergebied is getekend.

De Commissie voor de Milieueffectrapportage adviseert om bij nadere besluitvorming over ruimtelijke ontwikkelingen in en rond het IJsselmeergebied een integrale langetermijnvisie te ontwikkelen, die leidt tot streefbeelden en randvoorwaarden en uitgangspunten voor ruimtelijke ontwikkelingen. Verder adviseert de Commissie om kaderstellende beleidsuitspraken en andere initiatieven met gevolgen voor de ruimtelijke inrichting van het IJsselmeergebied te toetsen aan deze randvoorwaarden en uitgangspunten. Ook moeten nut en noodzaak van dergelijke beleidsuitspraken en initiatieven in onderlinge samenhang onderbouwd worden, met het oog op de mogelijke (cumulatieve) gevolgen onder andere voor de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden. De Commissie voor de Milieueffectrapportage stelt dat het Nationaal Waterplan, naast de afzonderlijke grote thema's peilstijging, ontkoppeling en buitendijks, vooral voor de ontwikkelingen op de lange termijn in zeer beperkte mate aandacht besteedt aan de samenhang tussen thema's/gebieden en de cumulatie van gevolgen. De Commissie stelt dat er in de passende beoordeling nog geen globale ADC-toets is doorlopen voor ruimtelijke ontwikkelingen in het IJsselmeergebied (inclusief de plaatsing van windturbines) terwijl significante gevolgen voor het milieu niet kunnen worden uitgesloten. Ten slotte hecht de Commissie er aan dat ook beleidsalternatieven voor de door het kabinet beschreven ontwikkelingsrichtingen worden onderzocht en dat er eventueel in de toekomst andere keuzes kunnen worden gemaakt dan de nu voorgestelde oplossingen. Voor de lange termijn betekent dat, dat in het Nationaal Waterplan niet gesproken moet worden van besluiten, maar van ontwikkelingsrichtingen.

Bij nadere passende beoordelingen van beleidsvoornemens in het IJsselmeergebied zullen ook de indirecte gevolgen van de voorgenomen maatregelen, in cumulatie met andere activiteiten of handelingen, in beeld moeten worden gebracht.

Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt dat het onduidelijk is hoe de financiering van de grootschalige buitendijkse bebouwing wordt geregeld en stelt de vraag wie uiteindelijk betaalt voor de extra benodigde voorzieningen voor de veiligheid van die locaties.

Antwoord

Het kabinet heeft ervoor gekozen tegemoet te komen aan de maatschappelijke vraag naar ruimte voor buitendijkse ontwikkeling binnen de kaders van de kernkwaliteiten van het IJsselmeergebied. Ruimtelijke ontwikkelingen in het water bieden kansen voor watergebonden activiteiten zoals havenactiviteiten en waterwonen. Uit ruimtelijke kwaliteitsoverwegingen is naast kwalitatieve criteria ook gekozen voor een kwantitatieve beperking van de buitendijkse ontwikkelingsruimte tot maximaal 5 ha per gemeente tot 2040.

Het Nationaal Waterplan is aangepast om de plannen voor buitendijkse ontwikkeling duidelijker te verwoorden, zowel wat betreft de kwalitatieve en kwantitatieve eisen als wat betreft de bestaande buitendijkse gebieden.

Voor de gemeenten Amsterdam, Almere en Lelystad en Harderwijk wordt een uitzondering gemaakt op de grens van maximaal 5 ha buitendijkse ontwikkeling. Deze gemeenten mogen respectievelijk 350, 700 en 150 ha en 35 ha buitendijks ontwikkelen. Deze volumes zijn afgestemd op bestaande behoeftes aan of ambities voor (verdergaande) buitendijkse uitbreiding van deze steden en in een zekere fase van besluitvorming. Het kabinet heeft hiervoor gekozen om de komende decennia in

de grote vraag naar ontwikkelingsruimte in de Noordvleugel van de Randstad te kunnen voorzien en om de kansen te kunnen benutten die de ligging van deze gemeenten aan het water biedt. Zo beoogt de schaa sprong Almere, conform de Nota Ruimte en de Structuurvisie Randstad 2040, deze stad te laten uitbreiden tot 350.000 inwoners in 2030. Daartoe moeten 60.000 woningen worden gebouwd, waarvan de ambitie is deze voor een deel buitendijks te realiseren. Uiteraard zullen ontwikkelingsplannen aan vigerende wet- en regelgeving worden getoetst. Met deze kaders zijn de mogelijkheden voor buitendijkse ontwikkelingen helder afgebakend. Besluitvorming over de vraag of en hoe ergens gebouwd zal worden is de verantwoordelijkheid van de bevoegde gezagsorganen.

De maximale wateroppervlakte die gemoeid is met de totale ontwikkelruimte voor grootschalige stedelijke ontwikkelingen in het Markermeer/IJmeer is 1200 ha. Dit is minder dan 2% van de totale oppervlakte van het Markermeer/IJmeer (totale oppervlakte ca. 75000 ha). Dit getal is in de tekst van het Nationaal Waterplan toegevoegd.

Ten aanzien van het plan-MER is het inderdaad zo dat in het Nationaal Waterplan voor de periode na 2015 geen besluiten worden genomen, maar ontwikkelrichtingen worden aangegeven. Dat betekent dat bij nadere besluitvorming de milieueffecten nader in kaart moeten worden gebracht inclusief alternatieven en, waar nodig op basis van de Natuurbeschermingswet, nadere passende beoordelingen moeten worden uitgevoerd.

Watercompensatie

Inspraak/advies

Insprekers 27, 66, 83, 85, 97, 139 bekritisieren de uitzondering die het kabinet biedt inzake compensatie voor het verlies aan waterbergend vermogen bij buitendijkse ontwikkeling in het IJsselmeergebied. De bergingsfunctie en de veiligheid zouden in het gedrang komen en er wordt onvoldoende gemotiveerd waarom hier kwijtschelding op zijn plaats is.

Antwoord

De watercompensatie-eis zoals deze nu door Rijkswaterstaat wordt opgelegd via de Wet beheer rijkswateren en vanaf eind 2009 via de Waterwet, blijkt in de praktijk een belemmering te vormen voor buitendijkse ontwikkelingsmogelijkheden. Om de ontwikkelingsplannen van gemeenten in het IJsselmeergebied mogelijk te maken is besloten een vrijstelling te verlenen van de eis tot watercompensatie. Uit onderzoek is gebleken dat de waterbergende functie van het IJsselmeergebied niet significant wordt beïnvloed indien de nu in het Nationaal Waterplan vastgelegde buitendijkse ontwikkelruimte voor grootschalige en kleinschalige ontwikkelingen wordt benut (zie pagina's 29 en 30 van de nota IJsselmeergebied). Bij meren kan soepeler met normen voor buitendijks bouwen worden omgegaan dan bij rivieren. Bij rivieren hebben bouwactiviteiten in het winterbed, door de opstuwing die ze veroorzaken, rechtstreeks effect op de maatgevende waterstanden. Bij meren ligt dit complexer. De veiligheidsnormen zijn daar afhankelijk van de som van drie factoren: het meerpeil, de door de wind veroorzaakte scheefstand en golfoploop. Extreem hoog water (meerpeil) hoeft dus op zich geen bedreiging te zijn, als er niet tegelijkertijd sprake is van grote windeffecten (scheefstand en golfoploop). De wind moet daarvoor lang genoeg voldoende krachtig zijn en ook waaien uit een (voor een specifieke locatie) ongunstige richting.

Buitendijks bouwen beperkt enigszins het waterbergend vermogen. Als gevolg daarvan kan het meerpeil onder extreme omstandigheden iets hoger worden. Hiermee wordt één van de drie factoren beïnvloed. Als gevolg van een hoger meerpeil wordt de scheefstand door wind minder, maar kan gelijk de golfoploop wat toenemen. Deze drie effecten zijn bij de voorgestelde vrijstelling van de compensatieplicht echter zodanig gering dat geen sprake is van een significant

effect. De eis tot compensatie van waterbergend vermogen kan daarom voor de aangegeven oppervlakten vervallen.

Buitendijkse windturbines

Inspraak/advies

Insprekers 29 en 104 bepleiten uitbreiding van de ontwikkelingsmogelijkheden voor windturbines in het IJsselmeergebied. Aan de andere kant uiten insprekers 69 en 74 bezwaren tegen meer buitendijkse windturbines in het gebied. Inspreker 108 vraagt verheldering over de planvorming en betrokkenheid van de scheepvaartbranche bij planvorming. Inspreker 146 vindt dat het Nationaal Waterplan in verband met de voorgenomen realisatie van windparken en interconnectoren concrete tracés of zoek/voorkeursgebieden aan dient te wijzen voor de aanleg van hoogspanningskabels in/door de grote wateren, met name in de Noordzee en het IJsselmeer en ter plaatse van aanlandingen voor de kust. Daarbij moet rekening worden gehouden met andere gebiedsfuncties en de aansluitmogelijkheden op de hoogspanningsnetten.

Antwoord

In het kader van het project 'Landelijke Uitwerking Windenergie' zal het kabinet voor het einde van deze kabinetsperiode een besluit nemen over het beleid voor het plaatsen voor de lange termijn van windturbines in Nederland, waaronder het IJsselmeergebied. Tot die tijd geldt het huidige beleid zoals in de Nota Ruimte is verwoord. Daarin staat dat buitendijkse windturbines kunnen worden geplaatst langs de nieuwe strakke dijken rond het IJsselmeer. Aanvullend geldt dat van geval tot geval moet worden beoordeeld of plaatsing langs de zuidkant van de Afsluitdijk en in de nabijheid van de Houtribdijk mogelijk is. Dit laatste is conform deel 3 van het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening. Voor de noordkant van de Afsluitdijk geldt een plaatsingsverbod op basis van de PKB Derde Nota Waddenzee. Overheden, belanghebbenden en maatschappelijke organisaties worden bij de planvorming in het kader van het project Landelijke Uitwerking Windenergie betrokken.

Voor het IJsselmeer is het prematuur om tracés of gebieden aan te wijzen voor de aanleg van hoogspanningskabels aangezien er geen besluitvorming over plaatsing van windturbines in het IJsselmeer is genomen, anders dan het vigerende beleid dat voorziet in de mogelijkheid van plaatsing langs nieuwe strakke dijken.

Kwaliteitsteam

Inspraak/advies

Insprekers 44 en 104 vragen naar nut, noodzaak en/of toegevoegde waarde van een kwaliteitsteam. Procedurele consequenties, criteria en de relatie met bestaande instanties die de ruimtelijke kwaliteit dienen te bewaken zijn onduidelijk. Inspreker 86 stelt dat de ruimtelijke inpassing van een project van deze omvang niet door een apart kwaliteitsteam moet worden beoordeeld maar door de bestaande Commissie van Rijksadviseurs (CRA).

Antwoord

Het rijk vindt de instelling van een kwaliteitsteam een belangrijke zaak. In het Nationaal Waterplan wordt buitendijkse ontwikkeling actief gefaciliteerd door het laten vervallen van de eis tot compensatie van de waterbergingscapaciteit. Tot op heden vormde dat een belangrijke belemmering voor de totstandkoming van diverse buitendijkse plannen. Tegelijkertijd is er de constatering dat het hier gaat om een gebied met belangrijke kernkwaliteiten die van nationaal belang zijn: natuur, cultuurhistorie en landschap. Behoud en versterking daarvan staan voorop, ook bij de ruimte die geboden wordt voor buitendijkse ontwikkelingen. Om dat te borgen en

om de lokale overheden te faciliteren bij de uitdaging om deze belangen goed te combineren, is gekozen voor de instelling van een kwaliteitsteam. Bij het project Ruimte voor de Rivier functioneert al een kwaliteitsteam. Dat wordt als goed voorbeeld gezien voor de aanpak van het IJsselmeergebied.

Het CRA heeft op 14 juli 2009 een advies uitgebracht over de instelling van een kwaliteitsteam voor het IJsselmeergebied. Het CRA adviseert om voor buitendijkse ontwikkelingen in het gehele IJsselmeergebied één kwaliteitsteam in te stellen met deskundigen uit verschillende vakgebieden. Het kabinet wil op basis van dit advies in 2010 het kwaliteitsteam instellen. Dit zal gebeuren na overleg met de betrokken provincies. Het doel is om een kwalitatief hoogwaardige uitvoering van de buitendijkse ontwikkelingen te bewerkstelligen door inschakeling van het kwaliteitsteam in een vroegtijdig stadium van planontwikkeling en door advisering over het eindbeeld van de plannen. Het kwaliteitsteam krijgt de taak om de aangekondigde handreiking ruimtelijke kwaliteit op te stellen.

Begrenzing buitendijks gebied

Inspraak/advies

Insprekers 68, 125, 150 en 133 stellen dat het gebied tussen Kampen en Genemuiden (Kampereiland, Manjeswaard en Piepertop) geen buitendijks gebied betreft. Inspreker 75 wijst er op dat het buitendijkse gebied ten zuiden van het Eemmeer te klein op de kaart is ingetekend. Al deze insprekers verzoeken om de structuurvisiekaart in het Nationaal Waterplan aan te passen.

Antwoord

Het Kampereiland ligt buiten de primaire waterkering en is altijd al buitendijks land geweest. Dit wil niet zeggen dat er geen keringen omheen liggen, het gaat hier dan om regionale keringen. In de waterwet zijn de dijkkringgebieden in Nederland opgenomen op een kaart waarop te zien is dat het Kampereiland buitendijks ligt. Het gebied ten zuiden van het Eemmeer is in het ontwerp Nationaal Waterplan inderdaad te klein ingetekend en zal worden aangepast.

Voor een exacte definiëring of een bepaald gebied binnen- of buitendijks is, verwijzen we naar figuur 2 'dijkringen' in de beleidsnota IJsselmeergebied die identiek is aan de kaart uit de Waterwet.

Plan-MER en Passende Beoordeling

Inspraak/advies

Insprekers 86, 104 en 140 stellen dat het voorbarig is ADC-criteria voor buitendijkse ontwikkelingen toe te passen.

Insprekers 97 en 139 vragen zich af of een plan-MER nodig is voor het Nationaal Waterplan.

Antwoord

In het ontwerp Nationaal Waterplan zijn over een aantal onderwerpen voor het eerst richtinggevende uitspraken gedaan. Over sommige onderwerpen zijn eerder wel uitspraken gedaan, bijvoorbeeld in de Nota Ruimte, maar niet beoordeeld in een plan-MER. Voor deze onderwerpen wordt alsnog het traject van de plan-MER doorlopen. In het verplichte plan-MER wordt onderzocht of er realistische alternatieven zijn voor die onderwerpen. Als de uitkomsten van het plan-MER niet kunnen uitsluiten dat er significante effecten kunnen optreden op Natura 2000-gebieden, dan moet er een Passende Beoordeling worden opgesteld. In die Passende Beoordeling wordt per onderwerp bepaald of er significante effecten op Natura 2000-gebieden kunnen worden uitgesloten. Indien bij de Passende Beoordeling dergelijke effecten niet kunnen worden uitgesloten, dan is het verplicht de ADC-toets te doorlopen.

Mochten de randvoorwaarden van een project zo wijzigen dat er geen sprake is van significante effecten, dan hoeft de ADC-toets niet te worden doorlopen.

Het Nationaal Waterplan geeft voor veel onderwerpen ontwikkelingsrichtingen nog geen concrete beslissingen. Daardoor het nog onzeker welke maatregelen worden genomen en daarmee welke effecten eventueel optreden. In de voortgaande besluitvorming zal dat steeds meer duidelijk worden. Dan kan ook bepaald worden of een Passende Beoordeling nodig is en of het noodzakelijk is om de ADC-toets te doorlopen. Dat kan op dit moment niet met zekerheid worden gesteld.

Lelystad

Inspraak/advies

Insprekers 21, 104 en 127 zijn bezorgd over de normen die in het Nationaal Waterplan worden gesteld voor de buitendijkse ontwikkelingen in het IJsselmeer. Het gaat zowel om de norm van 5 ha voor kleinschalige buitendijkse ontwikkelingen tot 2040 als de noodzaak rekening te houden met een maximale peilstijging van 150 centimeter tot besluitvorming daarover in 2015.

Antwoord

De gemeente Lelystad heeft in het Nationaal Waterplan 150 ha potentiële buitendijkse ontwikkelruimte gekregen die grotendeels in het Markermeer gerealiseerd kan worden en waarvoor bovendien geen watercompensatie nodig is. Een klein deel van deze 150 ha kan in het IJsselmeer worden gebruikt voor een containerterminal, zoals is aangeduid op kaart 20. Voor plannen in het IJsselmeer dient wel rekening te worden gehouden met een peilverhoging van maximaal 150 centimeter. Uiteraard dienen de plannen ook te passen binnen andere relevante regelgeving.

Kaart 20 in het Nationaal Waterplan zal verder worden verduidelijkt.

Harderwijk

Inspraak/advies

Inspreker 53 vraagt om uitleg van de betekenis van 'buitendijks' in de situatie van Harderwijk en welke status de Veluwerandmeren hebben in relatie tot deze definitie. Harderwijk verzoekt het plan Waterfront (35 ha) toegevoegde te voegen aan de drie uitzonderingen voor grootschalige buitendijkse ontwikkeling in het Nationaal Waterplan (Amsterdam, Almere en Lelystad) en de eis voor watercompensatie voor dat project te laten vervallen.

Antwoord

De Waterwet bepaalt welk gebied buitendijks is. In het ontwerp Nationaal Waterplan en in de ontwerp Beleidsnota IJsselmeergebied was dit onjuist aangegeven. In de definitieve plannen is de juiste kaart opgenomen.

Uit ruimtelijke kwaliteitsoverwegingen en vanwege de waterbergingscapaciteit is het maximum van 5 ha per gemeente aan uitbreidingsmogelijkheden in het water ook in de Veluwerandmeren van kracht. Voor de gemeente Harderwijk maakt het kabinet een uitzondering, omdat het de bestuurlijk en juridisch vergeworperde besluitvorming over Waterfront Harderwijk (oppervlakte 35 ha) ondersteunt. Bij die besluitvorming was ook het rijk betrokken. Het verlies aan waterbergend vermogen hoeft voor dit project niet te worden gecompenseerd.

Verhouding nieuwe ten opzichte van bestaande buitendijkse bebouwing

Inspraak/advies

Inspreker 44 vindt het onduidelijk welke verhouding wordt gehanteerd voor de omvang van nieuwe (5 ha) ten opzichte van (de maatvoering van) bestaande buitendijkse bebouwing zoals gesteld op pagina 38 van de ontwerp Beleidsnota IJsselmeergebied.

Antwoord

Een meer nauwkeurige bepaling van de bebouwingshoogte van nieuwe buitendijkse bebouwing is aan provincies en/of gemeenten. Het rijk volstaat hier met een globaal kader dat bedoeld is om te voorkomen dat nieuwe bouwwerken kunnen ontstaan die in hoogte veel afwijken van de omringende bebouwing.

Randvoorwaarden buitendijkse ontwikkeling

Inspraak/advies

Inspreker 75 vindt dat veiligheid en ecologie, als harde randvoorwaarden voor buitendijkse ontwikkeling, prominenter moeten worden neergezet.

Antwoord

De veiligheid is gegarandeerd. De omvang van de buitendijkse ontwikkelruimte is immers kwantitatief begrensd tot in totaal een oppervlak dat zonder significant effect op de waterstand kan worden gemist. De bescherming tegen overstromen van binnendijks gebied is daarmee niet in het geding. De bescherming tegen overstromen van bestaand en nieuw buitendijks gebied is geen verantwoordelijkheid van het rijk, maar van de initiatiefnemer zelf. Ecologie is inderdaad een randvoorwaarde. Nagenoeg het gehele IJsselmeergebied is Natura 2000-gebied. Dit betekent dat voor alle handelingen, dus ook buitendijkse ontwikkelingen, een vergunning verplicht is op grond van de Natuurbeschermingswet.

Afbakening buitendijkse ontwikkelruimte

Inspraak/advies

Inspreker 91 vraagt of jachthavens, bestaande buitendijkse plannen en herstructurering van bestaand buitendijks gebied onder de maximaal 5 ha ontwikkelruimte vallen. Indien dit (gedeeltelijk) het geval is, stelt inspreker niet te kunnen voldoen aan de eis van maximaal 5 ha buitendijkse ontwikkelingsruimte en vraagt om 20 ha.

Antwoord

Bestaand buitendijks gebied maakt van het kwantitatieve criterium van 5 ha geen onderdeel uit. Op grond van een combinatie van kwaliteitsoverwegingen en waterveiligheidsoverwegingen is de grens tot 2040 gesteld op 5 ha per gemeente. Het kabinet ziet geen reden hier voor de betreffende gemeente van af te wijken.

Hoge aanleg buitendijkse bebouwing

Inspraak/advies

Inspreker 166 wil dat onomkeerbare besluiten worden voorkomen. In het geval van het Markermeer/IJmeer dient er gezorgd te worden voor een voldoende hoge aanleg van eventuele buitendijkse bebouwing.

Antwoord

Met het besluit tot ontkoppeling van het Markermeer en IJsselmeer wordt duidelijk dat er geen sprake zal zijn van structurele peilstijging in het Markermeer/IJmeer. Er kan wel een aanpassing van het peilregime worden doorgevoerd, waarbij streefpeilen worden gehanteerd tot 30 centimeter boven het huidige zomerpeil. Bij buitendijkse ontwikkelingen moet hiermee rekening worden gehouden. Daarnaast geldt onveranderd dat bij buitendijkse ontwikkelingen ook rekening moet worden gehouden met waterstanden die sterk kunnen afwijken van de streefpeilen, als gevolg van opwaaiing of van groot wateraanbod.

Heroverweging grens kleinschaligheid

Inspraak/advies

Inspreker 5 verzoekt betrokken te worden bij de eventuele grootschalige ontwikkelingen die plaatsvinden in de nabijheid van de gemeente Waterland en verzoekt heroverweging van 15 ha als grens voor kleinschaligheid.

Antwoord

Betrokkenheid van de gemeente Waterland bij de besluitvorming over de grootschalige ontwikkeling bij Almere is vanuit het project RAAM (rijksbesluiten Amsterdam Almere Markermeer) voorzien. De grens voor kleinschaligheid is in de beleidsnota gesteld op 5 ha en niet op 15 ha.

Streefbeelden

Inspraak/advies

Verschillende insprekers maken bezwaar tegen de in het ontwerp Nationaal Waterplan opgenomen streefbeeld voor het IJsselmeergebied. Inspreker 74 maakt bezwaar tegen de ingetekende brug over het IJmeer. Insprekers 104 en 140 zijn van mening dat het streefbeeld niet consistent is met het door de regio met het rijk ontwikkelde perspectief voor Markermeer en IJmeer. Inspreker 166 wijst er op dat op pagina 161 onderzoek wordt aangekondigd naar de wateraanvoer naar West-Nederland vanuit het IJsselmeergebied terwijl op pagina 87 in het streefbeeld van zoetwatervoorziening wordt gemeld dat het IJsselmeergebied van belang is voor de wateraanvoer naar West-Nederland.

Antwoord

De streefbeelden geven de visie van het kabinet weer op het waterbeheer en hoe het met de wateropgaven om wil gaan op de lange termijn (2050-2100). Het zijn toekomstbeelden die de richting aangeven. Hoe de weg ernaartoe er precies uitziet weten we nog niet in detail, het streefbeeld is wel het richtpunt op de horizon om te bepalen of we op de goede weg zijn. Onderweg zullen nog vele lastige keuzen moeten worden gemaakt en waarschijnlijk zal er gaandeweg aanleiding zijn om het streefbeeld aan te passen. Het streefbeeld is dan ook geen blauwdruk, maar richtinggevend voor de ambities en de acties voor de periode 2009-2015. Specifiek met betrekking tot de in het IJmeer ingetekende brug geldt, dat besluitvorming daarover plaatsvindt in het kader van de RAAM brief. Naar het oordeel van het kabinet is er gegeven de hier aangeduide status van het ontwikkelingsperspectief geen inconsistentie met het perspectief voor Markermeer en IJmeer.

Afsluitdijk

Inspraak/advies

Insprekers 7, 29 en 106 wijzen op verschillende mogelijkheden die de Afsluitdijk zou kunnen bieden voor innovatie, duurzame energieopwekking, natuurontwikkeling, recreatie en mobiliteit, zoals de aanleg van een vliegveld. Daarnaast zijn de Raad voor de Wadden en inspreker 103 van mening dat er in het Nationaal Waterplan meer aandacht zou kunnen zijn voor een inrichting die de kernkwaliteiten van het IJsselmeer en de Waddenzee versterkt, waaronder een zoet-zout overgang. De Raad adviseert verder om, met het oog op de lange termijn, geen onomkeerbare maatregelen te treffen en te kiezen voor een flexibele inrichting.

Antwoord

De eindrapportage van de verkenning voor de noodzakelijke versterking van de Afsluitdijk is recent aan de Tweede kamer aangeboden (TK 27625, 139). De eindrapportage beschrijft de vier visies op de toekomst van de Afsluitdijk die marktpartijen (verenigd in vier consortia) hebben geschetst, naast twee referentiemodellen van de hand van de overheid. Natuurontwikkeling, ruimtelijke kwaliteit, recreatie, cultuurhistorie, duurzame energie en mobiliteit zijn in deze visies gekoppeld aan de verbetering van de veiligheid en het waterbeheer. Voor de vier visies en twee referentiemodellen worden nu een plan-MER en een MKBA opgemaakt, waarna een afweging kan plaatsvinden. In 2010 zal het kabinet een besluit nemen over een voorkeursvariant voor de Afsluitdijk. De aanleg van een vliegveld is niet aan de orde.

Naar aanleiding van het advies van de Raad voor de Wadden is bij de beleidskeuze over de Afsluitdijk toegevoegd dat ook rekening wordt gehouden met de bestaande kernkwaliteiten van de Waddenzee.

Compensatie-/schaderegeling

Inspraak/advies

Insprekers 68 en 100 stellen dat, met het oog op mogelijke toekomstige stijging van het IJsselmeerpeil, een volledige schade- en/of compensatieregeling ontbreekt, onder andere voor agrariërs en de grondeigenaar van de buitendijkse gronden van Kampereiland en omstreken. Beperkingen of lasten die voortvloeien uit het versterken van de strategische zoetwatervoorraad van het IJsselmeer zouden gedeeld moeten worden met alle belanghebbenden in Nederland.

Antwoord

Verwezen wordt naar het antwoord onder hoofdstuk 4.3 bij 'peilverhoging en schade'.

Landschappelijke kwaliteiten IJsselmeergebied

Inspraak/advies

Inspreker 103 wil duisternis en openheid als landschappelijke kwaliteiten toevoegen in het Nationaal Waterplan. Tevens verzoekt inspreker om de cumulatieve effecten van de voorgenomen plannen in het IJsselmeergebied op te nemen in het plan-MER en een Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) op te stellen. Ten slotte wordt verzocht om, ten behoeve van de overzichtelijkheid, de elementen van het Nationaal Waterplan die gelden als structuurvisie in een apart kader bijeen te plaatsen.

Antwoord

De kenmerken openheid en duisternis maken deel uit van de kernkwaliteiten van het IJsselmeergebied zoals aangegeven in de ontwerp beleidsnota IJsselmeergebied op pagina 19 en de gebiedsbeschrijving IJsselmeergebied op pagina 153 van het ontwerp Nationaal Waterplan.

Het plan-MER onderzoekt nog niet de cumulatieve effecten van de verschillende plannen omdat het abstractieniveau hiervoor momenteel nog te hoog is. De variaties die voor de verschillende onderwerpen nog mogelijk zijn (in ontwerp, tijd, plaats en uitvoeringswijze), zijn zo groot dat het niet zinvol is de mogelijk optredende effecten in hun samenhang te beoordelen. Een MMA is in een PlanMER nog niet aan de orde, dat gebeurt in een project-MER. Bij de verdere operationalisering zullen de nodige studies een steeds nauwkeuriger beeld kunnen geven van de te verwachten effecten van de samenhangende maatregelen. Het uitvoeren van deze vervolgstudies zal niet in alle gevallen een taak van het rijk zijn. De structuurvisie onderdelen van het Nationaal Waterplan zijn in de definitieve versie apart gemarkeerd.

Scheepvaart als kernkwaliteit IJsselmeergebied

Inspraak/advies

Inspreker 147 stelt dat scheepvaart als kernkwaliteit dient te worden opgenomen op pagina 19 van de beleidsnota IJsselmeergebied.

Antwoord

Kernkwaliteiten gaan over waarden met een landschappelijk element en niet over gebruikers. De effecten van het beschreven beleid op de scheepvaartfunctie zal in het vervolgproces worden meegenomen en op pagina 27 van de nota worden toegevoegd.

Betekenis IJsselmeer voor scheepvaart

Inspraak/advies

Inspreker 108 pleit voor meer aandacht in het Nationaal Waterplan voor de betekenis van het IJsselmeergebied voor de scheepvaart.

Antwoord

Ook de mogelijke effecten van de in het Nationaal Waterplan voorgestelde maatregelen op de scheepvaart zullen worden meegenomen in de verkenningen en onderzoeken die voor de verschillende beleidsopgaven in het gebied worden gestart.

Betekenis IJsselmeer voor kanovaart

Inspraak/advies

Inspreker 111 geeft in zijn reactie een schets van de betekenis van het IJsselmeergebied voor het kanovaren en vraagt onder meer aandacht voor de bereikbaarheid en toegankelijkheid van de oevers.

Antwoord

Op pagina 14 van de Beleidsnota IJsselmeergebied is een kleine aanpassing doorgevoerd om het kanovaren als vorm van kleine waterrecreatie te benoemen.

Garantie inname zoetwater IJsselmeer

Inspraak/advies

Inspreker 31 vraagt om de garantie van de inname van zoet water bij het IJsselmeer voor de drinkwaterfunctie van Noord- en West-Nederland. Voorts verzoekt de inspreker aan het Markermeer de drinkwaterfunctie toe te kennen.

Antwoord

Het kabinet zet in op versterking van de strategische zoetwaterfunctie van het IJsselmeer. Daarmee is de garantie voor de inname van zoet water gegeven. Het toekennen van de drinkwaterfunctie aan het Markermeer is een taak van de provincie. De ruimtelijke reservering van het Markermeer voor de drinkwatervoorziening zoals deze is neergelegd in de Nota Ruimte blijft gehandhaafd.

IJsselmeer als zoetwatervoorraad Zuidwestelijke Delta

Inspraak/advies

Inspreker 15 vindt het IJsselmeer niet geschikt als zoetwatervoorraad voor de Zuidwestelijke Delta.

Antwoord

In de landelijke verkenning zoetwatervoorziening zal de zoetwatervoorziening van de Zuidwestelijke Delta nader onderzocht worden.

Tijdstip aanwijzing Natura 2000-gebieden

Inspraak/advies

Inspreker 104 stelt dat de meren van het IJsselmeergebied al in 2000 waren aangewezen als Natura 2000-gebied en niet pas in 2010 zoals staat geschreven in het Nationaal Waterplan op pagina 159.

Antwoord

Het klopt dat de meren van het IJsselmeergebied al in 2000 waren aangewezen als Natura 2000-gebied. De tekst in het Nationaal Waterplan is hierop aangepast.

Natura 2000-gebied

Inspraak/advies

Inspreker 78 verzoekt nauwkeurig aan te geven dat niet het gehele IJsselmeergebied Natura 2000-gebied is.

Antwoord

Op pagina 154 van het Nationaal Waterplan is een kleine aanpassing gedaan om aan te geven dat niet het gehele IJsselmeergebied Natura 2000 gebied is.

Ecologische schaa sprong via seizoensvolgend peilbeheer

Inspraak/advies

Inspreker 114 stelt dat de gewenste ecologische schaa sprong in het Markermeer/IJmeer alleen gerealiseerd kan worden als er wordt overgegaan tot seizoensvolgend peilbeheer. De inspreker vraagt of eventuele buitendijks aan te leggen moerassen en vooroevers ook onder de 5 ha regel voor buitendijkse ontwikkelingen vallen.

Antwoord

Voor een ideale ecologische ontwikkeling in het Markermeer/IJmeer is een seizoensvolgend peilbeheer van belang. Voor de korte termijn kiest het kabinet voor een flexibel peilbeheer zodat aan de toenemende zoetwatervraag kan worden voldaan en daar waar mogelijk ook de ecologische versterking wordt gediend. Als op termijn de voor het Markermeer/IJmeer gewenste ecologische investeringen zijn gedaan en de zoetwatervoorraad geborgd is kan er mogelijk worden overgegaan op een natuurlijker peilbeheer ten behoeve van verdere ecologische versterking. Het voor de toekomst gewenste peil voor het Markermeer is momenteel onderwerp van studie. Verwacht wordt dat in 2013 een peilbesluit zal worden genomen. De 5 ha regel richt zich op de realisatie van buitendijkse bebouwing. Natuurontwikkeling maakt geen deel uit van deze 5 ha.

Voorkomen overlast IJsselmeerpeil

Inspraak/advies

Inspreker 44 vindt het onduidelijk aan welke maatregelen gedacht moet worden om bestaande buitendijkse gebieden te vrijwaren van overlast door hoge peilstanden in het IJsselmeer.

Antwoord

Dit is ook nog onduidelijk, maar zal onderdeel uitmaken van het onderzoek naar de peilstijging van het IJsselmeer. Dit onderzoek wordt de komende jaren uitgevoerd in overleg met de regionale en lokale partijen.

Kwantitatieve studie IJmeerboezem

Inspraak/advies

Inspreker 114 is het oneens met het uit beeld verdwijnen van eventuele extra compartimenten in het Markermeer/IJmeer en verzoekt een kwantitatieve studie naar een IJmeerboezem op te nemen.

Antwoord

Uit een kwalitatieve analyse is gebleken dat de compartimentering duidelijke voordelen heeft voor de (recreatie) scheepvaart en een beperkt effect op de veiligheid. Voor natuur en waterkwaliteit wordt netto een negatief effect verwacht en voor de zoetwatervoorziening maakt de compartimentering geen verschil. Er zijn hiermee onvoldoende argumenten om een diepgaande studie naar de wenselijkheid van deze ingrijpende maatregel uit te voeren.

Zuidelijke randmeren

Inspraak/advies

Inspreker 99 verzoekt de in de 'Ontwikkelingsvisie zuidelijke randmeren 2030' genoemde potenties van dat gebied in het Nationaal Waterplan te vervlechten.

Antwoord

De Ontwikkelingsvisie zuidelijke randmeren laat zien dat integrale inrichting mogelijk is rekening houdend met ecologie, veiligheid en ruimtelijke kwaliteit. Bij de verdere uitwerking van de ontwikkelingsvisie moeten de in het Nationaal Waterplan gestelde kaders in acht worden genomen. In het streefbeeld zijn de zuidelijke randmeren toegevoegd.

Hoogwatergeul Kampen

Inspraak/advies

Inspreker 142 verzet zich tegen de komst van een hoogwatergeul bij Kampen en het daaraan verbonden integrale gebiedsontwikkelingsproject.

Antwoord

Het project IJsseldelta Zuid valt onder verantwoordelijkheid van de provincie Overijssel. De projectorganisatie Ruimte voor de Rivier dient in de plannen voor IJsseldelta Zuid rekening te houden met een peilstijging op lange termijn van maximaal 1,5 meter op het IJsselmeer in 2100.

Almere Pampus

Inspraak/advies

Inspreker 86 stelt dat met dit Nationaal Waterplan een eventueel buitendijks Almere Pampus niet als buitendijks gebied wordt aangewezen.

Antwoord

Alle gebieden die buiten primaire waterkeringen zijn gelegen, zijn buitendijks gebied. Het Nationaal Waterplan verandert niets aan die status. Het plan Almere Pampus omvat zowel binnen- als buitendijkse ontwikkelingsperspectieven. Wat binnendijks ligt en wat buitendijks ligt wordt bepaald door de ligging van de huidige waterkering, zoals vastgelegd in de Waterwet.

Analyse en alternatieven maatregelen

Inspraak/advies

Inspreker 42 geeft een uitgebreide analyse van de in het ontwerp Nationaal Waterplan beschreven maatregelen en draagt alternatieve oplossingen aan voor de (toekomstige) uitdagingen voor het Nederlandse waterbeheer.

Antwoord

In de onderzoeken en brede verkenningen die worden gestart ten behoeve van de verschillende beleidsdoelstellingen zullen de aangedragen alternatieven worden meegenomen.

Ambtshalve wijzigingen

Afsluitdijk

In nauwe samenwerking met de regio en de markt is een marktverkenning gedaan naar de mogelijkheden meerwaarde te creëren bij het aanpakken van de Afsluitdijk. De resultaten zijn aangeboden aan de Tweede Kamer (brief aan de Tweede Kamer TK 27625, 139). In de brief is aangegeven dat de multifunctionele inrichting van de Afsluitdijk verder wordt vormgegeven in de voorbereiding van een voorkeursbeslissing. De tekst onder 'realisatie' is aangepast.

Met de aanbieding van de genoemde marktverkenning aan de Tweede Kamer is tevens aangegeven dat de besluitvorming verder vormgegeven wordt middels de MIRT-systematiek. Daarbij wordt toegewerkt naar het nemen van een voorkeursbeslissing in 2010. De voorkeursbeslissing zal daarbij in de vorm van een structuurvisie opgesteld worden. Dit is verwerkt bij 'ruimtelijke aspecten'.

Afwegingskader buitendijkse ontwikkelingen IJsselmeer

Het afwegingskader buitendijkse ontwikkelingen IJsselmeergebied in relatie tot maatvoering beschermingszones staat als actie weergegeven op pagina 164 van het

ontwerp Nationaal Waterplan met een deadline van 2009. Ontwikkelingen op het gebied van de nieuwe principenormen voor veiligheid hebben geleid tot de conclusie dat het gewenste afwegingskader afhankelijk is van deze nieuw te formuleren veiligheidsnormen. Om die reden is deze actie uitgesteld naar 2012.

Uitwerking inventarisatie knelpunten en herijking beleid buitendijkse waterveiligheid voor IJsselmeergebied

In 2009 is een brede inventarisatie uitgevoerd naar de knelpunten en herijking van beleid voor buitendijkse waterveiligheid. Hierin is het IJsselmeergebied meegenomen. De resultaten uit deze inventarisatie zijn verwerkt in hoofdstuk 4.1 Waterveiligheid van het Nationaal Waterplan.

RAAM-brief (Rijksbesluiten Amsterdam – Almere – Markermeer)

Onder paragraaf 'realisatie' zijn teksten toegevoegd over de zogenaamde RAAM-brief, die op 6 november 2009 in het kabinet is vastgesteld. Deze brief is een uitkomst van de integrale verkenning naar de gebiedsontwikkeling in de regio Amsterdam-Almere. In de RAAM-brief kiest het kabinet een koers die enerzijds een voortvarende start en anderzijds zorgvuldige, gefaseerde besluitvorming over de lange termijn (2030) mogelijk maakt. Voor een verdere uitwerking hiervan wordt in het Nationaal Waterplan rechtstreeks naar de brief verwezen inclusief de planning die daarin is opgenomen.

Hoofdstuk 5.4 Zuidwestelijke Delta

Volkerak-Zoommeer

Inspraak/advies

Veel reacties van insprekers hebben betrekking op het voornemen om uiterlijk in 2015 zout water toe te laten in het Volkerak-Zoommeer.

Insprekers 82, 88, 105, 143 en 167 onderschrijven dat dit de enige maatregel is die snel en duurzaam soelaas biedt voor de aanwezige blauwalgproblemen. Insprekers zien een zout Volkerak-Zoommeer, gezien de ligging van dit water in de Zuidwestelijke Delta, als een cruciale eerste stap naar het herstel van estuariene dynamiek.

Insprekers wijzen ook op het belang van een integrale benadering voor de langere termijn waarbij maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit in het Volkerak-Zoommeer inclusief de bijbehorende zoetwatervoorzieningen worden gerelateerd aan de maatregelen van Ruimte voor de Rivier, de zandhonger van de Oosterschelde, zuurstofloosheid en stankoverlast in de Grevelingen en een verdergaand herstel van estuariene of natuurlijke dynamiek in de Zuidwestelijke Delta als geheel.

Inspreker 35 vindt dat er eerst fundamenteel duidelijkheid moet worden geboden over de richting voor de langere termijn alvorens een besluit wordt genomen tot verzilting van het Volkerak-Zoommeer.

Insprekers 82, 88 en 105 zijn van mening dat bij een zout Volkerak-Zoommeer het zoutlek over de Volkeraksluizen naar het Haringvliet-Hollandsch Diep moet worden geminimaliseerd. Vóórdat besloten wordt om het Volkerak-Zoommeer te verzilten moeten voorgenomen maatregelen om het zoutlek te minimaliseren eerst in een praktijkproef worden uitgetest. Dit vanwege de ingrijpende gevolgen van een zoutlek voor de zoetwatervoorziening van de Zuid-Hollandse Eilanden en het Westland.

Inspreker 33 vreest dat er te weinig getijdenwerking zal zijn om zoet en zout water voldoende te mengen en verzoekt daarom de effecten van het toelaten van zout water goed te onderzoeken.

Inspreker 163 is van mening dat waterberging in het Volkerak-Zoommeer negatieve effecten heeft voor het milieu. Deze moeten worden voorkomen.

Inspreker 147 geeft aan dat vanuit het oogpunt van de scheepvaart de Volkeraksluizen kunnen worden verwijderd of semipermanent kunnen worden opengezet. Als de sluizen gehandhaafd moeten worden, stelt inspreker dat op termijn de bouw van een vierde kolk onvermijdelijk is.

Insprekers 15, 57, 88, 105 en 166 benadrukken dat eerst gelijkwaardige alternatieve zoetwatervoorzieningen moeten zijn geregeld vóórdat zout water uit de Oosterschelde in het Volkerak-Zoommeer kan worden toegelaten. Zij wijzen erop dat dit in het ontwerp Nationaal Waterplan reeds een belangrijk uitgangspunt is.

Inspreker 34 wil dat er ook alternatieve zoetwatervoorziening voor de natuur wordt gevonden. Inspreker 31 wil een robuuste scheiding van zoet en zout water zodat de inname van zoet water in de Biesbosch voor drinkwaterbereiding gegarandeerd is.

Inspreker 80 stelt dat alternatieve zoetwatervoorziening moet worden aangevuld met glastuinbouw en vindt dat het economisch belang van de Greenport Westland zwaar moet worden meegewogen bij de besluitvorming.

Insprekers 15, 57, 82, 88, 105, 130 en 168 stellen dat kosten voor alternatieve zoetwatervoorzieningen, bijvoorbeeld door middel van beprijzen, niet uitsluitend aan de regio of gebruikers van zoet water kunnen worden toegerekend. Zij zijn van mening dat de kosten voor maatregelen waarvoor het rijk het initiatief neemt allereerst voor rekening van het rijk zijn.

Inspreker 15 is van mening dat vanwege de zoetwatervoorziening het van belang is om duidelijker onderscheid te maken tussen actieve verzilting (verzilting door

actieve ingrepen in het watersysteem) en passieve verzilting (de verzilting die optreedt door een toename van zoute kwel als gevolg van klimaatverandering en bodemdaling). Insprekers 15, 31 en 168 vinden dat er in het Nationaal Waterplan meer aandacht zou moeten zijn voor het tegengaan van verzilting in het hoofdwatersysteem, zodat de Biesbosch zoet blijft ten behoeve van drinkwatervoorziening en de zoetwatervoorraad in de Zuidwestelijke Delta wordt uitgebreid. Voor de zoetwatervoorziening van de Zuidwestelijke Delta is volgens insprekers 15, 82, 88 en 105 altijd aanvoer vanuit het hoofdwatersysteem naar het regionale watersysteem nodig. Daarvoor is afstemming met de landelijke verdeling van zoet water noodzakelijk. Dit betekent volgens hen ook dat de verantwoordelijkheid van het rijk zich tot het regionale watersysteem dient uit te strekken.

Volgens insprekers 15 en 166 betekent toelaten van zout water tot het Volkerak-Zoommeer ook dat de KRW-doelen moeten worden aangepast.

Inspreker 88 bepleit aandacht voor een aparte aanpak van het Zoommeer.

Inspreker 8 doet de suggestie om ook de Grevelingen te gebruiken voor waterberging, omdat dit de problemen voor het Volkerak-Zoommeer verkleint.

Antwoord

Het rijk is van mening dat verzouten van het Volkerak-Zoommeer de enige effectieve maatregel is om de blauwalgplagen te bestrijden. Veel insprekers bevestigen dat beeld. Hierbij is inderdaad een integrale benadering noodzakelijk waarbij maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit in het Volkerak-Zoommeer in samenhang worden gezien met maatregelen voor Ruimte voor de Rivier, Haringvliet (kier), de zandhonger van de Oosterschelde, zuurstofloosheid en stankoverlast in de Grevelingen en een verdergaand herstel van estuariene of natuurlijke dynamiek in de Zuidwestelijke Delta als geheel. Bij deze integrale benadering zal ook worden beoordeeld of het voordelen biedt om naast het Volkerak-Zoommeer ook de Grevelingen te gebruiken voor waterberging.

Het beleid zoals verwoord in het ontwerp Nationaal Waterplan is voorbereid door de Stuurgroep Zuidwestelijke Delta waarin alle betrokken regionale partijen samenwerken. De Stuurgroep heeft met het oog op de besluitvorming over het Volkerak-Zoommeer medio 2009 een advies uitgebracht over de zoetwatervoorziening van de Zuidwestelijke Delta. Dit vanwege het grote belang van de zoetwatervoorziening voor de verschillende functies in de regio inclusief de glastuinbouw in het Westland en de zoetwaterinname in de Biesbosch. In het advies wordt aangegeven dat bij een zout Volkerak-Zoommeer het zoutlek over de Volkeraksluizen naar het Haringvliet-Hollandsch Diep zo minimaal mogelijk moet zijn en dat het wenselijk is een pilot hiervoor uit te voeren. Het rijk onderschrijft dit advies. Om deze reden is besloten met een praktijkproef te onderzoeken of met innovatieve maatregelen het zoutlek afdoende kan worden teruggedrongen. De innovatieve aanpak maakt het aanleggen van dure zoetwatervoerende kanalen en pijpen naar verwachting overbodig en verlaagt daarmee de kosten voor alternatieve zoetwatervoorzieningen in het Zuid-Hollandse deel van de Zuidwestelijke Delta. De verwachting is dat de resultaten van de praktijkproef medio 2011 beschikbaar zullen zijn. Tevens worden in die periode de volgende zaken nader uitgewerkt:

- Een analyse van de financiële verantwoordelijkheden van overheden en zoetwatergebruikers in de vorm van 'joint fact finding', hetgeen nodig is om te kunnen beoordelen welke verantwoordelijkheden de partijen hebben en of het haalbaar is zoetwatervoorraden in de regio te vergroten.
- Een nadere analyse of voorgestelde maatregelen klimaatbestendig zijn waarbij ook effecten voor natuur en de relatie met de landelijke zoetwaterverdeling moet worden afgewogen.
- Een onderzoek of in het kader van mogelijke maatregelen in het Rijnmondgebied de zouttong verder kan worden teruggedrongen en/of de

hoeveelheid zoet water kan worden verminderd die nodig is om het zout door Rijnmond terug naar zee te spoelen.

De Stuurgroep Zuidwestelijke Delta voert de regie over de uitwerking en zal intensief afstemmen met belanghebbenden zoals bovengenoemde insprekers. Bij de uitwerking wordt verder aandacht besteed aan het onderscheid tussen autonome verzilting door toename van zoute kwel als gevolg van klimaatverandering en bodemdaling, en actieve verzilting door overheidsingrepen en de betekenis daarvan voor de zoetwatervoorziening.

Het rijk neemt het definitieve besluit over het zout maken van het Volkerak-Zoommeer uiterlijk in 2012 na afronding van de zoutlekproef en bovenstaande activiteiten. Dan is er nog voldoende tijd om voor 2015 de benodigde maatregelen te treffen. Bovendien worden de verschillende planstudies qua besluitvorming en uitvoering beter met elkaar in overeenstemming gebracht. Hierdoor kan in 2012 integrale besluitvorming plaatsvinden, waarbij fysiek-ruimtelijke en financiële aspecten beter kunnen worden afgewogen in relatie tot het realiseren van het herstel van estuariene dynamiek op de langere termijn. Dan kan ook de vraag worden beantwoord of een aparte aanpak voor het Zoommeer, los van het Krammer-Volkerak, functioneel is.

Het kabinet houdt dus vast aan de ambitie om uiterlijk in 2015 zout water tot het Volkerak-Zoommeer toe te laten vanuit de Oosterschelde, waarbij eveneens een beperkte mate van getij wordt gerealiseerd. Uitgangspunt is en blijft ook, dat het zout water pas tot het Volkerak-Zoommeer wordt toegelaten als voor de Zuidwestelijke Delta duurzame en klimaatbestendige alternatieven voor de zoetwatervoorziening zijn geoperationaliseerd.

In het ontwerp Nationaal Waterplan is aangegeven dat, als zout water tot het Volkerak-Zoommeer wordt toegelaten, de KRW-doelen in overleg met de regio in 2015 in het 2^e stroomgebiedbeheerplan moeten worden aangepast. De Kaderrichtlijn Water maakt het mogelijk om bij gewijzigde omstandigheden doelen aan te passen. Een voorgenomen verzilting in 2015 levert dus geen spanning op met het 2^e stroomgebiedbeheerplan dat in 2015 moet worden vastgesteld.

De Volkeraksluizen zullen in de toekomst gehandhaafd blijven, vanwege zoetwaterbelangen en het bergen van rivierwater in het Volkerak-Zoommeer. De startbeslissing voor een nieuwe MIRT-verkenning naar de capaciteit van de Volkeraksluizen voor de scheepvaart is in voorbereiding.

Op basis van de inspraakreacties is de tekst van het Nationaal Waterplan op bovengenoemde onderdelen aangepast. De voorgestelde integrale besluitvorming is overgenomen en in het Nationaal Waterplan wordt een pilot aangekondigd om zoutlek te voorkomen.

Samenwerking Zuidwestelijke Delta

Inspraak/advies

Insprekers 82, 88 en 105 geven in een gezamenlijke inspraakreactie, die als bijlage is toegevoegd bij hun individuele reacties, aan dat zij graag bereid zijn om de regie te voeren bij de uitvoering van regionale processen en maatregelen ten behoeve van het Nationale Deltaprogramma en dat ze hiertoe een brug willen vormen met het rijk. Insprekers adviseren om gebruik te maken van de ervaringen die thans met de Stuurgroep Zuidwestelijke Delta worden opgedaan en stellen dat dit garant kan staan voor een effectieve bestuurlijke inbedding van het proces in de Zuidwestelijke Delta. Insprekers geven aan dat een belangrijk doel voor hen is een transitie naar

een 'economisch vitale, ecologisch veerkrachtige, klimaatbestendige en veilige Zuidwestelijke Delta'.

Antwoord

Mede als uitvoering van het amendement van Koppejan en Roefs (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 200 XII, nr. 22) is er voor de Zuidwestelijke Delta een interbestuurlijk Programmabureau Zuidwestelijke Delta ingesteld onder aansturing van de stuurgroep Zuidwestelijke Delta. In de stuurgroep en het programmabureau werken de provincies en waterschappen uit Zuid-Holland (zuid), Zeeland en Noord-Brabant (west) samen met het rijk. Wat het rijk betreft wordt deze samenwerking gecontinueerd.

Grevelingen

Inspraak/advies

Insprekers 82, 88 en 105 zijn van mening dat gestart kan worden met de planstudie voor de Grevelingen. Inspreker 88 geeft ook aan dat een planstudie gestart kan worden naar het doorlaatmiddel in de Brouwersdam voor waterkwaliteit en getijdenenergie.

Inspreker 167 wil de plannen voor het herstel van het getij gezamenlijk oppakken en stelt dat dit ook een impuls geeft aan het daadwerkelijk in de praktijk brengen van multifunctionele gebiedsontwikkeling. Inspreker vraagt in te gaan op het regioaanbod dat inmiddels gereed is.

Inspreker 11 wil in de Grevelingen een goed bevaarbare hoofdgeul en minimum waterpeil in het belang van de watersport. Inspreker 74 bepleit het herstel van een verbinding van de Grevelingen met de zee ten behoeve van de recreatievaart.

Inspreker 69 vraagt aandacht voor de effecten van mogelijke getijslagen voor jachthavens met niet-drijvende voorzieningen.

Antwoord

Mede op basis van het regioaanbod is inmiddels besloten voor de Grevelingen een verlengde MIRT-verkenning uit te voeren waarin ook het herstel van een verbinding met zee, een getijdencentrale, waterberging en toeristisch recreatieve ontwikkeling in ogenschouw zal worden genomen. Deze MIRT-verkenning wordt afgestemd met de planstudies voor waterberging Volkerak-Zoommeer in het kader van Ruimte voor de Rivier en de planstudie waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer (blauwalgen). Naar aanleiding van deze planstudies zal een besluit worden genomen over het waterpeil van deze gebieden. Bij de verlengde MIRT-verkenning voor de Grevelingen zal ook worden afgewogen of de voorgenomen inwerkingstelling van de Flakkeese Spuisluis nog van toegevoegde waarde is. De start van de uitvoering van deze inwerkingstelling zal daarom worden uitgesteld tot deze heroverweging uiterlijk 2012 is uitgevoerd. Bij deze verkenning zullen ook de effecten van mogelijke getijslagen voor jachthavens met niet-drijvende voorzieningen worden betrokken. In het definitieve Nationaal Waterplan is de verlengde MIRT-verkenning vermeld en is de tekst ten aanzien van de Flakkeese Spuisluis aangepast.

Haringvliet

Inspraak/advies

Inspreker 167 geeft aan dat er meer zicht moet komen op uitvoering van compenserende maatregelen teneinde de realisatie van de kier in de Haringvlietssluisen in 2010 mogelijk te maken en pleit voor verdergaande opening op termijn.

Antwoord

De provincie Zuid-Holland en Rijkswaterstaat werken momenteel aan de uitvoering van compenserende maatregelen. In 2015 zal door middel van een evaluatie worden beoordeeld of een verdergaande opening mogelijk is.

Oosterschelde

Inspraak/advies

Inspreker 46 verzoekt ook oplossingen te onderzoeken die meer dynamiek in de Oosterschelde toelaten, zodat de zandhongerproblematiek wordt opgelost. Tegelijkertijd moet de mogelijkheid behouden blijven de Oosterschelde af te sluiten. Inspreker 167 adviseert in de aangekondigde verkenning zandhonger praktijkmaatregelen mee te nemen. Inspreker doet het aanbod medewerking te verlenen aan een project in de Voordelta.

Antwoord

In 2013 komen resultaten beschikbaar van een verkenning en van veldproeven of met zandsuppleties en innovatieve erosiebestrijdende maatregelen zandhonger kan worden tegengegaan. Dit voorziet dus al in de door de insprekers gewenste aanpak. De verdere uitvoering zal met belanghebbenden worden besproken.

Waterveiligheid

Inspraak/advies

Insprekers 51 en 88 vragen aandacht voor de hoogte van de waterkeringen en de benodigde ruimtelijke reserveringen voor de Oosterscheldedijken. Inspreker 60 pleit voor grensoverschrijdend beheer van de Schelde om overstromingen te voorkomen. Inspreker 157 maakt zich zorgen over een toenemend overstromingsgevaar in de Westerschelde.

Inspreker 148 pleit voor meer natuurlijke dynamiek om de veiligheid betaalbaar te houden.

Antwoord

Bij 4.1 Waterveiligheid is in deze Nota van Antwoord reeds aangegeven dat het normenstelsel voor waterveiligheid in 2011 geactualiseerd zal worden. Daaruit moet blijken welke geactualiseerde normhoogte dit precies oplevert voor de verschillende dijkkringen in Nederland. Dit proces wordt gedaan in nauwe samenwerking met alle betrokken partijen. Dit geldt dus ook voor de Oosterschelde en de Westerschelde, waarbij de waterschappen en Rijkswaterstaat ook de internationale aspecten zullen inbrengen. Daarnaast wordt in het kader van Ruimte voor de Rivier en de waterberging op het Volkerak-Zoommeer specifiek onderzocht wat dit betekent voor de hoogte van dijken.

In het kader van het Deltaprogramma zal bij de uitwerking van het deelprogramma Zuidwestelijke Delta verder worden afgewogen hoe veiligheid en natuurlijke dynamiek kunnen worden gecombineerd.

Ambtshalve wijzigingen

Zoetwaterbehoefte landbouw

In het ontwerp Nationaal Waterplan is in de paragraaf 'analyse' de volgende zin opgenomen: "In het Volkerak-Zoommeer is in de zomer en het najaar sprake van een explosieve groei en sterfte van blauwalgen, met daardoor stankoverlast, vis- en vogelsterfte en zwemverboden. Juist in die perioden is de zoetwaterbehoefte van de landbouw het grootst en wil de recreant schoon en gezond water, maar is het water van slechte kwaliteit." Het eerste deel van de laatste zin is niet geheel juist en daarom geschrapt. Er zijn namelijk ook jaren geweest waarin de waterbehoefte in het voorjaar het grootst was. Wel ondervindt de land- en tuinbouw ook hinder van blauwalgen. Daarom is de volgende zin toegevoegd: "Jaarlijks moet door blauwalgen de inlaat van zoet water ten behoeve van de landbouw in landbouwpolders gestaakt worden."

Scheepvaart

Uit de actietabel zijn twee acties die betrekking hebben op scheepvaart verwijderd. Over de voortgang van deze acties zal, net zoals dat voor andere projecten gebeurt, in MIRT-kader wordt gerapporteerd.

Hoofdstuk 5.5 Randstad

Blauw-groene gebiedsontwikkeling Groene Hart

Inspraak/advies

Insprekers 74, 88, 105, 166 en 167 steunen de ontwikkelingen in het Groene Hart. Insprekers 74 en 88 benadrukken de kansen voor recreatief gebruik. Zij gaan in op de kansen van een groene en blauwe dooradering van het Groene Hart voor het (recreatieve) gebruik van water. Aangegeven wordt dat er een structureel tekort aan recreatieruimte is en het Groene Hart onvoldoende benut wordt als recreatiegebied. Men ziet kansen om dit tekort op te lossen door blauw-groene gebiedsontwikkeling en multifunctioneel ruimtegebruik waaronder watersportmogelijkheden. Meer concreet wordt dit beschreven als het realiseren van een nieuw merengebied in het Groene Hart in diepe droogmakerijen.

Antwoord

Het rijk wenst de blauw-groene kwaliteiten van de veenweidegebieden te behouden en te ontwikkelen met een duurzaam perspectief voor de landbouw, als belangrijke drager van het landschap. Vernatting is een belangrijk middel om het waterbeheer te verbeteren en bodemdaling te remmen. Vernatting biedt kansen voor verschillende vormen van watergebonden recreatie en dus voor betere benutting van de recreatieve potenties van het Groene Hart. Gerichte uitbreiding van de in het Groene Hart aanwezige merengebieden ten behoeve van de watersport is niet voorzien omdat dit een grote aanslag zou zijn op de huidige kwaliteit en functie van het gebied en op de mogelijkheden voor extensieve recreatie.

Instrumentatie beleid Randstad

Inspraak/advies

Verskillende reacties hebben betrekking op de instrumentatie van het ingezette beleid. Dit betreft met name de financiering (105, 166), maar er wordt ook gesproken over de uitwerking van een expliciete realisatiestrategie in relatie tot de beperkte mogelijkheden die de middelen en instrumenten vanuit het plattelandsbeleid bieden en eenzijdig agrarische gekleurde gebiedsprocessen (167). Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan dat voor de Randstad geen specifieke doelen of beleidskeuzes verwoord zijn. Gegeven de hoge kosten van aanpassing van waterinfrastructuur, de inflexibiliteit en de schaarse ruimte, is het onduidelijk hoe de ontwikkeling naar een duurzaam en klimaatbestendig waterbeheer in de Randstad ingevuld gaat worden.

Antwoord

Het kabinet heeft in 2007 € 35 miljoen uit de algemene middelen toegekend voor Versnellingsprojecten in het westelijk veenweidegebied. Uit het budget voor de Nota Ruimte heeft het kabinet recent € 113 miljoen toegekend voor de Westelijke Veenweiden. Dit is ook in de tekst van het Nationaal Waterplan toegevoegd. Het grootste deel van deze gebieden ligt in het Groene Hart. Daarnaast zijn er ook gelden vanuit onder meer het ILG beschikbaar voor maatregelen in het Groene Hart. Een overzicht is opgenomen bij de begroting van het ministerie van LNV. Het hoofdstuk Randstad geeft met name aandacht aan het specifieke beleid voor het Groene Hart. Dat beleid is in het Nationaal Waterplan beperkt tot de hoofdlijnen en wateraspecten. Over de klimaatbestendigheid van de Randstad heeft het kabinet zijn beleid verwoord in de structuurvisie Randstad 2040, waarin zowel beleidskeuzes en acties voor een klimaatbestendige inrichting van het stedelijk gebied en ook het landelijk gebied tot een groenblauwe delta worden beschreven. Het beleid voor het

Groene Hart is ook uitgewerkt in de Groene Hartbrief die de minister van LNV als de coördinerend minister heeft verzonden en in de Voorloper Groene Hart door de drie samenwerkende provincies. Hier worden aanzienlijke rijksmiddelen ingezet. Het overige specifieke beleid is weergegeven in de hoofdstukken over Stedelijk gebied, het IJsselmeergebied en Rivieren.

Haalbaarheid maatregelen veenweidegebied

Inspraak/advies

Inspreker 166 zet vraagtekens bij de haalbaarheid van de beschreven oplossingen. Opgemerkt wordt dat binnen het huidige grondgebruik aangepast peilbeheer alleen ontoereikend is om de beoogde transitie in het veenweidegebied te bewerkstelligen. Functieverandering is nodig met bijbehorend instrumentarium (innovatie, subsidieregeling). Deze inspreker plaatst ook vraagtekens bij de haalbaarheid van het vergroten van de peilvakken en bij ambities die uit het streefbeeld voortvloeien waaronder het loskoppelen van laaggelegen polders ten behoeve van de zoetwatervoorziening en verziltingsbestrijding en van regionale waterberging voor seizoensopslag.

Antwoord

Uitgangspunt voor de oplossing van problemen in het watersysteem is steeds dat regionaal wordt gekeken wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn. In gebiedsprocessen onder regie van de provincies moet een balans worden gevonden tussen de verschillende belangen, waarbij de decentrale overheden rekening houden met de praktische mogelijkheden, het draagvlak en de beschikbare middelen. Afhankelijk van de lokale omstandigheden kunnen in het eindbeeld zowel de huidige functie (vaak intensieve landbouw), aangepaste landbouw als natuur en recreatie een rol krijgen. De in het streefbeeld genoemde oplossingen moeten dan ook niet worden gezien als blauwdruk. Wij achten het ontwerp Nationaal Waterplan op dit punt niet overdreven optimistisch. Grotere ingrepen in het watersysteem zijn met name denkbaar in samenhang met herstructurering of gebiedsontwikkeling. Het is daarom van groot belang dat de waterschappen nauw betrokken worden bij dergelijke processen.

Ten aanzien van de beschikbaarheid van instrumenten wordt opgemerkt dat er gelden voor innovatie en voor ontwikkeling van gebieden beschikbaar zijn.

Veiligheid

Inspraak/advies

Inspreker 75 geeft aan dat, sinds de vaststelling van de veiligheidsnormen een aantal jaren geleden, in dijkkring 44 de bevolking en de economische waarden enorm zijn toegenomen (onder andere in Utrecht en Houten). Deze dijkkring heeft daardoor nu een relatief lage veiligheidsnorm in relatie tot de te beschermen waarden. Bezwaar wordt gemaakt tegen de zin op pagina 177 van het ontwerp Nationaal Waterplan die bij nauwkeurige lezing impliceert dat Utrecht geen deel uitmaakt van de Randstad. Dezelfde inspreker verzoekt om de betrokkenen bij de 'Vervolgstudie waterveiligheid Centraal Holland VenW' expliciet te benoemen.

Antwoord

De constatering over dijkkring 44 is terecht en wordt overgenomen in de analyse. De ontwikkeling van nieuwe normen voor de overstromingskans per dijkkringgebied is al geagendeerd in het Nationaal Waterplan.

De zin op pagina 177 van het ontwerp is aangepast. De vervolgstudie waterveiligheid Centraal Holland wordt uitgevoerd door het ministerie van Verkeer en Waterstaat, provincies en waterschappen in 2011 en dat is nu ook zo aangegeven in het Nationaal Waterplan.

Wateroverlast

Inspraak/advies

Inspreker 133 geeft aan dat langer vasthouden van water een onderdeel vormt van de strategie om wateroverlast te voorkomen. Inspreker is bezorgd dat een door peilverhoging voller watersysteem tijdens een heftige zomerbui minder water op zal kunnen nemen en dat daardoor de kans op inundatie en daarmee gepaard gaande schade toeneemt. Inspreker vraagt ook naar de schadevergoeding voor het geval schade optreedt als gevolg van inundatie.

Antwoord

Bij het inrichten, het vaststellen van peilbesluiten en het dagelijkse beheer en onderhoud van het watersysteem wordt veel aandacht gegeven aan het voorkomen van inundaties. Een voorbeeld van dat laatste is het voorbereiden bij voorziene buien, waardoor er tijdelijk meer ruimte in het watersysteem is. Het peilbesluit en het GGOR zijn middelen om vooraf zoveel mogelijk rekening te houden met de functies in een gebied. Bedrijven in het gebied kunnen via het waterschap invloed uitoefenen op een peilbesluit of het GGOR.

Hetzelfde geldt voor de normering voor wateroverlast, die het resultaat moet zijn van een maatschappelijke afweging tussen de wateropgaven en het landgebruik. Na vaststelling van deze gebiedsnorm in een provinciale verordening heeft het waterschap een inspanningsverplichting om uiterlijk 2015 aan deze norm te voldoen. Deze normering maakt ook dat een keuze voor een relatief hoger peil niet automatisch betekent dat de kans op inundatie groter is. Ook in een gebied waar een hoger waterpeil wordt gekozen moet er voldoende waterbergend vermogen zijn. Voor schadevergoedingen geldt de regeling voor nadeelcompensatie van het desbetreffende waterschap.

Noordzeekanaal

Inspraak/advies

Inspreker 40 geeft aan dat uit de studie Nederland in Zicht is gebleken dat het Noordzeekanaalgebied een grote, meervoudige opgave kent met regio-overstijgende invloed. Het peil kan hier niet fluctueren vanwege de open verbinding met Amsterdam, terwijl de afvoer naar zee op termijn lastiger wordt door de zeespiegelstijging. Inspreker verzoekt het gebied als aandachtsgebied in het Nationaal waterplan te benoemen, ook vanwege veiligheidsnormen voor stedelijke ontwikkelingen in dit gebied.

Antwoord

De relatie tussen het peil in het Noordzeekanaalgebied en de omliggende rijkswateren is van groot belang voor de toekomst van het waterbeheer in dit gebied. Natuurlijke afwatering door de spuisluis zal moeilijker worden en vermoedelijk moet in nog grotere mate gebruik worden gemaakt van het gemaal, dat al het grootste in Europa is. Dezelfde problematiek speelt echter in heel laag Nederland bij andere – kleinere – boezemwateren. Omdat andere vraagstukken in de grote wateren meer prioriteit hebben, ziet het rijk op dit moment geen mogelijkheid specifiek dit gebied op de landelijke agenda te zetten. Binnen een regionale context is het wel van belang de gevolgen van de klimaatverandering voor dit gebied te verkennen en daarop te anticiperen. Ook is het van belang aandacht te geven aan de relatie met de ontwikkelingen in het IJsselmeergebied.

Drinkwatervoorziening

Inspraak/advies

Inspreker 168 verzoekt in het streefbeeld voor de Randstad op te nemen dat de drinkwatervoorziening geborgd is.

Antwoord

De Randstad is voor zijn drinkwatervoorziening sterk afhankelijk van wateraanvoer van buiten de Randstad. Het streven is erop gericht te allen tijde in de drinkwaterbehoefte van de Randstad te kunnen voorzien, een borging van drinkwatervoorziening is echter niet mogelijk. In tijden van schaarste wordt de verdringingsreeks gehanteerd, waarin drinkwatervoorziening in categorie 2 is geplaatst.

AMvB 'vitale infrastructuur in kwetsbare gebieden'

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan dat de AMvB 'vitale infrastructuur in kwetsbare gebieden' niet wordt genoemd in het hoofdstuk over de Randstad.

Antwoord

In de gebiedshoofdstukken wordt het landelijke beleid niet systematisch herhaald, maar wordt soms illustratief wel verwezen naar landelijk beleid. Hoewel de Randstad één van de best beschermde gebieden van Nederland is, is het bij overstroming één van de meest kwetsbare. In dit verband wordt specifiek melding gemaakt van de overstromingsrisicozonering, die de basis vormt voor de AMvB vitale infrastructuur in kwetsbare gebieden. Het spreekt voor zich dat deze AMvB ook voor de Randstad van belang is.

Ambtshalve wijzigingen

Randstad 2040

Om de relatie tussen het Nationaal Waterplan en Randstad 2040 duidelijk te maken, is een tekstgedeelte en een kaart toegevoegd uit de structuurvisie Randstad 2040. Onder realisatie is bij 'Integrale gebiedsontwikkeling' toegevoegd dat "het kabinet in de structuurvisie Randstad 2040 reeds aangegeven heeft een zeewaartse verstedelijking niet wenselijk te achten." Dit is een belangrijk criterium om te betrekken bij de verkenning naar de haalbaarheid van uitbouw van de kust. Omdat de structuurvisie Randstad 2040 vrijwel gelijk met het ontwerp Nationaal Waterplan gereed is gekomen, kon de tekst niet eerder worden opgenomen.

Randstad Urgent

De lijst met projecten voor Randstad Urgent is geactualiseerd. Groot Mijdrecht Noord en Aanpak zwakke schakels kust zijn gereed. Compartimentering case Centraal Holland heet nu Waterveiligheid Centraal Holland.

Waterveiligheid Centraal-Holland

In vervolg op het recent afgesloten Randstad Urgent project Waterveiligheid Centraal Holland wordt door rijk en regio gezamenlijk verder onderzoek gedaan naar de waterveiligheid van dijkkring 14 in samenhang met de achterliggende dijkringen.

Hoofdstuk 5.6 Noordzee

Ruimtelijk afwegingskader

Inspraak/advies

Insprekers 30, 45, 70, 71, 72, 73, 81, 102, 107, 131, 148, 164, de Adviescommissie Water en het Planbureau voor de Leefomgeving zijn van mening dat het ruimtelijk afwegingskader voor gebruiksfuncties op de Noordzee onvoldoende richtinggevend is voor de uitwerking van beleid of stellen dat dit kader in zijn geheel ontbreekt. Specifiek wordt door de insprekers 45 en 81 en het Planbureau voor de Leefomgeving gewezen op de mogelijkheid van functiecombinaties met natuur die nu in het ontwerp Nationaal Waterplan onderbelicht zou blijven.

De olie- en gasector (insprekers 30, 64, 70, 71, 72, 102, 131) vraagt om helderheid voor situaties, met name in windenergiegebieden, waarin activiteiten overlappen. Aangegeven wordt dat deze sector bereid is samen met het rijk en andere betrokkenen naar maatwerk te zoeken.

Inspreker 73 vraagt buiten de 12 mijlszone prioriteit te geven aan windenergie boven zandwinning.

De Commissie voor de Milieueffectrapportage merkt op dat voor de Noordzee weinig inzicht wordt geboden in de samenhang tussen de verschillende mogelijke ontwikkelingen en gebruiksfuncties.

Antwoord

Het rijk neemt de kritiek ter harte en heeft in het definitieve Nationaal Waterplan het ruimtelijk afwegingskader voor de (vergunningplichtige) activiteiten van de Noordzee geëxpliciteerd en verduidelijkt. De belangrijkste aanpassingen zijn de volgende. Expliciet is benoemd dat in de ruimtelijke afweging activiteiten van nationaal belang prioriteit hebben. De activiteiten van nationaal belang zijn opgesomd. Aangegeven is hoe omgegaan wordt met stapeling van activiteiten in hetzelfde gebied. Wanneer activiteiten van nationaal belang onderling afgestemd dienen te worden, zijn daarbij de randvoorwaarden aangegeven.

Uitwerking van het afwegingskader vindt plaats in overleg en afstemming met betrokken belanghebbenden, waar mogelijk en zinvol met inzet van gebiedsontwikkelingsprocessen.

Daarnaast zijn in de legenda van de structuurvisiekaart de ontbrekende functies 'zoekgebied olie- en gaswinning', 'zoekgebied CO₂-opslag', 'recreatie, mits verenigbaar met activiteiten van nationaal belang' en 'visserij mits verenigbaar met activiteiten van nationaal belang', toegevoegd als algemeen geldend voor de gehele EEZ, conform de beleidsteksten.

Tenslotte worden, onder hantering van het ruimtelijk afwegingskader, activiteiten in beschermde gebieden niet op voorhand uitgesloten. Mogelijkheden voor functiecombinaties met natuur zijn in de Beleidsnota Noordzee met voorbeelden geïllustreerd.

Vooroverleg bij vergunningprocedure windturbineparken

Inspraak/advies

Insprekers 70, 71 en 102 wensen dat het vooroverleg over de vergunningprocedure voor windturbineparken een bindende status krijgt.

Antwoord

Het rijk onderschrijft het belang van vooroverleg tussen betrokkenen. Een bindende status voor dat vooroverleg en de eventueel daarbij gemaakte afspraken leidt echter tot verwarring in relatie tot wettelijke inspraak die daarna mogelijk is op ontwerpvergunningen. Bij de behandeling van vergunningaanvragen voor windturbineparken wordt de procedure volgens de Waterwet en de Algemene wet bestuursrecht doorlopen. In dat kader kunnen belanghebbenden hun zienswijze en mogelijke bezwaren inbrengen. Bij de besluitvorming over vergunningaanvragen worden alle belangen meegewogen. Eventuele afspraken die bij een vooroverleg tussen betrokkenen zijn gemaakt kunnen hierbij een rol spelen en indien nodig en gewenst ook in het kader van de vergunningverlening worden vastgelegd.

Specifieke afweging gebruikers en ecologie

Inspraak/advies

Insprekers 141, 164 en het Planbureau voor de Leefomgeving wijzen erop dat voornamelijk de economische functies aandacht krijgen in het ontwerp Nationaal Waterplan. Er zou minimale aandacht zijn voor de natuurwaarden en de ecosysteembenadering en het voorzorgsbeginsel worden onvoldoende uitgewerkt. Gevraagd wordt hoe economische activiteiten verenigbaar zijn met (nog te formuleren) doelen voor het mariene ecosysteem. Inspreker 164 wijst ook op de onverenigbaarheid van CO₂-opslag met natuur en op de ruimtelijke inpasbaarheid van visserij en de mogelijkheid van sluiting van gebieden. Het Planbureau voor de Leefomgeving zet vraagtekens bij de afweging tussen windenergie en zandwinning en benadrukt de verontreiniging door scheepvaart. Het Planbureau stelt dat de Nederlandse aanpak mogelijk niet in overeenstemming is met de juridische verplichtingen vanuit de Vogel- en Habitatrictlijnen.

De Commissie voor de Milieueffectrapportage adviseert om bij de nadere uitwerking van het structuurvisiedeel van het Nationaal Waterplan een aangepast afwegingskader te ontwikkelen, mede op basis van nader inzicht in de (cumulatieve) milieugevolgen en een integrale visie op inrichting en beheer vanuit duurzaam ruimtegebruik. De Commissie legt in dit verband de relatie met de in het ontwerp Nationaal Waterplan aangekondigde verkenning naar een rijksbestemmingsplan. Het Planbureau voor de Leefomgeving wijst op het ontbreken hiervan.

Bij toekomstige besluiten over windenergie adviseert de Commissie voor de Milieueffectrapportage gebruik te maken van de laatste inzichten op het gebied van milieueffecten.

Volgens inspreker 164 en het Planbureau voor de Leefomgeving zouden de algemene beleidskeuzes voor het mariene ecosysteem in het Nationaal Waterplan verder moeten worden uitgewerkt.

Antwoord

Het rijk deelt de constatering dat in het ontwerp Nationaal Waterplan de beschrijving van de ecologische functie van de Noordzee niet in evenwicht is met de beschrijving van de economische functie. Daarom heeft het rijk in het definitieve Nationaal Waterplan het doel om het mariene ecosysteem te beschermen en te ontwikkelen als expliciete beleidskeuze opgenomen. Verder is opgenomen dat de term 'ontwikkelen' ook herstellen kan inhouden, conform de uitwerking van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. In hoofdstuk 2 van de Beleidsnota Noordzee is informatie toegevoegd over de natuurwaarden op de Noordzee, inclusief een kaartbeeld.

Het rijk kiest ervoor om de uitwerking voor het mariene ecosysteem verder gestalte te geven bij de implementatie van de Vogel- en Habitatrictlijnen en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Op deze wijze wordt ook zorg gedragen voor een goede afstemming binnen de betrokken internationale gremia. In het ontwerp

Nationaal Waterplan is beschreven dat in 2010 Natura 2000-gebieden op zee worden aangewezen inclusief instandhoudingsdoelen; beheerplannen volgen uiterlijk drie jaar daarna. Inmiddels zijn eind december 2008 vier habitatrichtlijngebieden bij de Europese Commissie aangemeld en is in juli 2009 het wetsvoorstel voor de uitbreiding van de werkingssfeer van de Natuurbeschermingswet en de Flora- en Faunawet naar de EEZ voor behandeling aan de Tweede Kamer aangeboden (TK 2008-2009, 32 002, nrs. 1-4). Op dit punt is de tekst van het Nationaal Waterplan geactualiseerd.

Nederland voldoet met de voorgenomen aanwijzing van de Natura 2000-gebieden aan de Europese verplichtingen op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijnen. In vergelijking met andere Noordzeelands heeft Nederland een relatief groot deel van de EEZ aangemeld als Natura 2000-gebied / MPA. In het ontwerp Nationaal Waterplan is aangegeven dat in 2012 in Europees verband milieudoelen worden vastgesteld voor de gehele Noordzee in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Het maatregelenpakket om deze doelen te halen moet in 2015 gereed zijn. Op grond van onderzoek zal in 2012 worden besloten welke gebieden zich mogelijk aanvullend kwalificeren voor specifieke bescherming op grond van Vogel- en Habitatrichtlijnen en/of Kaderrichtlijn Mariene strategie. Indien gebieden hiervoor in aanmerking komen, zullen voor deze gebieden specifieke beschermingsdoelen gelden. Het Nationaal waterplan is op dit punt niet aangepast.

De ecosysteembenadering en het voorzorgsprincipe zijn reeds uitgangspunten voor de vergunningplichtige activiteiten. Dit houdt in dat economische ontwikkeling in evenwicht moet zijn met het mariene ecosysteem en bij economische ontwikkeling wordt uitgegaan van wat het ecosysteem aankan. Het Nationaal Waterplan anticipeert daarbij nu al op de implementatie van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Voorts is aangegeven dat de implementatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie mogelijk leidt tot verdere aanvulling van het afwegingskader. Het rijk acht het afwegingskader in het Nationaal Waterplan op dit punt voldoende richtinggevend. In de Beleidsnota Noordzee is de in OSPAR verband mede door Nederland geaccepteerde definitie van de ecosysteembenadering geheel overgenomen.

Het kabinet deelt niet de mening van inspreker 164 dat nu geen CO₂-opslag in de zeebodem mogelijk is, in verband met onbekendheid op dit moment van risico's voor het mariene ecosysteem. Opslag is mogelijk onder voorwaarde van een vergunningsprocedure conform OSPAR Decision 2007/2 en de EU-richtlijn betreffende geologische opslag van kooldioxide (CCS-Richtlijn). Deze regels worden in nationale wetgeving geïmplementeerd. Naar verwachting zal het wetsontwerp in december 2009 ter advisering worden voorgelegd aan de Raad van State. Dit is in het Nationaal Waterplan verduidelijkt.

Gehele of gedeeltelijke, tijdelijke of permanente sluiting van gebieden voor bodemberoerende visserij kan niet worden uitgesloten. Hierbij is de inzet van het rijk om zowel een bescherming te verzekeren als duurzame visserij te bevorderen. De tekst in het Nationaal Waterplan is langs deze lijn aangepast.

Het kabinetsbeleid ten aanzien van verontreiniging door de scheepvaart is beschreven in de 'Beleidsbrief scheepvaart' en de 'Beleidsbrief Duurzame Havens' die in 2008 zijn uitgebracht. In de definitieve versie van het Nationaal Waterplan en de bijbehorende Beleidsnota Noordzee is de essentie van het beleid samengevat.

Specifieke aanwijzing van windenergiegebieden

Inspraak/advies

Insprekers 45, 69, 74, 108 en 115 hebben bedenkingen bij de aanwijzing van de windenergiegebieden op de Noordzee, omdat de ruimte voor andere functies

hierdoor zou worden ingeperkt. Insprekers 45 en 108 vragen een corridor voor beroepsscheepvaart door het windenergiegebied IJmuiden vrij te houden en zien mogelijkheden om het windenergiegebied aan de zuidkant te verlengen. Inspreker 77 zet vraagtekens bij deze nieuwe ruimtevraag. Inspreker 146 vindt dat, in verband met de voorgenomen realisatie van windparken en interconnectoren, in het Nationaal Waterplan concrete tracés of zoek-/voorkeursgebieden aangewezen moeten worden voor de aanleg van hoogspanningskabels in de Noordzee en ter plaatse van aanlandingen voor de kust. Daarbij zou volgens deze inspreker rekening moeten worden gehouden met andere gebiedsfuncties en de aansluitmogelijkheden op de hoogspanningsnetten. Insprekers 69 en 74 pleiten ervoor het doorvaarverbod van kleine schepen in windturbineparken te heroverwegen en doorvaartcorridors te creëren, onder meer om de drukke scheepvaartroutes met grote vrachtschepen te vermijden. Inspreker 45 vraagt de afstand van 2 zeemijl tot scheepvaartroutes en 4 zeemijl tot ankergebieden voor groepen bouwwerken zoals windturbineparken in de tekst vast te leggen. Insprekers zijn verder van mening dat de ruimte tussen de scheepvaartroutes en aangewezen windenergiegebieden beschikbaar dient te zijn voor recreatievaart. Insprekers 77 en 96 stellen dat voor alle vaste objecten een afstand van 500 meter zou moeten gelden, net zoals bij olie- en gasplatforms. Inspreker 107 stelt dat bij windturbines veel meer aandacht besteed wordt aan de mogelijke negatieve effecten voor het mariene ecosysteem dan bij andere functies, waardoor het lijkt alsof deze sector ongelijk behandeld wordt. Inspreker 164 en het Planbureau voor de Leefomgeving betwijfelen of bij de afweging ten aanzien van windenergie en zandwinning voldoende rekening is gehouden met het mariene ecosysteem, temeer omdat er nog geen specifieke natuurdoelen zijn geformuleerd. Tenslotte vraagt inspreker 73 om buiten de 12-mijlszone geen eisen te stellen ten aanzien van vrij zicht vanaf de horizon.

België wijst erop dat een veiligheidsafstand van 500 meter tussen het windenergiegebied Borssele en het Belgische windenergiegebied aan de andere kant van de internationale grens mogelijk onvoldoende zou kunnen zijn; deze zou op tenminste 1000 meter moeten worden gebracht. Verder geeft België aan dat deze afstand wellicht ook te kort is, omdat Nederlandse molens mogelijk in de luwte van de Belgische molens komen te liggen. België geeft aan op een gepast ogenblik dit punt te willen bespreken. Daarnaast vraagt België om de zeer mogelijke aanleg van de "Zeepipe" geenszins in gedrang te brengen en rekening te houden met de mogelijkheid van de aanleg van "Zeepipe 2".

Antwoord

Bij de windenergiegebieden zoals deze zijn aangewezen in het Nationaal Waterplan gaat het om een zeer grootschalige rijopstelling van bouwwerken. Daarom heeft het rijk voor de veiligheid een grotere obstakelvrije zone gehanteerd dan voor solitaire bouwwerken en bij de vergunningverlening van windturbineparken in 2009 is gebeurd. Ook in andere Europese landen (bijvoorbeeld Duitsland) kiest men voor een dergelijk aanpak. Buiten de door het rijk in het Nationaal Waterplan en de aanvullend in de zoekgebieden Hollandse Kust en boven de Waddeneilanden aangewezen windenergiegebieden worden geen vergunningen afgegeven. Voorts worden in deze planperiode geen andere groepen bouwwerken voorzien. Voor de zoekgebieden Hollandse kust en boven de Waddeneilanden houdt het rijk vast aan de insteek dat maatwerk mogelijk is in overleg met betrokkenen. Als vertrekpunt voor maatwerk gelden de in de Beleidsnota Noordzee geformuleerde criteria voor het aanwijzen van windenergiegebieden (waaronder 2 zeemijl ten opzichte van scheepvaartroutes).

Met het oog op de volgende generaties van ruimtelijke plannen op zee, zal Nederland in de planperiode van het Nationaal Waterplan voor de Noordzee streven naar internationaal gemeenschappelijke uitgangspunten in de ruimtelijke ordening op zee, ondermeer ten aanzien van afstanden tussen windturbineparken en

scheepvaartroutes. Daartoe is inmiddels in verband van de International Maritime Organisation een correspondentiegroep opgericht waarin Nederland zitting heeft. De opdracht die deze groep heeft is om in het eerste kwartaal van 2010 te komen met een set van criteria op basis waarvan door middel van risicoanalyse kan worden bepaald wat de noodzakelijke vrije ruimte tussen de veiligheidszones van de windparken en de scheepvaartroutes in individuele situaties moet zijn. Tegelijkertijd wordt hierbij overwogen om voor kleinere schepen de mogelijkheid te behouden om te varen tot aan 500 meter van windturbineparken. Tevens zal Nederland in overleg met de buurlanden nagaan of er op termijn, mede gezien de toenemende ruimtedruk, redenen zijn om de thans bestaande verkeersscheidingsstelsels in het zuidelijk deel van de Noordzee met elkaar te verbinden. Het voordeel daarvan kan zijn dat de scheepvaart zodoende, met gebruikmaking van de voorschriften van de Zeeaanvaringsbepalingen, verplicht wordt van deze routes gebruik te maken. Het Nationaal Waterplan is conform deze lijn aangepast.

De door de insprekers 45 en 108 gewenste corridor voor beroepsscheepvaart door het windenergiegebied "IJmuiden" betreft het vrijhouden van de huidige verplichte kortste route voor diepliggende schepen en schepen die (milieu)gevaarlijke stoffen vervoeren, tussen het verkeersscheidingsstelsel "diepwaterroute" en de havenaanloop van IJmuiden. De gevraagde corridor wordt niet toegekend. Het huidige en in de nabije toekomst verwachte scheepvaartverkeer op deze route is te gering om deze route vrij te houden. Bovendien ontstaat door het aanwijzen van het windenergiegebied "IJmuiden" een nieuwe verplichte kortste route voor schepen met (milieu)gevaarlijke stoffen naar de havenaanloop van IJmuiden, die voor schepen komende vanuit het zuiden korter is dan de huidige verplichte route.

Wanneer in 2012 uit de studie naar ecologisch waardevolle gebieden blijkt dat de natuurwaarden in de Bruine Bank te combineren zijn met windenergie, is uitbreiding van het windenergiegebied IJmuiden aan de zuidzijde mogelijk in 2014 aan de orde. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het ontwerpbesluit over het aanwijzen van windenergiegebieden voor de Hollandse kust gepaard zou kunnen gaan met een herziening van het besluit over de precieze omvang en ligging van het windenergiegebied IJmuiden.

In het ontwerp Nationaal Waterplan zijn op de structuurvisiekaart reeds de zoekgebieden voor windenergiekabels naar de aanlandingspunten aan de kust weergegeven. De structuurvisiekaart van het Nationaal Waterplan behoeft derhalve niet te worden aangepast.

Het kabinet geeft in het afwegingskader prioriteit aan het nationale belang van windenergie ten opzichte van recreatie en visserij. Het kabinet is van mening dat voldoende ruimte beschikbaar blijft voor recreatievaart en visserij. In het ontwerp Nationaal Waterplan is als onderdeel van het implementatietraject voor wind op zee aangekondigd dat onderzocht wordt onder welke voorwaarde onder meer recreatie en niet-bodemberoerende visserij eventueel mede gebruik kunnen maken van windparken. In het definitieve Nationaal Waterplan is opgenomen dat dit eventueel kan leiden tot een heroverweging van het doorvaarverbod.

Het afwegingskader voor het mariene ecosysteem is voor alle vergunningplichtige activiteiten gelijk. In het Nationaal Waterplan wordt meer aandacht besteed aan de (mogelijke) effecten van windenergie dan van andere activiteiten. Dit is omdat het hier gaat om een nieuwe en grootschalige ontwikkeling met mogelijke significante (cumulatieve) effecten op de mariene ecologie (bijvoorbeeld geluid, barrièrewerking), waarbij over die effecten nog veel onbekend is. Het rijk acht de ruimtelijke keuzes in het Nationaal Waterplan ten aanzien van zandwinning en windenergiegebieden voldoende onderbouwd vanuit het oogpunt van het mariene

ecosysteem. In het Plan-MER en Passende Beoordeling zijn de meest recente inzichten uit studies en monitoringsgegevens op het gebied van (mogelijke) effecten van gebruik toegepast uit het oogpunt van implementatie van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. In de komende jaren wordt op inrichting-, vergunning- of beheerniveau de beoordeling van het gebruik nader gespecificeerd aan de hand van de vastgestelde instandhoudingsdoelen van de Vogel- en Habitatrichtlijnen (2010) in de Natura 2000-gebieden en de opgestelde milieudoelen in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (2012).

De beleidskeuze om het vrije zicht op de horizon vanaf de kust te handhaven, is in het Nationaal Waterplan, met een uitzondering ten aanzien van de zoekopdracht voor de Hollandse kust, geoperationaliseerd door windenergiegebieden aan te wijzen buiten de 12-mijlszone.

In de praktijk kunnen bij heldere weersomstandigheden parken tot ongeveer veertig kilometer uit de kust zichtbaar blijven. Er worden geen extra inrichtingseisen gesteld aan de realisatie van windparken binnen deze gebieden, die mogelijk zichtbaar zijn vanaf de kust.

Bij de inrichting van de aangewezen windenergiegebieden wil Nederland graag met België in overleg over de gewenste afstanden tussen windturbines aan beide zijden van de internationale grens en de mogelijke aanleg van "Zeepipe 2". Voor grensoverschrijdende gebiedsontwikkelingsprocessen zal Nederland constructief bijdragen aan gebiedsoverschrijdende oplossingen. Het Nationaal Waterplan geeft daarbij, aangevuld met het aan verduidelijkte afwegingskader voor het gebruik van de Nederlandse EEZ, richting aan de Nederlandse insteek daarbij.

Ambitie windenergie

Inspraak/advies

Inspreker 77 vraagt om meer ambitie ten aanzien van wind op zee, concreet vertaald in een hogere doelstelling voor het aantal te realiseren Megawatts.

Antwoord

Het kabinet acht het huidige streefdoel, mede in het licht van algemene doelstellingen ten aanzien van duurzame energiewinning en de kostenaspecten, voldoende ambitieus. In het Nationaal Waterplan is ook een doorkijk na 2020 gegeven. In het volgende Nationaal Waterplan, uit te brengen in 2015, kan de doelstelling met bijbehorende ruimtelijke reservering, indien gewenst, worden bijgesteld.

Vergunningverlening windenergiegebieden

Inspraak/advies

De windenergiesector (insprekers 73, 77 en 107) vraagt de vergunningen die in 2009 worden verleend (ronde 2) op te nemen in het Nationaal Waterplan. Voorts is de vraag om de geldigheidstermijn van de vergunningen uit ronde 2 op te rekken. Enerzijds omdat gevreesd wordt dat de subsidiegelden niet tijdig beschikbaar komen, anderzijds om deze initiatieven mee te laten lopen in het nieuwe stelsel van vergunningverlening en subsidiëring, dat ontwikkeld wordt voor ronde 3.

Antwoord

In het definitieve Nationaal Waterplan zijn de vergunningen die in 2009 worden verleend (ronde 2) niet opgenomen op de structuurvisiekaart, omdat het besluitvorming betreft over vergunningen binnen het huidige beleid. Ook zijn de vergunningen niet opgenomen in de kaart over huidig gebruik, omdat de vergunningen nog aan een beroepsprocedure onderhevig kunnen zijn en derhalve

nog niet onherroepelijk zijn. Wel is in hoofdstuk 2 van de Beleidsnota Noordzee een kaart opgenomen die de laatste stand van zaken laat zien van toegekende en afgewezen vergunningaanvragen voor ronde 2, hangende de uitkomsten van eventuele beroepsprocedures.

Ten aanzien van de geldigheid van vergunningen is het reeds jaren staand beleid dat deze aan een termijn wordt gebonden voor het geval dat feitelijk geen gebruik wordt gemaakt van de vergunning. Het kabinet kiest ervoor de nieuwe aanpak voor uitgifte en subsidiëring van de windenergiegebieden van het Nationaal Waterplan (ronde 3) zo snel mogelijk in te voeren en ronde 3 zo weinig mogelijk te belasten met besluiten die zijn genomen in het kader van het oude, nu nog vigerende uitgiftesysteem (ronde 2). Voor windparken onder ronde 2 zijn subsidiemiddelen beschikbaar voor het opstellen van 950 MW. Het oprekken van de geldigheid van vergunningen past niet in deze aanpak.

Windenergie binnen de 12-mijlszone

Inspraak/advies

Insprekers 45, 73, 105, 107 en 152 vragen om windturbineparken binnen de 12-mijlszone niet op voorhand uit te sluiten. Meer concreet vragen zij ook het gemeentelijk ingedeelde gebied in het verlengde van de Maasvlakte en binnen de 12 mijlszone onderdeel te laten zijn van het zoekgebied voor de Hollandse Kust. Inspreker 74 wijst op het obstakelvrij houden van de 12-mijlszone vanuit het belang van de zeerecreatie die daar grotendeels plaatsvindt.

Antwoord

Het rijk heeft in het zoekgebied voor de Hollandse Kust reeds de mogelijkheid opengehouden voor het aanwijzen van windenergiegebieden langs de binnenrand van de 12-mijlszone. Buiten deze mogelijkheid geeft het rijk in de 12-mijlszone prioriteit aan zandwinning en –suppletie ten behoeve van met name de bescherming tegen overstromingsrisico's, en het handhaven van het vrije uitzicht op de horizon vanaf de kust. Daarbij levert windenergie in de 12-mijlszone grote spanningen op met de daarin liggende Vogel- en Habitatgebieden en de natuurwaarden in de kustzone in het algemeen.

In het Nationaal Waterplan zullen recreatie en bepaalde vormen van visserij (bijvoorbeeld staand want, mosselinvang, garnalen) ook genoemd worden als argumenten voor het vrijhouden van de 12-mijlszone en als factoren waarmee in nadere afwegingen rekening gehouden moet worden. Het Nationaal Waterplan is overeenkomstig aangepast.

Buiten de in het Nationaal Waterplan aangewezen gebieden en nog aan te wijzen gebieden voor de Hollandse Kust en boven de Waddeneilanden, zal het rijk in deze planperiode geen vergunningen verstrekken voor windparken.

Zoekgebied windenergie voor de Hollandse Kust

Inspraak/advies

De scheepvaartsector (insprekers 45, 81, 108) windenergiesector (inspreker 77) en olie- en gassector (insprekers 64, 131) hebben reacties ingebracht bij de studie naar varianten voor windenergiegebieden in de zoekgebieden voor de Hollandse Kust en ten noorden van de Waddeneilanden, en de uiteindelijke besluitvorming hierover. De scheepvaartsector en de windenergiesector hebben de varianten die zij ontwikkeld hebben in het kader van deze studie, ook bij de inspraak ingebracht. Inspreker 77 pleit ervoor in het zoekgebied Hollandse Kust uit te gaan van maximaal 4 MW per km². Dit betekent minimaal 750km² voor 3000 MW. Voorts vraagt deze inspreker om de besluitvorming over de zoekgebieden voor de

Hollandse Kust en boven de Waddeneilanden uit te stellen tot na het besluit over de subsidiëring van de vergunning voor windturbineparken op de korte termijn in 2010 (ronde 2).

Antwoord

Het rijk zal de varianten betrekken bij de studie in de twee zoekgebieden en hierbij ook de insprekende partijen betrekken. Ook de wens uit te gaan van 4 MW per km² in het zoekgebied voor de Hollandse Kust zal met betrokkenen worden afgestemd. Het rijk heeft als uitgangspunt voor het creëren van ruimte voor windenergie een vuistregel gehanteerd van 6MW per km², wat neerkomt op 500 km² voor 3000 MW. Dit sluit aan bij de doelstelling van zuinig en efficiënt ruimtegebruik. Deze omvang is tijdens de totstandkoming van het Nationaal Waterplan afgestemd met de betrokkenen. In het Nationaal Waterplan wordt echter meer ruimte aangewezen dan de benodigde 1000 km² om de resterende 4800 MW ten behoeve van 6000 MW in 2020 ruimtelijk mogelijk te maken. De reden hiervoor is om ruimte te bieden voor resterende ruimtelijke vraagstukken op inrichtingsniveau. Omdat in het zoekgebied voor de Hollandse Kust de potentiële windenergiegebieden gedetailleerder worden beoordeeld, kan beter worden bepaald hoeveel MW daadwerkelijk gerealiseerd kan worden in afstemming met ander gebruik en het mariene ecosysteem. Het gaat om maatwerk, waarbij zonodig naar boven en naar beneden afgeweken kan worden van de uitgangspunten die in het Nationaal Waterplan zijn geformuleerd.

Het kabinet wil vooralsnog vasthouden aan het aangegeven tijdspad om tegelijk met de vaststelling van het definitieve Nationaal Waterplan besluiten te nemen over de aanwijzing van windenergiegebieden in de twee zoekgebieden. Zo wordt aan de gebruikers volledige helderheid geboden over het ruimtelijk beleid op de Noordzee voor de komende planperiode.

Het proces naar besluitvorming over de aanwijzing windenergiegebieden voor de Hollandse kust en ten noorden van de Waddeneilanden dient zorgvuldig geschieden. Het kabinet streeft daarbij naar consensus met en tussen de betrokken belanghebbenden over het te formuleren ontwerpbesluit en de mogelijke wisselwerking daarvan met het proces van committering van 950 MW in deze kabinetsperiode (ronde 2). Het kabinet neemt in de loop van 2010 een ontwerpbesluit over het aanwijzen van windenergiegebieden binnen de beide zoekgebieden.

Internationale afstemming

Inspraak/advies

Insprekers 69, 74, 163, de Adviescommissie Water en het Planbureau voor de Leefomgeving wijzen op het gebrek aan internationale afstemming tussen het Nederlandse Noordzeebeleid en dat van onze buurlanden.

België geeft in haar inspraakreactie aan de wens van Nederland om te komen tot samenwerking en synergie te verwelkomen. België denkt hierbij aan onderwerpen als het verbinden van windturbineparken onderling en met het continent, en monitoring en uitwisseling van ervaringen over offshore energie.

Antwoord

Afstemming van het beleid op zee vindt plaats in internationale gremia zoals IMO, EU en OSPAR. Ten aanzien van de implementatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie en windenergie op zee is in het ontwerp Nationaal Waterplan de Nederlandse inzet op internationale samenwerking reeds benoemd. Desalniettemin onderkent het rijk dat de afstemming tussen de landen de komende tijd verder moet worden geïntensiveerd. In het Nationaal Waterplan is een nieuwe paragraaf toegevoegd waarin de actie is opgenomen dat Nederland zich in deze planperiode actief zal inzetten voor versterking van de internationale afstemming op het gebied

van Noordzeebeleid, waaronder ruimtelijke ordening. Het kabinet wil daarbij streven naar een gezamenlijke strategie voor het zuidelijke deel van de Noordzee.

CO₂-opslag

Inspraak/advies

Insprekers 45, 70, 81, 102, 131 en de Adviescommissie Water zijn van mening dat de in het ontwerp Nationaal Waterplan gereserveerde ruimte voor CO₂-opslag (twee pilots) mogelijk te beperkt is. Daarbij wordt opgemerkt dat CO₂-opslag niet uitsluitend plaatsvindt in lege olie- en gasvelden maar ook in bepaalde ondergrondse waterhoudende bodemlagen (aquifers). Complicerend element met betrekking tot aquifers is dat de ligging geografisch veelal nog niet precies is vastgesteld. Ook wordt aangegeven dat op enig moment ruimte nodig is voor de aanleg van CO₂-buisleidingen.

Antwoord

Naar aanleiding van deze reacties heeft het kabinet besloten in aanvulling op de ruimte voor de twee genoemde CO₂-pilots, vergelijkbaar met de prospects voor olie en gas, de gehele EEZ aan te merken als zoekgebied voor CO₂-opslag. Aangezien energiebesparing en verduurzaming van de energievoorziening de derde pijler is onder het klimaatbeleid van het kabinet, is ter verduidelijking CO₂-opslag aangemerkt als zijnde van nationaal belang.

Ankergebieden

Inspraak/advies

Inspreker 77 pleit voor ankergebieden dichtbij de havens voor kort parkeren en ankergebieden in zeegebieden met minder ruimtedruk voor lang parkeren. Inspreker 108 vraagt ruimte te reserveren voor een toekomstig ankergebied ten zuiden van de IJ-geul.

Antwoord

Ankergebieden zijn dikwijls ingedeeld naar specifiek doel (zoals noodankergebied, Deep Water wachtplek, LNG tankers, Gastankers, et cetera) of vrij gebied. Op dit moment zijn ankergebieden veelal vrij toegankelijk en hoeft men geen toestemming te vragen. In verreweg de meeste gevallen heeft de scheepvaart vanwege logistieke redenen de behoefte om zo dicht mogelijk bij de haven voor anker te gaan. In slechts een beperkt aantal gevallen is van tevoren bekend dat men langere tijd voor anker gaat. Dit is de reden waarom geen differentiatie in ankergebieden wordt aangebracht met betrekking tot wachttijden.

Het rijk zal de specifieke wens van inspreker 108 meenemen in de studie naar extra ruimte voor windenergie in het zoekgebied Hollandse Kust. De tekst van het Nationaal Waterplan is hierop aangepast.

LNG-overslag

Inspraak/advies

Inspreker 45 vraagt om extra ruimte voor LNG-overslag op zee.

Antwoord

Het rijk ziet op dit moment geen ontwikkelingen in de markt die duiden op een concreet initiatief voor LNG-aanlanding op zee gedurende de planperiode van het Nationaal Waterplan. Er is onvoldoende reden om hiervoor een doelstelling op te nemen in het Nationaal Waterplan, mede omdat ook Maasvlakte 2 voldoende alternatieve ruimte biedt. Indien zich in deze planperiode concrete initiatieven tot

LNG-aanlanding op zee voordoen, zal vanuit het afwegingskader worden gezien of en waar deze ingepast kunnen worden.

Oestergronden

Inspraak/advies

Inspreker 146 wijst erop dat de oestergronden als een beschermd gebied erkend dienen te worden, overeenkomstig OSPAR.

Antwoord

Het kabinet kiest er vooralsnog voor alleen gebieden aan te wijzen die zich zowel in het kader van de Vogel- en Habitatrictlijnen als in het kader van OSPAR als zodanig kwalificeren. In vergelijking met andere Noordzeelanden heeft Nederland een relatief groot deel van de EEZ aangemeld als Natura 2000-gebied / MPA. In 2012 zal, mede aan de hand van aanvullend IMARES-onderzoek, in relatie tot aanwijzingen door andere Noordzeelanden en in het licht van de doelstelling van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie, worden bepaald of er redenen zijn naast nu aangemelde gebieden nog extra gebieden aan te wijzen.

Natura 2000 en ecologisch waardevolle gebieden

Inspraak/advies

Inspreker 74 vraagt om aandacht voor recreatie in beheerplannen Natura 2000. Inspreker 81 wil betrokken zijn bij aanwijzing ecologisch waardevolle gebieden.

Antwoord

Recreatie komt aan bod in de Natura 2000-beheerplannen. Voor aanwijzing van Natura 2000-gebieden en het vaststellen van beheerplannen gelden in het kader van de Algemene wet bestuursrecht en de Natuurbeschermingswet diverse inspraakprocedures. Een ieder kan hierop inspreken.

Duurzame visserij

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving meent dat (ecologisch) duurzame visserij noch wordt genoemd noch uitgewerkt.

Antwoord

Het ontwerp Nationaal Waterplan gaat wel degelijk op hoofdlijnen op duurzame visserij in (pagina 194). In de Beleidsnota Noordzee is dit nader toegelicht en uitgewerkt.

Zandwinning en energie-eiland

Inspraak/advies

De Commissie voor de Milieueffectrapportage adviseert om bij verdere besluitvorming over zandwinning op de Noordzee in eerste instantie te bepalen welke eisen aan het te winnen zand worden gesteld en op basis daarvan zoekgebieden in te perken. Dit om de doelmatigheid van zandwinning te vergroten en schadelijke neveneffecten zoveel mogelijk te reduceren of juist bij te dragen aan natuurontwikkeling. De Commissie adviseert verder om bij verdere besluitvorming over het energie-eiland expliciet aandacht te besteden aan de beïnvloeding van slibtransporten en daarmee samenhangende effecten.

Antwoord

Het is reeds staande praktijk dat afhankelijk van de toepassing van zand (onderwater, kust, strandsuppletie, natuurontwikkeling, en commerciële toepassing) eisen worden gesteld aan de geochemische samenstelling. Dit perkt de zoekruimte verder in. In het Nationaal Waterplan hoeft hier niet specifiek op te worden ingegaan.

Bij verdere besluitvorming over het energie-eiland zal het rijk expliciet aandacht besteden aan de beïnvloeding van slibtransporten en daarmee samenhangende effecten.

Tekstvoorstellen

Inspraak/advies

Insprekers 45, 81, 108 en 113 doen kleine tekstvoorstellen voor het Nationaal Waterplan en de Beleidsnota Noordzee.

Antwoord

Op een aantal plaatsen heeft dit geleid tot kleine tekstaanpassingen.

Ambtshalve wijzigingen

Op een aantal plaatsen zijn ambtshalve wijzigingen doorgevoerd, zoals hieronder beschreven. De paginanummers verwijzen naar het ontwerp Nationaal Waterplan.

Op pagina 191 is de tekst ten aanzien van de bevoegdheidsverdeling tussen rijk, provincies en gemeenten op de Noordzee niet helder beschreven. De redactie is op dit punt aangepast.

Op kaart 24 *Noordzee huidig gebruik*, pagina 192 is ook het huidig gebruik in de EEZ's van de buurlanden weergegeven. Reden is dat het gebruik van de Nederlandse EEZ niet los kan worden gezien van de internationale context.

Op de kaart en in de legenda is bij het onderdeel marien ecologisch systeem de aanduiding 'aan te wijzen Natura 2000-gebieden' omgezet in 'aangemelde Natura 2000-gebieden'. Deze wijziging is aangebracht naar aanleiding van de aanmelding in december 2008 van HR-gebieden bij de Europese Commissie en de MPA-gebieden bij OSPAR. Ook op kaart 25, pagina 193 *Noordzee beleidskeuzes*, structuurvisiekaart is deze wijziging aangebracht.

Op pagina 194 is de tekst aangepast om te verduidelijken wat de eerste stappen zijn bij een internationale strategie in OSPAR-verband bij de implementatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Op pagina 194 is verduidelijkt dat de herziening van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid uiterlijk in 2012 een feit moet zijn.

De tekst over Natura 2000-gebieden is geactualiseerd met oog op aanmelding van de HR-gebieden in december 2009 en MPA-gebieden in februari 2009.

De tekst over de Natuurbeschermingswet en Flora- en Faunawet is geactualiseerd naar aanleiding van het feit dat het wetsvoorstel op 3 juli 2009 aan de Tweede kamer is aangeboden.

Op pagina 197 is de doelstelling van 450 MW in deze kabinetsperiode opgehoogd naar 950 MW conform het aanvullend regeerakkoord uit 2009. Ter verduidelijking is toegevoegd dat deze doelstelling van dit kabinet in de praktijk betekent dat de committering voor 2011 dient plaats te vinden.

Op pagina 198 is naar aanleiding van marktinitiatieven voor werkeilanden voor bouw en onderhoud van windturbineparken, in het kader van publiek-private samenwerking bouw en onderhoud van windmolenparken, een tekst opgenomen over het doen van verkenningen naar dergelijke constructies.

Onbedoeld is in de structuurvisie een beleidsmatige status toegekend aan het gebied waar zich de grootste olie- en gasvelden bevinden. Bedoeld is dat dit

'kerngebied' van huidige olie- en gaswinning een optie biedt voor grootschalige CO₂-opslag na 2020. De terminologie 'kerngebied olie- en gaswinning' is in de legenda van de structuurvisiekaart geschrapt.

Naar aanleiding van een verzoek van Duitsland is op de structuurvisiekaart het zoekgebied voor een ankergebied in Duitse EEZ voorzien van het bijschrift 'ter informatie'. De grens van het zoekgebied windenergiekabels is aangepast conform afspraken tussen Nederland en Duitsland over hoe om te gaan met de internationale grens in de Eemsmonding.

Beleidsnota Noordzee

Op pagina 7 is bij de beschrijving van de taken van het Interdepartementaal Directeurenoverleg Noordzee (IDON) tevens de taak van ondersteunen van de minister bij *evaluatie* van beleid opgenomen, conform de staande praktijk. In hoofdstuk 2 zijn meer kaartbeelden toegevoegd om kenmerken en gebruik van de Noordzee beter te illustreren.

Op pagina 23 tweede kolom bovenaan zijn in de volgende zin de cursief weergegeven woorden toegevoegd: "*Deze meetmethode maakt het mogelijk dergelijke milieugevaarlijke stoffen, veranderingen....*". Hiermee is de zin redactioneel verbonden met de passage daarvoor.

In de tekstbox ecosysteembenadering is als eerste zin toegevoegd: "*In de voorbije jaren heeft het besef postgevat dat een dynamisch systeem als de zeeën een dynamische wijze van beheer vraagt.*" Hiermee wordt verduidelijkt hoe de ecosysteembenadering wordt gehanteerd in de praktijk van beleid en beheer.

Als toelichting is op pagina 25 over de Kaderrichtlijn Mariene Strategie in een voetnoot de precieze doelstelling van deze richtlijn in zijn volledigheid geciteerd.

Op pagina 46 is in het overzicht *Activiteiten Noordzeebeleid 2009-2015* bij rij 2 '*rijksinpassingsplan*' veranderd in rijksbestemmingsplan, conform de Wet ruimtelijke ordening.

De laatste rij in het overzicht is geschrapt, het betreft een dubbeling met rij 14.

Hoofdstuk 5.7 Noord-Nederland en Waddenzee

Kwelders, natuurlijke processen en klimaatbuffers

Inspraak/advies

Inspreker 2 pleit voor versterking van de buitendijkse kwelders, waardoor natuurwaarden behouden blijven en verzilting binnendijks wordt tegengegaan. Inspreker 167 is van mening dat er meer potentie is voor natuurlijke processen zoals stuifdijken, zeeovergangen, brede kustzones, schelpdierbanken en zeegrasvelden. Inspreker 167 ziet grote potentie voor klimaatbuffers. Inspreker 143 vindt dat harde overgangen tussen zee en binnenwater gecorrigeerd moeten worden met geleidelijke zoet-zoutovergangen bijvoorbeeld middels klimaatbuffers.

Antwoord

Voor de planperiode van het Nationaal Waterplan geldt voor de Waddenzee het beleid zoals vastgelegd in de PKB Derde Nota Waddenzee. Dat is in beginsel het kader. Door gebruik te maken van natuurlijke processen in het duin- en kwelderbeheer wordt de verjonging en versterking van duinsystemen en het herstel van kwelders gerealiseerd. Zowel buitendijks als binnendijks kunnen kwelders worden ontwikkeld. De mogelijkheden die de insprekers aandragen worden in combinatie met andere projecten regionaal verder uitgewerkt.

Het voorstel om de geleidelijke zoet-zoutovergangen te herstellen middels klimaatbuffers wordt niet in dit hoofdstuk van het Nationaal Waterplan overgenomen omdat deze maatregel geen deel uitmaakt van de PKB Derde Nota Waddenzee. Onder hoofdstuk 4.5 Water en gebruik, onderdeel Natuur, is in deze Nota van Antwoord aangegeven dat het concept van klimaatbuffers wel goed aansluit bij de strategie van 'Meebewegen, weerstand bieden en kansen pakken'. De tekst in het Nationaal Waterplan is daar aangepast.

Binnen het uit te voeren onderzoek in het kader van het programma Kennis voor Klimaat ligt één van de accenten op de vraag hoe de Waddenzee kan functioneren als klimaatbuffer.

Waterveiligheid

Inspraak/advies

De Raad voor de Wadden is van mening dat het concept van Deltadijken ook in Noord-Nederland van nut kan zijn op basis van regiospecifieke criteria. De Raad wil verder nader onderzoek naar de betekenis van actieve kwelderontwikkeling voor de kustverdediging. De Raad stelt bovendien dat de huidige veiligheidsnormen voor Oost-Groningen te laag zijn.

Inspreker 54 vraagt zich af wat bedoeld wordt met de zin op pagina 208 van het ontwerp Nationaal Waterplan "Voor de waterveiligheid op de eilanden zal het rijk zich buigen over de vraag of met het huidige beleid voldaan wordt aan het nieuwe waterveiligheidsbeleid". Tevens verzoekt inspreker de actie om na te gaan wat de door de Deltacommissie aangehouden versnelde zeespiegelstijging en peilstijging in het IJsselmeer betekenen voor de ruimtelijke reserveringen, in de actietabel te laten terugkomen.

Antwoord

Doel van de verkenning naar Deltadijken is om te bezien welke kansen en mogelijkheden deze (verschillende soorten) Deltadijken bieden voor Nederland. Daarbij is het nodig om een representatief beeld te hebben van mogelijke locaties waar Deltadijken de veiligheid kunnen waarborgen. De door verschillende partijen gedane suggesties voor locaties worden zeker overwogen. Er wordt dus ook

gekeken naar mogelijkheden in Noord-Nederland. De uiteindelijke keuze van deze verkenningslocaties zal gemaakt worden in het kader van het project 'Verkenning nieuwe concepten voor waterveiligheid inclusief Deltadijken' (hoofdstuk 4.1). Het is wellicht goed om daarbij op te merken dat de verkenning nog niet direct leidt tot daadwerkelijke uitvoering.

In de beantwoording van vragen over de nieuwe normering voor waterveiligheid (hoofdstuk 4.1), is reeds ingegaan op de verschillen in normen voor waterveiligheid. In het kader van het vaststellen van de nieuwe normen in 2011, wordt dit opnieuw bekeken voor alle dijkkringen dus ook in Noord-Nederland. Tot die tijd geldt het huidige waterveiligheidsbeleid zoals ook is vastgelegd in de Waterwet. Onderzocht zal verder worden op welke wijze de veiligheid van de Waddeneilanden in het nieuwe waterveiligheidsbeleid op de lange termijn geborgd blijft. De tekst van het Nationaal Waterplan is op dit punt aangepast. Uitwerking hiervan vindt plaats binnen het Deltaprogramma. De invloed van kwelders op waterveiligheid kan hierin een plaats krijgen en als onderzoeksvraag worden meegenomen in de nationale Kennis- en Innovatieagenda Water.

Ter verduidelijking wordt in het Nationaal Waterplan een verwijzing opgenomen naar de hoofdstukken 4.1 en 5.1 en de actie over de herijking van de ruimtelijke reserveringen voor primaire waterkeringen in Noord-Nederland wordt in de actietabel opgenomen.

Waddeneilanden als golfbrekers

Inspraak/advies

Insprekers 48 en 156 wijzen op het belang van de werking van de Waddeneilanden als golfbreker voor de dijken van de vastelandskust en dat deze behouden moet blijven, ook bij zeespiegelstijging. Ook inspreker 54 merkt op dat zeewaartse uitbreiding van de Waddeneilanden mogelijk een oplossing kan bieden voor de veiligheid en natuur op de lange termijn.

Antwoord

De zienswijze wordt onderschreven. De tekst in het Nationaal Waterplan is op dit punt aangepast. Verder is in hoofdstuk 5.1 (Kust) al aangegeven dat het kabinet kiest voor het laten meegroeien van de hoogte van het kustfundament met de zeespiegelstijging door toevoeging van zand. De Noordzeekust van de Waddeneilanden is hier onderdeel van.

Buitendijkse gebieden

Inspraak/advies

Inspreker 54 spreekt naar aanleiding van de tekst in het ontwerp Nationaal Waterplan over buitendijkse gebieden op de Waddeneilanden tegen dat hiervoor beleid is vastgelegd in de Beleidslijn Kust (2007) en stelt dat de primaire waterkeringen op Vlieland en Terschelling nog niet zijn vastgelegd.

Antwoord

De tekst in het Nationaal Waterplan is op dit punt verduidelijkt. Het verzoek van de inspreker ten aanzien van de aanwijzing van de primaire waterkeringen is bekend en is meegenomen in de analyse van de knelpunten in buitendijkse gebieden zoals beschreven in hoofdstuk 4.1 (Waterveiligheid) van het Nationaal Waterplan. Zoals aan de Tweede Kamer tijdens het Algemeen Overleg van 15 oktober 2009 is toegezegd, zal met de provincie Fryslân en de gemeenten Vlieland en Terschelling overleg plaatsvinden over de ligging van de primaire waterkering.

Meegroeien met zeespiegelstijging

Inspraak/advies

De Raad voor de Wadden is van mening dat het erop lijkt dat tot 2050 het meegroeien van de bodem van de Waddenzee met de zeespiegelstijging gewaarborgd is door zand te suppleren aan de kust. De Raad is wel van mening dat dit goed moet worden gemonitord met name om kennis te vergaren voor de situatie na 2050.

Antwoord

In het streefbeeld voor de Waddenzee is opgenomen dat de Waddenzee behouden blijft door voldoende aanvoer van zand en slib uit de Noordzee. Het is inderdaad de vraag of de Waddenzee(bodem) de verwachte zeespiegelstijging kan bijhouden en of er uiteindelijk (aanvullende) maatregelen nodig zijn. Dit zal inderdaad goed worden gemonitord. Dit wordt opgepakt in het deelprogramma Waddengebied van het Deltaprogramma.

Zoetwatervoorziening

Inspraak/advies

Inspreker 166 mist de aandacht voor zoetwatervoorziening voor Noord-Nederland.

Antwoord

Ook voor Noord-Nederland is de zoetwatervoorziening van groot belang. In het Nationaal Waterplan wordt hier wel aandacht aan besteed. In de landelijke verkenning zoetwatervoorziening zoals aangekondigd in hoofdstuk 4.2 van het Nationaal Waterplan, zal nadrukkelijk ook de zoetwatervoorziening in Noord-Nederland worden meegenomen.

Veenweidegebieden

Inspraak/advies

Inspreker 166 mist de aanpak van de problematiek in de veenweidegebieden, terwijl die voor de Randstad wel is opgenomen.

Antwoord

Het klopt dat in het hoofdstuk Randstad uitgebreider wordt ingegaan op de problematiek van de veenweidegebieden. De daar beschreven analyse en oplossingsrichtingen hebben ook betrekking op andere veenweidegebieden zoals in Noord-Nederland. In het hoofdstuk over Noord-Nederland is aangegeven dat in de planperiode specifiek voor dit gebied een gezamenlijke strategie voor het terugdringen van veenoxidatie (van groot belang voor het veenweidegebied) wordt uitgevoerd.

Instrumentarium

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving vraagt aandacht voor nieuw instrumentarium ten opzichte van de PKB voor het behoud van het unieke open karakter van de Waddenzee.

Antwoord

Voor de Waddenzee wordt geen nieuw instrumentarium in het Nationaal Waterplan opgenomen, omdat het huidige beleid zoals vastgelegd in de PKB Derde Nota Waddenzee vooralsnog toereikend is.

Vuurtorens

Inspraak/advies

Insprekers 69 en 74 pleiten voor het behoud van de vuurtorenwachters op Schiermonnikoog en Terschelling met het oog op de veiligheid van het scheepvaartverkeer.

Antwoord

De aanstelling en het behoud van vuurtorenwachters valt niet onder het nationaal waterbeleid en heeft derhalve geen plaats gekregen in het Nationaal Waterplan.

Randmeer en zoetwatercompartiment

Inspraak/advies

Inspreker 2 doet het voorstel om aan de westkant van Friesland op ongeveer drie kilometer van de kust een randmeer aan te leggen dat mooie havens en dorpsgezichten beschermt en buitendijks bouwen mogelijk maakt. Insprekers 3 en 7 willen de Waddenzee zoet maken door de aanleg van een zoetwatercompartiment.

Antwoord

Zoals gezegd geldt voor de Waddenzee voor de planperiode van het Nationaal Waterplan het beleid zoals vastgelegd in de vigerende PKB Derde Nota Waddenzee. Hierin is geen ruimte voor ingrijpende voorstellen zoals gedaan door de insprekers die het huidige karakter van de Waddenzee significant veranderen.

Hoofdstuk 5.8 Hoog Nederland

Meer rekening houden met hoog Nederland

Inspraak/advies

Inspreker 129 wenst een nadere uitwerking voor zandgronden en voor hoog Nederland in het bijzonder. Insprekers 162 en 82 vinden dat de hoge delen van Nederland onderdeel moeten zijn van het Deltaprogramma. Inspreker 162 vraagt rekening te houden met hoog Nederland bij de landelijke verkenning zoetwatervoorziening.

Antwoord

Het Nationaal Waterplan is het nationale waterbeleidsplan voor heel Nederland, vandaar dat het plan ook een hoofdstuk bevat over hoog Nederland met streefbeeld en beleidskeuzes. Het belang van grondwater als onderdeel van het watersysteem en dat van Hoog Nederland in het bijzonder wordt hiermee onderkend en is tekstueel verduidelijkt. De realisatie van de beschreven beleidsdoelen is echter vooral een regionale aangelegenheid, aangezien het in hoog Nederland vooral om regionale wateren en grondwater gaat. Beide zijn niet in beheer bij het rijk. In de tekst is verder aangegeven dat hoog Nederland betrokken wordt bij de landelijke verkenning zoetwatervoorziening en in die zin ook van het Deltaprogramma (onderdeel zoetwatervoorziening). Een apart deelprogramma wordt echter niet nodig geacht.

Grondwater

Inspraak/advies

Inspreker 37 is van mening dat de stelling in het streefbeeld dat grondwater alleen voor hoogwaardige functies gebruikt mag worden, veranderd zou moeten worden in 'menselijke consumptie'. Dit sluit beter aan bij de terminologie van de Kaderrichtlijn Water. Verder stelt inspreker dat het niet nodig is om alle grondwater hiervoor te reserveren omdat dit onnodige en ongewenste belemmeringen opwerpt voor andere gebruiksfuncties van het grondwater. Inspreker verzoekt deze afweging aan de provincie over te laten.

Antwoord

De passage over het hoogwaardig gebruik van het grondwater zal in de tekst worden aangepast in de zin dat er sprake is van een duurzaam gebruik van grondwater. De stelling dat provincies verantwoordelijk zijn voor het strategische grondwaterbeleid wordt onderschreven.

Water vasthouden en bergen

Inspraak/advies

Insprekers 129 en 166 onderschrijven het geschetste streefbeeld voor hoog Nederland met een herstel van de natuurlijke sponswerking en het beekdalsysteem, maar plaatsen daarbij ook enkele vragen en kanttekeningen. Inspreker 129 ziet graag benadrukt dat het hier gaat om de middellange en lange termijn en dat provincies en gemeenten ook ruimte moeten creëren na de looptijd van het huidige plan. Inspreker 166 stelt dat ruimtelijk en natuurbeleid noodzakelijk zijn voor het herstel van de sponswerking en dat ook afspraken met buurlanden moeten worden gemaakt.

Inspreker 89 mist hoe de omzetting naar natuurlijke beekdalen als streven voor de langere termijn vorm zou moeten krijgen. Inspreker verzoekt verder onderscheid te maken in beekdalen die van nature onder water kunnen lopen en de hoger gelegen beekdalgronden. Tenslotte vraagt inspreker aan het rijk om de overgang naar natuurlijke beekdalen te faciliteren.

Inspreker 167 wijst op de mogelijkheden om waterberging slim te koppelen aan natuurontwikkeling.

Antwoord

Het rijk ziet de ontwikkeling naar natuurlijke beekdalsystemen primair als een regionale opgave. Het rijk wil de regio via kennisontwikkeling ondersteunen in dit proces. Dit is in de Kennis- en Innovatieagenda verankerd. Het rijk is het eens met insprekers dat ruimtelijk en natuurbeleid noodzakelijk zijn en dat meekoppelen in de uitvoering meerwaarde kan opleveren. In de praktijk wordt dit meekoppelen ook al meer en meer toegepast, bijvoorbeeld in het kader van de Reconstructie Zandgronden, de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur en de praktijkinitiatieven rond gebiedsontwikkeling. Het rijk is het eens met inspreker 167 en voegt de koppeling van de aanleg van waterberging met natuurontwikkeling toe aan het streefbeeld. Het onderscheid tussen de laag en hoog gelegen beekdalgronden is in de tekst verduidelijkt.

Verdroging

Inspraak/advies

Ten aanzien van de verdrogingsbestrijding van de TOP-gebieden vraagt inspreker 167 te onderstrepen dat de realisatie conform de eerder in NBW-verband gemaakte afspraken in de planperiode plaatsvindt.

Antwoord

Het verzoek wordt ingewilligd en de tekst is hier op aangepast.

Hoofdstuk 5.9 Stedelijk gebied

Woonboten

Inspraak/advies

Insprekers 22, 26, 52 en 151 willen in het Nationaal Waterplan meer aandacht voor woonboten en de cultuurhistorische waarde daarvan. Daarnaast bepleiten zij behoud van de bestaande ligplaatsen en waar mogelijk uitbreiding van het aantal ligplaatsen. Insprekers constateren dat het rijk enerzijds in het Nationaal Waterplan het waterwonen aanmoedigt, terwijl Rijkswaterstaat anderzijds geen nieuwe vergunningen zou willen verlenen voor woonboten.

Antwoord

Het rijk ziet waterwonen als klimaatrobuuste manier van wonen waarbij wonen en waterberging uitstekend gecombineerd worden. Woonboten passen daarin mits ze voldoen aan de wetgeving en het lokaal (ruimtelijk) beleid. Zo is voor wateren waarop de Beleidsregels grote rivieren van toepassing zijn, voor woonboten een vergunning vereist op grond van de Waterwet. Verder geldt dat het woonbotenbeleid – waaronder het aantal ligplaatsen – door gemeenten wordt vastgesteld in het bestemmingsplan. Het rijk kan daarom in het Nationaal Waterplan geen garanties geven over behoud of uitbreiding van ligplaatsen.

Voor nieuwe waterwoonwijken geldt verder als voorwaarden een goede ruimtelijke afweging gevolgd door het opnemen van de woonbestemming in een bestemmingsplan.

De VROM-Inspectie heeft een handreiking voor ontwikkelaars, bouwers en gemeentelijke plantoetsers opgesteld met als titel "Drijvende woningen en de bouwregelgeving". Hierin wordt uitgelegd aan welke bouwregelgeving drijvende woningen, waaronder woonboten (woonarken genoemd in de handreiking) moeten voldoen.

In Nederland wordt al lang op of aan het water gewoond hetgeen derhalve ook een cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt. Dit is in hoofdstuk 4.5 onder cultuurhistorie nog eens onderschreven.

Waterketen

Inspraak/advies

Insprekers 47 en 166 bepleiten in het Nationaal Waterplan meer aandacht voor het onderwerp waterketen, zowel in de hoofdtekst als bij de goede voorbeelden. Gevraagd wordt ook de belangrijkste afspraken uit het Bestuursakkoord Waterketen op te nemen. Inspreker 130 wil meer aandacht voor efficiencyverbetering en wil ook besparingsdoelen (zoals opgenomen in het Bestuursakkoord Waterketen) opgenomen zien. Inspreker 75 doet voorstellen om de tekst van het waterplan te actualiseren gelet op de voortgang bij de uitvoering van het bestuursakkoord.

Antwoord

Het kabinet onderschrijft het belang van de waterketen en is zich terdege bewust van de relaties tussen de waterketen en duurzaam waterbeheer, van het grote belang van verhoging van doelmatigheid in de waterketen alsmede van de invloed die de klimaatverandering op de waterketen zal hebben. Desondanks is er niet voor gekozen in het waterplan een afzonderlijk thema waterketen op te nemen. Het Nationaal Waterplan bevat geen nieuw beleid voor de waterketen als geheel en een zelfstandig hoofdstuk over de waterketen past niet in de opzet van het waterplan. Relevante passages voor (onderdelen van) de waterketen komen in verschillende hoofdstukken terug (watertekort en zoetwatervoorziening, wateroverlast,

waterkwaliteit, gebruik van water). Op het beleid met betrekking tot de waterketen als geheel is ingegaan in hoofdstuk 5.9 Stedelijk Gebied. De afgelopen jaren heeft het beleid voor de waterketen een ontwikkeling doorgemaakt. Dit heeft geresulteerd in aanpassingen in wetgeving (zoals Wet verankering en bekostiging van gemeentelijke watertaken) en in bestuurlijke afspraken op nationaal niveau over de samenwerking in de waterketen. Door samenwerking wordt een extra impuls gegeven aan de ontwikkeling van een meer doelmatige en transparante waterketen. Het bestuursakkoord geeft een richting aan op nationaal niveau. Partijen kunnen vervolgens regionale bestuursakkoorden overeenkomen, waarbij recht wordt gedaan aan specifieke omstandigheden. Naar aanleiding van de reacties wordt in de tekst van het waterplan uitgebreider ingegaan op de waterketen.

Wateroverlast bebouwd gebied

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving vraagt meer aandacht voor wateroverlast in bebouwd gebied. Inspreker 166 doet een oproep om nieuw en her in te richten stedelijk gebied extra robuust te ontwerpen met het oog op extreme klimaatscenario's. Inspreker 152 vraagt om verduidelijking van de beleidslijn die wordt gevolgd voor bebouwd gebied waarbij ook aandacht wordt gevraagd voor de ruimtelijke consequenties. Tenslotte pleit inspreker 38 voor stimulering van groene daken.

Antwoord

De uitgewerkte afspraken in het in 2008 geactualiseerde Nationaal Bestuursakkoord Water zijn leidend bij het zoveel mogelijk voorkomen van wateroverlast. Ook voor het stedelijk gebied zijn daarin afspraken gemaakt. Om het stedelijk gebied op orde te brengen en te houden gaat de voorkeur uit naar een integrale aanpak waarbij de wateropgave gecombineerd wordt met ontwikkelingen in de dynamiek van de stad, zoals herinrichting en herstructurering van woonwijken. Gebiedsontwikkeling is daarbij een belangrijk vehikel om de gewenste (integrale) doelen te bereiken. Ten aanzien van nieuw en her in te richten stedelijk gebied, zijn in het NBW-actueel de volgende specifieke afspraken gemaakt: *"Bij het ontwerpen daarvan (wordt) gebruik gemaakt van de klimaatscenario's G en W. Gemotiveerd kan G+ worden gekozen als ondergrens vanwege de aanzienlijke financiële, ruimtelijke of andere maatschappelijke gevolgen. Deze aanpak resulteert in een opgave met een bandbreedte. Partijen nemen vervolgens een bestuurlijk besluit over een integraal maatregelenpakket en geven daarbij transparant aan waar zij in de bandbreedte zijn gaan zitten. Ruimte voor waterberging kan daarbij bij voorkeur binnen het plangebied gezocht worden op basis van de laagste maatschappelijke kosten"*. Dit laatste maakt duidelijk dat bij te hoge kosten ruimte ook buiten het plangebied kan worden gezocht. Gemeenten en waterschappen werken deze afspraken uit in concrete maatregelen. Ook groene daken kunnen lokaal een goede bijdrage leveren aan het zoveel mogelijk voorkomen van wateroverlast. Het rijk heeft dit onderwerp dan ook benoemd in het Nationaal Waterplan, in zowel de paragrafen stedelijk gebied als wateroverlast. Deze maatregel dient op lokaal niveau te worden uitgewerkt. In het Nationaal Waterplan is aangegeven dat ten aanzien van nieuw en her in te richten stedelijk gebied in het NBW-actueel specifieke afspraken zijn gemaakt.

Ondergrond stedelijk gebied en grondwaterkwaliteit

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan dat bezien moet worden of aanpassing van regelgeving voor de ondergrond gewenst is. Dit omdat voor het waterbeheer in stedelijk gebied de ontwikkeling van de ondergrond relevant is.

Inspreker 104 vraagt wat de relatie is tussen het beleidskader warmte-koudeopslag dat in 2010 door het rijk ontwikkeld wordt en de beleidsvisie voor de ondergrond die het rijk in 2009 heeft ontwikkeld. Tenslotte vragen sprekers 81, 82 en 152 om voor het stedelijk gebied niet alleen voor grondwaterkwantiteit maar ook voor grondwaterkwaliteit de rollen uit te werken van regionale partijen. Daarbij pleiten zij voor gebiedsgericht maatwerk.

Antwoord

In de tekst van het Nationaal Waterplan wordt kort aandacht besteed aan de beleidsvisie voor de ondergrond en het 'Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak van spoedlocaties'. Het rijk beoogt op alle bestuurlijke niveaus het beleid voor de ondergrond te stroomlijnen en maximale duidelijkheid te creëren voor burgers en bedrijven. Dit zal naar verwachting leiden tot vermindering van de bestuurlijke drukte en de daarbij behorende bestuurslasten. Uit oogpunt van de vermindering van de administratieve en bestuurlijke lasten is het uitgangspunt dat nieuwe regelgeving voorkomen wordt, tenzij dat noodzakelijk blijkt. Het rijk gaat er vooralsnog niet vanuit dat uitgebreide aanvullende regelgeving noodzakelijk is, boven op de aanpassingen die reeds zijn aangegeven. Het huidige instrumentarium op basis van de Wet ruimtelijke ordening is geschikt om bestemmingsplannen voor de ondergrond te maken.

In 2010 begint het rijk met het uitwerken van het bestaande beleid, handreikingen en kennis/innovaties over duurzaam gebruik van de ondergrond. Hiermee kunnen de andere overheden het gebruik van de ondergrondse ruimte sturen en/of ordenen. Regelgeving is wel voorzien voor de warmte-koudeopslag. De beleidsvisie voor de ondergrond en het beleidskader warmte-koudeopslag, zijn in de loop van 2009 parallel ontwikkeld, waarbij uiteraard gelet is op de afstemming tussen beide trajecten. Deze afstemming zal ook in de toekomst worden geborgd, met name bij het ontwikkelen van de algemene regels voor de warmte-koudeopslag. Op dit onderwerp is inhoudelijk elders in deze Nota van Antwoord onder 4.5 bij Energie ingegaan.

Aan de reactie van de sprekers 81, 82 en 152 is deels gehoor gegeven door in de tekst van het hoofdstuk Gebruik aandacht te besteden aan het 'Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak van spoedlocaties', dat mede tot doel heeft een gebiedsgerichte benadering van grootschalige bodemverontreiniging te bevorderen.

Wat betreft het preventieve beleid, dus het voorkomen dat verontreinigingen in het grondwater geraken, wordt daarnaast verwezen naar het hoofdstuk Waterkwaliteit en bijlage 3 bij dit waterplan. Het daarin verwoorde beleid heeft in belangrijke mate betrekking op het stedelijk gebied, waar veel handelingen die tot verontreiniging van het grondwater en de bodem kunnen leiden zijn geconcentreerd. In lijn met het bodemconvenant zal het grondwaterbeleid worden verankerd in de gemeentelijke rioleringsplannen, de waterbeheerplannen van de waterschappen, de gemeentelijke en provinciale structuurvisies, de stroomgebiedbeheerplannen en het Nationaal Waterplan. Indien plannen en visies reeds zijn vastgesteld, zal dit bij de eerstvolgende herziening aan de orde komen.

Overige reacties

Inspraak/advies

Inspreker 78 vraagt niet alleen in te zetten op meer ruimte voor groen, maar ook op een betere kwaliteit groen. Daarnaast is spreker 140 van mening dat er een tegenstelling zit tussen het streefbeeld en de door hem geconstateerde praktijk van volbouwen van stedelijk gebied. Ook wordt door spreker 74 gepleit voor een betere aansluiting van stedelijke wateren op het landelijk BRTN.

Inspreker 49 geeft aan graag te willen meedoen met het innovatieprogramma voor het stedelijk gebied.

Inspreker 98 verzoekt om ook aandacht te besteden aan mogelijkheden en consequenties voor bedrijventerreinen.

Antwoord

Het rijk is van mening dat naast meer ruimte voor water en groen, een goed kwalitatief beheer van groen ook belangrijk is. Dit zal in de tekst worden aangevuld. Ten aanzien van de opmerking dat het de huidige praktijk is dat vele ruimtes in stedelijk gebied worden volgebouwd, wil het rijk aangeven dat niet alleen het streefbeeld, maar ook het beleid gericht is op stedelijke gebieden met een goede leefomgevingskwaliteit, voldoende recreatiemogelijkheden en ruimte voor groen en water. Hoewel de herstructurering van bestaande stedelijke gebieden een complexe aangelegenheid is, heeft het rijk er vertrouwen in dat dit beleidsdoel en streefbeeld in de toekomst in toenemende mate gerealiseerd worden. Het rijk is daarnaast van mening dat goede verbindingen tussen stedelijk recreatiewater en het BRTN bijdragen aan verbeterde recreatiemogelijkheden in stedelijk gebied. Verder is water niet alleen van belang voor wonen, maar ook werken en betreft het dus ook de mogelijkheden voor bedrijventerreinen. In de tekst van het Nationaal Waterplan is één en ander explicieter aangegeven.

Met inspreker 49 zullen nadere afspraken worden gemaakt op welke wijze participatie mogelijk is in het innovatieprogramma.

Ambtshalve wijzigingen

ISV

Omdat hiervoor geen middelen beschikbaar zijn, is water niet in het ISV ondergebracht. De teksten hierover in de paragraaf stedelijke vernieuwing zijn verwijderd. Vervolgens zijn de resterende teksten van dit onderdeel van het hoofdstuk ondergebracht bij de paragraaf over wateroverlast.

Innovatieprogramma

De tekst over het innovatieprogramma duurzaam stedelijk watersysteem is verplaatst van 'realisatie-wateroverlast' naar 'realisatie-stedelijke vernieuwing' omdat het daar beter bij aansluit. Tevens is de datum van realisatie veranderd in 2010 zoals al in de actietabel stond.

Hoofdstuk 6   Nederland werkt wereldwijd met water

Samenwerking op mondiaal niveau tussen departementen en watersector

Inspraak/advies

De Adviescommissie Water dringt aan op het versterken van de samenwerking tussen de betrokken ministeries, alsmede de brede watersector.

Antwoord

Om dit te realiseren is inmiddels gekozen voor een interdepartementale Stuurgroep Water Mondiaal, die hier in nauwe samenwerking met de watersector op strategisch niveau zorg voor zal dragen. De tekst van hoofdstuk 6 is op dit punt verduidelijkt.

Vraaggestuurde inzet mondiaal

Inspraak/advies

Inspreker 93 wil expliciet aangegeven zien dat de Nederlandse inzet vraaggestuurd is, en niet alleen door vraag van de rijksoverheid, maar ook van lokale overheden en burgers.

Antwoord

Uitgangspunt van de inzet in andere landen is zeker een vraaggestuurde benadering. Daarbij dient de herkomst van elke vraag in de afweging betrokken te worden. Hierbij zullen vragen niet uitsluitend bij de Nederlandse rijksoverheid worden neergelegd. Ook van andere spelers in de brede Nederlandse watersector wordt een actieve betrokkenheid verwacht, dus ook op lokaal niveau. Zo geeft inspreker 49 aan dat zij graag op internationaal niveau wil samenwerken en dit reeds heeft gedaan via Partners voor Water.

Focus op bewezen kracht Nederland

Inspraak/advies

De Adviescommissie Water vraagt om focus van de inzet op onderdelen waar Nederland een bewezen kracht op het mondiale speelveld heeft. Daarbij noemt de Adviescommissie waterveiligheid, waterkwaliteit en governance.

Antwoord

Het accent zal liggen op maatregelen gericht op het tegengaan van de effecten van klimaatverandering gecombineerd met het bereiken van de millenniumdoelstellingen. Daarnaast blijft Nederland inzetten op doelen als het optimaliseren van de kansen voor de watersector, en het sterker positioneren van Nederland als Deltaland in de wereld. Daarbinnen spelen waterveiligheid, waterkwaliteit en governance een belangrijke rol. De tekst is op dit punt verduidelijkt.

Meer aandacht voor rurale gebieden

Inspraak/advies

Inspreker 93 stelt dat het Nationaal Waterplan zich erg concentreert op dichtbevolkte stedelijke gebieden en wenst verbreding naar rurale gebieden.

Antwoord

Eén van de uitgangspunten bij de selectie van deltalanden is geweest een situatie vergelijkbaar met de Nederlandse. Dat betekent een dichtbevolkt gebied, zowel stedelijk als landelijk.

Verbreding hoofdstuk met drinkwater en sanitatie

Inspraak/advies

Inspreker 93 vindt dat de nadruk in het hoofdstuk mondiaal te veel op overstromingen ligt, en te weinig op drinkwater en sanitatie.

Antwoord

De nadruk op delta's betekent niet dat alleen gekeken wordt naar deltatechnologie. Het accent zal liggen op maatregelen gericht op het tegengaan van de effecten van klimaatverandering in delta's gecombineerd met het bereiken van millenniumdoelstellingen. De tekst is op dit punt verduidelijkt.

Accent op innovatie

Inspraak/advies

De Adviescommissie Water raadt aan het accent te leggen op innovatieve projecten, die later opgeschaald kunnen worden.

Antwoord

Dit wordt onderschreven en is onderdeel van het programma Partners voor Water.

Versterking expertpositie Nederlands bedrijfsleven

Inspraak/advies

Inspreker 135 wil dat de exportpositie van het Nederlandse bedrijfsleven wordt versterkt en doet daarvoor een aantal suggesties. De reactie bevat twee onderdelen, die op de exportpositie betrekking hebben: ten eerste het advies exportbevordering voor de waterbouw te verkiezen boven exportbevordering voor andere delen van de watersector, en ten tweede het advies vooral te richten op landen die producten en diensten afnemen en op landen waar aannemers uit de waterbouw toegang tot de markt hebben.

Antwoord

Een onderdeel van het Nationaal Waterplan is de ontwikkeling van een internationaal marketingprogramma. Dit zal zich richten op de brede watersector, dus zowel de waterbouwsector als andere watergerelateerde sectoren. De keuze voor de deltalanden komt op basis van meerdere criteria tot stand. Potentie voor de Nederlandse water(bouw)sector is hier één van. Voor wat betreft landen waar de waterbouwsector reeds vele afnemers kent, en waar de aannemers in de waterbouw reeds goede toegang hebben tot de markt, zal de autonome kracht van deze sector effectief kunnen zijn. Overigens wordt niet alleen samengewerkt met deltalanden. Voor hoogwaardige kennisuitwisseling wordt ook samengewerkt met hoogontwikkelde landen, zoals EU-lidstaten, de Verenigde Staten en China.

Selectie Deltalanden

Inspraak/advies

De Adviescommissie Water adviseert om veel gewicht toe te kennen aan het voorhanden zijn van een bestand en goed functionerend netwerk ter plaatse.

Antwoord

Dit is voorwaarde geweest bij de selectie van de deltalanden.

Deltavisie samenwerkingsdelta's

Inspraak/advies

Inspreker 43 is van mening dat expliciet wordt aangegeven dat de samenwerkingsdelta's worden geholpen bij het opstellen van een deltavisie.

Antwoord

Uitgangspunt van de inzet in andere landen is een vraaggestuurde benadering. Het is binnen een samenwerkingsrelatie niet gepast om de Nederlandse aanpak aan een partnerland op te leggen. Daar waar een partnerland een deltavisie wil ontwikkelen, staat Nederland daar positief tegenover. Hierbij wordt graag gebruikt gemaakt van de contacten en expertise van de inspreker.

Verbreding 'Indonesië'

Inspraak/advies

Inspreker 93 geeft aan dat bij Indonesië alleen over Jakarta wordt gesproken en bepleit een bredere focus tot ook Oost-Indonesië.

Antwoord

De nadruk bij de Nederlandse inzet in Indonesië ligt inderdaad op Jakarta en omgeving en vergelijkbare laagland gebieden op Kalimantan en Sumatra. Overigens blijven onder het stimuleringsinstrument van Partners voor Water initiatieven in de overige gebieden mogelijk. Er is een toevoeging gedaan aan de betreffende tekst.

Ambitie programma Water Mondiaal

Inspraak/advies

Inspreker 43 is van mening dat het programma Water Mondiaal te vrijblijvend is. Inspreker bepleit dat de nationale ambities ook zouden moeten gelden voor de deltagebieden.

Antwoord

De Nederlandse mondiale inzet is onder meer gericht op kennisoverdracht en het oplossen van wereldvraagstukken. Hierbij gaat het niet alleen om technische kennis, maar ook om governance. De Nederlandse mondiale inzet richt zich dan ook op het versterken van die governance en het duurzaam gebruik en behoud van ecosystemen, net zoals in Nederland zelf. In 2010 wordt het programma Water Mondiaal concreet uitgewerkt. Graag wordt inspreker betrokken bij het verder vormgeven van het programma.

'Do no harm' principe

Inspraak/advies

Inspreker 93 wenst een verwijzing in het Nationaal Waterplan naar het 'do no harm' principe.

Antwoord

Er zijn geen door Nederland geratificeerde verdragen over het 'do no harm' principe. Bij de uitvoering van de doelstellingen van het mondiale waterbeleid neemt Nederland de uitgangspunten van verdragen zoals de 1997 United Nations Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses

in acht. Dit verdrag is door Nederland geratificeerd en sluit aan op de bedoeling van de inspreker. De tekst is op dit punt verduidelijkt.

Redactie

Inspraak/advies

Inspreker 93 doet ook een drietal tekstsuggesties.

Antwoord

Suggestie 1 betreft een aanpassing van de oorspronkelijke formulering, door meerdere aspecten van watergebruik toe te voegen. Het aspect "duurzaam" wordt overgenomen in de tekst van het Nationaal Waterplan. De overige elementen van de tekstsuggestie zullen dit najaar worden meegenomen bij het opstellen van het Uitvoeringsprogramma Water Mondiaal dat een verdere concretisering tot doel heeft.

Suggestie 2 bevat twee delen. Ten eerste het toevoegen van "expertise" aan de "Nederlandse technologie en kennis". Dit is opgenomen in de tekst van het Nationaal Waterplan. Ten tweede het verbreden van de doelgroep die wereldwijd gepositioneerd dient te worden. Bij de uitwerking van de positionering zal de watersector in brede zin worden betrokken.

Suggestie 3 betreft het goed op elkaar laten aansluiten van regelingen die gebaseerd zijn op ontwikkelingssamenwerking met regeling die uitgaan van economische relaties. Doordat het Nationaal Waterplan de mogelijkheid schept om verbanden te leggen tussen het instrumentarium van verschillende ministeries (o.a. Ontwikkelingssamenwerking, Economische Zaken, VROM, etc) kan er specifiek aandacht uitgaan naar een zorgvuldige overgang van een ontwikkelingsrelatie naar een samenwerkingsrelatie. De in te stellen interdepartementale Stuurgroep Water Mondiaal kan hierbij behulpzaam zijn.

Ambtshalve wijzigingen

Financiële en niet-financiële instrumenten

Om het brede spectrum goed weer te geven waarin de Nederlandse overheid internationaal opereert als het over water gaat, is onder de kop 'inzet van de Nederlandse watersector' een aanvullende tekst opgenomen over andere instrumenten naast het programma Partners voor Water. Het gaat daarbij om zowel financiële instrumenten, financieringskanalen en programma's als om instrumenten zoals buitenlandse missies en het postennetwerk.

Internationaal marketingprogramma

De actie die in het ontwerp Nationaal Waterplan was opgenomen met betrekking tot het Internationaal marketingprogramma is enigszins gewijzigd. Het programma zal gereed zijn in 2010 in plaats van 2012. Daarbij worden de beschikbare internationale handelsbevorderende en positioneringsinstrumenten ten behoeve van de sector en het 'merk Nederland', de exportgerichte delen van het instrumentarium voor innovatie en mogelijk ook 'Dutch Delta Design 2012' betrokken. Dit is toegevoegd. Verder kunnen de financiële en niet-financiële instrumenten genoemd bij 'Inzet van de watersector' in de analyseparagraaf van het hoofdstuk een belangrijke rol spelen bij invulling van dit marketingprogramma. Het ministerie van Economische Zaken trekt de actie (was het ministerie van Verkeer en Waterstaat).

Partners voor Water

Inmiddels is duidelijk geworden dat de derde fase van Partners voor Water begin 2010 zal beginnen. Het programma zal lopen tot en met 2015. Dit is verwerkt in de tekst. Tevens is aangegeven dat de focus zal liggen op de vijf deltagebieden in de wereld.

Uitvoeringsprogramma Water Mondiaal

In het Nationaal Waterplan is de actie opgenomen dat de rijkspartners in 2010 een nadere uitwerking doen van de beleidskeuzes in het Uitvoeringsprogramma Water Mondiaal.

Deltalanden

De langjarige samenwerking met de vijf deltalanden zal in 2010 gestart worden. Dit is verwerkt in de tekst.

Samenwerking andere landen

Bij het onderdeel "samenwerking met andere landen" is Japan niet meer opgenomen, omdat de samenwerking niet structureel is op het gebied van water.

Centrum voor Water Governance

Verder is onder het kopje "Nederland deltaland in de wereld" een zin toegevoegd dat op initiatief van de Unie van Waterschappen de mogelijkheden worden verkend om een Centrum voor Water Governance op te richten met als doel de kennis over de institutionele aspecten van het waterbeheer te verdiepen en uit te dragen. Dit initiatief is verankerd in het Meerjaren Innovatieprogramma Water en heeft als doel om de wisselwerking tussen praktijk en wetenschap op het gebied van waterbestuur te bevorderen, zowel in Nederland als internationaal. Het initiatief wordt samen met de vijf, uit de Leertafel Water Governance verbonden, universiteiten en in overleg met de ministeries van Verkeer en Waterstaat, Economische Zaken en Buitenlandse Zaken verder ontwikkeld. Het heeft nationaal en internationaal grote potenties bij het oplossen van bestuurlijke en organisatorische vraagstukken, waarvoor de (nu versnipperde) Nederlandse wetenschappelijke en praktijkgebonden kennis worden gebundeld.

Redactionele wijzigingen

Een aantal wijzigingen is doorgevoerd ten behoeve van de leesbaarheid.

De teksten van de beleidskeuze en de realisatie zijn meer in overeenstemming gebracht. De paragraaf "inzet op internationale fora" is verplaatst, dit past beter in de structuur.

Onder het kopje "klimaatadaptatie en millenniumdoelen" is "kennisinstututen" toegevoegd aan de laatste zin. Dit ontbrak per abuis.

Onder het kopje "samenwerking met andere landen" is de tekst over samenwerking met landen die hoogwaardige kennis op het gebied van waterbeheer bezitten verder toegelicht.

Hoofdstuk 7 Financiering

Financiering tot 2020

Inspraak/advies

De Adviescommissie Water vraagt aandacht voor verwachte tekorten en pleit ervoor om nu al geld te reserveren voor noodzakelijke uitgaven in de periode 2015-2020. Ondanks waardering voor de komst van een Deltafonds, is er toch reden voor zorg. Inspreker 15 wil structureel geld dat tijdig beschikbaar komt. Inspreker 19 wil meer geld voor waterveiligheid en vindt 1 miljard voor voorkomen van overstromingen te weinig in relatie tot het geld dat het rijk vrijmaakt om banken overeind te houden. Inspreker 51 wenst tot 2020 ook voldoende geld voor geen-spijmaatregelen. Inspreker 135 wil dat de gelden van het Deltafonds eerder beschikbaar komen dan 2020 (onder andere via voorfinanciering) en dat het fonds bovendien uitgebreid wordt met extra middelen. Inspreker 143 vindt dat transparanter moet worden aangegeven wat gedekt is en wat niet. Inspreker 166 is van mening dat de kosten van lopende programma's niet volledig gedekt zijn door het rijk.

Antwoord

De Adviescommissie Water en sprekers doelen vooral op maatregelen voor waterveiligheid. In algemene zin is het niet eenvoudig om, in deze tijden van economische crisis, de financiering van alle noodzakelijke maatregelen te regelen. Dit kabinet heeft zijn uiterste best gedaan door voor de korte termijn 100 miljoen extra beschikbaar te stellen voor waterveiligheid (extra zandsuppleties voor de kust) en voor de lange termijn (na 2020) tenminste 1 miljard euro per jaar te reserveren via het Deltafonds. Voor de lopende programma's zijn er overigens voldoende middelen beschikbaar. Deze zijn opgenomen in de rijksbegroting. Het gaat hier om het Hoogwaterbeschermingsprogramma (programma op basis van de tweede toetsing) inclusief aanpak van de zwakke schakels van de kust en de projecten Ruimte voor de Rivier en de Maaswerken. Extra middelen zijn mogelijk noodzakelijk voor maatregelen die volgen uit onder meer de derde en vierde toetsing en opgenomen zullen worden in het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Ook het Deltaprogramma kan leiden tot maatregelen die nog niet zijn gedekt. Een nieuw kabinet zal hierover besluiten nemen. Hierbij kan ook aan de orde komen of en op welke wijze voorfinanciering vanuit het Deltafonds aan de orde is. De tekst in het ontwerp Nationaal Waterplan over de dekking van maatregelen is te stellig en is aangepast. Bovendien is de passage uit het aanvullend beleidsakkoord over het Deltafonds in de tekst opgenomen en is aangegeven dat na 2015 aanzienlijke uitgaven zijn voorzien waarover het kabinet besluiten zal moeten nemen.

Investeringen om bij te dragen aan oplossen crisis

Inspraak/advies

Inspreker 143 is van mening dat de betekenis van investeringen om bij te dragen aan het oplossen van de crisis ontbreekt. Inspreker verzoekt 65 miljoen euro naar voren te halen voor KRW-projecten en synergie. Inspreker 166 vindt versnellen van maatregelen om de economie en de arbeidsmarkt een impuls te geven lastig, omdat waterschappen aanlopen tegen procedurele belemmeringen en afhankelijkheid van cofinanciering door andere partijen.

Antwoord

In het Aanvullend beleidsakkoord van het kabinet is afgesproken om al in 2009 en 2010 extra zandsuppleties uit te voeren als bijdrage aan de oplossing van de economische crisis. Hiermee geeft het kabinet het belang van investeringen aan. Voor de uitvoering van KRW-projecten en het synergieprogramma zijn voor de planperiode middelen beschikbaar. Hierbij is in een zorgvuldig proces met alle overheden afgesproken in welk tempo en met welke maatregelen uitvoering wordt gegeven aan de Kaderrichtlijn Water.

Daar waar versnellen mogelijk is, wordt dat ondersteund. Het kabinet erkent dat diverse belemmeringen kunnen optreden die dat moeilijk maken en is bereid om samen met de insprekers na te gaan of hiervoor oplossingen te vinden zijn.

Onderbouwing financiering

Inspraak/advies

Inspreker 25 vindt het onduidelijk hoe het waterbeleid wordt gefinancierd. Inspreker 152 wenst een nadere financiële onderbouwing van het plan.

Antwoord

In hoofdstuk 7 van het Nationaal Waterplan is op hoofdlijnen een overzicht en toelichting geven over de wijze waarop het waterbeleid wordt gefinancierd. Voor een exact beeld wordt verwezen naar de begrotingen van de betrokken overheden, te weten rijk, provincies, gemeenten en waterschappen.

Financiering van beheer

Inspraak/advies

Inspreker 167 vindt tijdige afspraken over de financiering van beheer belangrijk voor goed beheer van land-waterovergangen. Als voorbeeld worden genoemd de uiterwaarden in het rivierengebied.

Antwoord

Het rijk hecht grote waarde aan een goed beheer. Hierover worden op project- of programmaniveau afspraken gemaakt. Dit gebeurt onder meer bij grote uitvoeringsprogramma's zoals Maaswerken en Ruimte voor de Rivier.

Solidariteit financiering waterveiligheid

Inspraak/advies

Inspreker 51 wil solidariteit bij de financiering van de primaire waterkeringen.

Antwoord

In de Waterwet is vastgelegd dat de aanlegkosten van alle primaire waterkeringen door het rijk worden betaald, ook als deze primaire waterkeringen in beheer zijn bij de waterschappen. Daarmee wordt invulling gegeven aan het solidariteitsprincipe. In hoofdstuk 1.3 'strategie' van het definitieve Nationaal Waterplan zijn de basiswaarden van het waterbeleid toegelicht. Hierbij wordt ook een nadere toelichting gegeven op het begrip solidariteit.

Kostenstijging tarieven / lastenstijging

Inspraak/advies

Inspreker 3 vreest dat de lastenstijging als gevolg van de Kaderrichtlijn Water hoger is dan de voor waterschappen acceptabel geachte 0,7 %.

Inspreker 166 is van mening dat de uitspraken over toekomstige kostenstijging niet kunnen worden geplaatst in het perspectief van de meerjarenramingen van de waterschappen. Zo wordt gesteld dat er de afgelopen tijd in het kader van de afspraken in het Bestuursakkoord Waterketen al veel efficiencywinst is geboekt.

Antwoord

In hoofdstuk 7 is aangegeven dat de precieze ontwikkeling van de lokale lasten moeilijk is te voorspellen. Wel is een aantal ontwikkelingen beschreven dat hierop invloed heeft. Dit is gedaan op basis van de thans beschikbare informatie. Uiteraard is het mogelijk dat door synergie tussen maatregelen (zoals waterveiligheid en waterkwaliteit) tegen lagere kosten maatregelen kunnen worden uitgevoerd. Dit is ook een van de doelstellingen van het synergieprogramma waarvoor vanuit het rijk 115 miljoen euro beschikbaar is. In de planperiode zal de eventuele lastenstijging worden gemonitord. De tekst in het Nationaal Waterplan is als gevolg van de inspraakreacties tekstueel iets aangepast.

Profijtbeginsel

Inspraak/advies

Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt dat het onduidelijk is waarom het principe van 'de vervuiler/gebruiker betaalt' niet consequent wordt toegepast. In relatie tot de zoetwatervoorziening wordt in het ontwerp Nationaal Waterplan op pagina 116 aangegeven dat het gebruik van water in toenemende mate wordt geprijsd. Dit 'vervuiler/gebruiker betaalt' principe uit het ontwerp Nationaal Waterplan wordt echter bij de financiering van het waterbeheer niet algemeen toegepast.

Antwoord

Het principe van 'de vervuiler/gebruiker betaalt' is in Nederland één van de basisprincipes bij de bekostiging van het waterbeheer. Het waterbeheer is al vele jaren gebaseerd op het uitgangspunt belang-betaling-zeggenschap. Dit is voor de waterschappen de basis om de gebruiker/vervuiler te laten betalen voor het waterbeheer en is vastgelegd in de Waterschapswet. Deze wet is recent gemoderniseerd. Ook gemeenten hebben voor (grond)wateroverlast in stedelijk gebied de mogelijkheid kosten te verhalen door het opleggen van een heffing (verbrede rioolheffing vastgelegd in de Waterwet). Ook wordt voor het gebruik van drinkwater betaald en zijn er heffingen voor het lozen van afvalwater en het onttrekken van grondwater. Voor de financiering van de primaire waterkeringen geldt dat vanuit solidariteitsbeginsel het rijk de financiering voor zijn rekening neemt. Het is dus wel degelijk zo dat in het waterbeheer het genoemde principe breed wordt toegepast, behalve daar waar vanuit solidariteitsoverwegingen, een andere afweging is gemaakt, zoals bij bescherming tegen overstromingen. De wijze waarop invulling wordt gegeven is in hoge mate afhankelijk van effectiviteit en efficiency. Zo bestaat de verontreinigingsheffing voor lozingen alleen voor puntlozingen en niet voor diffuse lozingen. De reden hiervoor is een pragmatische: het is tot op heden niet mogelijk gebleken om invulling te geven aan een heffing die zowel uitvoerbaar als kosteneffectief is. In 2010 wordt opnieuw nagegaan of de heffing aangepast dient te worden.

Verder is het inderdaad waar dat voor de zoetwatervoorziening in het Nationaal Waterplan is aangekondigd nader onderzoek te doen naar beprijzing. De reden hiervoor is dat verwacht wordt dat zoet water in de toekomst (na deze planperiode) tijdens droge zomers mogelijk schaars wordt en er nieuwe afspraken gemaakt moeten worden over op de wijze waarop in de regio wordt omgegaan met

zoetwatervoorziening en de watervoorziening voor heel Nederland moet worden ingericht. Dit wordt nader verkend middels de landelijke verkenning zoetwatervoorziening. Onderdeel hiervan is om ook het aspect van de financiering goed tegen het licht te houden met beprijzen als mogelijkheid om het 'gebruiker betaalt principe' nader in te vullen.

Waterfonds Westland

Inspraak/advies

Inspreker 80 verzoekt om een bijdrage van het rijk in het waterfonds Westland. Binnen het beheergebied van Delfland ligt 25% van de opgave. Dit zou neerkomen op € 600 miljoen van het totale waterbudget, terwijl slechts € 300 miljoen beschikbaar wordt gesteld.

Antwoord

Door het Hoogheemraadschap Delfland is vorig jaar het signaal afgegeven dat vanwege een uitzonderlijke situatie een uitzonderingspositie gerechtvaardigd zou zijn. In overleg met de Unie van Waterschappen en het hoogheemraadschap zelf wordt dit momenteel onderzocht.

Ambtshalve wijzigingen

Kostenschattning Deltaprogramma

In de Ministeriële Stuurgroep Deltaprogramma van 1 april 2009 is de kostenschattning voor het Deltaprogramma vastgesteld. Hierop gebaseerd is een tekst toegevoegd in het Nationaal Waterplan en zijn de oude kostenschattningen verwijderd.

Begroting 2010

In het ontwerp nationaal Waterplan was uitgegaan van de begroting 2009. Dit is gewijzigd in begroting 2010. De budgetten zijn hierop aangepast.

Waterkwaliteit

Bij het onderdeel waterkwaliteit is een overzichtstabel bijgevoegd die betrekking heeft op de uitgaven in de stroomgebiedbeheerplannen. De tabel is hieruit overgenomen.

MIAW

Het kabinet heeft in 2009 besloten om 40 miljoen euro voor het MIAW beschikbaar te stellen. Dit is onder kennis en innovatie aan de tekst toegevoegd en vervangt de teksten over ICES-KIS, FES, envelop pijler 2 gelden en Leven met Water.

Partners voor Water

Het kabinet heeft in 2009 besloten Partners voor Water te verlengen tot en met 2015 en hiervoor ca. 10 miljoen euro per jaar beschikbaar te stellen. De tekst is hierop aangepast.

Bijlage: tabel met overzicht mutaties van de Kennis- en Innovatieagenda (definitief Nationaal Waterplan versus ontwerp Nationaal Waterplan)

Nr definitief	Omschrijving definitief Nationaal Waterplan	Nr ontwerp Nationaal Waterplan	Mutatie
S1-1	Aanvullende kennisbehoeften vanuit Deltaprogramma ten behoeve van technisch-inhoudelijke, sociologisch-bestuurlijke en financieel-economische aspecten van veiligheid		aanvulling
S1-2	Ontwerpen en doorrekenen van varianten voor nieuwe normeringssystematiek en de betekenis van de overgang van een normeringssystematiek gebaseerd op overschrijdingskansen naar een methodiek gebaseerd op basis van overstromingskansen en dijkringen	G1, G3	
S1-3	Vaststellen maatschappelijk aanvaardbaar risico op grote groepen slachtoffers	G2	
S1-4	Inzicht in de effecten van een nieuwe normeringssystematiek op RO-vraagstukken, inclusief secundaire keringen in regionale watersystemen	G4	
S1-5	Interactie tussen dijkringen onderling en met het regionaal watersysteem bij overstromingen (systeemwerking)	F5	
S1-6	Verkennen van de uitwerking en haalbaarheid van nieuwe waterveiligheidsconcepten, zoals (i) huidige waterkeringen robuuster maken/versterken, (ii) het concept Deltadijk en (iii) de mogelijkheden dijken en waterveiligheid innovatief te combineren met andere functies (qua uitwerking en financiën)?	F1	
S1-7	Verkenning van mogelijkheden/kosten/baten om het economisch/geografisch zwaartepunt van NL op lange termijn meer landinwaarts te verplaatsen		aanvulling
O1-1	Inzicht in de gevolgen van de nieuwe normeringssystematiek voor de beleid- en beheerscyclus van ons veiligheidsbeleid	G5	
O1-2	Nader onderzoek naar capaciteit van voormalige zeedijken om gevolgen van een overstroming te beperken		aanvulling
O1-3	Expliciet maken van marges in ontwerpen in relatie tot constructieve veiligheid		aanvulling
O1-4	Ontwikkelen van criteria voor onzekerheidsanalyses en beslissingstheorie voor Hydraulic Engineering		aanvulling
O1-5	Beperken van de gevolgen van overstroming door compartimenteringdijken en voorlandkeringen, en door het gebruik maken van infrastructuur en aanpassingen in ruimtelijke inrichting	F4	
P1-1	Verbeterde operationele waterveiligheid via verbeterde risicobeheersing, gebruikmakend van o.a. innovatieve dijkmonitor/sensortechnieken, verbeterde/integralere voorspelmethode, betere inzet van kennis/info/ICT in de (crisis)besluitvorming, en nieuwe trainingsconcepten (Flood Control 2015)	F8	
P1-2	Communicatie en belevingsaspecten voor het omgaan met overstromingsrisico's	H1	
P1-3	Kennis voor tijdige uitvoering van evacuatie in relatie tot voorspellingen wateropzet		aanvulling
P1-4	Ontwikkeling van serious gaming om risicobewustzijn te vergroten	H2	

P1-5	Ontwikkeling handelingsscenario's en bruikbare principes voor kostenverdeling ('wie betaalt de rekening van noodmaatregelen?') voor eventuele watercalamiteiten	H3	
S2-1	Aanvullende kennisbehoeften vanuit Deltaprogramma ten behoeve van technisch-inhoudelijke, sociologisch-bestuurlijke en financieel-economische aspecten van zoetwatervoorziening		aanvulling
S2-2	Vorbereiding klimaatbestendige strategie zoetwatervoorziening (zelfvoorzienendheid regio's, IJsselmeer, optimaliseren zoetwaterverdeling, beprijzen, buitenland, scheepvaart)	D1, D3, D8	
S2-3	Alternatieven voor de huidige verdringingsreeks bij extreem lage afvoeren en instrumenten voor (her)allocatie van water, waaronder beprijzen gebruik oppervlaktewater als besturingsinstrument	D9	
S2-4	Inzicht in oorzaken van verzilting en in mogelijkheden om deze oorzaken weg te nemen	E7	
S2-5	Varianten inrichting hoofdwatersysteem om zoetwatervoorziening veilig te stellen: technische aspecten van inbouwen regelkranen in het hoofdsysteem		aanvulling
S2-6	Alternatieve winninglocaties en aanvoerroutes voor landbouw-, industrie- en drinkwater uit oppervlaktewater	D11, E9	
S2-7	Verkenning naar mogelijkheden van de winning van diep brak grondwater ten behoeve van drinkwatervoorziening, inclusief oplossing brijnprobleem		aanvulling
S2-8	Beeld van de consequenties van verzilting voor het (potentieel) gebruik van de ruimte in de toekomst en manieren om daarop te anticiperen	E4	
S2-9	Verbeteren van de kennis van effecten koude-warmteopslag, natuur, recreatie en kustverbreding op de beschikbaarheid van drinkwatergebieden		aanvulling
S2-10	Inzicht in de mogelijkheden om via beheer verdrogingproblemen aan te pakken	D7	
O2-1	Inzicht in ruimtelijke mogelijkheden om de inlaatbehoefte van gebiedsvreemd water voor peilhandhaving ten behoeve van natuur te verminderen	D10	
O2-2	Uitwerking van concepten voor het benutten van alternatieve, herbruikbare zoetwaterbronnen (o.a. hergebruik effluentwater, koelwater, ontzilting)		aanvulling
O2-3	Beeld van de consequenties van verzilting voor het bereiken van de gestelde natuurdoelen	E10	
O2-4	Win-win situaties voor beroeps- en recreatiescheepvaartsectoren en watersysteem	L7	
O2-5	Nut en noodzaak van informatievoorziening voor watergebruikfuncties	V2	
O2-6	Inzicht in veerkracht en draagkracht van watersystemen voor gebruik waar onder recreatie		aanvulling
P2-1	Innovatieve methoden om oppervlaktewater te ontzilten (irt. verzilting oppervlaktewater)	D13	
P2-2	Manieren voor bedrijven/industrie om bijdragen te leveren aan de oplossingen voor verzilting	E6	
S3-1	Onderzoek naar gevolgen klimaatverandering op temperatuurdoelstellingen ten behoeve van internationale harmonisatie voor afleiding (nieuwe) temperatuurdoelstellingen	K1	
S3-2	Invloed van klimaatverandering via waterkolom en waterbodem op ecologische waterkwaliteit en KRW-maatlatten (biologisch & chemisch), inclusief invloed van exoten en via functionele onderbouwing van de biologische KRW- maatlatten op basis van aquatische voedselwebben		aanvulling

S3-3	Ontwikkeling van een indicator voor het bereiken van kwaliteitsdoelen op basis van een totaalbeeld	L3	
S3-4	Kennisprogramma Blauwalgen (risico's, effectgerichte en structurele maatregelen, internationale kennisuitwisseling)	L10	
S3-5	Methoden om watersystemen veerkrachtiger te laten zijn met het oog op de waterkwaliteit en de ecologie, bijv. via versterken van zelfreinigend vermogen	K3	
S3-6	Beeld van de financiële, ecologische, sociale en fysische gevolgen van het stellen van doelen voor nutriënten en andere stoffen op watersysteemniveau in plaats van op perceelniveau	L4	
S3-7	Inzicht in effecten van klimaatmaatregelen (adaptatie en mitigatie) op de waterkwaliteit	K2	
S3-8	Inzicht in veldeffecten van meervoudige stress op soorten en ecosysteem ten behoeve van Integrated Stress Assessment (ISA)	L9	
S3-9	Verkenning mogelijkheid van een stelsel van debiet- en temperatuursafhankelijke lozingsvergunningen		aanvulling
S3-10	Verkenning van de gevolgen van toenemend gebruik van grondwater voor koude- en warmteopslag	P6	
S3-11	Systeembenadering voor de invloed van klimaatverandering en maatregelen op organische stofgehalten en nutriënten (totaal en biobeschikbaar) in bodem, grondwater en oppervlaktewater		aanvulling
S3-12	Verbetering van inzicht in verspreiding en afbraak van stoffen in grondwater in relatie tot klimaatverandering en gebruik (ten behoeve van bodemsaneringsbeleid en herstel- en saneringsmaatregelen in oppervlaktewater en grondwater)		aanvulling
S3-13	Invloed van veranderingen en maatregelen grondwater op aquatische en terrestrische ecosystemen		aanvulling
S3-14	Invloed van klimaatverandering, verzilting, warmte en nieuwe stoffen op kwaliteit zwemwater en drinkwater		aanvulling
S3-15	Optimale mix van ecosysteemdiensten	P5	
O3-1	Nader onderzoek ten behoeve van maatregelen in de stroomgebiedbeheerplannen met onduidelijke effectiviteit op waterkwaliteit (waaronder maatregelen gericht op sediment, ecologie en biodiversiteit)	L1	
O3-2	Onderzoek naar mogelijkheid van bestuurlijke en planmatige integratie van Natura 2000 en KRW proces	P9	
O3-3	Inzicht in effecten van emissiereducerende maatregelen gericht op de scheepvaart	L6	
O3-4	Kosteneffectieve maatregelen om grondwaterkwaliteit te verbeteren		aanvulling
O3-5	Lokale waterkwaliteitsmodellen		aanvulling
O3-6	Ontwikkelen van sensoren en monitoringtechnieken voor volgen van effecten verzilting, warmte en nieuwe stoffen op drinkwatervoorziening en zwemwater	V5	
O3-7	Kleinschalige mogelijkheden voor reductie fosfaatuitspoeling middels bufferstroken en helofytenfilters	L8	
O3-8	Beslissingsondersteunende GIS-tool voor lozings- en bodemgerelateerde vergunningen en bescherming van grondwaterkwaliteit op langere termijn		aanvulling
O3-9	Modelontwikkeling voor bepalen lokale en regionale klimaateffecten en invloed daarvan op waterkwaliteit inclusief waterbodems		aanvulling
P3-1	Innovatieprogramma KRW: innovaties voor (i) doorbreken KRW-knelpunten in de uitvoering rond onnatuurlijke inrichting en milieuschadelijke stoffen uit respectievelijk landbouw, afvalwaterketen en transport, (ii) verbeteren kosteneffectiviteit van	L12	

	de KRW-maatregelen, (iii) verbeteren concurrentiepositie Nederlandse watersector		
P3-2	Grootschalige zuiveringsmoerassen voor nutriëntenreductie, waterberging, productie biobrandstoffen, realiseren natuurwaarden (waaronder klimaatcorridor)		aanvulling
P3-3	Innovatieprogramma water en tuinbouw 'Teelt de grond uit': ontwikkeling en implementatie teeltsystemen die onafhankelijk zijn van de bodem	L11	
P3-4	Verkenning van de beïnvloedingsmogelijkheden van de harde monitoringverplichtingen van de EU	V3	
P3-5	Doorbraken op toepassing energierugwinning/hergebruik bij koelwaterlozingen		aanvulling
P3-6	Fysische experimenteerruimte voor variabel peilbeheer (ecologische effecten)	D2	
P3-7	Ontwikkelen van innovatieve gebiedsgerichte processen die kunnen bijdragen aan de duurzame inpassing van drinkwaterwinning uit grondwater in samenhang met andere gebruiksfuncties		aanvulling
S4-1	Aanvullende kennisbehoeften vanuit Deltaprogramma ten behoeve van technisch-inhoudelijke, sociologisch-bestuurlijke en financieel-economische aspecten van nieuwbouw/herstructurering		aanvulling
S4-2	Realistische adaptatiestrategieën op verzilting met aandacht voor mogelijkheden om verzilting als kans te gebruiken	C2, E1, E5	
S4-3	Interactie tussen landgebruik en waterbeheer	P4	
S4-4	Afwegingskader bouwen/wonen in laaggelegen gebieden inclusief methodiek afweging integrale kosten-baten en aandacht voor lange termijn		aanvulling
S4-5	Klimaatscenario's op regionale schaal met aandacht voor extremen		aanvulling
S4-6	Risicoanalyse van stedelijke ontwikkeling in buitendijkse gebieden	I4	
S4-7	Ontwikkeling innovatieprogramma klimaatadaptief bouwen in stedelijke omgeving	I6	
S4-8	Bepalen indicatoren voor een duurzaam, ecologisch veerkrachtig watersysteem		aanvulling
S4-9	Afwegingskader klimaatbestendige ruimtelijke inrichting	R3	
S4-10	Inzicht in de mogelijkheden om via een duurzame inrichting waterproblemen aan te pakken en kennis van hoe een duurzame inrichting eruit ziet	D5	
S4-11	Inzicht in nut en noodzaak van ruimtelijke reserveringen (in tijd en ruimte) voor verschillende soorten watersystemen	J4	
S4-12	Kennis voor aanpassing ondergrondse infrastructuur aan (maatregelen voor) bodemdaling en klimaatadaptatie		aanvulling
S4-13	Kennis in samenhang brengen ten behoeve van de ontwikkeling van streefbeelden voor de duurzame stad (vanuit de context van de bestaande stad én vanuit de context van de nieuwe stad)	I1	
S4-14	Verfijning van kennis over de retentiewerking in het gehele watersysteem	C5	
S4-15	Mogelijkheden om met behulp van beheer Nederland klimaatbestendiger te maken	O5	
S4-16	Inzicht in de veerkracht van functies als landbouw, landschap en natuur in relatie tot het huidige watersysteem	D6	
S4-17	Verkenning van de duurzaamheid van toegang tot grondstoffen (zand, grind, klei)		aanvulling
S4-18	Veerkrachtige inrichting van het gehele stroomgebied	C3	

S4-19	Potentie van blauwe stad-landverbindingen, voor welzijn, recreatie en berging		aanvulling
O4-1	Monitoring van klimaatafhankelijke variabelen in het watersysteem	A1	
O4-2	Instrumenten om de dynamica van water op straat te modelleren	I3	
O4-3	Klimaatscenario's op regionale schaal vertalen naar gebruikers	J1	
O4-4	Monitoring van klimaateffecten (beïnvloeding restlevensduur na overstroming, daling grondwater) op infrastructuur (kunstwerken in of aan vaarwegen)		aanvulling
O4-5	Concepten voor waterbeheer op basis van cradle-to-cradle en eco-engineering alsmede de toepassing in beheer- en onderhoudsprogramma's van waterbeheerders	O2, O3	
O4-6	Onderzoek naar de effecten van klimaatverandering op de scheepvaart		aanvulling
P4-1	Bouwen met de natuur: mogelijkheden voor optimaal gebruikmaken van natuurlijke processen bij het klimaatbestendig maken van Nederland (Building with Nature)	A6	
P4-2	Onderzoek multifunctionele inrichting Afsluitdijk en Brouwersdam (o.a. gericht op energiewinning)	P8	
P4-3	Onderzoek wijze van uitvoeren van kosten/baten- en risico-analyses bij nieuwbouwactiviteiten op fysisch ongunstige locaties		aanvulling
P4-4	Waterbergingsgebieden: Inzicht in benodigde ruimtelijke reserveringen voor extra waterberging en de juridische consequenties; nieuwe gebruiksmogelijkheden; groenblauwe diensten; mogelijkheden voor tijdelijke functies	J2, J5, J6, J7	
P4-5	Kennis vergroten naar meest effectvolle werking van de watertoets		aanvulling
P4-6	Ontwikkeling van een verplaatsbaar drijvend tentoonstellingseiland		aanvulling
P4-7	Experimenten met duurzame energie gekoppeld aan de mogelijkheden die water biedt	P1	
P4-8	Nieuwe methoden voor waterberging en waterafvoer in bebouwd gebied	I2	
P4-9	Slimme combinatie van adaptatie en mitigatiemaatregelen in beheer van stedelijk en landelijk gebied.		aanvulling
S5-1	Aanvullende kennisbehoeften vanuit de gebiedsprocessen binnen Deltaprogramma voor de operationalisering van de gebiedsopgave+K62		aanvulling
S5-2	Onderzoek noodzakelijke c.q. gewenste peilverhoging IJsselmeer, de daarvoor benodigde maatregelen en de effecten op IJsselmeergebied en IJsselmonding	A4	
S5-3	Integrale maatschappelijke kosten-batenanalyse verhoging peil IJsselmeer (landelijk en regionale scope)		aanvulling
S5-4	Onderzoek varianten van een 'afsluitbaar open' Rijnmond (inclusief de zoetwatervoorziening voor het Rijnmondgebied)	A3	
S5-5	Onderzoek zoetwatervoorziening specifiek voor hoog Nederland (herstel sponswerking, hergebruik gezuiverd afvalwater, herstel bestaande zoetwater voorziening)	D4	
S5-6	Methoden voor stimuleren nieuwe, duurzame zoutwatereconomie Zuidwestelijke Delta	E2	
S5-7	Onderzoek benodigde aanvoer IJsselmeerwater voor verziltingsbestrijding en peilhandhaving in de veenweidegebieden in noordelijke provincies om verzilting te bestrijden en veenkaden te beschermen		aanvulling
S5-8	Variantenanalyse naar mate en tempo van peilstijging IJsselmeer (ecologische, maatschappelijke, ruimtelijke en sociaal-economische consequenties)		aanvulling

S5-9	Aanpassingen Krammer Volkerak-Zoommeer inclusief reële beprijzing water	E3	
S5-10	Verkenning naar effect van klimaatverandering op verdroogde natuur		aanvulling
S5-11	Opbouw kennis voor toekomstig beleid en beheer van de Schelde, samen met Vlaanderen		aanvulling
S5-12	Onderzoek naar alternatieven voor zandsuppletie aan de waddenzeekant van de waddeneilanden		aanvulling
S5-13	Kennis voor voorspellen van fysieke, ecologische, economische, recreatieve, sociale en veiligheidseffecten van grootschalige zandsuppleties	B3	
S5-14	Concept voor een duurzame inrichting van de Noordzee met een afwegingskader voor aanleg, beheer en onderhoud voor ontwikkelingsmogelijkheden zoals zandwinning, energieopwekking, duurzame visserij, olie- en gaswinning, scheepvaart en recreatie	M1	
S5-15	Mogelijkheden toekomstvast maken harde zeeweringen	B7	
S5-16	Onderzoek bestrijding zandhonger Oosterschelde door grootschalige en geleidelijke zandsuppleties	A5	
S5-17	Effect van grotere afmetingen en toenemende verkeersintensiteit scheepvaart		aanvulling
S5-18	Mogelijkheden voor gecontroleerde sedimentaanvoer naar de Waddenzee		aanvulling
S5-19	Onderzoek naar effecten klimaatverandering op Waddenzee en intergetijdegebieden	A8	
S5-20	Innovatieve maatregelen om bodemdaling in veenweidegebieden en diepe droogmakerijen tegen te gaan	O13	
S5-21	Voor- en nadelen van zeewaartse uitbreiding kust verder dan voor veiligheid noodzakelijk zou zijn	B6	
S5-22	Nieuwe kansen en nieuw afwegingskader voor integrale en duurzame kustontwikkeling	B1	
S5-23	Ontwerpen (inclusief kosten-baten analyse) voor klimaatbestendige herinrichting van riviersystemen waarmee gebruiksfuncties veiliggesteld worden	C1, C4, C6	
S5-24	Verkenkende studie naar de sectorale veiligheidsopgave voor de lange termijn (>2050) rivierafvoeren in het rivierbed		aanvulling
S5-25	Studie naar autonome neergaande trends in ecologie IJsselmeergebied		aanvulling
O5-1	Onderzoek loskoppelen polders in het tegengaan van verzilting	E8	
O5-2	Inrichting Krammer Volkerak-Zoommeer en de Grevelingen voor de tijdelijke opvang van piekafvoeren van rivierwater in situaties met gesloten stormvloedkering in de Rijnmond	C7	
O5-3	Onderzoek relatie piekafvoeren hoofdsysteem en regionaal systeem (met name situaties Meppel en Den Bosch)	N7	
O5-4	Onderzoek stoppen erosie Dordtse Kil, Spui en Oude Maas	N9	
O5-5	Nadere verkenning naar tempo en hoeveelheid van benodigde zandsuppletie en mogelijkheid meekoppelen aan andere belangen	B4	
O5-6	Effect van laagwater op scheepvaart, natuur en andere gebruiksfuncties		aanvulling
O5-7	Model golfgedrag Waddenzee en Eems-Dollard		aanvulling
O5-8	Systematiek voor het bepalen en beoordelen van effecten van maritieme (economische) activiteiten voor het mariene ecosysteem	M2	
O5-9	Onderzoek naar nieuw te beschermen ecologisch waardevolle gebieden op de Noordzee		aanvulling
O5-10	Nader onderzoek naar natuurwaarden Zeeuwse Banken en de Bruine Bank		aanvulling

O5-11	Evaluatie Natura 2000 doelen in IJsselmeergebied		aanvulling
O5-12	Mogelijkheden voor natuurlijke landaanwinning	B2	
O5-13	Onderzoek risicobewust en innovatief bouwen aan de kust	B8	
O5-14	Mogelijkheden om water optimaal te benutten voor verbetering stedelijke leefomgeving door beperken van mogelijk nieuwe gezondheidsrisico's en het pakken van kansen (mede op basis van best practices in het buitenland)	I5	
O5-15	Proefproject Natuurlijker Markermeer-IJmeer: effectieve maatregelen om natuurkwaliteit te versterken		aanvulling
O5-16	Mogelijke gevolgen van Nederlandse aardbevingen (Noord-Holland, Noord-Nederland) op veenkades		aanvulling
P5-1	Toegevoegde waarde en innovatief ontwerp voor eiland voor kleinschalige energieopslag en -productie (gebied Borssele)		aanvulling
P5-2	Realiseren van evenwichtig en duurzaam gebruik van het mariene ecosysteem waaronder duurzame mariene productie (Kennis- en innovatieprogramma KRM)	M4	
P5-3	Ontwikkeling van een zandsuppletie methode waarbij voldoende wordt gesuppleerd om de zeespiegelrijzing bij te houden en de benodigde zandvoorraden worden veiliggesteld, en waarbij de effecten op ecologie, beroepsvisserij, scheepvaart en recreatie op een minimaal en acceptabel niveau liggen	B5	
S6-1	Onderzoek ten behoeve van uitwerken van samenhang, integraliteit, basiswaarden en consistentie in het Deltaprogramma + K97		aanvulling
S6-2	Governance vormen voor het overbruggen van de kloof tussen betrokkenen die de kosten dragen (lasten) en anderen die de opbrengsten incasseren (baten).	R5	
S6-3	Governance vormen voor het omgaan met de verschillen in ruimte en tijdschalen waarin verschillende actoren opereren, bijv. binnen de waterketen	R6	
S6-4	Kennis voor ondersteuning van bestuurlijk omgaan met risico's en onzekerheden in de vorm van adaptieve besluitvorming		aanvulling
S6-5	Concepten voor een duurzame aanleg, beheer en onderhoud van het watersysteem en de waterketen, waaronder governance instrumenten	P3	
S6-6	Inzicht in de mogelijkheden van gebruikers zoals recreatie om bij te dragen aan wateropgaven	O4	
S6-7	Effectieve economische en duurzame instrumenten voor het realiseren van de doelen in het waterbeheer	O1	
O6-1	Actualisatie klimaatscenario's	A7	
O6-2	Opzetten van een monitoring- en informatiesysteem voor verbeterd hergebruik van projectgegevens en leren van de monitoring (bestuurlijk-juridische belemmeringen voor gebruik informatie, kosten-baten, toegankelijkheid van monitoringinformatie)	V1	
O6-3	Onderzoek ten behoeve van een verantwoorde verdeling tussen de investeringen voor aanleg en de kosten voor onderhoud (Life Cycle Costing), rekening houdend met (onzekerheden over) toekomstige ontwikkelingen		aanvulling
O6-4	Benutten van in het buitenland aanwezige kennis	Q5	
O6-5	Verfijnde methode voor MKBA met meer oog voor lange termijnopgaven water en leefomgeving met o.a. duurzaamheid als criterium	O6	
P6-1	Praktijkgericht ontwikkelingsprogramma waarmee (bestaande en nog te ontwikkelen) kennis aan de uitvoeringspraktijk wordt overgedragen		aanvulling
P6-2	Verminderen van generieke belemmeringen voor innovatie (waaronder intellectueel eigendom, gebrek aan urgentiegevoel, risicomijdend gedrag, gebrek experimenteer ruimte)	O8	

P6-3	Langjarige samenwerkingsrelaties met vijf deltagebieden (Indonesië, Vietnam, Bangladesh, Mozambique en Egypte): bijdrage aan overdraagbare delta- en klimaatadaptatiekennis, de realisatie van Millenium Development Goals en de bevordering van exportkansen	Q2	
P6-4	Inrichten van een etalage met toepassingen van waterkennis: Dutch Delta Design 2012	Q4	
P6-5	Stimuleren PPS, innovatief aanbesteden en beter inzetten van de markt		aanvulling
P6-6	Doorbraken op afwentelingskwesties regionaal en internationaal		aanvulling
P6-7	Instrumentarium om prioriteiten te stellen t.a.v. maatregelen	L2	
P6-8	Effectieve communicatie die aansluit bij de beleving van de burger, inclusief communicatie over onzekerheden en economische en maatschappelijke effecten	U1, U2	
P6-9	Mogelijkheden voor vergroten waterbewustzijn met aandacht voor de effecten van campagnes en events (rampen)	T3	
P6-10	Verkenning bijdrage schaarste en beprijzen van water aan innovaties in waterbeheer en -gebruik door industrie, waterbehandeling en landbouw (minder waterverbruik, andere teelten, aquacultuur)?	D12	
P6-11	Best practices voor het exporteren van waterkennis	Q1	
P6-12	Inzicht in belemmeringen om vraag buitenland en aanbod Nederland bij elkaar te krijgen (financieel, cultuur en samenwerking)	Q3	
P6-13	Mogelijkheden om middels het invoeren van een brede verkenningsfase en het vroegtijdig betrekken van de markt de besluitvorming bij infrastructurele processen te versnellen	O7	
P6-14	Ontwikkeling van nieuwe arrangementen (inhoud en proces) voor het combineren van functies, bijv. door gebruikers mee te laten betalen aan beheer	P2	
		A2,9	verwijderd
		B4	verwijderd
		F2,3,6,7	verwijderd
		J8,10	verwijderd
		L5	verwijderd
		M3	verwijderd
		N2,3,4,5,6,8,10,11	verwijderd
		O7	verwijderd
		Q6	verwijderd
		R1,2,4	verwijderd
		S1,2,3,4	verwijderd
		T1,2,4,5,6,7	verwijderd
		U2,3	verwijderd
		V4	verwijderd

